

1105.

E. 28.

DE GODLYKE
EUANGELIE-STEM,

ZOO ALGEMEEN AANBIEDENDE
ALS BEVEELENDEN,

OP GROND VAN DE
FORMULIEREN
der

HERVORMDE KERK
VERDEDIGD:

IN BRIEVEN AAN DEN HEER

J. D. WOLTERING,

Lidmaat der Hervormde Gemeente te Leyden.

Nevens eene

N A R E D E,

Bevattende een kort *Vertoog* der verregaande
Onzedigheid van den Heer

J. VAN WOENSEL,

Schryver der zoogenaamde Zedige Bedenkingen.

Beide toegewyd

Aan de LEDEN der HERVORMDE KERK
in Nederland;

DOOR

JOHANNES VAN LAAR,

*Lidmaat der Hervormde Gemeente te Amsterdam, Verzamelaar der
Wolke van Getuigen ten Jare 1779 uitgegeven.*

Te AMSTERDAM by
MARTINUS DE BRUYN,
Op het Rokkin, tuschen de Gaper- en Duifjes Steegen.
MDCCLXXXIII.

Uitgegeven na voorgaande Vifitatie, met Goedkeuring van het E. Clafis, betrekkelijk het Leerftukki-ge: dog de Clafis laat voor het overige de fterke uitdrukkingen, in dit werk voorkomende, voor rekening en ter verantwoording van den Schryver.

Amfteldam den 7 April 1783.

NEEDR. LETTERK.

AMSTEDEN

Aanmerkt dat **Woord, GY HEBT ONTVANGEN:** Want Hy (Paulus) arbeid altyd dat zy (Galaters) niet een onbekend Euangelie gelyk in de lugt hangen door hun ydel bedenken, maar dat zy een zekere befchryvinge en bepalinge daar van hebben, en vast weten, dat het gene dat hen geleerd is, en dat zy aangenomen hebben, is het waarachtig Euangelie Christi. Want het geloove betaamt geen ding minder dan meenen. Want wat zal het wezen zo iemand twifelt, niet weiende wat en hoedanig het Euangelium zy. Zo gebied Paulus dan die voor D.... te achten, die beftaan een ander Euangelie voord te brengen, dat van het zyne verfcheiden is: en noemt dat een ander, aan het welke vreemde gedichtzelen gelapt worden. — Want de valfche Apostelen maakten het Euangelie niet ganschlyk te niere, maar vervalschten het met hunne gedichtzelen: alzo dat het nu begon een gedicht en geveinds Euangelie te zyn, gelyk het altyd is, wanneer wy zelfs een weinig van de eenvoudigheid Christi afwyken.

CALVINUS.

De waarheid en de leugen zyn zeer na gebuuren, en woonen altyd dicht by malkanderen.

HEIDANUS.

Indien iemand meent dat hy wat beters en bondigers gevonden heeft als de aangenomene dingen, laat die dat zediglyk te berde brengen, zonder kleinachtinge der Broederen, zonder vermetelheid van het flaande te houden en te bepaalen, onderwerpene zyn gedachten aan de toets der Geleerden en aan het oordeel der Gemeinte.

WITSIUS.

V O O R B E R I C H T.

AAN DE LEDEN DER HERVORMDE KERK
IN NEDERLAND.

*D*at welgestelde Schriften, waar in de gedachten van anderen getoetst en beoordeeld worden, vooral zulke die over den zin der gewyde Woorden en de Leere der Hervormde Kerke handelen, allernuttigst zyn, is eene zoo zekere waarheid, dat eerste Geleerden bunne voornaamste kundigbeden aan dat soort van werken hebben toegekend. De Boeken van CALVINUS, HEIDANUS, WITSIUS, enz. voor zoo veel die dusdanige zyn, stellen dit buiten tepspraak.

Hoewel ik my by die groote Mannen op geen' eenen dag wil genoemd hebben, 't was echter deze bedenking voornamelyk, die my besluiten deed om over de gewigtigste Euangelie-waarbeden, in die manier, myne gedachten aan U mede te deelen.

Toen my bet Dertien-tal vragen, over de uitwendige Roeping enz. van Broeder J. D. WOLTERING ter hand kwam, zag ik de Leere, Leeraars, en veele Leden onzer Kerk zoo onbeusch als ongegrond ten toon gesteld, byzonder my, uit hoofde myner Wolke van Getuigen voor de Leere der algemeene walmeenende aanbieding, enz. ten Jare 1779 uitgegeven, tegen de beschuldigingen, in een werk dat Jaar in 't licht gebracht door den Heer J: VAN WOENSEL, Zedige bedenkingen genaamd. Myne vrienden, die 't gemelde werkjen hadden gelezen, waaronder Mannen wier Godgeleerd oordeel beroemd is, begrepen, dat ik daar op niet geheel mogt zwygen. Terwyl ik overwoog wat te doen wierd ik kundig dat laatstgemelde Heer een tweede stuk drukken liet, en dat dit mede myner Wolke zou gelden. Toen besloot ik, om verscheiden redenen, onder anderen, om dat ik my verplicht vond bet Charakter des eersten, als Schryver, ory

wat gunstiger dan dat des anderen te beoordeelen; aan den eerstgenoemden twee Brieven te schryven. Ik, toen tyd vindende, begon terstond, in hoop dat ik die nog in 't licht zou kunnen brengen eer 't vervolg van Bedenkingen te voorschyn kwame.

Dan, toen myn beide Brieven, zoo als ik die dacht uit te geven; waren afgeschreven, ja de eerste, zoo als die nu gevonden wordt, in banden was van den Drukker, kwam 't vervolg van zoogenaamde Zedige Bedenkingen te voorschyn. Schoon ik wel verwachtte dat die schryver in zyn termen zou voorgaan, en zoo min als voorheen zich edelmoedig gedraagen, is 't my echter nimmer in gedachten gekomen, dat hy, op nieuw, zoo veel waarheid spaarlen, zoo veel onwaarheid verdedigen, zoo veel onzedigheid te voorschyn brengen, zoo verregaande zich zelven vergeten, en, om zyn voorige beschuldigingen te bemaantelen, zoo zeer zyn verlegenheid toonen zou; ja dit gaat zoo ver, dat hy zich, om zyne lezers te verblinden, op den ALZIENDEN bercept! — Dan, onze Calvinus beschouwde zulks reeds in 't waare licht, toen Hy deze les gaf: „zoo „ iemand plaats mag hebben om zich zelven te beschermen, of als hy zich zelven behoort te verontschuldigen, „ op GOD beroept, om alzo te ontgaan, daar mede zal „ hy zyn onschuldigheid niet bewyzen, maar meer zyn „ groote onbeschaamdheid openbaren.”

Wat moest ik nu meer doen? my niet zyne verlegenheid vermaaken, hem teklagen, of zyne handelwyze veruchten? — Moest ik hem beandwoorden of niet? — Zeer denklyk had ik hem niet verder geandwoord, indien myne Brieven reeds het licht gezien hadden; dan, nu de gelegenheid zich als van zelve aanbod, vond ik my verplicht; niet zoo

zeer

zeer om myne eigene eer, maar die van de Leere onzer Kerk en van myne Getuigen en Getuigenissen, te verdedigen; in den tweeden brief eenige invullingen te maken, betrekkelijk zyn eerste werk, en eene Narede te schryven om de boedanigheid van het tweede te toonen, 't welk beide is geschied. — Dit nochtans is de oorzaak niet waar door myn werkjen, zoo laat te voorschyn komt; de waare reden daar van lag enkel in het zweeten der drukpers door andere lettervruchten.

Ik heb myne Narede uitdruklyk aan U allen gewyd: de volgende Brieven, boewel houdende aan énen uwer, zyn echter voor allen geschreven en gedrukt, en worden u daarom ter lezing aangeboden en toegegyd.

Den Brievenstyl heb ik over 't geheel in 't oog gebonden, dan hier en daar vond ik reden daar eenigzins van af te wyken.

In 't overschryven van een en ander stukjen uit Oude Auctheuren heb ik wederom de vryheid genomen bunne spelling zoo veel te verbeteren als noodig was om de lezing wat te veraangenaamen, en daar toe het volstrekt overboudig en uitgelaten, als ook ende in en veranderd. Niets, behalven een en ander Art. der Dordsche Vaderen, dat noemenswaardig is, komt hier in uit bun voor, dat in myn Wolke of in de Utrechtsche verzameling van Getuigenissen is te vinden. Ik ben zeer spaarzaam in 't plaatzen van fraaje stukken der Ouden geweest, en durve vrymoedig zeggen dat 'er, uit Calvinus Schriften alleen, nog eene verzameling grooter als myn Wolk, te maken was, om de oudheid der denkwyze die men de Nieuwe leer, het Nieuwe licht, heeft durven noemen, te verdedigen.

Alleen om de kortheid te bevorderen heb ik bladz. 70 en 83. de Schriftplaatzen enkel genoemd, die by de Auctheuren uitgeschreven waren; elk dien 't behuagt kan die

naſtaan. Van myn goede trouw, als ik anderen doe ſpreken, verzekering te geven, acht ik geheel onnoodig.

Ik heb nu myn naam noch voegzaam kunnen noch willen verzwynen, hoe genegen ik in zeker opzicht ook daar toe ware; dan in een ander opzicht zyn my naamlooze ſchriften ook niet welgevallig; echter gelden by my de redenen, door den grooten TRIGLAND, tot verdadiging van een zyner naamlooze geſchriften, ten Jare 1616 reeds aangevoerd: „ De kennis van den naam en gelt immers niet „ tot de zake die men voor heeft; dat men ze weet kan „ niet vorderen tot wederlegging van iemands redenen, „ en dat men ze niet weet kan niet binderlyk wezen. De „ naam kan de redenen noch verſterken, noch verzwaken. „ Ja ingevalle de kennisſe van de naam iet doet „ tot de zake, zo is te achten dat ze meer ſchade doet „ dan profyt. Want men ziet dat een zake, alleen uit „ de naam des genen die ze voordraagt, of hoog geacht, „ of zeer gelaakt wordt, na dat hy of in achtinge, of in „ verachtinge by ons is: en dat de boeken allcen uit de naam „ men der Autbeuren, of gelezen, of uit de band geworpen worden.”

Behalven voor de twee geheele ſtukken, bladz 96-101 en 199-245 medegedeeld, heb ik mynen boezemvriend den Heer J. C. MOHR te danken voor verſcheiden byvoegzelen en verbeterende aanmerkingen. Had 'er iemand belang in ik zou die, zoo veel dat mogelyk ware, aanwyzen. Was 'er eer door dit werk te behaalen, broederlyk zou ik die met hem willen deelen; dan, zal dit ook het lot myner Wolke ondergaan, al de oneere die men 't aan zal doen neem ik alleen op my.

Myne Broeders, die door den gloed van myn Wolke in bitte ontſtoken zyn, kunnen hun' ſmaad omtrend my niet ver-

vermeerderen; althands ik kenne in 't Nederduitsch geen woorden als scherper pylon voor bun te bezigen; trouwens de een, op dat men hem des te hooger plaats, verlaagt my tot in den duisternen afgrond; de andere verklaart my voor zot, terwyl by al zyn verstand en wysheid in 't werk stelt om myn eere hem ten Lauwer te doen strekken.

Intusfchen zal niemand, zo ik vertrouw, reden vinden te denken, dat ik my te streng naar de Wet der weder-vergelding gedraagen, my al te sterk uitgedrukt heb: ik weet dat scherpe woorden zonder dugtige bewyzen niets afdoen. — Elk zal ligtlyk zien, dat de personaliteiten, door my niet veroorzaakt van my niet geheel voorby gestapt konden worden; en 't is zoo verre van daar, dat ik persoonlyke reden ter penvoering tegen den Schryver der Bedenkingen zou hebben, (Broeder Woltering is my van aangezicht geheel onbekend, dat het tegendeel allerzekerst is; dit zelfs blykt uit §. V. myner Narede. Het daar in gemelde is lang voor dat ik myn Wolke verzamelde gebeurde; ik heb toen, om hem te verfoonen, daar van geen gebruik willen maken. — Voords weet men, dat zy die voor dooven speelen, de snaaren soms wat sterk moeten drukken.

Of ik myn doel bereikt heb en het onderhanden genomen stuk voldongen is, late ik U allen vryelyk beoordeelen. Het lust my niet hier over de hoedanigheden van myn werk iets meer te zeggen; alleen heb ik nog twee verzoeken:

Eerste. Wanneer iemands oog eerst mogt vallen op het eerste of laatste gedeelte van dit werk, dat by daar uit geen besluit trekke, enkel een twistfchrift te zullen vinden. De tweede brief, die de grootste plaats daar in beslaat, heb ik zoo veel mogelyk geheel leerstellig ingericht, en ik vleie my, dat daar in nog wel 't een en ander zal gevonden worden, geschikt om der Leere onzer Kerke eenig nader licht by te zetten.

Twee-

Tweede. Dat myne Lezers, op 't einde van bladz. 66 en 't begin van 67, klaarheidsbalve, dus lezen:

De Gereformeerde Kerk, en elk echt Gereformeerde, geloofst, dat het ware Geloof, zoo als het ons rechtvaardigt, in de rechtvaardiging niet inkomt als een daad, of werk, of deugd, of plicht, noch eene rechtgevende Conditie is; maar dat het enkel eene vrye Genade-Gave van God is, in welke te ontvangen de voorgeskende Zondaar geheel lydelyk is; dat dit geloof, door middel van 't Evangelie, zynde het woord des Geloofs, doch krachtig gemaakt door de onmiddelyke kracht des H. Geests, in zyne Ziele wordt gewrocht; enz. *En vervolgends bladz. 67 regel 15.*

De Remonstranten, ontkennende dat in de vernieuwing des Zondaars hem nieuwe hoedanigheden of gaven worden ingestort; zeggen, dat het Geloof in geen en anderen zin Gods gave kan worden genaamd, dan voor zoo' ver God de zedelyke middelen verleent, om tot dat Geloof te komen; zy plaazzen het, als een daad of werk, voor de rechtvaardiging eens zondaars; enz.

Hoe nu; en noodig de algemeene wederkeering tot de leere onzer Voorvaderen is, voor zoo verre men daar van, tot aanmerkelyk nadeel van de zuivere beoeffening der Evangelie waarbeden, is afgeweeken; had ik hier gaarne in een beredeneerde opwekking, byzonder voor minkundigen, getoond: dan daar ik reeds een Boek in een Brief beh gejobreven, moet ik 't gene daar toe betreklyk gezegd is nu genoeg achten.

Dat de BYBEL - LEERE, in onze Formulieren uitgedrukt, van alle Hervormde Nederlanders, meer gekend, geloofd, en beoeffend moge worden, en de Geest der Waarheid daar toe onder ons blinkende verschyne, is myn harte wensch!

E E R S T E B R I E F.

GELIEFDE BROEDER! IN HEM, DIE DE VER-
ZOENER DER WAEREELD, DE NOODIGER
VAN ZONDAAREN, DE DADELYKE ZALIG-
MAKER VAN ALLEN DIE GELOOVIG TOT
HEM KOMEN, EN DE VORST DES VREDES IS.

Is het thands een tyd voor een réchtgearten Christen Nederlander, om met een geschiltschrift, de welgevestigde leer van Neêrlands Kerk betreffende, in 't licht te treden, daar de beroeringen in de waereld, en de onrechtvaardigste verwoestingen door een' verwoeden vyand, in Neêrlands vryen, en wel eer bloeienden, tuin aangericht, alle brave Vaderlanders roepen, om hart en handen in een te slaan, en elk in zynen kring, alles toe te brengen wat mogelyk is, zo tot heil der waereld, als tot zegen en vrede voor onzen gewenschten burgerstaat.

Is het thands een tyd voor een hervormd Christen, om, ongenoodzaakt, zyne pen te scherpen tegen zyne medebroederen? daar niet alleen de spotters met de leer der Godlyke openbaaring, maar ook zulke wuften geesten, die onder den schyn van de Godlyke openbaaring als zodanig te erkennen, dezelve op eene veel meer veldwinnende wyze bestryden, dan immer door de Deïsten is geschied; en elk die schryflust en de vereischte bekwaamheid heeft, zyne genegenheid, door zich tegen hun te kanten, met vry wat meer eere kan voldoen, dan door zyne Broederen te bestryden.

Helaas! wat moeten Sociniaanen, Pelagiaanen, Remonstranten, Toleranten, en zo veel Wargeesten als 'er

thands in Neêrland zyn, welke alle, waar in zy ook verschillen, het daar in eens zyn, datze alle vyanden van Neêrlands Kerkleer en Constitutie zyn, wat moeten zy denken en zeggen van de broedertwisten onder ons? broedertwisten over zulke waarheden, welke door onze Vaders zo eenstemmig, mannelijk en voldingend, tegen de aloude dwalingen verdedigd zyn! Geven de twistmakers geen redenen dat zy spottende zeggen: de Gereformeerden weten tot heden nog niet wat al of niet gereformeerd is, hunne Formulieren zullen wel haast te zwak worden voor het daar op gevestigd gebouw; haast vallen die muuren van Jericho, dan zullen wy heerfchen!

En vooral, helaas! wat moet Sions Koning denken van den twist over Zyne liefde en genade, of die al dan niet, aan allen welke de Euangeliefstem hooren, worde aangeboden? voorzeker denkt Hy nu in den Hemel nog aan zyne op aarde gesproken woorden, Matth. XVIII: 7. *wee der werelt van de ergernissen: want het is nootzakelyk dat de ergernissen komen: doch wee dien mensche door welchen de ergernisse komt:* en ik houde my verzekerd dat het den Heiland duizendmaal aangenaamer zyn zou, dat elk die belang stelt in Zyne Heerlykheid, met mond of pen, alle zyne ongelukkige medemenschen, die Zyne genade en liefde vermaaden, zocht te overreden van de noodzaakelykheid, om Zyne genadevolheid, elk voor zich zelven, door't waarachtig geloof aan te neemen, Spreuk. VIII: 34—36, Joan. I: 12.

Myn waarde Broeder! het doet my leed dat ik my verplicht heb moeten rekenen, om aan u te schryven, en wel om my in een twistgeding met u in te laten. Dan, gy hebt'er my toe genoodzaakt, door de uitgave van uw *Dertiental vragen en antwoorden over de uitwendige roeping* enz. dewyl gy niet slechts my, die Verzamelaar en Uitgever ben van het Stukjen ten jaare 1779. uitgekomen, onder den tytel

van *Wolke van getuigen*, enz. maar ook myne treffelyke Getuigen, op eene al te onheufche en onvriendelyke wyze bejegent, dan dat ik zou kunnen of mogen zwygen. Het is dus niet slechts myn eer, maar voornamelyk de eer der waarheid, de rigide orthodoxe leer der hervormde Kerk, en de eer van zo veel wakkere voorftanders derzelve, die openbaare Hoogleeraaren, of Leeraaren geweest zyn, of nog zyn, welke het, myns oordeels, vordert, dat ik myne wolke, die nevens eene andere wolke licht, niet laat verduisteren, op hoop dat het licht dier wolken ook u moge beftraalen.

„ Die den vrede van Jeruzalem bemint, (zegt de beroemde *Witfius*) wil liever dat de gefchillen bygelegd als vermenigvuldigd zyn.” Och had ik met mogelykheid kunnen zien, dat de bevordering van Sions vrede, uw waar, uw eenig oogmerk, in 't gemeen maken van uw werkjen, ware geweest! Och had ik uit den inhoud met eenigen grond, kunnen opmaken, dat het daar toe gefchikt ware! Och was het goede door het kwade zo zeer niet ontluisterd! Hoe zeer wenschte ik dat gy u van perfoonaliteiten had gewacht, dat gy Schryvers en Schriften niet had vermengd, noch fmaadredenen tegen uwen onfchuldigen naasten vermenigvuldigd! Hoe genegen zou ik, zouden myne vrienden zyn, om, indien gy u een edelmoedig vrager getoond had te zyn, alles toe te brengen wat in ons vermogen was, tot beantwoording uwer vtagen, en tot bylegging en vereffening der gefchillen, over zulke ftukken van onze leer, waar over men, finds den jaare 1619. nimmer had behooren tetwisten.

Dan, daar uw werkjen van een gansch anderen inhoud is als ik wenschte dat het was; dewyl ik, na ruim drie jaaren ongemoeid te zyn gebleven, een edelmoediger party had gewenscht; vinde ik my nu in de verdrietige noodzakelykheid, om eerst by uwe perfoonaliteiten, bezwaaren, vonnisfen, enz. ftill te ftaan, en dan zal ik op uwe dertien vragen

en antwoorden, (hoedanig uwe orde ook zy) ieder afzonderlyk, zulke aanmerkingen trachten te maken als my geschikt zullen voorkomen, om aan het zelve oogmerk, waar toe myne wolke door my is zaam gebracht, te beantwoorden. Het eerste zal ik in dezen, het andere in eenen volgenden brieve doen.

Vooraf maake ik deze onderstelling, dat gy, die verscheidene maalen, in het meervoudige, van Wolken van getuigen spreekt, niet alleen myn werkjen, maar ook de uitgebreidere verzameling van getuigenissen, onder eenen u bekenden tytel, ten jaare 1780. te Utrecht by H. VAN OTTERLOO, in twee stukken uitgegeven, mede bedoelt. Gy zult wel willen erkennen dat ik daar grond toe heb, dewyl gy zelve in uw werkjen bladz. 18. een gedeelte van den tytel van dat werk noemt. Nu ter zaak.

Het behaagt u, myn Broeder! in onderscheidene plaatsen van uw geschrift, de verzamelaars en uitgevers der wolken van getuigen, te teekenen, als zulken *die hunne pylen in het donker schieten*, als *vledermuizen die in het donker vliegen en het licht schuwen*, als *eerloozen* en als zulken die van u niet anders te wachten hebben, dan als *eerloozen behandeld te worden*; ja, dat hooger gaat, gy zegt van hun datze *duisterlingen zyn*, in den *duisteren afgrond schuilen*, en als *vledermuizen lasteren*, en, deze uitgelezene gezegden past gy zo wel op hunne *wolken* als op hunne *personen* toe. Ik zal de bedoelde plaatsen, uit uwe pen gevloed, hier geheel uitschryven, op dat alle die dezen Brief lezen, uw geschrift niet by der hand behoeven te hebben.

In uw Voorbericht bladz. 7 en 8 zegt gy, na op uwe wyze geredeneerd en besluiten gemaakt te hebben. „ Veel „ is over dit stuk zedert negen à tien jaaren geschreeven, „ doch meest in naamlooze blauwe Boekjes, die, al hebben „ zy al iets goeds, nochtans dan in het byzonder moeten „ veroordeeld worden, als zy haare pylen in het donker „ schieten tegen eenen, die als een eerlyk Man om de

„ (J.

„ (J. v. Woenfel, Lidmaat der Hervormde Kerk te Amster-
 „ dam) waarheid dienst te doen in het licht verschynt.
 „ Ik bedoel die naamlooze wolken van getuigen, die waar-
 „ schynlyk door geleerde pennen geschreeven zyn, en, zo
 „ deeze gisfing mogt waarheid zyn, is de handelwyze nog
 „ te meer af te keuren; want iemand als eenen eigendun-
 „ kelyken textverklaarder zwart te maken, zonder het te
 „ bewyzen, is *alles behalven het Character van een eerlyk*
 „ *man*, en noch veel minder een Godvruchtigen (al wiet-
 „ den zy ook onder de Bedienaars des woords gevonden
 „ die zo handelen) te vertoonen.” In het zonderling flot
 van uw Voorbericht lees ik: „ Kortheidshalve hebbe ik de
 „ meeste texten maar aangewezen, en my beroepen op een
 „ wolke van Hemelsche getuigen, en deeze mogen ook al-
 „ leen met recht deezen naam draagen, en niet zulke wol-
 „ ken van getuigen, daar alleen *stukken en brokken uit*
 „ *menschelyke Schriften* worden aangehaald, in zulk een
 „ groot getal, dat 'er van de duizend leden onzer Kerk,
 „ die werk van het onderzoek der waarheden maaken,
 „ naauwlyks een is, die zulk een uitgebreide Boekery heeft,
 „ om de echtheid, of onechtheid te beproeven. En wie
 „ zoude 'er ook lust toe hebben om zogenaamde wolken,
 „ die niet zichtbaar noch kenbaar zich vertoonen, naa te
 „ sporen? wy voor ons. en veele anderen met ons, heb-
 „ ben 'er noch tyd, noch lust toe gehad, en daarom heb-
 „ ben wy ons alleen bediend van die wolken van getui-
 „ gen, die wy veilig mogen vaststellen dat in alle huizen,
 „ daar eenige smaak van Godsdienst gevonden word, voor
 „ handen zyn, enz.” In uw werkjen bladz. 38, vinde ik
 (na dat gy het gewaagd hebt iets uit de Dordsche Vaderen
 aan te haalen, en tot uwe denkwyze te trekken,
 waar over ik u vervolgens hoop te onderhouden) deze
 woorden. „ Dan, zo 'er iemand mochte wezen, die meen-

„ de in staat te zyn ons van het tegengestelde te overtul-
 „ gen, het zal ons aangenaam zyn, mits hy door geen
 „ naamlooze wolken van getuigen, of iets diergelyks,
 „ *daar een eerlyk gemoed van walgt*, zulks doet; want
 „ dit zyn by elk weldenkend Mensch maar *Vledermuizen*,
 „ *die in het donker vliezen*, en het licht schuwen, en die
 „ door niemand, dan door *laage zielen*, geacht kunnen
 „ worden; te meer, daar deeze handelen rechtstreeks te-
 „ gen de zo heilzame Placaaten van onze Hooge Gebieden-
 „ de Overheid, en de besluiten der Kerk, door den Sou-
 „ verein bevestigd, en als zodanige zouden kunnen ge-
 „ straft worden. Deeze hebben ook van my niet anders
 „ te wachten, dan als *eerloozen* behandeld te worden.”
 Op bladz. 68. zyn dit uwe woorden. „ Ik verbeelde my
 „ dan bewezen te hebben, het geene ik meende te moe-
 „ ten bewyzen uit Matth. IX: 12. en zal het daar voor
 „ houden, tot my door een *eerlyk gemoed* met rede an-
 „ ders zal aangewezen worden.” Hier op maakt gy deze
 zedige noot. „ Daar voor houde ik die met zyn naam zyn
 „ naasten zoekt van zyne misvatting te recht te brengen,
 „ maar wolken van getuigen, en diergelyke zyn geen wol-
 „ ken. Want die zyn zichtbaar voor elks oog aan den He-
 „ mel, maar deeze *schuilen in den duisteren afgrond*: ten
 „ tweede, Wolken zyn van den Hemel afkomstig, en *dee-*
 „ *ze duisterlingen* zouden beter de vraag eener goede con-
 „ scientie behouden hebben, als zy met Hemelsche getui-
 „ gen waren voor den dag gekomen, tegen een eerlyk
 „ Christen; maar niet *lasterende* zeggen, dat die Schryver
 „ eigendunkelyk verklaart; laten zy aan die verklaarde
 „ texten eenen beteren zin geeven, dan zullen zy der
 „ waarheid eenen wezenlyken dienst doen, maar niet als
 „ *vledermuizen lasteren*, en zondigen tegen de tweede ta-
 „ fel der wet.” Wat men by u bladz. 27. en elders le-

zen kan, zal ik niet uitschryven, om dat daar zakelyk het zelve gezegd wordt als in de bovenstaande plaatzen.

Wanneer ik nu alle deze uitsteekende Stukken van uwen arbeid beschouwe, dan vinde ik 'er zo veel stoute gezegden in, dat ik, luste het my, om kwaad met kwaad en schelden met schelden te beantwoorden, en om by alle uwe matsche uitdrukkingen stil te staan, welligt vervoerd wierd tot uitgebreide redeneeringen, welke, schoon ze my oorbear mogten zyn, evenwel zo min als de uwe zouden stichten. 'k Zal dan om kort te zyn, en om het doel dat ik my zelve heb voorgesteld genoegzaam te treffen, alle uwe gezegden in vier hoofdstellingen trachten op te geven. Ik vertrouw dat gy my recht zult doen, met te erkennen dat die 'er uitdrukkelyk in begreepen zyn.

- 1 Dat alle boeken of geschriften, welke zonder naam of namen der Schryvers, of Verzamelaars in 't licht komen, van hoedanigen inhoud die ook zyn mogen, onnut zyn ter stichting; door duisterlingen, ja door eerlooze menschen, welke door het verbergen van hunne namen verdienen om als eerloozen behandeld te worden, geschreven, verzameld of uitgegeven zyn.
- 2 Dat, de byzonder van u bedoelde verzamelaars en uitgevers van de werken, door u wolken van getuigen genoemd, duisterlingen zyn, in den duisteren afgrond schuilen, en dat hunne wolken geen wolken zyn.
- 3 Dat gemelde verzamelaars en uitgevers, rechtstreeks gelandeld hebben tegen de plaacaaten van hunne wettige Overheid en de besluiten der Kerk.
- 4 Dat de verzamelaar en voorredenaar van het werkjen, onder den tytel van Wolke van getuigen, enz. uitgegeven, van u wordt vereerd met den vriendelyken Naam van een lasteraar, vooral om dat Hy in zyne Voorrede bladz. 5. gezegd heeft. „ Men moest al verregaande

„ dwaas zyn , als men de eigendunkelyke verklaringen
 „ van eenige Schrift-plaatzen , zonder ééning betoog uit
 „ onze Formulieren , wilde aanzien voor bewyzen van de
 „ Gereformeerde Leere ; even of Pelagius , Arminius , enz.
 „ hunne gevoelens ook niet meenen beweezen te hebben
 „ uit de Schriften.”

Ik zal by elk dezer stellingen stil staan , zo kort my doenlyk is , en zo uitgebreid als myn oogmerk vordert , het onvoorzichtige en onwaarachtige van uwe gezegden u onder oogen brengen.

A Myne eerste stelling ligt duidelyk in de aangehaalde plaatzen , dien alleen houdt gy voor een eerlyk man , welke , wanneer hy een boek in de waereld zendt , het zelve met zynen naam op het voorhoofd doet pronken . Gy stelt dat hy zulks volstrekt verplicht is , wil hy door het verbergen van zyn' naam , welke reden hy daar voor ook vinden mogt , niet voor een duisterling , eerloozen , enz. gehouden worden . — Broeder ! hoe gy 'er toe gekomen zyt , om alle Schryvers of Uitgevers van boeken , welke hunne namen verbergen , als oneerlyke lieden te teekenen , zelfs op de oogenblikken dat gy aan de *liefdesvet* gedacht , en de woorden *goede conscientie* geschreeven hebt , is my onbegrypelyk , ten zy ik begryp dat het licht van die lichtende wolken , welke gy poogdet te verduisteren , u op dien stond ondraaglyk was , en u belette te zien wat gy schreeft . Wie besloot immer zo als gy ? Ik heb tot hier gemeend , dat het om het even was , door wien de waarheid gezegd wierd , dat waarheid waarheid blyft , zels in de mond van een valsch Profeet als Bileam , ja van den Vader der leugenen ; dat een beminnaar der waarheid haar hulde doet , waar hy ze aantrefst ; dat de waarde o onwaarde van een Boek of geschrift niet moet geschat worden , naar de bekendheid of onbekendheid des Schryvers ,

maar

maar dat een werk naar deszelfs inhoud moet beoordeeld worden. Zeker men kent den Leeuw aan zyn klaauw, zo wel als het Schaaap aan zyn vagt; en het is my, myns wettens, nooit in gedachten gekomen, om een goed werk alleen daarom te veroordeelen, om dat de Schryver of Verzamelaar niet bekend was, zo min als ik ooit van oordeel ben geweest, om een prulschrift, of twist en tweedracht verwekkend boek, alleen daarom goed te moeten keuren, om dat de Schryver bekend was, en geacht wierd eeerlyk of zelfs een godvrugtig mensch te zyn. Dan, gy myn Broeder zyt van een ander oordeel: die met zyn naam voor zyn werk (al bestaat het lichaam van zyn werk, uit plaatsen getrokken uit onze Formulieren van eenigheid, en uit de Schriften van de beroemdste Mannen, die de hoogste eer en achting in onze Kerk hebben) niet goedvindt te pronken, die kan geen eeerlyk gemoed hebben, die verdient als een eerloozen behandeld te worden. — Maar zult gy uwe gezegden kunnen goedmaken? zult gy als een eeerlyk man uw woord gestand kunnen doen, en bewyzen wat gy hebt geschreeven? zult gy niet moeten belyden tegen de liefdewet zwaar gezondigd te hebben, als gy de volgende zaken bedenkt?

Men vindt in het Godlyk Boek, dat wy, willen wy hervormde Christenen zyn, zo wel geheel als in alle deszelfs deelen, als de zuivre waarheid behelzende, eerbiedigen, verscheidene Boeken die de Namen der Schryvers of Uitgevers op hun voorhoofd niet hebben, en waar van de Schryvers niet bekend zyn of ooit bekend zullen worden; om nu niet van een aantal gewyde Liederen, enz. te gewagen. Zo uwe stelling doorgaat, srykt gy dan over de Heilige Schryvers dier boeken niet het zelve vonnis als over my? Hoe hartelyk moet een Deïst lacchen, om zulk een besluit als gy ten zynen voordeele hebt gemaakt! voor-

zeker zou hy, op uwen grond, een wettig bestryder zyn, van alle die Boeken en stukken, waar van de Schryvers niet bekend waren, en van welke gy dus, tot zyne overtuiging, niet kondet bewyzen, dat zy eerlyke, deugdzaame, en waarheidlievende menschen geweest zyn. — Dan, om in deze zaak, daar die zulks niet vordert, niet te veel ernst te toonen, flap ik van de Bybelvoorbeelden terstond af, en zal die niet verder aandringen. Om ook geene voorbeelden by te brengen van Schriften der eerste Kerkvaderen, die in alle de eeuwen der Christen waereld veel dienst gedaan hebben, bepaal ik my alleen tot een en ander nuttig werk, ten dienste der Gereformeerde Kerk, in onze dagen, zonder Namen der Schryvers uitgekomen. Erinner u dan dat treffelyk werk, waar in de Grond-constitutie en de Leer der Hervormde Kerk, de aanzienlyke Beschermheeren, de rechtzinnige Leeraars en standvastige Belyders derzelve; vrymoedig verdedigd worden tegen de beledigende geschriften van dien tyd, bekend onder den naam van **ADVOCaat DER VADERLANDSCHE KERK**, uitgegeven ten jaare 1771 en 1772. Men heeft gegist dat de Schryver daar van een aanzienlyk Lid van onze hooge en gezegende Regeering is; is dit waar, dan hoop ik niet, dat Hy u, die Hem een oneerlyk gemoed toekent, bewyzen voor uwe gezegden zal afvorderen. By gelegenheid dat die Advocaat zich een eerlyk en kundig verdediger van Neêrlands Kerk betoonde, is 'er een ander voortreffelyk Schryver, onder den verbloemden naam van **PAULUS DORTSMA** te voorschyn gekomen. Hy had het zelve doel als den Advocaat, zyne Schriften, waar in Hy de stoutheid der Naamremonstranten en Toleranten naar verdiensten gispt, toonen genoeg dat wy Hem moeten achten. Hoe kan ik hier den uitnuntenden man, ook toen onder den naam van **CHRISTIANUS VAN HEIDELBERG** in 't licht getreden vergeeten?

zyn

zyn werk ademt waarheid, liefde, en een ongemeen befehden geest. Hy heeft de Leer der Gereformeerde Kerk verdedigd, tegen den Schryver eener Memorie, die dezelve had gehoond, en ik wenschte zeer dat zyne gematigdheid, uw voorbeeld, in het schryven tegen uwe broederen, geweest ware. Naderhand is 'er nog een werk uitgekomen, 't welk hoofdzakelyk bestaat in een verkort historisch bericht, van het voorgevallene met de Remonstranten, voor, in, en na het Dordtsche Synode; de uitgever tytelt zich de PROCUREUR DER VADERLANDSCHE KERK, en met recht, Hy heeft dezelve grooten dienst gedaan: het is maar te bejammern, dat veele Leden onzer Kerk, die hervormd, ja orthodox willen heeten, dit en foortgelyke werken, zonder welke men niet kundig kan zyn van de lotgevallen der hervormde Kerk sinds de Reformatie, zo weinig op prys stellen. Dan, wiltge nog meerderen allesafdoende voorbeelden? het uitmuntend werk getyeld, DE CHRISTEN is zonder naam des Schryvers uitgegeven, en met algemeene toejuiching ontvangen: thands is het bekend dat myn geliefde Leeraar, den Welcerw. en in der daad geleerden Heer KLINKENBERG daar van de Schryver is. Het godvrugtig van tyd tot tyd nog uitkomend werk, het NIEUW EVANGELISCH MAGAZYN, verschynt zonder naamen der Schryvers of Verzamelaars. De voortreffelyke NEDERLANDSCHE BIBLIOTHEEK, is, van den aanbeginne af, buiten twyffel, door uitmuntende Liefhebbers der Gereformeerde Leer geschreven. De twee eerste Deelen, en N°. 1, 2 en 3. van het derde Deel, zyn in het licht gekomen, zonder dat iemand als Schryver, Verzamelaar, of Uitgever bekend was, en zo min Kerkelyk goedgekeurd als de bovengemelde boeken, van den Advocaat, Dortsma, van Heidelberg, de Procureur, of als het werk, de Christen;

en schoon den Heer H A B B E M A, *Theol. Doct. en Pred. te Rotterdam*, nu als verzamelaar en uitgever bekend is, en dat zo nuttig als heilzaam werk, nu gevisiteerd en geapprobeerd wordt, 't welk waarfchynlyk tot op dezen dag geen plaats zou gehad hebben, indien het genoeg bekende geval niet was geburd met zeker nu tot fchande genoeg bekend Heer; evenwel zyn de Schryvers, (dewyl 'er zeker meer als de gemelde *Theol. Doctör* zyn) tot heden nog niet alle bekend, dat ook geheel onnoodig is. Dan, om dit te befluiten, alle de zo bekende brieven aan de Heeren K L E M A N en V O E T, zyn onder de lettertekenen E. D. P. uitgegeven, en tot dezen dag is de Schryver nog niet algemeen bekend. Dat deze brieven met de Naam eens waar-digen uitgevers vereerd en geapprobeerd zyn, is geene bedenking waar door my dit voorbeeld ontvalt, dewyl gy niets uitsluit, en des Schryvers naam voor zyn werk eischt, om hem voor eerlyk te kunnen verklaaren.

Broeder! zult gy nu woord houden, om alle die Schryvers, die hunne geesten in hunne werken genoeg openbaaren, oneerlyke gemoederen toe te kennen? durft gy hen duisterlingen, vledermuizen, eerloozen, en wat niet al, noemen, en dan nog denken dat gy niet zondigt tegen de tweede tafel der wet? 't Komt my voor, dat uw verftand verregaande dwaalen moet, zo gy waant hier eene goede confcientie te kunnen behouden; trouwens, als ons verftand dwaalt, dan dwaalt ook ons geweten.

Dan, mogelyk zegt gy op alle deze voorbeelden. „Het is blykbaar dat ik de Schryvers, Verzamelaars en Uitgevers der Wolken van getuigen voor de leer der algemeene aanbieding, en hunne wolken bedoel, op dezen moet men myne gezegden toepafen?” Ik zou hier kunnen vragen: waarom op dezen meer dan op anderen? zyn deze wezens van een ander foort? of keurt gy in ande-
ren

ren goed, wat gy in hen kwaad fchouwt, fchoon hunne daden dezelfde zyn? — Maar het zy zo, gy bedoelt hun byzonder, dit is ook allezins blykbaar. Gy befchouwt die van u gehaate Schryvers in het afzichtigfte oogpunt, gy betuigt nergens van hun, wat gy in uw Voorbericht van andere gezindheden zegt, op bladz. 4. lees ik, „ wy zou- „ den ons onverantwoordelyk tegen onze Natuurgenooten be- „ zondigen, als wy, ter oorzaake van verfchil in den Gods- „ dienst, hun zelfs den minften wrevel in ons gemoed toe- „ droegen,” op bladz. 10 flaat gy den zelve toon: maar hoe ydel? want gy fchynt van oordeel dat ge u tegen uwe broederen niet bezondigt, fchoon gy hun fcheldt en fmaadt, en fchoon gy hen, met alle hunne getuigen en getuigenisfen, naar den dufteren afgrond verwyst. Of gy hier toe reden hebt gehad, zal ik u beoordeelen laten, als gy zult gelezen hebben, wat ik u op myne tweede felling heb te zeggen, waar toe ik nu overgaa.

B De byzonder van u bedoelde verzamelaars en uitgevers van de werken, door u wolken van getuigen genaamd, zyn dufterlingen, zy fchuilen in den dufteren afgrond, hunne wolken zyn geen wolken, naar uwe uitspraaken.

Gy vermengt, hier en daar, de verzamelaars der wolken in hunne perfoonen, zodanig met hunne werkjens, dat het gene gy van hunne perfoonen zegt, ook van hunne werkjens, en wat gy van hunne werkjens zegt, ook van hunne perfoonen moet verftaan worden. Moet men dit aan uwe onkunde of aan uwe keurigheit toekennen? of is uw toelieg geweest, om daar door uwe leezers voor u in te nemen? om hen in 't zelve Leemen harnas te jagen, 't welk gy hebt aangetrokken, om helderlichtende en in den Kerkhemel geplaatfte wolken te bevegten? hebt gy daar toe geen andere wapenen kunnen vinden dan die gy hebt gebruikt? was liefdeloos veroordelen alleen genoeg, naar uw

oordeel, om de wolkenmakers met hunne wolken te doen verdwynen? — of denkt gy, dat uw Auctoriteit, daar gy met uwen Naam voor den dag komt, alles goed zal maken? Broeder! Broeder! Ik vrees dat gy uw eer, door uwen naam te noemen, vry wat meer bezwalkt hebt, dan de wolkenmakers door dien te verbergen; en denkt dat elk hervormd Christen, die wat doortrokken is van Christelyke liefde, om uwe ongegronde en liefdelooze veroordeelingen, myn spoor wel zal willen volgen, om medelyden met u te oefenen, en dat ze my, op myne verantwoording wel zullen willen vry kennen, van uwe beschuldigingen, en myn werkjen van de bezwaren, die gy daar over gemaakt hebt.

Wat de reden is, waar door de Heeren, welke de verzameling van getuigenissen voor de algemeene aanbidding, te Utrecht hebben uitgegeven, hunne Namen voor hun werk niet hebben geplaatst, kunt gy in hun nodig Voorbericht, voor het eerste stuk, blad. 27, lezen. Zy zeggen daar; „ Wy zyn van begrip, dat in een werkje van „ dien aart als dit is, de vermeldinge van *onze namen*, hoe „ wel wy 'er geen geheim in stellen, *niet te pas komt.*” Hoe billyk ware het geweest dat gy dit hun weg'ond begrip geloofd, en naar den aart der zaak beoordeeld had. Ik heb den Heer TH. AVINCHE TH. ZOOBON, in de Voorrede myner wolke, bekend gemaakt als de Schryver der twee uitmuntende brieven over de aanbidding. 't Zy ter gezegende nagedachtenis van dien Kundigen, Godvruchtigen, Rechtzinnigen, en door zyne andere werken, in Neerlands Kerk beroemden Heer, wel eet en nog mynen Vriend, schoon Hy nu, reeds in heerlijkheid, de onnadefikelyk zalige vrugten, van Christus waarachtig aart te nemen op zyne aanbidding, ondervindt; dat ik dien braaven, hier bekend maak, als eenen medewerker aan die keurige verzameling, ter gemelde Stad, by H. van Otter-

700, uitgegeven. Stelde hy 'er by zyn leven geen geheim in; hier voor bekend te zyn, schoon misfchien de zedigheid alleen Hem verbood, met zyn naam voor dat werk te pronken, 't zal nu na zyn dood, zo ik vertrouw, niemand der zynen belgen, dat ik Hem hier heb genoemd. Vreesde ik niet de zedigheid van zynen nog levenden en Godvrugtigen vriend en medearbeider aan dat werk, te zullen kwetzen, ik zou dien Heer hier ook noemen; alleen daarom zal ik het niet doen. — Hoe verre is 't van daar, dat die Heeren hunne Namen zouden hebben verzwegen, om hunne pylen in 't donker te schieten! —

Dat ik my niet schaam, om my als Verzamelaar, Uitgever, Voorredenaar, en Schryver der aantekeningen, van het werkjen getyeld, *Wolke van getuigen*, enz. openlyk bekend te maken, en dat ik derhalven niet in den duisterten afgrond schuile, daar van zult gy reeds ten vollen overtuigd zyn. Wilt ge ook weten wie myn vriend is, van wien ik in myne Voorrede bladz. 8. gezegd heb, dat Hy my in alles geholpen en alles mede nagezien heeft, Hy heeft my de vryheid gegeven om zynen naam hier te mogen melden, waar mede ik my vereerd rekene? Het is de Heer J. C. MOHR, zo door zyne dicht- als andere werken, tot zynen lof reeds genoeg bekend. Hy schaamt zich niet bekend te zyn als eenig deel genomen te hebben, in het zamenbrengen myner wolke van getuigen. Hy heeft my ook nu beloofd eenige aanmerkingen op uw dertiental vragen en antwoorden schriftelyk te zullen mededeelen, ik twyfel niet of ik zal 'er een nuttig gebruik van kunnen maken.

Dat ik mynen naam, by het uitgeven van myn Stukjen, niet heb genoemd, daar van is de reden *niet*, op dat ik dus, zonder achterhaald te kunnen worden, des te vryer pylen in het donker kon schieten, of dat ik Hem

vrees-

vreesde, tegen wiens *Werk* ik myne *Getuigen* stelde. Ik behoeve u dit niet plechtig te verzekeren, dewyl het uit den tytel van myn werkjen, voor elk die op my geen pylen, uit haat of sinaad, wil schieten, openbaar genoeg is. Ik heb my een Lidmaat der gemeente van Amsterdam genoemd, gelyk ik was en ben; de naam en woonplaats des drukkers is daar op te leezen; de plaats en tydtekening is, aan 't eind der Voorrede, naar waarheid te vinden; zo openlyk handelt men niet, als men zich schuil zoekt te houden. Daarenboven: na dat myn werkjen het licht reeds zag, en ik hoorde dat 'er waren die aanmerkingen op het zelve maakten, om dat den naam des verzamelaars niet op het voorhoofd was, en om een andere reden, hier na te melden, heb ik my opzettelyk, openlyk genoeg, bekend gemaakt als Verzamelaar der wolke; waar door niet alleen de Schryver der *Zedige Bedenkingen* zelf; maar ook, zo niet alle, ten minsten de meesten myner Leeraars, en veele leden van den Kerkenraad alhier, met zekerheid wisten dat ik dat stukjen had zaamgesteld en uitgegeven. Ik heb toen ook uitdrukkelijke vryheid en orde gegeven, aan den Boekverkoper *M. de Bruyn*, om, zo Hy in den Eerw. Kerkenraad of op het Eerw. Clasfis mogt worden geroepen, en hem na den Maaker van 't gemelde werkjen gevraagd wierd, om dan myn Naam en Woonplaats te noemen. Wat dunkt u is een duisterling gewoon zo te handelen? — Dan, vraagt gy, waarom niet liever uwen naam op het voorhoofd van uw werkjen geplaatst? Ik heb in myne Voorrede bladz. 15, tot mynen Leezer in den derden persoon spreekende, gezegd. „Vindt ge zynen naam niet op „het voorhoofd van dit werkjen, 't is om dat Hy niet „begeert onder de Schryvers genoemd te worden, en gy „hier by geen schade hebt, want, enz.” Was u deze waa-

te reden niet voldoende? Was 'er reden om my te verdenken? Zult gy my nu nog wel op myn woord willen gelooven zonder meer bewys? Zo gy nog zo ongelukkig zyn mogt, denk dan dat ik gedacht heb, dat men my met reden voor hoogmoedig zoude houden, indien ik protikte met mynen naam, voor een boekjen, welks lichaam bestaat uit eene verzameling van Stukken, uit onze formulieren, en de werken van de uitmuntendste Godsgeleerden, van vroegeren en lateren tyd, en zoekt dan te begrypen wat ik heb volgen laten, op dé zo even aangehaalde woorden, in myne Voorrede. „ Het gewigt der „ getuigenissen van zo veel voortreffelyke mannen, zou „ (door 't noemen van myn Naam) geen aasje zwaarer worden, en ook niets ligter door dit gemis,“ elk, en ook gy, behoorde; myns oordeels, het overtuigende in die woorden te gevoelen. Of was myn Naam, waar mede ik toen noch nooit in 't openbaar was verscheenen, vermoogend, om de Namen van CALVINUS; WITSIUS; BRAKEL, en van zo veel andere groote Mannen als ik, voor een té onrecht befreeden Leerstuk heb doen spreekén, luster by té zetten? Heeft men, om te bewyzen dat de Starren lichtende lichaaamen zyn, een glimmende vlaswiek noodig? — Zou ik door 't noemen van myn naam hunne getuigenissen zwaarer hebben gemaakt? Zyn die ligter geworden door dat ik die heb verzwegen? Wie is dwaas genoeg om dit te denken? Dan, wiltge nog meer ter bevestiging van myne gezegden? 'Er zyn een aantal Dichtstukken van myn maakzel gedrukt, welke, by elkander verzameld, mogelyk ook wel een boekjen van een vinger dikte zouden uitmaken, maar schoon ik my die, zo min als myne *Wolke van getuigen* behoefte te schamen, heb ik toch, jaren lang, niet kunnen goedvinden,

om onder een eenig mynen naam te plaatsen. Gy kunt in de Nederlandsche Bibliotheek alleen, zestien Stukken of Stukjens van my vinden, de drie eerste met niets daar by, de volgende enkel getekend met de letters V. L. Voor de eerstemaal heb ik myn naam onder een Dichtstukjen geschreven, 't welk geplaatst is voor 't werk dat, zo wel als de keurige Schryver daar van, door u is beledigd, in uw werkjen bladz. 34. en zo min als gy uit den inhoud myner Dichtstukken zonder naam, wettig zult kunnen besluiten, dat ik in den duisteren afgrond schuile en het licht schuwe, zo min zult gy van myne *Wolke van getuigen*, voor de oude Gereformeerde Leere der algemeene aanbieding van Christus in het Euangelie en eenige daar aan verbondene waarheden, wettig kunnen zeggen dat die *geen wolke* is. Hier over zal ik u nu onderhouden.

Ik zal u volgen en nu van Wolken in het meervoud spreken. Gy zegt in het slot van uw Voorbericht hier boven uitgebreider geplaatst. „Ik heb my beroepen op „eene wolke van Hemelsche getuigen, en deze mogen ook „alleen met recht deezen naam draagen, en niet zulke wolken van getuigen, daar alleen stukken en brokken uit „menschelyke Schriften worden aangehaald, — wie zoude „'er ook lust toe hebben om zogenaamde wolken, die niet „zichtbaar noch kenbaar zich vertoonen, naa te spooren?” — In uw geschryf, hier en in uwe noot, boven geheel te leezen, redeneert gy op zulk eene onredenkundige wyze, (om my zegt uit te drukken) dat ik niet voorby kan een pooging te doen, om u nadrukkelyk te beschaamen. Tot dat einde zal ik u zelve laten spreken, uwe gezegden in een vlechten, en nog minder doen zeggen als gy zegt. Zie hier uwe redeneering. „Hy, Hy alleen is een eerlyk Man, die met zyn naam voor zyn werk zyn naasten zoekt te sichten; maar de Schryvers der Wolken, om welke redenen

nèn zy hunne namen ook verborgen hebben, zyn duisterlingen, schuilen in den afgrond, en hunne wolken zyn geen wolken. Waarom niet? 1. Om dat de wolken aan den Hemel zichtbaar zyn voor elks oog; maar deze *boekjens wolken* genaamd, hoewel daar van een menigte wel en duidelyk gedrukt; opènbaar verkocht en geleezen zyn, zyn niet zichtbaar in den Kerkhemel, maar schuilen in den duisteren afgrond. 2. Wolken van den Schepper gemaakt om op de aarde te wandelen, om onder de menschen nut te kunnen doen, zyn van den Hemel afkomstig; maar deze formeerders van *boekjens*; *Wolken* genaamd, al ken ik hunne perfoonen niet; en al waren zy ook Godvrugtige bedienaars van Gods Woord, zyn kinderen van den Vorst der duisternis, duisterlingen van het eerste soort; en hoewel de Godlyke en heilige Leere, welke van elk gereformeed belyder als eene Hemelsche Leer wordt geëerbiedigd, het leven, 't licht en de kracht aan hunne wolken geven; hoewel een groot aantal hemelboden, hunne getuigenissen met een talloze menigte van plaatzen, uit den mond van God en Christus, de Profeten en Apostelen hebben bevestigd, evenwel kunnen die *Wolken* van getuigen in geen oneigenlyken zyn *wolken* worden genaamd, en waarom niet? Om dat ik my op den Richterstoel zette; en verklaar dat ik alle die getuigen en getuigenissen niet als wettig wil noch zal erkennen, schoon ik betuig dat ik die niet nagespoord noch getoetst heb. Want ik kan noch wil die wolken van getuigen niet erkennen als echte bewyzen voor de Gereformeerde Leere, in het Leerstuk der roeping. Ik kan het niet doen, ten zy ik myne geliefkoosde manier van denken verlate. Ik wil het niet doen. om dat ik noch tyd noch lust hebbe, om de waarheid of onwaarheid, van het geen in die duistre wolken, doch welker licht ik niet kan verdragen, gezegd wordt.

te onderzoeken, 't welk ik tot hier niet heb gedaan; schoon echter myn oordeel, zonder onderzoek, volmaakt ryp is, en van allen moet geëerbiedigd worden. En daarom verwyze ik die wolkenmakers, met hunne wolken, in eens naar den afgrond." — Dan, al genoeg om het dwarrelende van deze uwe redeneering, en 't geen 'er by wettigen gevolge in ligt, te toonen. — Ik zal met getuigenissen van de grootste mannen in Nederland, welke de Wolken, zo de een als de ander, gepreezen hebben, niet te voorschyn komen. Goede waare pryst zich zelve, en indien de inhoud der wolken geen goede gereformeerde kost is, dan maak ik my sterk om te betoogen, dat het denkbeeld van Gereformeerde Leer een nietig ding is. — 't Zal nu myn taak zyn, om uwe Heterodoxe manier van denken u onder de oogen te brengen, en te toonen dat gy de Leer der Hervormde Kerk en derzelve beste Voorstanders de grootste smaadheid aandoet.

„Wolken van getuigen zyn geen wolken,” dit zyn uw eigen woorden. Maar van wat inhoud zyn nu die wolken? Zy behelzen echte, woordelyke, en dus getrouwe uittreksels uit de formulieren van eenigheid, waar naar alleen de zuivere Leer der Hervormde Kerk moet geoordeeld worden. Zy geven getrouw op, een aantal randteekeningen, van eerste Orthodoxen op den Bybel gemaakt, welken Bybel met de randteekeningen, zo van de Nederlandsche Hervormde Kerk in 't algemeen, als van de Hoogmogende Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden, is goedgekeurd. Zy toonen wat de buitenlandsche Gereformeerde Kerken geleerd hebben, of nog leeren, van het Leerstuk der Godlyke roeping en aanbidding van Gods genade aan alle menschen, die onder de bediening van het Zondaars-zaligend Euangelie leeven. Zy bewyzen uit een zeer groot aantal, zo der eerste Reformateurs als latere uit-

mun-

muntende Godsgeleerden, tot dezen dag, dat die recht hervormde Mannen, 't gemelde Leerstuk, zo als het in onze formulieren geleerd is, en naar die formulieren, in de Hervormde Kerk, moet worden geleerd, geleerd hebben. Alle deze Mannen worden met hunne namen genoemd, en de plaatsen uit hunne werken aangewezen. Gemelde Hervormers en Leraars, spreekende in de wolken van getuigen, beroepen zich op een zeer groot aantal Bybelplaatsen, verklaren of bevestigen daar door die Leer, welke elk die Gereformeerd wil heeten, als de Leer der Waarheid moet erkennen.

De Verzamelaars en Uitgevers der Wolken van getuigen, hebben alle hunne getuigen en getuigenissen, gesteld tegen een Boek, onder den tytel van *Zedige Bedenkingen* enz. uitgegeven. Een Boek waar in het Leerstuk der Godlyke roeping in het Euangelie, zo als dat van de eerste tyden af, op grond van Gods woord, in de Hervormde Kerk geleerd is, niet alleen als eene nieuwe Leer wordt uitgemaakt en verguisd, maar waar in het zelve Leerstuk, zo als het in onze formulieren geleerd wordt, is bestreeden, op dat ik niet zegge geloochend, in zo verre die roeping tot Zondaars in hunnen natuurstaat komt. — Derhalven uwe gezegden: die wolken zyn geen wolken, zy vertoonen zich niet zichtbaar enz. achte ik hoogstbeledigend, zo voor de waarachtige Leer der Hervormde Kerk, als voor de breede ry der Hoogleeraaren en Leraaren, daar in aangehaald, welke het zelve met de duidelykste en klaarste woorden geleeraard hebben.

Ik kan niet zien dat gy hier op uitvlugten zult kunnen maken. 't Gene ik op myne vierde stelling vervolgens zal zeggen, zal het bovenstaande nog bevestigen, en u, zo ik hoop, nog meer beschaamen en overtuigen. Dan vooraf bepaal ik my tot myn derde Stuk, het is:

C Dgt gemelde Verzamelaars en Uitgevers (naar uw vonnis) rechtstreeks gehandeld hebben, tegen de Placaaten van hunne wettige Overheid en de besluiten der Kerk.

Wat de reden is, waarom die Heeren, welke de verzameling van getuigenissen te Utrecht hebben uitgegeven, dezelve niet ter visitatie en approbatie hebben overgegeven, is blykbaar genoeg uit hun Voorbericht voor 't eerste Deel, blad. 26. Zy zeggen daar. „ De werken daar „ al het geene, dat in dit werkje voorkomt, uit overge- „ nomen is, zyn — of bekleed met de hoogste, algemeen- „ ste en dus sterkste *approbatie*, die ooit door de He- „ vormde Kerk aan menschelyke Schriften gegeven zyn, — „ of zy zyn van Hoogleeraars in de H Godgeleerdheid, — „ of ze zyn eens of meermalen goedgekeurd.” Denkt men dat het echter beter ware dat die bundel, zo als ze is, geapprobeerd ware, ik laat die gedachte in zyne waarde of onwaarde, en zeg alleen dat het onmogelyk is, dat die Heeren reden tot yrees zouden gehad hebben dat hun werk zou geimprobeerd worden — het is belachelyk dit denkbeeld voor een oogenblik te koesteren. —

De reden waarom ik myn boekjen niet ter visitatie heb overgegeven, is geweest, dat ik niet heb geweten dat 'er eenige Politique of Kerkelyke wet was, welke my verplichtte, een werkjen bestaande uit eene verzameling van plaatzen, byna alle uit Kerkelyk goedgekeurde Schriften getrouw uitgetrokken, te moeten laten approbeeren. Ik heb, myns wetens, op dit stuk, nooit bepaald gedacht, voor dat het laatste blad van myn stukjen onder de pers was; toen heb ik aan myn Boekverkooper gevraagd, of zulk een werkjen wel in het licht mogt komen zonder approbatie? of 'er ook eenige wet, Hem bekend, was die zulk verbod? en uitdrukkelyk gezegd dat ik niet wilde misdoen tegen eenige wet. Hy zeide, zulk een wet niet

te kennen, en begreep met my dat zulk een boekjen geene approbatie noodig had, dewyl het lichaam daar van beflond uit geapprobeerde werken. Ik heb hem ten overvloede toen nog verzocht om zich op dit stuk te informeeren. Hy heeft dat gedaan. Zyn bericht aan my was, zakelyk; dat ik wegens de uitgave van dat werkjen niet bekommerd behoefde te zyn, dat Hy al 't gevolg daar van voor zyne rekening nam. — Niemand kan myne oprechtheid in dezen verdenken. Zo haast ik op dit stuk dacht kwamen my een aantal boeken van brave Schryveren in den zin, welke zonder kerkelyke goedkeuring uitgegeven zyn. Sommige daar van heb ik te vooren genoemd. My dacht dan bilyk: zyn 'er zoo veele werken uitgegeven, zonder visitatie en approbatie, zonder dat de Schryvers deswegen gemoeid zyn, waarom zou ik daarover gemoeid worden? — Dan, wat hebbe ik meer bewys aan te voeren dan 't gene voor my in den aart der zaak ligt. Waarom toch zou ik myn werkjen niet ter visitatie hebben aangeboden, zo ik gedacht had, door dit na te laten, tegen Politique of Kerkelyke wetten te misdoen; daar ik toen, zoo min als naderhand of nu, redenen kon vinden te denken, dat het aangeboden zynde niet goedgekeurd zou worden? Immers, in stukken uit onze Formulieren, en uit, meest geapprobeerde, schriften onzer treffelykste Leeraars, die overeenkomstig die Formulieren spreken, reden te vinden om een werk te improbeeren, zou een volledige strydigheid zyn; om dat diezelfde Formulieren de éénige regelen zyn waar aan Heeren VISITATORS een werk moeten toetzen, en als al of niet proefhoudende beoordeelen. Wat myne voorrede en noten betreffen; ik denk dat hy een zonderling Keurmeester zal zyn, die daar in iets strydigs tegen het leerfellige onzer Formulieren kan vinden, en dat ook niemand my van Practicale heterodoxie verdenken

denken kan, die 't werk waar tegen die ingericht zyn gezond beoordeelt.

Dan, na dat myn stukjen eenige dagen het licht had gezien, had ik het genoeg, met mynen toenmaals zeer geliefden en wydberoemden Leeraar, laatst Hoogleeraar op Leydens hooge Schoole, den grooten N A H U Y S, gemeenzaam te spreken, over de Politique en Kerkelyke wetten, de visitatie en approbatie der boeken betreffende. Zyn Wel. Eerw. berichtte my, dat hier een Provinciaale wet was, waar door ook zulke werkjens als het myne, ook de Voorredens en Noten, moeten gevifiteerd en geapprobeerd worden; beloovende my dezelve uit zyne papieren, voor my, te zullen opzoeken; dan ik heb zyn Weleerw. dit nooit herinnerd, en tot op dezen dag die Wet niet geleezen. Dit nu was het eerste bericht dat my, zo ik vertrouw, de rechte waarheid deed hooren. Had ik, om gewigtige reden (zie de Voorreden myner Wolke bladz. 8. onder aan,) my den weg niet afgesneden, om met zyn Weleerw. of met iemand myner Leeraaren, toen ik myn werkjen onder handen had, te spreken; had ik eerder de waarheid der zaak geweten; voorzeker myn werkjen ware dan ter visitatie overgegeven. Ik heb van toen *spyz* gehad en heb die nog, dat ik dit niet heb gedaan, en ben niet hoogmoedig genoeg om de blanke waarheid te verbergen, noch ook om u alle waarheden tot myne ontschuldiging te melden. Want, hoewel ik onkundig ware van de Wet, begreep ik echter zeer wel, dat het my meer tot eere zou strekken als myn werkjen Kerkelyk goedgekeurd te voorschyn kwam: dan, ik vond gemoedelyke redenen die eere op te offeren, en zonder naam of approbatie te verschynen. Tot besluit voeg ik hier alleen nog by, dat, indien de Weleerw. Kerkenraad, of de Weleerw. *Clasfs* had goedgevonden my te ont-

ontbieden, ik dan terfcond een Exemplaar, met eenige vermeerderingen, ter visitatie zou hebben overgegeven, tot een tweeden druk. Ik heb dit terfcond vervaardigd, toen ik het bovengemeld bericht gehoord had.

Zie Broeder! wat is 'er nu van uwe veroordeeling en van uw streng vonnis, ten mynen opzichte? heb ik rechtstreeks gehandeld tegen de zo heilzame Placaaten van onze hooge gebiedende Overheid en de besluiten der Kerk? duid het woord *rechtstreeks*, moedwillig, opzettelyk, uit verachting aan? Heb ik, *die zo zeer als iemand m. ne Overheden eerbiedige*, de rechten der Kerk erken, en zo veel in myn vermogen is voorftaa, heb ik dus rechtstreeks gehandeld? Zou men my met eenige mogelykheid als een moedwillig verfmader der wetten hebben kunnen straffen? oordeel hier voords over naar uw welgevallen. — Ik fluit dit Stuk met de woorden van den Edelmoedigen en Godvrugtigen PEIFFERS, te vinden in eenen Brief, geplaaft in zyn werk *Geloofsvastigheid*, 2de Deel, bladz. 879 en 880. dus luidende. „ Men leest fomtyds voor een boek: „ *uitgegeven volgens Kerkenordre*. Maar als men het door- „ leest, vind men het vol van zulke onordentlykheden, „ Voorwaar die Kerkelyke ordre moet wel een slegte ordre „ zyn, wanneer het, volgens Kerkenordre, geoorlofd is zul- „ ke dingen in Gods Kerk te schryven. Op het minste „ woordje valt men zomtyds, en zulke onverantwoordelyke „ woorden verhinderen de approbatie niet; en waarom niet? „ het boek is evenwel Orthodox en daar is gene Kettery „ in, of iets dat van de Formulieren afwykt, en dit alleen „ is het voorwerp van de visitatie: maar is zegge, dat het „ niets minder dan Orthodox is, maar vol Kettery, de „ fnoodste Kettery die 'er bedacht kan worden; of LIGT- „ VAARDIG VERDACHT MAKEN EN VEROORDE- „ LEN, VERAGTEN EN BEPOTTEN, LASTEREN

„ en SCHELDEN, moest Orthodox zyn en geen practi-
 „ cale (voorwaar veel snoder dan eene enkele theoretische)
 „ Kettery. Ach! myn Heer, wy Predikanten zyn schul-
 „ dig; ik wil van die gene niet zyn, die den Splinter in
 „ huns broeders oog zo haast zien, maar den Balk in hun
 „ eigen oog niet bemerken; neen, ik ben ook schuldig,
 „ met zulker boeken approbatie niet tegen te gaan: maar
 „ laten wy ons schamen en onze misdaden afbreken; laat
 „ ons nooit zulke boeken Kerkelyk approberen, voor datze
 „ van dat vuil gezuiverd zyn, op dat wy geen deel aan
 „ die grote schuld hebben; ja laat ons zulke boeken niet
 „ alleen improberen, maar ook de Autheurs (scherpelyk be-
 „ straffen; zynze oprecht, gaarne zullenze hunne schuld be-
 „ lyden, met vernedering en schaamte, gaarne zullenze zeg-
 „ gen: *die rechtvaardige sla my*, enz. Want *elk dwaas*
 „ *zal de schuld verbloemen, maar onder de oprechten is*
 „ *goedwilligheid.*”

D Myne vierde Stelling is, dat de Verzamelaar en Voorredenaar van het werkjen, onder den tytel van Wolke van getuigen, uitgegeven, (naar uw oordeel) een lasteraar is, om dat Hy geschreven heeft. „ Men moest „ al verregaande dwaas zyn, als men de eigendunkelyke „ Verklaringen van eenige Schrift-plaatzen, zonder éénig „ bctooq uit onze formulieren, wilde aanzien voor bewy- „ zen van de Gereformeerde Leere; even of Pelagius, „ Arminius, enz. hunne gevoelens ook niet meenen be- „ weezen te hebben uit de Schriften.”

Gy hebt myne woorden, EIGENDUNKELYKE VERKLARINGEN, zo hard gevonden, dat gy die op onderscheidene plaatzen doorhaalt, en wel driemaal als lastertaal uitmaakt. Ik had wel gewenscht, dat gy had kunnen goedvinden, myne woorden, zo als die in myne tuschenrede liggen, of breeder, in verband op te geven;

de

de meesten uwer Leezers, zouden dan, naar myne gedachten, niet in het denkbeeld kunnen vallen, dat 'er een zweem van laster in is. Ik hoop u hier van ook te overtuigen.

Door onze Formulieren versta ik, de Nederlandsche Belydenis, de Heidelbergfche Catechismus en de Vyf Hoofdstukken, Canons of Leerregels, der Dordsche Vadersen. Naar deze alleen moet de Leer der Gereformeerde Kerk beoordeeld worden; deze Stukken behooren by een, en mogen niet van den anderen gescheiden worden. Wie een derzelve beledigt, beledigt die alle. Hy die zegt Gereformeerd te zyn, maar niet gevoelt of leert als in dezelve geleerd wordt, is niet recht Gereformeerd. De Nederlandsche Belydenis en Catechismus, maakten voor het Dordsche Synode de Leerformulieren (om niet van de Kerkplechtige formulieren te gewaagen) der Hervormde Kerk uit. Door de geschillen met de Remonstranten, was het noodig, dat eenige Leerstukken in die formulieren, nader opgehelderd wierden. Dit is door de Dordsche Vadersen in het beroemde Synode 1618 en 1619. gehouden, gedaan, in de gemelde vyf Hoofdstukken. Deze moet men niet als een ander formulier, maar als een stuk tot de voorgige stukken van de formulieren der Leer behorende, begrypen. Zy strekken tot opheldering en nader verklaring van eenige Leerstukken in de Belydenis en Catechismus, en moeten als daar in ingelyfd begreepen worden. „ Want de eerste artykel van de Godlyke „ verkiezing en verwerping, dient tot opheldering van „ het gene gezegd was in de Belydenis Art. 16. en in de „ 54ste Vrage van den Catechismus; de uitspraak over den „ tweeden Artykel van Christus dood, en de verlossing der „ menschen door dezelve, is een verklaring van de Leere, „ die voorkomt in de Belydenisse Art. 20 en 21. en in den „ Ca-

„ Catechismus Vrage 1, 37, 60 en 86. Het besluit aan-
 „ gaande de 3de en 4de Art. van des menschen verdor-
 „ venheid, en de bekeering tot God, en de manier der-
 „ zelve, bevestigt het gestelde in de Belydenisse, Art. 14,
 „ 15 en 24. en in den Cat. vragen 5, 6, 7, 8, 9, 10 en
 „ 65. En het oordeel over den 5^{den} Art. van de Volhar-
 „ ding der Heiligen, strekt tot versterking van het voor-
 „ stel gedaan in de Confessie of Belydenisse Art. 21 en 27.
 „ en in den Cat. vragen 1 en 54.” Ik spreek met E N S
 Publike Schriften, bladz. 34 en 35.

Volgens onze Formulieren, dus aangemerkt, moet de
 Leer der Hervormde Kerk worden beoordeeld, even als de
 Leer van andere Kerkgenootschappen, Lutheranen, Men-
 nonieten, enz. uit hunne formulieren moet beoordeeld wor-
 den. Deze stelling zal ik wat nader staaven en verdedi-
 gen.

Het zyn verschillende vragen, wat is Waarheid, en wat
 is Gereformeerd? die oppervlakkig denkt kan dit zeer ligt
 verwarren, en denken dat de woorden waare of rechtzin-
 nige Leer van Gods woord, en waare of rechtzinnige Leer der
 Hervormde Kerk, van éene beteekenis zyn, om dat wy, in
 de Hervormde Kerk zynde, haare Leer, voor die van Gods
 woord, en haare formulieren, immers zakelyk, voor over-
 eenkomstig met Gods woord houden, — maar zo doet men
 ook in de Luthersche en andere Kerkgenootschappen; dus
 zyn die beide vragen wezenlyk onderscheiden, en moeten
 op onderscheiden wyze beantwoord worden, schoon het
 vast staat, dat een echt Gereformeerde, alles wat Hy voor
 Waarheid houdt, Gereformeerd acht te zyn.

De Bybel is de eenige bron aller van God geopenbaarde
 waarheid, betrekelyk den weg der Zaligheid door Christus.
 Daar uit, en daar uit alleen, kan en moet dan alleen be-

wezen worden, wat Waarheid is; maar daar uit kan niet bewezen worden wat Gereformeerd of Luthersch is, dat is te zeggen: wat in de Gereformeerde of Lutherfche Kerk, voor waarheid gehouden wordt, of men zou in den Bybel voorzeggingen moeten vinden, wat na den eerften val van den Roomfchen Antichrist, in de Gereformeerde, Lutherfche en andere Kerkgenootfchappen, voor den zin des Bybels zou gehouden worden, — dit moet dan alleen gefchieden, in de eerfte plaats, uit de belydeniften en algemeen aangenomen leerboeken van een Kerkgenootfchap, en dan, tot meerder verfterking, uit de Schriften van zulke Godgeleerden, welke dat Genootfchap erkent tot haar te behooren. — Als wy, Gereformeerden, dan te doen hebben met andere gezindheden, kunnen wy alleen uit den Bybel tegen hun redeneeren, en befliften, of de waarheid aan onze of hunne zyde is; in dit geval zou het bewyzen uit onze formulieren niets bewyzen, en niets meer zyn dan menfchelyk gezag: dan alleen in zoo ver, in de formulieren zelve, de daar in beleden Leer uit den Bybel bewezen wordt, mag ik dit bewys aanvoeren; niet als of het gezag des formuliers befliste, dat en niets anders *is* de zin van die Bybelplaats; maar alleen, die en geen tegenftrydige wordt, in onze Kerk, voor den zin dier Bybelplaats *gehouden* — en dan staat het aan party te bewyzen, dat die plaats in Gods woord, dien zin niet heeft noch hebben kan. Kan hy dit voldingen, dan zal hy toonen dat niet alleen ik, maar myn geheel Kerkgenootfchap in dezen dwaalt. — Ik kan met de formulieren tegen iemand buiten onze Kerk niets meer uitrichten, dan alleen, als hy het gevoelen onzer Kerk in een valsch licht plaatst, hem uit dezelve daar van overtuigen, en toonen wat daar tegen het waare leerbegrip onzer Kerk zy. — Zo is 't ook gelegen, als de eene Gereformeerde met de andere Gerefor-

formeerde verschil heeft over een stuk der Godlyke waarheid, dan blyft alleen aan het Godlyk gezag des Bybels de besliffing, wie van beide de waarheid aan zyne zyde heeft; en dit kan weder met de formulieren niet bewezen worden. — Maar beschuldigt de een de andere, dat hy, doër zyn begrip dat hy uit den Bybel meent te bewyzen, *afwykt van de Leer der Hervormde Kerk*, dan verandert het gedng: dan kan ik dit weder niet bewyzen uit den Bybel, om dat de Bybel nergends voorzegt wat de Hervormde Kerk leeren zou; maar dan moet ik dit bewyzen uit de formulieren van eenigheid; en in 't verschil wat in de Hervormde Kerk *oud of nieuw* zy; dan moet ik daar byvoegen, bewyzen uit oude en latere; door de Hervormde Kerk als de haare erkende en goedgekeurde Schriften haarer Godgeleerden. — Dit nu moet myn party ook tegen my doen, en doet hy dat niet, zyne Bybelsche bewyzen besliffen niets in ons geschil, wat al of niet *Gereformeerd*, en wat in de Hervormde Kerk *oud of nieuw* zy.

Schoon wy Gereformeerden dan de formulieren niet gelooven, om dat ze gezag hebben van die aanzienlyke mannen, welke dezelve hebben opgesteld, bevestigd of beschermd; maar alleen om dat wy met de opstellers en aannemers dier formulieren zakelyk overeenstemmen, dat de Leer daar in vervat die van den Bybel is, zo blyft echter zeker dat de formulieren, door alle Gereformeerden voor de regelen moeten gehouden worden, naar welke men moet oordeelen wat al of niet Gereformeerd zy, en of verklaringen van Bybel-plaatzen al of niet overeenkomen met *de Leer van Gods woord, zo als dezelve uitgedrukt is in de formulieren van eenigheid*, gelyk dit de gewoone term is onzer Kerkelyke approbatien, in die plaatzen, waar dezelve volledig voor de geapprobeerde werken gesteld worden:

den. Derhalven, de Bybel is de bron der Waarheid, maar alleen onze formulieren zyn de regelen, waar naar wy de Gereformeerde Leer moeten beoordeelen. Hartelyk stemme ik in dezen t' zamen met den wydvermaarden WITSIUS, Vrederaad voor deszelfs leere der Verbonden.

„ Niemandt verbindt de vrye Conscientien der Gelovigen door de aanzienelykheid van eenige menschelyke Naam; maar gelykewys eertyds CLEMENS ROMANUS gebodt, men haele de fin der waarheid uit de Schriften selve: men stae, men valle, in het stuk van Godsdienst, op haer uitspraek alleen: men beslechte uit haer alle verschillen, altyd in 't midden leggende de Heilige en Onbesmette Euangelien onses Heeren Christi, het welke in de Godvrugtige Concilien der Ouden plagt te geschieden. DAT NIEMAND NOGHTANS ONDER DIT VOORWENDSEL, DE FORMULIEREN VAN EENIGHEIDT, welke uit Gods woordt genomen, en met de Schrifture overeendragende, bannen van Kerkelyke eenigheid, kenteeckenen van Rechtzinnigheid, sluitboomen tegen Ketteryen, dwangtralien van dertele verstanden zyn, MOEDTWILLIGHEICK WEDERSTREVE, even-als offe overblyffelen van den Babilonischen toren waeren, waar mede de menschen door een menschelick, en niet goed-te-keuren raedslot, souden gedrongen worden om in den Godsdienst het selve te gevoelen en te spreeken.”

Hy dan, die niet zo denkt, leert of schryft, als met de Leer onzer Formulieren volkomen overeenkomt, is niet *recht* Gereformeerd. Hy die *Gereformeerd meent te zyn*, en een boek schryft, waar in hy de gedachten *van andere Gereformeerden*, welke zich volstandig op de Leer der Formulieren *beroeppen*, tegengaat, zonder *één éénig bewys* uit die Formulieren aan te voeren, bewyst *niets tegen hun*,

hun, al verklaarde hy duizend Schrift-plaatzten; al verklaarde hy die zo, dat ze, op zyne gronden, en naar zyn oordeel, zyn gevoelen begunstigen; Hy toont in dit geval alleen dat hy 't zo verstaat, maar betoogt niet dat hy Gereformeerd is, en dat zyne broederen het niet zyn. Bewyst hy nu niets uit de Formulieren, en kunnen andere bewyzen dat zyn werk niet overeendraagt, met een of meer Leerstukken, duidelyk in de Formulieren geleerd, dan kan men zyn werk niet als echt Gereformeerd begroeten, en om zyne beschuldiging van onrechtzinnigheid, en afwyking van de oude Kerkleer krachteloos te maken, behoeft men geen leger van Schrift-plaatzten tegen hem aan te voeren; men heeft alleen de Formulieren noodig; ja, indien men kan aantoonen, dat zyne textverklaringen aanloopen tegen de Formulieren, dan moet men zyn werk, in de Hervormde Kerk, als onrechtzinnig beschouwen; en 't is de zagtste uitdrukking die mogelyk is, als men zulke textverklaringen eigendunkelyk noemt:

Zyn nu deeze dingen alzoo, gelyk ik vertrouw datze zyn, by elk, die rigide Orthodox is, wat toch heb ik dan misdaan door te schryven: „Men moest al verre- „ gaande dwaas zyn, als men de eigendunkelyke verklaa- „ ringen van eenige Schrift plaatzen, zonder éénig be- „ toog uit onze Formulieren, wilde aanzien voor bewy- „ zen van de Gereformeerde Leere; enz?” of is het niet waar, dat de Schryver der *Zedige Bedenkingen* zyn gevoelen niet bewyst uit onze Formulieren? of is het niet waar, dat die Schryver ten oogmerk toont te hebben een Leerstuk te bestryden, dat in onze Formulieren duidelyk wordt geleerd? heeft hy met zyne eigendunkelyke verklaringen iets anders uitgericht? Kunt Gy, kan iemand, zyne verklaringen, redeneeringen en besluiten daar uit,

volkomen doen overeenstemmen met de Leere onzer Formulieren? — Stel vry, dat hy in zyne Verklaringen, in zo verre gelyk had, (daar ik echter niets van geloof,) dat 'er in *die* Schrift-plaatzen, geen bewys was voor zyn party, welke zich *op de letter en den zin* onzer formulieren beroepen; dan bewyzen zyne Verklaringen nog in geenen deele, dat hy in dezelve met de Leer onzer Formulieren overeenstemt. Had hy zyne overeenstemming getoond en bewezen, ik zou my wel hebben gewacht te schrijven wat ik heb geschreeven. Zie op dit gansche stuk het werk van den grooten BONNET tegen den Heer GOODRICKÉ, byzonder bladz. 154—160. 210—276. ENS, *Publieke Schriften*, bladz. 1—4. Vooral PEIFFERS, *Geloofsvastigheid*, 2de Deel, bladz. 712 tot 714. 732 tot 745 en 875.

Maar wat is 'er nu van uwe Orthodoxie in uwe taal, Voorbericht bladz. 8? Gy zegt. „Ik zie geen reden waarom, om het te ontveinzen, dat wy geene Naamen eerbiedigen, dan die van de onfeilbaare Afgezanten des Hemels, welker predikwyze alleen, in het beantwoorden der voortestellenie vraagen, de Leer onzer Kerk, in kostelyke Formulieren van eenigheid vervat, zal bevestigen.” Gy zyt dus van oordeel, uit de Leer en Predikwyze van de Afgezanten des Hemels, onze Formulieren te moeten bevestigen! — en tegen wie? tegen uwe anders denkende broederen — wonderlyke redeneering! vreemde taal in de ooren van een echt Gereformeerde! Hebben onze Formulieren nog bevestiging noodig, doe dat tegen onze vyanden. — Gy acht, geene andere dan gemelde Namen te moeten eerbiedigen, en schat daar door de kostelyke Formulieren van geene waarde; naardien gy, op uwen grond, dezelve geheel of ten deele kunt verwerpen, als gy oordeelt dat dezelve niet overeenkomen met Gods woord. Dit, myn broeder!

Is geen Gereformeerde denkwyze. Wilt ge ny niet gelooven, gun die eer dan aan Vader PEIFFERS: ter laatstgenoemde plaats zegt Hy. „ Hervormden, Remonstranten, Socinianen, enz. verklaren alle Gods woord te geloven, maar het verschil is over den zin van het woord. „ De Formulieren nu verklaren, welken de ondertekenaars „ houden voor den waren zin van 't woord. En zal men „ nu wederom den zin van de formulieren gaan verklaren, „ naar den zin van Gods woord, dat is te zeggen naar „ den zin, dien Gods woord, naar de gedagten van den „ Ondertekenaar, heeft? gy zyt veel te doorzigtig, myn „ Heer, om niet klaar te zien, dat het dan gedaan is met „ het geheele oogmerk van onze Formulieren, en dat een „ Sociniaan en Remonstrant, die zo wel kan ondertekenen als een Hervormde, namentlyk te verstaan naar de „ meninge van Gods woord, dat is te zeggen, zo als een „ Sociniaan en Remonstrant denkt de meninge van Gods „ woord te zyn.” Zie ook zyn Collega *Tennink*, over Joan. 17. bladz. 373. Het gaat nog wel aan, dat men zyne denkwyze, uit Gods woord en de Formulieren te gelyk bevestigt, en de bewyzen daar uit vereenigt: zo deed de beroemde J. VAN DEN HONERT. zie zynen *mensch in Christus*, Hoofdstuk 8. § 11 en 13. zo doen zeer veele Godgeleerden; maar uit Gods Woord, de Formulieren te bevestigen, ter overtuiging zynere broederen! dat kan 'er niet door.

Gy stelt, door deze en andere uitdrukkingen, myne handelwyze, in 't verzamelen eener Wolke van getuigen, *uit menschelyke Schriften*, in 't allerongunstigste licht, als een scherm met *menschelyk gezag*. Dit heb ik in de Voorrede voor dat werkjen bladz. 8. reeds getracht voor te komen, maar 't schynt, gy hebt dit niet begrepen, — ik hoop dat gy door de hier voorgaande aanmerkingen, in dit stuk,

stuk, nader zult onderricht worden; maar ik zal 't u nog klaarer doen voelen.

Stel, voor een oogenblik, dat Gy en de Schryver der *Zedige Bedenkingen*, onweêtleeggely betoogd of bewezen hadt, uit Gods woord, dat de algemeene, welmeenende aanbieding van Christus, waarlyk eene *dwaalleer* zy, en *waarlyk strydig* met Gods eeuwig, vry, en onveranderlyk besluit der verkiesing en verwerping. *Wat* zoudt gy dan bewezen hebben? — dit, dat niet alleen ik en allen die thands met my voor die aanbieding zyn, dwaalen; maar dat de *geheele* Nederlandsche Hervormde Kerk, *in haare formulieren van eenigheid*, en een reeks harer *voortreffelykste Godgeleerden*, van de Reformatie af tot nu toe, leerstellingen geloofd, beleden, en verdedigd hadden, die tegen elkander aanloopen, en dus *ontwyselbaar gedwaald*, of in de *Leer der Predestinatie*, gelyk alle gezindheden buiten onze Kerk denken, die op hunne wyze een welmeenende aanbieding geloven; of de *Predestinatie zeker* zynde, gelyk die by *u* en *my* zeker is, dan *gedwaald* in 't vasthouden van de algemeene welmeenende *aanbieding*. — Maar dan begrypt gy lig'elyk, als gy *dit voldingend bewezen* hadt, zoudt gy nog niets tegen myne *Wolke van getuigen* uitgevoerd hebben; het zou *waarheid* blyven dat de Formulieren en Godgeleerden dat *getuigd* hadden, al beweest gy nog zo voldingend dat het *gene* zy getuigd hadden *geen waarheid* was; ik heb dezelve aangevoerd, *niet* om te getuigen wat *waarheid is* of niet; immers niet, om dat door 't gezag hunner Namen en Charakters te getuigen; doch zy getuigen de *waarheid* alierzekerst, in zoo verre zy zelve hunne getuigenissen door menigvuldige Bybelpiaatzen bevestigen, — maar om door 't gezag hunner Namen en Charakters, als geachte Godgeleerden in de *Hervormde Kerk dit* te staaven, dat zy de algemeene wel-

meenende aanbieding voor *waarheid gehouden hebben*, en dezelve dus een *Gerformeerd* en *oud gereformeerd* Leerstuk is; tegen allen die dat *Leerstuk* van afwyking en nieuwheid verdacht maaken — dit hun bepaald getuigenis, kunnen (met alle eerbied gesproken) alle de *Profeeten*, *Euan-gelisten* en *Apostelen* met elkander *niet* geven, daar toe zyn die *Hiervormde Godgeleerden alleen*, de bevoegde ge-tuigen. — *Niets* kan, door u noch door iemand, tegen hun getuigenis, en dus tegen myne verzameling hunner getuigenissen werden ingebracht, dan *alleen*, indien gy *kunt* aantoonen, en daar toe daag ik u en de gansche wae-reld nog uit, dat ik hunne getuigenissen veranderd, ver-draaid, uit het verband gerukt hebbe, of hun, op welk een andere wyze ook, iets heb doen getuigen datze niet getuigden — dit hebt gy *niet kunnen doen*, anders twyfel ik geen oogenblik, of gy, of de *Schryver der Zedige Be-denkingen* (welke door de getuigen en getuigenissen der *Wolken van getuigen*, blykbaar een *Schryver van groote onwaarheden*, &c. &c. &c. is,) of anderen zouden 't reeds voor lang gedaan hebben. Dus schoot u dan niets over, om den glans van myne en die der *Utrechtsche Wolke* te verduisteren, dan die als waterlooze wolken van mensche-lyk gezag te doen voorkomen! —

Maar, wat blyft 'er nu van uwe onbezonnen en hoo-nende beschuldigingen tegen my? (ik yz' uwent wege, als ik aan *Jezus* - en der *Apostelen* vermaningen denk, ter-wyl ik vertrouwd dat ge tegen my niet zo kunt misdoen dat ik u zou willen haten) Gy zegt in de meergenoemde noot, „ dat ik *lasterende* gezegd heb, dat de *Schryver der* „ *Bedenkingen* eigendunkelyk verklaart, — dat ik als „ een vledermuis *laster* en *zondig* tegen de tweede ta- „ fel der *wet*,” en op bladz. 69. „ Het is spoedig ge- „ zegd van myn naasten, dat hy een eigendunkelyke ver- „ klaar-

„klaarder van Gods woord is, maar het is zo spoedig
 „niet bewezen, en hier zal het evenwel van afhangen:
 „anders is dit zeggen enkel *laster*, die een eerlyk Hei-
 „den, veel minder een Christen betaamt,” en in uw
 Voorbericht, bladz. 8. „Imand als eenen eigendunkely-
 „ken textverklaarder zwart te maken, zonder het te be-
 „wyzen, is alles behalven het Karakter van een *eerlyk*
 „*man* — te vertoonen.” Wat is 'er nu waar van alle die
sterke uitdrukkingen?

Hy, die zo denkt als hy spreekt, en te gelyk de waar-
 heid zegt, die is een eerlyk man. — Dat ik de waarheid
 niet gezegt heb, hebt gy niet bewezen, en dit ligt voor
 uwe rekening.

Hy, die in 't openbaar spreekt of schryft tot nadeel van
 zynen naasten, en hem tegen de waarheid kwaade daden
 te laste legt, die is een lasteraar. — Ik heb in 't open-
 baar geschreven, „dat men verregaande dwaas moest
 „zyn, als men de eigendunkelyke verklaaringen van eeni-
 „ge Schrift-plaatzen, zonder *éénig betoog* uit onze For-
 „mulieren, wilde aanzien voor bewyzen van de Gerefor-
 „meerde Leere; even of Pelagius, Arminius, enz. hun-
 „ne gevoelens ook niet *meenen* bewezen te hebben uit
 „de Schriften.” — Ik heb openlyk en naar waarheid
 betuigd, „dat ik den *Perfoon* des Schryvers der Zedige
 „Bedeningen, niet verder bedoelde dan dezelve van zyn
 „werk onaffhedelyk was; dat ik het zeer laag achte der
 „waereld lastig te vallen met Schriften vol personalitei-
 „ten en met zaken die niets afdoen, enz.” Indien ik nu
 de waarheid geschreven heb, zo als ik te vooren duchtig
 denk bewezen te hebben, en nog verder zou kunnen bewy-
 zen, dan heb ik *niets* tot nadeel van myn naasten geschre-
 ven. Indien ik nu tegen de waarheid, myn naasten geen
 kwaade daden heb te laste gelegd, gelyk ik niet heb.

(zelfs heb ik van zyn werk gezegd wat gy op zyn perfoon duid.) en indien ik van zyn werk de blanke waarheid heb gefchreven, hoe kunt gy dan zo vertrouwlyk zeggen dat ik een lasteraar ben? — Ik zal u den bal, die gy my hier toe aatst, niet weërom kaatzen. — Wel aan! het zy zo, dat ik zo sterk gelasterd heb als een Vledermuis lasteren kan! — Maar gy zult dit zo min van my kunnen bewyzen, als een lasterende Vledermuis formeeren! —

Hier zoude ik dezen Brief eindigen, indien ik niet voorgenomen had, alle uwe hoofdperfoonaliteiten, enz. af te doen, om in myn' tweeden min belemmerd te kunnen voortgaan over het stuk zelve.

Het heeft u behaagd, in uw Voorbericht. uwen Lezer aanleiding te geven, om te denken dat de Wolken van getuigen, uit stukken en brokken van menschelyke Schriften zaamgesteld, zulke stukken en brokken waren, waar op geen den minsten staat te maken was, ofze waarheid of leugen, getrouw of niet getrouw waren uitgetrokken. En zeker (ik heb dat reeds te kennen gegeven) gy zoudt als een man gehandeld hebben, indien gy ontrouw by de Wolkenmakers bespeurd, hunne getuigenissen krachteloos gemaakt, en uwen Lezeren daar van bewyzen had getoond, indien dat mogelyk was. Dan, ik heb my zeer verwonderd, dat Gy, die van de *hoogte*, op de *laage Wolkenmakers* nederziet, u zelve aan *ontrouwe* uittrekzels schuldig maakt, en dat niet alleen, in de opgave van één stuk of brok uit één byzonder Godgeleerde, maar ook zelve uit twee stukken van onze Formulieren. Gy haalt, in uw werkjen bladz. 37 de Dordiche Vaders, Hoofdst. 2. Art. 5. aan, en doet hun zeggen: „Voorts is de belofte — welke beloften allen volken, tot welken God zyn Euangelium, naar zyn „welbehagen zend.” — En in alle de drukken die ik heb, als die van 1621, die door Professor IRHOVEN 1752

uit-

uitgegeven, en in de nieuwe vertaling, van mynen doorkundigen vriend, den Heer J. AMERSFOORDT, lees ik, „welke belofte aan alle Volken EN MENSCHEN tot „wel e God.” — Gy hebt blykbaar een oude druk gebruikt en niet de laatstgenoemde, dus veranderd gy het enkelvoudig woord *belofte* in het meervoudige *beloften*; gy verschikt de woorden, naar zyn *welbehagen*; en eindelijk, dat het meeste zegt, gy laat de woorden *en Menschen* geheel uit. — Het eerste kan als een drukfout worden aangezien; voor het tweede kan ik geen byzondere bedoeling vinden; maar wat toch is de reden, waarom gy voor *allen Volken en Menschen*, alleen stelt *allen Volken*, anders, dan dat gy den zin der woorden en den geest der zaken van dit Artylke, met uwe denkwyze niet kondet overeenbrengen? De Dordsche Vaders zeggen duidelyk, de belofte van 't Euangelie, moet zonder onderscheid, aan alle menschen, die onder het Euangelie leven, en 't zelve hooren, *verkondigd*, dat is *gedaan* worden. Zie hier het Artylke, volgens de nieuwe vertaling, welke ik om den beteren styl *alleen*, nu en voortaan zal gebruiken.

„Voor het overige, is de Belofte des Euangeliums, „dat een iegelyk die in Christus den gekruisten geloof, „niet verderve, maar het eeuwige Leven hebbe. Wel, „te belofte aan alle Volken en Menschen, tot welke God „het Euangelium naar zyn welbehagen zendt, in 't gemeen en zonder onderscheid, moet aangekondigd en „voorgefeld worden, met het bevel der bekeering en „des geloofs.” Had ik hier nu geen reden om te vragen, of dit eerlyk handelen is? of dit een daad is van een eerlyk man? dan of dit eer aan een duisterling past? dan, my wederhoudende, zeg maar alleen, dat gy niets dergelyks in myne Wolke zult vinden, waar in ik getrouwe uittreksels geleverd heb; en dat het my *bitter*

bedroeft, dat uwe VISITATORS, fouten van zulk een ver uitzicht over 't hoofd hebben gezien.

In uw werkjen, bladz. 6. haalt gy een stuk uit het 24te Art. van onze Geloofsbelijdenis aan. Gy leest volgens uwe aanhaaling met dit teken „ — maakt hem vry van de „ flaverny der Zonden; maar dat doet de uitwendige „ roeping niet.” Ik heb niets tegen dit laatst gezegde; dan het staat in 't Art. niet, het is *uw* byvoegzel, en gy voert het aan als of het 'er in stond; dit moeten uwe Lezers denken, zo zy 't niet naarzien. Dus laat gy af en voegt by naar uw welgevallen.

Bladz. 28 tot 31. geeft gy in nadruk stukken en brokken, uit de bekende Voorrede van den beroemden J. C. APPELIUS, te vinden voor zyn, *Vervolg van Aankmerkingen over 't recht gebruik van 't Euangelie*. De twee eerste brokken vindt ik by dien Auteurs bladz. 30 en 31, zo wyd van elkander staande, en zo sterk uit hun verband *gescheurd*, dat ik verbaasd was by u te lezen, na uwe eerste aanhaaling, in vyf regels bestaande, „ dan „ leest men in eene volgende zinsneede,” en NB. een geheele bladz. later, in een geheel ander verband, en tot oplossing van een andere tegenbedenking, vindt ik 't gene gy volgen laat. Op dezelfde wyze zoekt gy uwen Lezer te verbysteren, en dien edelen Schryver te beschuldigen, welke in die zelve 25te §. bladz. 31 beginnende, zich zo duidelyk tegen het gevolg verklaart, dat gy uit zyne voorstelling trekt, dat het my *onbegrypelyk is*, hoe gy dus met Auteurs durft omspringen, en dat zonder hun te noemen, of de plaatsen aan te wyzen, waar door niemand, dan die kundig is waar het te zoeken, zulks kan naarzien. Even als of de groote APPELIUS of de wyze CLARISSE, vervolgens van u gehavend, en door my te verdedigen, niet genoemd mogten worden.

De

De reden welke gy blad. 30. wegens het verbergen van den Naam des eersten geeft, voldoet my geheel niet, om u te verschoonen zal ik 'er u nu geen redenen van geven. Dan om tot APPELLIUS weder te keeren. Met zyne woorden op blad. 33. te vinden, handelt gy even zo trouwloos als met de vooriger. Voeg het slot, van de zinsneede, by het begin dat gy hebt aangehaald, om daar van overtuigd te worden. Hy zegt 'er. „ Maar de naaste „ oorzaak h'er van is het wys, vrymagtig en onafhangelijk „ welbehagen van Vader, Zoon en Geest.” — Dan, uwe onbillykheid gaat alle palen te boven, als gy een deel van des keurigen Schryvers voorstel, by Hem blad. 48 en 49. geplaatst hebbende, 'er dit besluit op maakt. „ Deeze om- „ schryving van de uitwendige roeping is zo algemeen, dat „ geen Christen, uitgenomen de Socinianen, indien ik „ deezee zo mag noemen, 'er iets zal tegen hebben, want „ zy heeft niets van het heerschende der Hervormde by- „ zondere Genade leer in zich. Het smert my, genood- „ zaakt te worden, om der waarheids wil, niet alleen te „ zeggen, maar te bewyzen, dat die gegeevene beschry- „ vinge zaaklyk overeenkomt met het gevoelen der Re- „ monstranten, in hunne openbaare Geloofsbelydenis. ' Waar van hier een brok uit Cap. 8. volgt (waar in volgens myn Exemplaar dier belydenis, de woorden, „ zelveu,” en „ met hun,” zyn uitgelaten:) en dan heft gy dus aan. „ Laat nu vry elk eerlyk Mensch, van wat belydenis hy „ ook zy, oordeelen, of 'er in den zaaklyken inhoud eenig „ verschil is, dan alleen, daar de Opstellers van de Bely- „ denis der Remonstranten, *als eerlyke Liedeu*, rond en „ met verstaanbare woorden, zeggen, wat zy meenen, als „ zy zeggen, *alle zondige Menschen*, daar bedient zich „ onze bedoelde Autheur van het woord, *eene zondige*

„wereld; en deeze zegswyze wordt thans van veelen „overgenomen.”

Welk een hoogen toon! — De woorden, *als eerlyke lieden*, hebt gy niet zonder reden (urlyf laten drukken, daar in toont gy vry duidelyk, schoon de uitdrukking niet ter pen uit gewild heeft, dat, naar uw oordeel, de *Remonstranten eerlyk zyn*, maar de Heer *Appelius oneerlyk is*: en waarom? om dat de *Remonstranten*, met verstaanbare woorden, zeggen wat zy meenen, maar de Heer *Appelius niet*. Gy laat de *Remonstranten* zeggen wat gy wilt, en niet wat zy zeggen en bedoelen. Of weet gy niet dat de woorden, *vreedde, rantzoen, zoenoffer, verzoend, zondige menschen*, welken in den van u geplaatsten brok voorkomen, geheel wat anders beteekenen, in hunnen mond, dan in den mond van een Hervormd Leeraar als de Eerw: *Appelius*? Daarenboven: ik wil u niet alleen verscheiden stukken en brokken, maar zelfs een geheel Hoofdstuk toonen, uit die zelve Remonstrantsche Belydenis, 't welk gy en ik, als Gereformeerden, wel kunt onderteekenen, zo als 't daar ligt, ik doel zelfs op het Derde, handelende van de Heilige Drieëenheid. Weet gy niet, „dat wy eenige Leerstukken gemeen hebben met „allen die Christenen heeten, en verre de meeste met „het grootste deel der Christenheid? Het komt maar aan „op de nadere bepalingen, volgens welke die zelve „Leerstukken anders begrepen en geleerd worden in on- „ze Kerkgemeenschap.” 't Zyn genoegzaam de woorden van Profesfor BONNET, in 't gemelde werk bladz. 225 en 226. Zo dat al wat de Remonstranten, volgens gemelde Belydenis gelooven, niet van de Gereformeerden kan noch moet verworpen worden. Weet gy, Helaas! na zo veel onderzoek, nog geen onderscheid tuschen

Re-

Remonstrantsch en *Gereformeerd* te maken? Maar nog meer: gy laat den Heer *Appelus* in de regelen, die gy aanhaald, zeg. en. *eene zondige waereld*, en gy schermt daar mede by tegenstelling van der *Remonstranten* woorden, *alle zondige menschen*, en intusschen zegt gemelle Heer, althands, in myn Exemplaar, zynde de tweede druk, *zondige vYANDIGE waereld*. Dit is zeker geen *Remonstrantsch* denkbeeld; het voorgaande en volgende, dat tot den Heer *Appelus* zyne omschryving, van den inhoud der uitwendige roeping behoort, hebt gy goedgevonden weg te laten, schoon het Karakteriseerende der Hervormde Leer, in dit stuk, daar in blykbaar is. Hoewel deze Brief reeds te groot is, en ik om die reden alle de aangehaalde plaatzen, uit die Voorrede, niet heb uitgeschreven; kan ik echter niet voorby, de gemelde Omschryving hier geheel te plaatzen: ik doe dat te gereeder, om dat 'er niets van dit geheele stuk, in myne Wolke voorkomt, (waar in ik nogthands een schets der uitbreiding gegeven heb) Het luidt woordelyk dus.

„ De inhoud, van de uitwendige roepinge, van 't Evangelie, en deszelfs verkondiginge, bestaat nu niet in ene verkiaringe, dat Christus zyne gehoorzaamheid volbragt zoude hebben, met dit voornemen, dat hy alle menschen daadlyk zalig wilde maken; nog in eene verzekeringe, dat alle menschen 'er daadlyk deelaan hebben, of zekerlyk aan zullen krygen, en alsoo ook daadlyk zalig worden; nog ook in ene verpligtinge, dat zy dit geloven zouden. Want het Evangelie getuigt duidlyk genoeg het tegendeel.

„ Maar de inhoud van de uitwendige roepinge bestaat eigentlyk in de volgende zaken. — Gods volmaaktheden en wetten, die door de zonde, geschonden waren, zyn, door de gehoorzaamheid van Christus, wel-

„ ke

„ ke ene oneindige waarde bezit , op het allerhoogste
 „ verheerlykt. — God is daar door, met ene zondige,
 „ vyandige wereld. verzoent. Hy heeft een volkomen
 „ genoeg in de gehoorzaamheid van zynen Zone. Hy
 „ eischt gene andere of meerdere verheerlyking van zyne
 „ deugden, tot verwerving der Zaligheid. Hy is nu ge-
 „ naakbaar, voor de grootste zondaren. Alles wat tot
 „ zaligheid en godzaligheid nodig is, is daar door ver-
 „ worven. Alle dingen zyn nu gereed. Matth. XXII:
 „ 4. — Vermits de gehoorzaamheid van Christus ene
 „ oneindige waarde bezit: zo is zy, niet alleen, voor al-
 „ le noodzaaklyk, maar ook, voor alle menschen, die'er
 „ geweest zyn, zyn, of zyn zullen, overvloedig genoeg-
 „ zaam, en by uitnemendheid gepast. — Aan een ieder,
 „ tot wiens ogen of oren, het Evangelie komt, word dit
 „ bekend gemaakt, en vryheid gegeven, ja, hy word op
 „ 't allervriendlykste, door de nadruklykste beweegrede-
 „ nen genodigt, en onder de verpligtinge gebragt, om,
 „ van deze gehoorzaamheid en alle hare vrugten, een
 „ spoedig en vrymoedig gebruik, voor zig zelve, te ma-
 „ ken. Matth. XXII: 4. — Een iegelyk, die de nood-
 „ zaaklykheid, genoegzaamheid, en gepastheid van Chris-
 „ tus gehoorzaamheid. voor zig zelve, erkent, dezelve,
 „ met alle hare vrugten, zonder enige uitzonderinge, ar-
 „ moedig, vrywillig, en opregt omhelst, heeft reeds ver-
 „ gevinge van zyne zonden, en 't regt tot het eeuwig
 „ leven, in bezittinge, en zal eeuwig zalig worden.*
 Joh. III: 36.

Laat nu vry elk eerlyk mensch, van wat Belydenis hy
 ook zy, oordeelen, of 'er in den zaakelyken zin dezer
 omschryving, eenige overeenkomst is met de Leer der
 Remonstranten, tot bezwaar van een Hervormd Leeraar;
 en of het de taal van een eerlyk of oneerlyk Man is, dat
 de

de *Remonstranten* met verstaanbare woorden zeggen wat zy meenen, maar de Heer *Appelius* niet! Het smert my in der daad, genoodzaakt te zyn, niet alleen te ze gen, maar ook te bewyzen, *om der waarheids wil*, dat in een werkjen den 4 Febr. 1782. geaprobeerd, door of vanwege de Clasfis van Leyden en Neder Rhyndland, zo veel onordentlykheden voorkomen, waar over ik my, als een Lid der Hervormde Kerk, schaam. — Liefde Vader P. F. F. E. R. S nog, hy zei 'er zeker van (op grond van zyn oordeel te vooren bladz. 25 en 26 getoond): „ Ik zegge, dat „ het niets minder dan Orthodox is.”

Helaas! ik weet 'er nu geen weg meer op, om de dingen, die in ons Kerkgenootschap toegelaten, of door de viingeren worden gezien, (zo die opzigtelyk de Theoretische als Practikaale Orthodoxie zyn,) te verdedigen, tegen iemand van eene andere gezindheid, als Hy onze Formulieren zwart maakt; dan edelmoedig schuld te belyden, en overtuigende te toonen, dat onze Formulieren goed ja noodig zyn om den Vreede te bewaaren, schoon dezelve niet naar behooren gehandhaafd worden. Ik hoop niet dat ik ooit *genoodzaakt* zal worden, hier over mynen Geest te moeten uitlaten, en bewyzen wat ik bewyzen kan. — De reden waarom ik gezegd heb, ik weet 'er *nu* geen weg meer op, is, om dat 'er onder alle de broedertwisten, zo veel ik weet, niet eene geweest is, welke, myns oordeels, zo gemakkelyk uit onze *Formulieren* is te beslissen, van eik by wien dezelve op den rechten prys staan, of dezelve schat, zo als de Gereformeerde Kerk die wil geschat hebben.

Dan, om ten einde te spoeden. Even zo als gy gemelden Heer behandelt, springt gy ook om, met het werk van Amstels geliefden Leeraar, welke hun, helaas! *tot hunne bittere droefheid is ontruk*t. Ik bedoel, den Geleerden, Godvugtigen, den Uitnemenden CLARISSE,

tot

tot wiens lof ik kortst een beroemd Neêrlands Professor hoorde zeggen, dat zyn verlies voor Amsterdams onherstelbaar was, dat Hy zyn weêrta voor ons niet kende Ik onderstel dat het blad, waar op gy iets uit zyn werk aanhaalt, reeds afgedrukt was, eer de Godlyke vrymacht, dien recht Orthodoxen en Voortreflyken Leeraar, in zulke finartelyke omstandigheden voor ons, van zynen post riep; anders zou men kunnen denken, dat zyn dood u zo vrymoedig had gemaakt om zyn werk te mishandelen, en ons des te meer te bedroeven. Dan, hoe behandelt gy Hem? Gy plaatst, bladz. 34 en 35, een stuk van zyn antwoord, op eene van hem ingebrachte zwaarigheid, in de toepassing zynner Leerrede over Lucas XIV: 15—17. Zonder dat gy die zwaarigheid zelve voordbrengt. Vooraf betuigt g' uwe verwondering met deze woorden. „ Dan, „ wat mensch is 'er, die niet verbaasd staat, als men by „ een ander geleerd Man leest, naa dat hy alles heeft in „ gespannen wat mogelyk is, om de volstreckte algemeenheid van een eigenlyk onvoorwaardelyk aanbod van genade te betoogen, door de uitwendige Roeping, zelfs „ zo, dat hy 'er eene verborgenheid in stelt, als Hy zegt: „ daar is zeker, enz.” Ik heb weinig meer noodig, om elk die dezen Brief leest te overtuigen, dat gy ook hier een brok, buiten verband of oogmerk levert, dan 's Mans voorstel en 't begin van zyn antwoord, hier woordelyk te plaatsen; waar uit blyken zal, dat het door u aangehaald gezegde niet voorkomt om te betoogen, dat de uitwendige roeping, of het algemeen aanbod van genade, eene verborgenheid zy; maar dat het slechts strekt, tot wegneming van eene bedenking van 't ongelooft, in menschen die de kunst verstaan, om tegen de waarheid te pleiten, tot schade van hunne zielen; en dat gy de waarheid gespaard hebt, met uwen Lezer diets te maken, dat de

de wyze CLARISSE dwaas genoeg was , om door een geliefkoosde stelling , zich tot ongerymdheden te laten gevoeren . Zie hier zyn woorden . „ Zegt gy : ja . maar God „ heeft evenwel alleen sommigen verkooren , en t'y roept „ algemeen : handelt hy dan ontrend de niet uitv rkoore- „ nen niet geveinsd ? en hoe kan iemand zeker weten , „ dat God hem welmeenen d roepe ? Ik antwoordde , daar „ is zeker in de overweeging van dit stuk iets , dat wy ein- „ dige en kortziende schepzelen niet ten vollen doorzien „ kunnen ; maar wy kunnen echter 'er zo veel op aanmer- „ ken , als genoeg is om Gods doen van onrechtvaardig- „ heid vry te pleiten , en alle beletzelen , die de Leer der „ voorbeschikking zoude kunnen veroorzaaken , voor rede- „ lyke gemoederen weg te nemen .” Hier op besteed die Leeraar , derdehalve bladz. om dit hoofdzakelyk and- woord in 't licht te stellen , en waar door , zo ik denk , de voorgestelde zwaartigheid *voor redelyke gemoederen* (voor deze toch wilde de Leeraar die weg nemen.) *is wegge- nomen* . Dan Broeder ! uwe opvatting , als of 'er van het Leerstuk der roeping zelve gesproken wierd , ging eens door , dan zou ik tegen u dus redeneeren . Is 't waar , ge- lyk het is , dat de Hervormde Kerk gelooft , dat 'er eene bepaalde verkiezing is , en eene roeping van allen die onder het Euangelie leven , in dien zin als CLARISSE in gemelde Leerrede , byzonder in de Noot bladz. 25. enz. die leerde , en uit onze formulieren bewyst dat die geleerd moet worden ; dan geldt *uwe verbaasdheid* , over het van u geplaatste stuk , *rechtstreeks en volbrikt* tegen de Leer dier Formulieren ; het verbaast *my* ook daarom *niet* , dat de vraag : Zegt God in de uitwendige roeping , dat hy voor- neemens zy , alle uitwendig geroepenen te zaligen ? door den rechtzinnigen Leeraar met , *Neen zeker* , beantwoord , van u op een sterken toon , met *Ja zeker* , wordt beademd .

Het

— Het zaaklyke, van een en ander, zal ons nader voorkomen; 'k zal daarom ook nu niet stillaen, by uw schermen met het woord *volstrekt*, dat ik niet weet in zo veel gebruik te zyn, anders zou ik hier toonen, dat, de belofte van het Euangelie, *volstrekt*, moet verkondigd worden, aan alle Volken en Menschen, *volgens onze formulieren*; Indien gy de Leer onzer Kerk, volgens dezelve *volstrekt* gelooft, dan toch zullen wy haast eens zyn, over de al of niet volstreckte aanbieding van genade, aan allen die onder het Euangelie leven.

'Er komen nog v rscheiden zaken, behalven de aangewezenen, in uw werkjen voor, welke ik met recht hoofdperfoonaliteiten, enz. kon noemen; dan ik zal die voorbygaan. Alleen, met een woord, moet ik den liefdeloozen trek, by u bladz. 10, in de Noot, betrekelyk den nu Zaligen V O E T, nog aanroeren. Ik schat dien voortreffelyken Man, als Christen en Dichter, zeer hoog, schoon 't myn zaak niet is zyn laatste werkjens te verdedigen, als waar in ik met 's Mans byzondere gedachten niet instemme; evenwel zal ik ny wel wachten, Hem, tegen zyne uitdrukkelyke betuigingen aan (zie het eerste Deel zynr werkjens, bladz. 334 en 335. 388 en 389) te bekladden als een loochenaar der Predestinatie, doortrokken met Pelagius Zuurdeezem, en die 't oogmerk had om een grondleerstuk onzer Kerk met voeten te treden, — dit is zo veel te onbillyker, om dat het na zyn dood geschiedt, en dat door iemand, wien geen mensch van kunde, als een bevoegd beoordeelaar dier diepgaande stukken, zal erkennen; anders hadt gy een voorbeeld van bescheidenheid kunnen vinden, in de overweging van zyn Ed. beandwoording der zes vragen, door den Weleerw. Heer S. VAN HARDEVELDT, Pred. te Valkenburg, 1775, voorgesteld.

Ik verzoek u, by deze gelegenheid, het noodig Voorbericht, zo voor het 1ste als 2de Deel der Utrechtsche Verzameling van Getuigenissen, als ook de Voorreden voor de reeds gemelde nieuwe Uitgave der Dordsche Leerregelen, bedaard te leezen.

Dezen eindigende, bidde ik u de vergevende, verlichtende en heiligende genade des H. Geestes toe, welke ook u, als eenen Zondaar, in het Euangelie wordt aangeboden,

en blyve

Amsterdam,

den 29sten van Wiedemaand

1782.

uwew

BROEDER,

Myne gedachten en zyn niet uwe gedachten, en uwe wegen en zyn niet myne wegen, spreekt de HEERE: Maar zo veele de Hemel hooger is dan de Aarde, zo zyn ook myne wegen hooger als uwe wegen, en myne gedachten als uwe gedachten. Daarom moeten wy ook in dezen deele onze menschelyke gedachten niet te veel toegeven, noch pogen alles nae ons verstand af te meten: Maar na de leer des Apostels de overleggingen te niete maken, en alle verheffinge die verheven wort tegen de kennisfe Christi. Derhalven verwerpen wy ook de curieuse en ongerymde vrage der bespotters: of alle die toehoorders die in de Predikatie zyn, en tot Gelove en Godzaligheid vermaand worden, kunnen geloven, en godzilig leven, of niet? wy antwoorden, door de genade Gods, Jae: Zonder de genade Gods, Neen? Wyder: Of hun allen die genade Gods gegeven is? Of, of God hun allen die genade geven wil? Zo neen: waar toe dan een ieder vermanen? Besluitende voorts, dat wy wel allen tot Geloove en Godzaligheid vermanen, maar dat wy het niet en meenen: Dat wy alleen spreken tot een kleinen hoop der uitverkorenen: Dat ons Prediken te vergeefs is, &c. Dit zyn vast Utenboogaerts spotredenen ook. Maar wy zeggen dat dat ons te veel gevraagt is. Zy willen dat wy in Gods raad zullen treden, en Gods verborgen oordeelen onderzoeken: Het welke ons ongeoorlooft, en onmogelyk is. 't Is hen ook onbetamelyk zulke vragen voor te stellen. Ons komt toe te doen het gene ons bevolen is: God de uitkomst te bevelen, en Hem met zyn werk te laten gevorden.

T W E E D E B R I E F.

GELIEFDE BROEDER! IN HEM, DIE 'T VERMOGEN EN DEN WIL HEEFT, OM ONŠ WYS, OPRECHT EN NEDERIG TE MAAKEN, TEN MINDE WY ZYNE WAARHEID IN LIEFDE BE-TRACHTEN.

Dikwerf vond ik lust, om, zo veel myn tydelyke bezigheden toelieten, te werken aan een of ander Geschrift, bepaald met oogmerk om het voor de pers te bereiden. Dan; bezeggende dat het thands meer dan ooit blykt, *dat veele boeken te maaken geen einde heeft*, en dat de Waereld noch de Kerk gebrek heeft aan iets, dat ik, redelyker wyze, zou kunnen leveren, (ten zy het een of meer Verhandelingen waren, over de *Leerregelen der Dordtsche Vaders*, waar over, tot myne zeer groote verwondering, myns wetens, nog niets geschreeven is.) Zo heb ik, tot nog toe, niets bepaald onder handen tot dat doel: te meer, om dat ik begryp, hoe veele eigenschappen een Schryver *thands* bezitten moet, om *wel* te schryven over Godlyke Waarheden; waaromtrent zich myne keus als van zelve zou bepaalen.

Ik geloof toch dat het wenschelyk ware, dat niemand, in den tegenwoordigen tyd, een boek ter waereld in zond, dan die, zo niet alle, ten minsten de voornaamste eigenschappen van een goeden Schryver had: als by voorbeeld: genoegzaame kunde, zo van 't onderwerp; waar over Hy schreef; als van andere daar by behoordende wetenschappen; een hart; oprecht en onparttydig genoeg, om in alle

voorkomende gefchillen bedaard en getrouw te blyven; om niemand, en dus ook zyne broederen niet, te kwetzen. — Om deze en nog andere redenen ben ik van oordeel, dat ik als nog best doe, den my overschietenden tyd te blyven in de onderzoeking en nafpooring van 't geen *voortreflyke Mannen*, van *ouden* en *lateren* tyd, gefchreeven hebben. — Ik betwiste echter hier door aan niemand de vryheid om te fchryven, ik betwiste die u derhalven ook niet. Dan, ik wenschte, myn Broeder! dat gy, of beter toegelust waart voor den dag gekomen, of de waereld der boeken niet vermeerderd had: althands ik en anderen oordeelen over uw werkjen zo, dat het, voor kundige in de Schriften onzer beste Kerkleeraaren, weinig, zeer weinig, aanmerking verdient; dat gy, door het zelve, geen meerder licht over één éénige Leerstelling der Hervormde Kerk verspreidt; en dat het niets minder dan waar is, dat gy uwe redeneeringen (daar gy toch ter veroordeeling van uwe broederen fchryft) op behoorlyke grondflagen hebt gevestigd en gefchraagd. Was het tegenovergeftelde niet al te zeer in 't oog lopende, ik zou het der moeite niet waardig geacht hebben, één éénigen regel, over de van u behandelde leerftellingen, voor u, op het papier te zetten. Dan, gy hebt in myn eerften Brief, bladz. 2—4. de redenen en het oogmerk van myn fchryven gezien: by dezen zal ik trachten aan myne daar gedaane belofte te voldoen.

Ik begin dan waar gy begint. Het Opfchrift, voor uwe vragen, *Van de uitwendige roeping*, deed my op het eerfte gezicht denken, dat gy op de roeping van God, Christus en de Euangelie-dienaars, volgens hunnen last, in de bediening van het Euangelie, doelde. Dan het zien van uwe eerste vrage, waar in het woord *Roeping* uit het opfchrift moet ingevuld worden, deed my weer anders denken,

't and-

't antwoord op dezelve begreep ik rasch zo, dat ik dacht. Is dat van den Man die zegt: „Ik heb ook, zo veel in „my is, my zoeken te wachten voor duister of ingewik- „keld te schryven,” Voorbericht bladz. 15. Dan uwe vrage is. „In welken zin komt dit woord (Roeping) in „de Heilige Schrift voor?” en het antwoord is. „1 Roe- „pen word gebruikt van Redeloozen tot Redeloozen. Pf. „XLII: 8. 2 Van Redeloozen tot Menschen. Pf. XIX: „2—5.” (Hier staat het woord *Roepen* niet.) „3 Van Rede- „loozen tot God, Jona III: 8. Pf. CXLVII: 9.” (Op de eerste plaats staat mensch en beest, en dit roepen moet, volgens de Engelsche Godgeleerden, alleen van de menschen verstaan worden. Zie dezelve.) „4 Van God tot Redelooze „dingen, Rom. IV: 17. Maar ten 5. Van God tot Men- „schen, of tot eenig ampt, gelyk Aholiab en Basaleël, „Exod. XXXI: 2. en Eliakim, Jes. XXII: 20. Christus „tot Middelaar, Jes. XLII: 6.” (dit had zeker nadere be- „paaling verdiend, op dat geen allerhaatlykste gevolgen daar uit tegen u mogten getrokken worden,) „den Hoogepries- „ter oudtyds Hebr. V: 4. Paulus tot een Apostel, Rom. I: „1. de Leeraars tot de bediening des Godlyken Woords, of „toedieninge der middelen die God verordend heeft tot be- „kendmaakinge van den weg der Zaligheid, waar onder en „door het Gode behaagt de Uitverkorenen onfeilbaar tot „zyne gemeenschap in Christus te brengen, om welke re- „denen onze Godgeleerden te recht van eene Uitwendige „en Inwendige roeping spreken.” Wat dit laatste deel van uw antwoord betreft: gaarn betuig ik dat ik het niet versta, dat ik niet weet wat het zegt, of hoe het zamenhangt; en dat een Leeraar van elder, een geleerd Man, die my, toen ik uw werkjen eerst had gekregen, een bezoek gaf, dat lezende, even zo rondborstig als ik betuigde, dat Hy het niet verstaan kon. — Maar is met dit uw antwoord aan uwe veelbeteekenende vragē voldaan? Komt

het woord *Roepen* in geen anderen zin in de Heilige Schrift voor?

Ter ik dezen Brief begon, heb ik de drie Deelen, TROMMIUS Concordantie uitmakende, op het woord *Roepen* opengelegd. Met een opslag van 't oog zie ik, dat het woord *Roepen*, in onderscheidene buigingen, zo veel honderd maalen in Gods woord voorkomt, dat ik geen lust heb dit te tellen; ook niet om naauwkeurig na te gaan, in hoe menigerlei zin het voorkomt: ook dit zal onnoodig zyn. Gy vraagt naar de *uitwendige* roeping, en uit uw tweede vraag blykt, dat uw doel is aan te wyzen, *die* uitwendige roeping, welke op grond van Gods woord in onze Kerk wordt geleerd. Dan, *die wel onderscheidt leert wel*, Hy *alleen* leert wel. Wanneer wy woorden gebruiken, zonder dat een ander weet of weten kan wat wy 'er door verstaan, dan moeten wy niet geemelyk worden dat Hy ons niet verstaat. Het zou wel ter sneede gekomen zyn, zo gy, tot opheldering van uwe eerste vraag en antwoord, een bepaald denkbeeld aan het woord *Uitwendig* gehecht, en althands, dat gy op uwe tweede vraag een goede of verstaanbare *Beschryving* van de *Uitwendige* Roeping gegeven had. Dan ik zoek dit by u te vergetts.

Het is bekend dat onze oude Godgeleerden de Godlyke Roeping, door het Euangelie, reeds in eene *algemeene* en *byzondere*, of *in- en uitwendige*, dat by my het zelfde zegt, onderscheiden hebben. CALVINUS, *Institutie* 3de Loek, Hoofdst. 24. § 8. zegt. „ Daar is een *algemeene* roeping, waar mede God door de uiterlyke Predikatie zynes „ woords alle menschen te gelyk tot hem roept, ook de „ gene den welken hy de roeping tot een reuk des doods „ en tot een materie en oorzaak van hare des te zwaarder „ verdoemens, voorsteldt. En daar is ook een *byzon-*
„ *de*

„ *dere Roeping*, waar door hy gemeenlyk alleen de gelo-
 „ vige-geweerdigt te roepen: wanneer hy door de inwen-
 „ dige verlichting van zynen Geest te weeg brengt, dat
 „ het gepredikt woord in hare herten vast beklyft: nog-
 „ thans maakt hy dezelve ook deelachtig den geenen, die
 „ hy alleen voor een tyd verlicht: en daar naa van wegen
 „ de verdienften haarer ondankbaarheid verlaat, en met
 „ meerder blindheid flaat, enz.”

In onze Formulieren wordt alleen van eene roeping *door het Euangelie*. en door de *bediening van 't Euangelie*, gesproken, ten zy 'er bepaald van de inwendige Roeping gezegd wordt, dat die *door Woord en Geest krachtvaardig geschiedt*; dan evenwel heeft dit onderscheid, van *uitwendige* en *inwendige* roeping, daar in grond genoeg, wyl'er by ontkenning, van een uitwendige Leere, en uitwendige Prediking gesproken wordt. Zie Dordsche Vaders, Hoofdst. 3 en 4. Art. 11 en 12. Ik heb niets tegen die onderscheiding: dan, zy moet wel verstaan worden, die onderscheiding moet ons geen onwaarachtige afscheiding doen maken. De Godlyke en Euangelische Roeping, alle menschen die onder het Euangelie leven ten voorwerp hebbende, is eigenlyk maar *éene* Roeping: door middel derzelve schenkt God zynen uitverkorenen het zaligend geloof, dan, wanneer zyne roepstem hunne herten raakt, en hy hun door zynen Geest vernieuwt of krachtig bewerkt; de niet uitverkorenen, blyven, niettegenstaande God hun roept, noodigt, en zyne genade hun aanbiedt, in hunnen natuurstaat. De Roeping welke men *inwendig* noemt, is, in Gods gewoonen weg, nooit zonder de uitwendige, maar die wel zonder de inwendige. Alle de plaatzen in Gods woord, waar in van Gods- of Christus roeping, en de roeping door het Euangelie, enz. gesproken wordt, leeren, of de uitwendige

roeping *alleen*, of *onderstellen* de uitwendige roeping: zo dat wy die van de inwendige nooit mogen afscheiden. By voorbeeld, 1 Petr. I: 15. zegt de Apostel. *Gelyk Hy die u geroepen heeft heilig is*, enz. God had de verstroojelingen geroepen: dit zegt hy in de stelling waar op hy zyne vermaning grondt. God had hun niet onmiddelyk geroepen, neen: maar middelyk door den Euangeliedienst zynen knechten; het Euangelie was derhalven aan hun verkondigd. Dit is de *uitwendige* Roeping.— Die zelve Euangelieverkondiging, was, door de werking van den Heiligen Geest aan hun bekrachtigd, zo dat zy de belofte van het Euangelie, hun gedaan, hadden aangenomen, en dus Christus met al zyn volheid voor zich door 't geloof hadden omhelst. Dit is de *inwendige* roeping. Zie tot opheldering hier van 1 Thesf. II: 13. Derhalven alle die plaatsen waar in op de inwendige roeping, meer of min voornamelyk, wordt gesproken; wordt de uitwendige roeping niet uitgesloten, maar, of onderiteld, of uitdrukkellyk mede bedoeld. Dat de Gereformeerde Leer, verwyderd van Geestdryvery, geen inwendige zonder uitwendige roeping kent, is blykbaar, en gy zyt dit met my eens; maar wy moeten ons wachten, dat wy van de uitwendige roeping geen niets beteekend ding maken, of het woord *Uitwensig* zo hard doen klinken, dat wy de daar door beteekende zaak als een klank verliezen, even als of de uitwendige roeping geen *Godlyke* en *waarachtige* roeping ware.

Op dezen grondslag dan is de vraag, of het woord *Roepen*, in den Bybel zo voorkomt, dat wy 'er de uitwendige roeping, of alleen of by onderstelling, in vinden? Gy, myn Broeder! hebt 'er dat woord, in dien zin, zo het schynt, niet in gevonden! maar ik antwoord

de: dat de plaatzen te veel zyn om die alle te noemen; want, zo in de Schriften des Ouden als des Nieuwen Testaments, wordt het woord *Roepen*, van *God*, van *Christus*, en van de *Apostelen* gebruikt, om te beteekenen dat God Zondaars, aangemerkt in hunnen natuurstaat, roept, ter omhelzing van alle heil hun noodig tot Zaligheid, en 't welk hy in die roeping aan hun aanbiedt. Deze zaak wordt ook door andere woorden, die het zelve beteekenen, voorgedraagen of uitgedrukt. Zie hier eenige plaatzen waar in het woord *Roepen*, in' gemelden zin voorkomt. Die, welke Curfys gedrukt zyn, kan men niet aanvoeren om 'er de inwendige roeping door te bewyzen, zy leeren ons eene Godlyke, waarachtige, ernstige of welmeenende, schoon vrugtelooze roeping, van God of Christus; tot Zondaars, die *weerspannelingen*, *slechten*, *zotten*, *spotters*, *godloozen*, enz. zyn. Uit het *Oude Testament*, *Spreek. I: 20. 21. 24. VIII: 1. 3. 4. Pf. L: 1. 4. Jez. XL: 2. 3. 6. XLI: 4. XLIII: 1. XLIV: 7. LIV: 6. LV: 5. LXV: 12. LXVI: 4. Jer. VII: 13. XXXIII: 16. XXXV: 17. Joël II: 32. Micha VI: 9. Zach. VII: 13.* Uit het *Nieuwe Testament*, *Matth. IX: 13. Marc. II: 17. Luc. V: 32.* zegt Jezus: *Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardige, maar [om te roepen] zondaars tot bekeeringe.* Voords *Luc. VIII: 8. Matth. XXII. 20 wel vs. 3 als 9. Joän. I: 15. Gal. I: 6. V: 8. 1 Thesf. II: 12. 2 Thesf. II: 14. Hebr. XI: 8.* in alle deze plaatzen, en in die welke gy in uw werk bladz. 5. aanhaald, zynde *Rom. VIII: 30. IX: 24. 1 Cor. I. 9. Eph. IV: 1. 4. 2 Tim. I: 19. Hebr. IX: 15. 1 Petr. I: 15. II: 9. V: 10.* ligt het krachtigst bewys of voor de uitwendige roeping *alleen*, of voor de uit- en inwendige roeping *samen*: en onder die alle is 'er niet één, waar van een echt Gereformeerde, myns oordeels, zal zeggen, wat gy, voor de aanhaaling. der laatstgenoemde plaatzen, zegt:

„ Dat 'er *alleen* de inwendige roeping door wordt te kennen gegeven.” Dan daar gy uw gezegde terstond herroept, met te zeggen, „ niet dat ik een inwendige zonden der een uitwendige roeping stelle, enz.” wil ik dat wel als herroepen aanmerken. — Ik zal nu die plaatsen, waar in stede van het woord *roepen* een ander niet min krachtig woord, als *noodigen, lokken, raaden, bidden* of iets dergelyks wordt gevonden, niet aanhaalen.

Ik besluit dan de opheldering van uwe eerste vrage dus. De Godlyke roeping in en door het Euangelie heeft tot voorwerpen, alle die menschen in 't gemeen en elk derselve in het byzonder, welke onder de bediening van dat Euangelie leven: die zelve roeping, voor zo verre die *niet* bekrachtigd wordt door den H. Geest tot waarachtige vernieuwing des harten, en dus tot geloof van den geroepenen, wordt de *uitwendige*, en voor zo verre zy *aldus* bekrachtigd wordt, de *inwendige* genaamd. Zie Dordsche Vadersen, Hoofdst. 2. Art. 5, 6, 7 en 8. en Hoofdst. 3 en 4. Art. 7, 8, 9 en 10.

Uwe tweede vrage is. „ *Om ons een recht denkbeeld van de uitwendige roeping te vormen, wat moeten wy 'er in den uitgestrektsten zin door verstaan?*”

In plaats, myn Broeder! dat uw Lezer zich, uit uw antwoord, een recht denkbeeld van de uitwendige roeping kan vormen, vindt hy veel eer een antwoord om dat te verliezen. Is de uitwendige roeping in den volsten zin, volgens Gods woord en onze Formulieren; „ De ontdekking van Gods geheelen raad, zo verre dezelve noodzakelyk moet gekend worden voor den redelyken mensch, om door de gelovige omhelzing van den zelve in tyd en eeuwigheid gelukkig te worden!” — Is dit een antwoord om een recht denkbeeld te geven van de uitwendige roeping, als een Leerstuk der Hervormde Kerk? —

Dan;

Dan, deze ontdekking van Gods geheelen raad komt by u uit op deze drie Stukken. 1 De bekendmaking van onzen rechten staat in Adam. 2 Van den rampzaligen val en stand van 't menschelyk geslagt. 3 Van den weg der Zaligheid welken God verordineerd heeft, om uit Adams Zaad wederom te *kunnen toelaten* de vaten der barmhartigheid. — Ik betuig wederom niet te kunnen vatten, hoe dit uw antwoord aan uwe vraag voldoet. Is de ontdekking van Gods raad, en de bloote voordragt van die, al zeide ik van *alle* waarheden, de uitwendige *roeping*? Ik erken, met myn gansche hart, dat al wat God ons als waarheid heeft geopenbaard, van ons moet worden geloofd; dat Leeraars verplicht zyn alle Waarheden, en dus Gods ganschen raad, te verkondigen; maar zo die bloote bekendmaking, in den *uitgestreksten zin* de roeping zy, dan immers is die uitwendige roeping, een roeping zonder roeping, een bloote bekendmaking; dit strydt zo sterk tegen de kundigheid van het woord, als tegen den aart der zaak. In 't *Hebreeuws* en in 't *Grieks*, zo ook in onze taal, beteekent het woord *Roepen*: *Een sterk geluid van zich geven*. Spreuk. I. 20 tot 31. VIII. 1 tot 6. IX. 1 tot 6. Ps. L. 16 tot 22. kunnen u de kundigheid van roepen, en de werkzaamheid van eenen roeper, beter leeren. In de eerstgemelde plaats zegt de Godlyke Spreker. *Dewyle ik geroepen hebbe ende gyliden geweigert hebbet; myne hant uitgestrekt hebbe, en daar niemand er was die opmerkte: ende hebbet allen mynen raat verworpen; ende myne bestraffinge niet gewilt; soo zal ik ook in g-lieder verderf lacchen: ick zal spotten, wanneer uwe vreesse komt, enz.* Hoe kan men, myn Broeder! in deze, en de andere aangehaalde plaatzen, enkel aan een bloote *bekendmaking*, een bloote *voordragt* van waarheden, denken! — Is dat waardig van de taal eens Godlyken Sprekers gedacht? om nu by de belofte vs.

23. niet stil te staan. — Dan, naar uw voorstel, wordt in de uitwendige roeping alleen bekend gemaakt. NB. *Dat God de uitverkorenen kan toelaten*; is dit zo, dan kan niemand, zelfs geen uitverkorenen, in die uitwendige roeping eenen grond vinden, om te denken dat de zaligheid voor hem verkrygelyk is, ten zy hy ten Hemel opklimme om het boek des levens in te zien: — Zonder dat blyft zelfs de uitverkorene, door die geheele roeping onkundig dat God het *wil* doen, en of die roeping ook geschiedt om *hem* voordeel aan te brengen — en dit zal de uitwendige roeping zyn. NB. *In den uitgestreksten zin!* — Denk niet, Broeder, dat ik u deze *gevolgen* wil opdringen, Neen; ik zeg eens voor nu en voords, ook met betrekking tot myn voorigen Brief, dat ik het aan uw en elks oordeel laat, of de gevolgen die ik uit uwe gezegden trekke daar in, al of niet wettig, liggen; intuschen zal ik vertrouwelyk spreken, en gy noch niemand kunt my het recht betwisten, om gevolgen te trekken en te schryven, welke, naar myn oordeel, in uwe gezegden liggen.

'k Hoop my echter te wachten om ergends een man van stroom of een wangedrocht te schetzen, 'er tegen te kampen, en dan op de overwinning luide te trompetten, tot sinaad en verachting van myne anders denkende Broederen, zo als Gy hier en daar, en de van u zo zeer geroemde Schryver, door zyn geheele Werk, gedaan heeft. Ik heb geen oogmerk om hatelyk te zyn, noch om uwe redeneeringen in een ander licht te plaatzen dan waar in ik het, myns oordeels, plaatzen moet, met bedoeling om der waarheid dienst te doen, — dan dit in 't voorbygaan —

Ik heb u getoond dat uwe beschryving van de uitwendige roeping geen beschryving is, en dat uw and-

woord

woord aan uwe vraag niet voldoet. Hoe gy u vervolgens nader verklaart, zal ons by uw antwoord op de 10de vraag voorkomen. — Hier doet het voor u niets af, fchoon gy zegt: dat gemelde waarheden *ter geloofs-omhelzing* worden geopenbaard. God als God, en waarheid als waarheid te erkennen is niet genoeg: dit doen de duivelen ook, Jacob. II: 19. dit doen ook alle hervormde mondbelyders en waangeloovigen. God komt, volgens de Leer der Hervormde Kerk, in de Euangelifche roeping als den beloover voor, die het beloofde goed aan allen die Hy roept en noodigt, aanbiedt, en als een vrywillig gefchenk voorftelt, op dat zy het zouden aannemen; en deze roeping of noodiging, waar in en door de aanbieding, fchenking, geving, of de voorftelling van het beloofde goed teraanneming, gefchiedt, is de eenige grond, waar op wy, hoewel in ons zelve verdoemeniswaardige en alles verbeurd hebbende zondaars, die, van natuuren onder den vloek liggen, en erfwachters van eeuwige rampzaligheid zyn, mogen, en alleen kunnen aannemen wat God ons vrywillig aanbiedt. — Gy ziet ligt hoe ik de woorden *roepen, noodigen, geven, fchenken*, enz. gebruik. Ik ben niet laag genoeg om daar over te twisten. Ik heb my in de Voorrede myner Wolke bladz. 4. en Werk bladz. 90. reeds rond genoeg verklaard over die woorden; myne getuigen toonen dat de woorden, *fchenken* en *geven* by hun in den zin van *aanbieden* gebezigd zyn. *Schenken* en *geven* in de *aanbieding*, drukt by my twee dingen uit. 1. Dat de *aanbieding* om *niet* of te *geef* is, in onderscheiding van iets *te koop* aanbieden. — 2. 't *Vrywillige* en *onverplichte* van dien *aanbieder* in 't gene hy *aanbiedt*, dewyl 'er ook *verplichte* aanbiedingen zyn. Niemand, die Nederduitsch verftaat, kan hier voor onvatbaar zyn, noch onkundig genoeg om niet te weten, dat

dat die woorden ook wel den sterkeren zin hebben, van dadelyk iets deelachtig maken. In de Bybeltaalen hebben veele woorden niet alleen een onderscheiden, maar sommige een lynrecht tegen den anderen srydenden zin. — Ik denke, dat het twisten over 't gebruik der gemelde woorden, by elk onpartydigen, vooral by taalkundigen, de belacchelykste figuur maakt; en zo 'er iemand, *nu de Wolken van Getuigen lichten*, deswegens weer krakeel verwekt, dat hy zich aan bespottig zal bloot stellen, dewyl 't nu middagklaar is, dat onze Godsgeleerden, al van *ouds en nog*, die gebruikt hebben en bezigen, *om het vrywillige en onverplichte der aanbieding van Gods genade om niet, aan zondaars ook in hun natuurstaat, uitdrukken*, en niet weinig vindt men by elkander, aanbieden en schenken, schenken en geven, enz. Men heeft hier toe de *Wolken* maar door te bladen. — Wilt ge intuscheri nog iets fraais leezen over de woorden, *aanbieden, ontvangen, aanneemen*, enz. Sla dan het 2de Deel der Jaarboeken van myn' geliefden, en nooit naar waarde geschaten Leeraar SCHUTTE op, bladz. 224 en 225. Gy zult daar, uit het Grieksch, ook van een ongewyd Schryver, beweezen zien, dat zelfs de woorden *gekregen en ontvangen*, in die taal gebezigd zyn, om uit te drukken, iets dat *voorgeseld en aangeboden wordt, met vryheid geving om het aan te neemen*, en dat dus iets *krygen*, of *ontvangen* zelfs, niet bestendig uitdrukt iets in dadelyke *bezitting* krygen, maar iets *aangeboden te krygen*, op dat men het *aanneme en daardoor* in bezitting hebbe.

Ik kon nu de moeite spaaren, om u eene beschryving van de Godlyke roeping in het Euangelie, voor zo ver de Hervormde Kerk die uitwendig noemt, te geven: zo, om dat ik in myn vorigen Brief reeds eene kettrige omschryving daar van heb opgegeven, als, om dat ik u

ver-

verscheiden beschryvingen aanwyzen kon, waat in ik wel kan berusten. Dan, zie hier eene beschryving, zo veel my mogelyk is woordelyk, en zeker zakelyk, uit onze Dordsche Vaders, en dus uit onze Formulieren opge- maakt. „ *De uitwendige roeping is die Godlyke, waarachtige, en ernstige noodiging van alle onbekeerde menschen in 't gemeen en elk derzelve in 't byzonder, tot welke God het Euangelië naar zyn welbehagen zendt, waar door aan ieder van hun, de belofte van het Euangelie, dat een iegelyk die in Christus gelooft, het leven zal hebben, gedaan, en de daar in beloofde Zaligheid aangeboden wordt: aangedrongen met bedreiging aan elk van hun, dat een iegelyk die niet gelooft, maar de Godlyke roeping ongehoorzaam is, en dus de aangeboden zaligheid versmaadt, door zyn eigen schuld eeuwig zal verloren gaan.*”

Betreffende uwe derde vrage en antwoord. Ik heb daar niets tegen. Ik eerbiedig de Godlyke vrymacht, in de onverplichte uitdeeling zyner gunsten, met myn gansche hart; en zeg met den beroemden COLES, „ Gods Souvereiniteit is eene waarheid, zo natuuryk en klaar voor de Reden zelfs, dat ander bewys daar voor onnoodig schynt — de Schriftuur heeft verscheiden banieren van Souvereiniteit opgericht, langs welke, als langs zo veel voetschappen, men gebracht wordt tot de volstrekte wil en magt Gods als de oorzaak en regeerder van alles.” *Prakt. Redenv.* bladz. 3 en 4. Zie ook, ter bevestiging van uw antwoord, CALVINUS, *Inst.* 3de Boek, Hoofdst. 4. § 12 tot 15.

Het eigenlyk antwoord op uwe vierde vrage, bladz. 8 en 9, keur ik ook goed. Dan, waar toe al dien voorafgaanden omslag? waar toe hier, en in uw Voorbericht, zo veel aangehaald uit het fraaie Werk van BOOTH, *Heerschap-*

schapp der Genade, waar in hy zich te recht tegen de Remonstranten, en zulken die 't met hun eens zyn, verzet? Waar toé hier een stuk uit der Remonstranten belydenis geplaatst? Gy, myn Broeder! zult niet kunnen ontkennen, dat gy u hier, byzonder bladz. 7. als ook in uw Voorbericht bladz. 7-9. tegen Leeraars en Leden der *Hervormde Kerk* verzet. Gy toch spreekt van zulken *in onze Kerk*, welke, naar uw oordeel, de menschen verplichten om twee tegenstrydigheden te geloven; die niet gezond kunnen zyn in de Leer der eeuwige vrye verkiezing en byzondere genade, om dat zy eene aanbieding van genade aan allen, onder het Euangelie levende, leeren. Voorze er gy bedoelt hun, welke zich naar uw oordeel zorgvuldig wachten, om de woorden *uitverkorenen, gekochten, gegevenen*, te gebruiken. Ja zelfs hun, welke, wanneer zy over het Leerstuk der roeping handelen, en daar in een aanbieding van genade aan allen leeren, dat uit onze Formulieren bewyzen, doch ook wanneer zy over het Leerstuk der Godlyke voorbeschikking handelen, met 'er daad toonen, dat zy de Leer der eeuwige en vrymachtige verkiezing van bepaalde perfoonen, zo juist en sterk geloven als iemand. Getuige hier van zy, 't gene gy over een stuk eener Leerrede van mynen nu zaligen *Clarisse* gezegd hebt. Zie myn 1ste Brief, bladz. 46, 47 en 's Mans Leerredenen, in dien zelve bundel, over Matth. XI: 25 en 26. Was 'er reden om *Clarisse, Appellius*, en duizend anderen (want wie gaat vry als die Mannen verdacht worden?) in verdenking te brengen, als heulende met de Remonstranten? en om hun, als 't ware, by den Almachtigen te bezweeren, ten einde des te beter te slagen in hun verdacht te maken? Zie uw werk bladz. 7 onder aan, en bladz. 39 de Noot. Voorzeker de Leer der Gereformeerde Kerk, en de echt

Gereformeerde Prediking van Leeraars als myn *Clarisse* was, is verre verwyderd van de Leer der Remonstranten, ja staat in de gewichtigste punten regelrecht tegen hun over.

De Leer der Gereformeerde Kerk is, dat God door den dood zyns Zoons volkomen voldaan is; en dat zyne volmaakte offerhande en genoegdoeninge voor de Zonden, van oneindige kracht en waardigheid is, overvloedig genoegzaam tot verzoening van de zonden der gansche wereld. — De Remonstranten leeren geen waare noch eigenlyke voldoening aan Gods gerechtigheid, maar alleen eene mogelyke verzoening, zo dat Christus door zynen dood, zynen Vader alleen een bloot recht verworven heeft, om met de menschen in Genade te handelen.

De Hervormde Kerk, en alle echt hervormde (waar onder ook, buiten éénige bedenking, de *Wolkemakers* behooren,) gelooven van harten; dat God in zyn eeuwig vryen en onveranderlyken raad, een bepaald getal, gevallen, en verdoemlyk geworden Adams-kinderen, in Christus heeft uitverkoren, om hun alleen, uit kracht van zyn lyden en dood, dadelyk en volkomen te zaligen. — De Remonstranten leeren; dat 'er zulk een eeuwig, wys, vry, onveranderlyk en uitzonderend besluit niet is; maar dat God, uit alle mogelyke voorwaarden, de onëdele daad des geloofs, en de onvolmaakte gehoorzaamheid des geloofs, tot eene voorwaarde der Zaligheid verkoren heeft.

Elk Gereformeerde gelooft; dat de mensch van natuure, uit kracht van Adams zonde, aan vloek en verdoemenis onderworpen is, en tot zyne zaligheid niets kan toebrengen, zo door zyn schuldige onmagt als Godweêrstreevende onwil en vyandschap. — De Remonstranten loochenen 's menschen aangeboren verdorvenheid, diepe onmagt en doemschuld, en kunnen (naar hunne meening) door hun-

nen vryen wil, en verzoenbaren God, zich zelven zalig maken.

De Gereformeerde Kerk, en elk echt Gereformeerde, geloofst; dat God aan alle menschen, die onder de bediening van het Euangelie leven, de zaligheid oprecht en welmeenend aanbiedt en laat aanbieden, en grondt deze Leer op de oneindige algenoegzaamheid van Christus verdiensten, en 's menschen volstrekte verplichting om God te gehoorzamen, in alles wat hy beveelt, ook dan als hy onmagtige zondaars gebiedt in Christus te gelooven, en zich te bekeeren. Zy geloofst dat God wil, dat de belofte van het Euangelie aan allen zal worden gedaan of voorgesteld, en dat Hy, onder zulk een ruime Euangelieverkondiging, alleen aan zyne uitverkorenen, uit kracht zyner verkiezende liefde en Christus borgdood voor hun, het zaligend geloof door den H. Geest doet deelachtig worden. Dat de niet uitverkorenen, welke onder de bediening van 't Euangelie leven, daar door groote voorrechten, ja zelfs veele groote gaven van den Heiligen Geest ontvangen; dat zy al of niet onder 't Euangelie levende, alleen door hun eigen schuld verlooren gaan. — De Remonstranten, die met de woorden, voldoening, verzoening, en genade speelen, leeren, dat God de vrugten van Jezus dood, aan alle menschen in den zelfden graad, heeft willen mededeelen, dat God voor alle menschen hoofd voor hoofd verzoend, of verzoenbaar gemaakt is, ja dat alle menschen, die hunnen vryen wil wel gebruiken, al leven zy niet onder de bediening van het Euangelie, kunnen zalig worden.

De Gereformeerde Kerk, en elk echt Gereformeerde, geloofst: dat het waare Wezen van het rechtvaardigend geloof, noch daad, noch werk, noch deugd, noch plicht,
noch

noch een rechtgevende Conditie is; maar dat het enkel eene vrye genadegave van God is, in welke te ontvangen de voorgekende Zondaar geheel lydelyk is; dat dit geloof door middel van het Euangelie, zynde het woord des geloofs, onmiddelyk in zyne ziele wordt gewrogt; (men noeme dit de geloofswortel, geloofshebykheid, 't licht, de kracht, of 't vermogen ter geloofs-oefening, dit is om 't even,) dat Hy door dit geloof Christus wordt ingelyfd, en daar door Christus en zyne verdiensten of weldaden, hem als eenen Zondaar toegerekend, en in 't Euangelie aangeboden, als door een instrument of werktuig ontvangt en omhelst tot rechtvaardiging; dat hy door dit geloof, werkzaam is, onder den blyvenden invloed van 's Heeren Geest, in Godgeloovende en Hem vereerende daden. — De Remonstranten, ontkennde dat in de vernieuwing des Zondaars hem nieuwe hoedanigheden of gaven worden ingestort; zeggen, dat het geloof een daad of werk is; zy stellen dat het in geen anderen zin eene gave kan worden genaamd, dan om tot dat geloof te komen; zy plaatzen het, als een daad of werk, voor de rechtvaardiging eens Zondaars; zy leeren dat den mensch door zuik een geloof, dat van zynen vryen wil afhangt, rechtvaardig voor God wordt; alsook, dat de Godebehaaglyke betrachtting der plichten van 's menschen vryen wille afhange.

De Gereformeerde Kerk leert, in den reeds gezegden zin, een in- en uitwendige roeping. Zy stelt vast, dat alle de uitverkorenen, door middel van de uitwendige roeping, onfelbaar inwendig geroepen, en tot de Zaligheid gebragt worden. — Naar de Leer der Remonstranten, kan de verzoening door Christus te wege gebragt, en de roeping door het Euangelie geschiedende, geheel vrucht- en krachteloos zyn; zo dat, indien de menschen hunnen vryen wil niet

wel gebruiken, niemand door die verzoening of roeping zou zalig worden, naardien zy de krachtdadige en onweêrftaanbaare roeping, waar door God naar zyn vrymachtig besluit, fommigen onfeilbaar zalig maakt, loochenen. Hier van daan is 't, dat zy de Leer der Hervormde Kerk, welke een algemeene roeping, van allen onder 't Euangelie, leert, schoon God niet allen zalig maakt, bespot, verguisd en beftreeden hebben: Zy toch erkennen, in hunne algemeene roeping, slechts alleen een uitwendige, aanra- dende, en weêrftaanlyke kracht des woords. Was de keu- rige plaats in TRIGLANDS *Kerkelyke Gefchiedenisfen*, bladz. 432 en 433 te vinden, niet te lang om hier te plaat- zen, ik deelde u die mede. Hy teekend daar in 't gefchil, in dit ftuk, tusfchen ARMINIUS en GOMARUS, en dus tusfchen de *Gereformeerden* en *Remonstranten*, op een treffende wyze. Men kan daar uit, als ook uit een plaats van Hem, in myne *Wolke*, bladz. 17 en 18 te vinden, zien, dat de *Gereformeerden* en *Remonstranten* geen ge- fchil gehad hebben, of de genade *niet* of *al* in 't Euangelie wierde *aangeboden*; maar 't gefchil *was en is*, of de mensch, zonder de krachtdadige genadewerking, het ver- moogen *al* dan *niet* heeft, om de in 't Euangelie aangebo- den genade, *aan te nemen*. 't Eerste wordt door de Re- monstranten gefeld; het tweede *is en wordt* van alle echt Gereformeerde geloofd.

Dit nu zyn maar eenige ftalen, waar uit blyken kan hoe verre de echt Gereformeerde Leer van die der Remonstran- ten is verwyderd, en hoe verre 't van daar is, dat zulke echt Gereformeerden, die Gods bepaald besluit niet tot een grondflag leggen in hun fpreken of fchryven, Remon- strantsche denkbeelden van het Leerftuk der verkiezing, byzondere genade, en algemeene aanbieding hebben. —

Ik kan niet voorby u hier eene anecdote mede te deelen, die my als waarheid is verhaald: Zeker beroemd Remonstrantsch Leeraar was genoodigd, om een der uitmuntendste Euangelie-dienaars, die nu in heerlijkheid, maar hier en elders noch in duizende harten leeft, te hooren prediken, als nader by Hem komende dan anderen. Hy deed dat. Hem gehoord hebbende was zyn antwoord op de vraag, hoe Hy voldaan was? *Die man is nog erger dan de andere, hy staat zo sterk tegen ons over als mogelijk is.*

Eer ik hier van aftsap, zal ik u eenige staalen mededeelen van der Remonstranten aloude redeneeringen, tegen het Hervormde Leerstuk der algemeene Roeping en aanbieding van genade, welke zaaklyk dezelfde zyn, als die thands, helaas! uit de monden en pennen van Naam-Gereformeerden, tegen dat zelve Leerstuk, *voorgefeld zo als het in onze Formulieren wordt gevonden*, vloejen. Dit onderscheid alleen heeft men daar in op te merken: dat de *Remonstranten*, uit het Leerstuk der Roeping, besluiten *tegen de* (Predestinatie) *voorbefchikking*, en dat men thands *uit de voorbefchikking* besluit *tegen de Roeping*, of aanbieding van genade aan allen, die onder 't Euangelie leven.

Men kan tegen zyn party zo wel te zagt als te fcherp zyn. Ik heb geen berouw, dat ik den Schryver der *Z. Bedenkingen*, in myne *Wolke* veel minder beëwaard heb dan ik had kunnen doen. Dan, dewyl 'er van Hem een tweede stuk onder de pers is, waar in ik, naar my is bericht, de eer zal hebben, hem tegen my in de wapenen te zien, vinde ik reden om de waarheid van een gezegde, in de Voorrede myner *Wolke*, bladz. 2. in een en ander staat hier te toonen.

Dan, waar toe deze Voorbereiding?

REMONSTRANTEN.

J. VAN WOENSEL,

In de *Haagsche Conferentie*, 1617.*Z..... Bedenkingen.*

1779.

Bladz. 196 en 197. , De-
 , ze Leere uit dewelke ver-
 , scheiden ongeschiktheden,
 , srydende met de natuure
 , Gods en de gezonde reden,
 , de een op de ander nood-
 , wendig volgen, die en is
 , niet Schriftuurlyk: — Eer-
 , stelyk dat niemand bekeert
 , kan worden, als alleen die
 , gene die dadelijk bekeert
 , worden. Nu is dit onge-
 , rymt. Want hier uit volgt
 , wederom, dat dan die ge-
 , ne die niet bekeert wor-
 , den, te vergeefs tot de Za-
 , ligheid geroepen worden:
 , Mids niet kan verstaan wor-
 , den, tot wat einde God
 , haar roepen en de Zaligheid
 , aanbieden zoude. Want
 , 1 Zo en kan God dat
 , niet doen om haar zalig te
 , maken: Want het ware
 , onwysfelyk gehandelt, dat
 , God tot dien ein 'e haar de
 , Zaligheid aanbieden zoude,
 , of hy ze haar geven wilde,
 , en nochtans haar de mid-
 , de-

Bladz. 5, 6. , Maar, het
 , geen ik met reden ontken-
 , ne, is, dat God aan alle
 , die onder 't Euangelium
 , leven, welmeenende Chris-
 , tus aanbiedt, zo dat een ie-
 , gelyk voor zich zelve moet
 , vaststellen, dat Christus en
 , zyn Heil, hem in de aanbie-
 , ding gefchonken wordt,
 , en dat om de volgende re-
 , denen;

, A Dat zulk een verkla-
 , ring van God srydig is te-
 , gen het geen hy zelve, aan-
 , gaande zyne onverander-
 , lyke bepalinge omtrent de
 , menschen, in zyn woord
 , geopenbaard heeft: Want
 , 1 Daar in wordt duide-
 , lyk aangewezen, dat God
 , geenzins alle, maar alleen
 , een bepaald getal menschen,
 , by hem met namen bekend,
 , door Christus wil zalig ma-
 , ken, Rom. IX: 22, 23.
 , 1 Thesf. V: 9. Phil IV:
 , 3. Openb. III: 5. XXI: 27.
 , XII: 8. Rom. IX: 18. en
 , ver-

, delen noodig om dezelve
 , te bekomen , onthouden
 , zoude willen. *De Zalig-*
 , *heid kan ook den zodani-*
 , *gen niet anders als geveins-*
 , *delyk worden aangeboden ,*
 , *want het ftryd tegen mal-*
 , *kanderen , dat God iemand*
 , *de Zaligheid zoude willen*
 , *geven , en nochtans den zel-*
 , *ven niet willen geven 't ge-*
 , *ne bem noodig is , om te*
 , *mogen zich bekeeren en ge-*
 , *looven. Nu is 't op 't*
 , *hoogste ongerymt en grou-*
 , *welyk om te denken , dat*
 , *God iet onwysfelyk doen , of*
 , *geveinsdelyk handelen zou-*
 , *de. Ergo zo kan God de*
 , *gene die haar niet kunnen*
 , *bekeeren , en den welken*
 , *hy niet zo veel genade ge-*
 , *ven wil , datze haar zouden*
 , *kunnen bekeeren , de Za-*
 , *ligheid niet aanbieden , tot*
 , *dien einde , om haar zalig te*
 , *maken.*

, 2 *God kan haar ook de ge-*
 , *nade en Zaligheid niet aan-*
 , *bieden om haar alle onschuld*
 , *te benemen. Want: 1 Nie-*
 , *mand kan door 't gene God*
 , *alleen doet eenige onschuld*
 , *be-*

, verscheiden andere plaatzen
 , die het zelfde zeggen.

, 2 Wanneer men dan *nu*
 , *zegt* , en Gods woord *doet*
 , *zeggen* , dat God alle men-
 , schen , die onder het Euan-
 , gelium leven , *welmeenen-*
 , *de Christus en zyn Heil*
 , *aanbiedt* , en in de aanbie-
 , ding schenkt , dan zegt ,
 , en stelt men *tegenstrydige*
 , *dingen.*

, B Zulk een welmeenende
 , aanbieding van God aan
 , die allen kan men niet stel-
 , len , of men *moet te gelyk*
 , *stellen , dat God het waar-*
 , *lyk aan die allen wil en*
 , *zal geven* : want , zo men
 , 'er dat *willen om te geven*
 , *uit weg neemt , den ver-*
 , *valt aanstonds van zelv het*
 , *welmeenende van dat aan-*
 , *bod* ; Ja het kan niet eens
 , den naam van aanbiedinge
 , dragen. Nu is het gemel-
 , de van Gods Raadsbesluit ,
 , ten vollen zeker , dat God
 , het niet aan die allen zal ,
 , maar ook niet wil geven ,
 , en *by gevolge is het onbe-*
 , *taamelyk te stellen , dat*
 , *God zulk een algemeene*

, benomen worden ; maar
 , door 't gene de mensche
 , daar tegen misdoet , zo en
 , kan door de bloote aanbie-
 , ding van Gods genade nie-
 , mand alle onschuld beno-
 , men worden , maar alleen
 , door de verwerping en ver-
 , smadinge derzelve.

, 3 Indien iemand de ge-
 , nade wordt aangeboden ,
 , alleen om dat hem daar
 , mede alle onschuld beno-
 , men zoude worden , zo is
 , ten aanzien van den zelve
 ; 't woord der genade , na
 , de eigene en oorspronkelyke
 , intentie Gods , geenfins een
 , woord der genade en des
 , levens , maar alleen des
 , doods en der verdoemenis-
 , se , 't welk op 't hoogste
 ; vreemd en ongerymt is .

, 4 Dien de genade wordt
 , aangeboden alleen met die
 , intentie , dat hem alle on-
 , schuld benomen zoude wor-
 , den , dien en werdze niet
 , aangeboden , op dat hy ze
 ; aannemen , maar alleen op
 ; dat hy ze verwerpen zou-
 , de : Nu de gene dien de
 , genade alleen wordt aan-

, ge-

, aanbieding doet , ten zy
 , men wilde stellen , of im-
 , mers aanleiding geven om
 , te stellen , dat God bedriege-
 , lyk handelt met die men-
 , schen , welke Hy het nim-
 , mer wil , en zal geven ; 't
 , welk immers op de grootste
 , ongerymdheden zoude uit-
 , lopen .

Bladz. 31. Dat zy voor
 wien het Euangelie bedekt ;
 Ja voor wien het een reuk
 des doods ten dood is . , Dat
 ; zy zyn *Buiten* alle betrek-
 , kinge op Gods uitverkoren
 ; Volk , dat zy zyn *Buiten*
 , alle betrekkinge op God en
 , Christus , in opzicht tot
 , het genade en verlosings-
 ; werk , welke , gelyk God
 , hen in zyn voornemen der
 ; genade is voorby gegaan ,
 , en zy dus in 't geheel niet
 ; by hem in aanneming zyn
 , gekomen , zo ook in de be-
 , deeling der genade in den
 , tyd , in 't geheel niet in
 , aanmerkinge komen , maar
 , met alles worden voorby
 , gegaan .

Bladz. 54, 55. , Is het
 , waar gelyk men zegt , dat
 ; God

, geboden op dat hy ze ver-
 , werpen zoude, dien en kan
 , geen onschuld benomen
 , worden, als hy ze ver-
 , werpt: *Wan: hy daar mede*
 , *niet en zondigt, maar doet*
 , *den wille des genen die ze*
 , *hem tot dien einde aan-*
 , *biedt.*

, Ergo zo en wordt van
 , God niemand de genade
 , tot dien einde alleen aan-
 , geboden, op dat hem alle
 , onschuld benomen zoude
 , worden.

Bladz. 248, 249. , En
 , evenwel zo zal de onbe-
 , keerde mensche, om dat
 , hy hem zelve op de Pre-
 , dikatie van dat krachteloo-
 , ze woord ter bekeeringe
 , niet heeft begeben, ('t welk
 , hy niet vermogte, by ge-
 , brek van den wille Gods,)
 , zonder de genade in der
 , eeuwigheid verdorven en
 , gestraft: *ja nog des te on-*
 , *genadiger gepluagt worden,*
 , *om dat hy dat woord niet*
 , *heeft aangenomen?* 't welk
 , hem doch evenwel ter Za-
 , ligheid niet helpen konde,
 , overmits hem God niet be-
 , kee-

, God ook aan de verwor-
 , penen Jezus en zyn Heil
 , aanbiedt? dan moet volgen.

, Dat God in deeze aan-
 , bieding niet anders bedoelt,
 , dan om hen rechtvaardig te
 , kunnen veroordeelen, want
 , die gene die vaten des toorns
 , tot het verderf toebereid
 , zyn, zyn niet alleen by God
 , bekend wie datze zyn, maar
 , ook gaan ze uit kragt van
 , de Goddetyke bepalinge ze-
 , ker verloren, dewyl toch
 , het besluit der verwerpin-
 , ge, even zo onveranderlyk
 , is, als het besluit der ver-
 , kiezinge: *Want God kan*
 , *niet gezegt worden hen die*
 , *aanbieding te doen met een*
 , *wille om hen van 't ver-*
 , *derf te bevreiden,* want
 , dan zouden zy ook waar-
 , lyk behouden worden van
 , 't verderf, en dan was dat
 , besluit veranderlyk, en dan
 , was 't zo wel mogelyk dat
 , 'er uitverkoornen konden
 , verlooren gaan, als dat 'er
 , verworpenen konden be-
 , houden worden.

, En zo God tot geen an-
 , der einde aan de verwor-

, keeren wilde: en daarom
 , hem aanbiedende 't woord,
 , nochtans den levendig-
 , makenden Geest niet ge-
 , ven wilde Welk alles tot
 , nog toe van den Broede-
 , ren Contra-Remonstranten
 , als een lasteringe verwor-
 , pen zynde , nu van den
 , zelfden zo rondelyk en
 , opentlyk werdt bekend.
 , Wat nu uit zo een *grove*
 , *meininge* al volgt, geven
 , wy den Broederen in re-
 , delykheid zelfs te beden-
 , ken. Onzent halven wy
 , kunnen dan niet zien, hoe
 , dat als dan God de Heere
 , of *ongeveinst* zal zyn in 't
 , aanbieden van zyn woord,
 , of onrechtvaardig in 't
 , *straffen* van zodanige men-
 , schen.

Bladz. 83, 84. , Wil
 , men enkel hebben, dat
 , deze middelen, namelyk
 , Predikatie des Euange-
 , liums, en trekkinge des
 , Geestes, ten aanzien van
 , de uitverkorene herkomen,
 , uit het decreet van Pre-
 , destinatie ter Zaligheid,
 , dat men ons dan zegge uit
 , wat

, pene zulk een aanbieding
 , doet, dan is het voor die
 , menschen een allerzwaarst
 , oordeel, te leven onder de
 , bedieninge des Euange-
 , liums: want dat komt dan
 , niet van ter zyde in als
 , iets, dat hun oordeel ver-
 , zwaart, om dat zy hun
 , harte verharden tegen alle
 , waarschouwinge en ver-
 , maninge aan; *maar om*
 , *dat God door die aanbie-*
 , *ding hun oordeel wil ver-*
 , *zwaren:* ik durf niet den-
 , ken, en veel minder stel-
 , len, dat iemand dat zal
 , willen zeggen, en *nogtans*
 , *vloeit het nootzakelyk* uit
 , die stellinge, *dat Hy die*
 , *aanbieding aan de verwor-*
 , *penen doet;* op dat hy
 , hun rechtvaardig zoude
 , kunnen veroordeelen.

Bladz. 56. , Want is het
 (besluit der verwerpinge)
 , een volstrekte bepalinge
 , van Gods wille, zo volgt,
 , dat de zy die verloren gaan,
 , zekerlyk zullen verloren
 , gaan *uit kracht van dat*
 , *besluit*, en dan komt in
 , dat opzigt *hun weigeren*
 , van

, wat Fonteine deze midde-
 , len (spruiten en vloeijen
 , ten aanzien der verwor-
 , pene, aan eenen grooten
 , hoop van dewelke de Broe-
 , deren wel weten dat de-
 , ze middelen mede worden
 , aangeleit?

, Men moet noodzakelyk
 , zeggen dat se komen uit het
 , zelve decreet der Predesti-
 , natie, namelyk ter Zalig-
 , heid, ten aanzien van de
 , uitverkorenen, en ter ver-
 , doemenis ten aanzien der
 , verworpenen. Ziet nu
 , wat hier uit volgt. 1 *Dat God*
 , (lasteringe zyns Heiligen
 , Naams zy verre van ons,)
 , *geveinsdelyk handelt met*
 , *een groot deel menschen*
 , *die hy roept en noodigt ter*
 , *Zaligheid*, niettegenstaan-
 , de hy die al te vooren en
 , zonder te zien hoe zy haar
 , tegen dien roep zouden
 , dragen, voorgenomen heeft
 , te verdoemen. 2 Dat het
 , middel van de Predikatie
 , des Euangely ten aanzien
 , van deze geen middel is
 , ter Zaligheid, als ten aan-
 , zien

, *van die aangeboden Zalig-*
 , *heid niet in aanmerkinge:*
 , *want al hadden zy die niet*
 , *gehad, zy zouden evenwel*
 , *verloren gaan*, dit blykt
 , allerduidelykst in de Hei-
 , denen, die zulk een aan-
 , bieding nooit gehad heb-
 , ben, en nochtans verlo-
 , ren gaan, dewyl zy het
 , middel der verlossinge uit
 , het redenlicht niet kennen.

Bladz 59, 60. , De Ge-
 , reformeerde Kerk leert,
 , dat de voornaamste daad
 , van het besluit der ver-
 , werpinge, daar in bestaat
 , dat God de verworpene
 , met de bedelinge zynér
 , genade voorby gaat. Ten
 , duidelykste leerende, dat
 , deze menschen, in de be-
 , paling van de verlossings-
 , weg, *by God in 't geheel*
 , *niet in aanmerkinge kwa-*
 , *men*; we hebben boven-
 , ook daar uit een bewys
 , ontleent, *tegen* die alge-
 , meene welmeenende aan-
 , bieding, en zo we *meenen*
 , met reden; en daar uit
 , *moet* ook volgen dat deze
 , menschen, (die het toch
 , al-

, zien van deze geen *Snede* , alleen zyn die verloren
 , geen *Geest* , geen *Kracht* , gaan) niet alleen om hun
 , hebbende om te bekeeren. , ongeloof verloren gaan.
 , § Dat het Euangelium ten , *Altans niet om dat onge-*
 , aanzien van *deze in zich* , *loof, dat zy de aangeboden*
 , *zelve is een dienst en reuk* , *Christus en zyn Heil niet*
 , *des doods* , als hun zynde , *aannemen: Want*
 , niet een Euangelium der , 1 Zy kunnen niet gezegt
 , Zaligheid, maar een Euan- , worden *door ongeloof niet*
 , gelium der verdoemenis , *aantemenen, dat gene dat*
 , also het prediken van , *hun niet en word aange-*
 , dien haar verdoemenis ver- , *boden. Dat we zo lang*
 , zwaart. Ende en kan men , zullen vaststellen tot ons
 , niet zeggen dat dat ge- , *bewezen is, dat God hun*
 , schied, om dat zy het *niet* , *waarlyk Christus en zyn*
 , *aannemen* maar *verstoeten* , *Heil welmeenende aanbied.*
 , *door ongeloof* , aangezien , 2 Maar hoe kan men
 , zy (na deze meininge) ver- , zeggen dat zy om dat hun
 , ordineerd zyn ter verdoe- , ongeloof allen verloren
 , menis *zonder* aanzien van , gaan? want *alles wat 'er*
 , dit ongeloovig verstoeten. , *gepredikt word van Chris-*
 , Of men moest zeggen , *tus en zyn Heil, gaat hen*
 , dat de Predikatie des Euan- , *in 't geheel niet aan; God*
 , geliums den dezen , na- , *bedoelt hen in 't geheel niet,*
 , melyk *den verworpenen* , *in 't geen hy van Christus*
 , *gantsch niet aan en gaat:* , *en zyn Heil, laat, en doet*
 , En dat God hun lieden , *prediken* , maar alleen de
 , daar mede niet en meent , gene die Hy uit de me-
 , dan allen zynen uitverkore- , nigten der gevallen men-
 , nen. Is dit zoo , zo was , schen naar zyn eeuwig
 , het te vergeefs , dat Chris- , voornemen , elk op zyn tyd
 , tus zyn Apostelen zoude , wil trekken , daarom zeide
 , bevelen *het Euangelium te* , Petrus tot Simon den too-
 , *pre-* , *ver-*

5 prediken allen Creatuuren. , veraar, gy hebt geen lot
 , Marc. XVI: 15. Hy be- , noch deel in dit Woord,
 , hoorde gezeit te hebben , Hand VIII: 21. —
 , alleen myne uitverkorenen , Bladz. 81. , En waarlyk
 , met verklaringe daar by , waren zy' (de Apostelen)
 , om te weten wie die wa- , zo te werk gegaan, en had-
 , ren, om niet te doen te- , den zy op zulk een wyze het
 , gen zyn gebodt. Matth. , Euangelium gepredikt' (dat
 , VII: 6. Van 't Heilige zy Christus en zyn Heil aan
 , den honden niet voor te onbekeerden hadden aange-
 , werpen, en de Peerlen boden.), wat zou dat anders
 , voor de Verckens te stroo- , geweest zyn dan het Heilige
 , jen. Want de verworpe- , den bonden te geven, en de
 , ne doch niet zyn dan Hon- , Paerlen den Swynen voor
 , den en Verckens. , te werpen? waar tegen zy
 , door hunnen Meester zo
 , ernstig waren gewaar-
 , schouwd geworden. Matth.
 , VII: 6.'

Wat de Contra-Remonstranten of Gereformeerden, op de geplaatste, en andere argumenten, der Remonstranten, geantwoord hebben, kan men in de *Haagsche Conferentie* lezen. Opmerkelyk is 't gene zy, bladz. 132 tot 134 en 218 tot 224 zeggen. Hoe zeer my dat te stade kwam, kan ik het, om kort te zyn, niet plaatzen. In myne *Wolke* bladz. 19 en 20 is een deel, van 't laatst aangehaalde antwoord, te vinden. Men zie ook HEIDANUS, *Causa Dei* bladz. 413—415. Wilde ik met de Z..... Bedenkingen dus voordgaan, waar vond ik een einde! dan, ik geef nu slechts voorbeelden, en vervolgens zal des Schryvers Anti-Gereformeerde wyze van denken, ook in andere stukken der Leere, mogelyk nog blyken. Een staaltje moet ik echter hier nog plaats inruimen.

De

De vermaarde

R E M O N S T R A N T

J. Utenbogaert.

Inzyn Werk, *Verdediging
van de Resolutie*, enz.

In Quarto, 's Hage, 1615.

Bladz. 85 en 86. , Al wist
 , ook Gods alwetenheid dat
 , veele van die hy dede *no-*
 , *digen* , niet komen zou-
 , den: al hadde hy ook daar
 , over by hem zelven een
 , besluit gemaakt , wat hy
 , dan , als zy zyne nodinge
 , zouden hebben verwor-
 , pen , met hun wilde doen ,
 , te weten , straffen , zo
 , nood hy die evenwel in
 , *meening* van haar de Za-
 , ligheid te geven zo zy ko-
 , men: *want noch* zyn Voor-
 , wetenheid , noch gebrek
 , van Genade , noch iets
 , anders van zyne zyde , hun
 , zoude beletten te komen ,
 , alleen haar eigen moedwil
 , en liefde tot de waereld
 , zouden 't hun beletten ,
 , *die God met zyn almogen-*
 , *de en onwederstaanyke*
 , *kracht (al konde hy) niet*
 , *overweldigē wil* , om den
 , mensch de natuurlyke vry-
 , heid ,

Z..... BEDENKINGEN.

Bladz. 7, 8. , Kan de
 , Goddelyke bepaling zyn ,
 , dat Christus alleen voor 't
 , bepaalde getal der uitver-
 , koornen aan zyne gerech-
 , tigheid zal genoeg doen ,
 , en *kan God* door een wel-
 , menende aanbieding ver-
 , klaren Hem tot een Zalig-
 , maker te *willen* geven ,
 , voor en aan de overige
 , masfa der menschen , die
 , verloren gaan? *deze tegen-*
 , *strydige dingen staan ter*
 , *vereffening van die genen* ,
 , *die het voor hunne reke-*
 , *ning nemen te verklaren* ,
 , *dat God zulke welmeenē-*
 , *de algemeene aanbieding*
 , *doet*. Wy verklaren 'er in 't
 , geheel geen raad toe te
 , weten.

Doet daar nu nog eens
 , by: *die stelt* , dat God zulk
 , *een welmeenende algemeene*
 , *aanbieding doet* , die moet
 , ook stellen dat 'er in God
 , *een tweederly tegen den*
 , *anderen strydenden wil*
 , *kan plaats hebben* ; een
 , eeuwige *onveranderlyke*
 , wil , waar door het *geven*
 , van Jezus tot een Zalig-
 , ma-

heid, (hem eens gegeven , maker, en het Zaiigmaken
 , en gelaten) niet weder te , door Hem, bepaald is alleen
 , benemen, en zyn gehee- , tot dat bepaalde getal der
 , le Legiglatie of Wetgevin- , uitverkoornen, by God
 , ge, zo in de *Wet* als in , met namen bekend; en *een*
 , 't *Euangelium*, niet on- , *wil van God, waar door*
 , nut te maken, maar die , *Hy in de algemeene aan-*
 , haar kracht te laten, en , *bieding verklaart, allen*
 , den onboetveerdigen over- , *die onder 't Euangelium*
 , treder rechtveerdelyk te , *leven, Christus en zyn*
 , straffen. *Maar wanneer* , *Heil te willen sbenken.*
 , *God niet alleen voorweten,* , *Die niet door vooroordee-*
 , *maar ook besloten zoude* , *len verblind is, moer im-*
 , *hebben, den genooden niet* , *mers toestemmen, dat die*
 , *zo veel genade te doen,* , *laatstgenoemde wil van God*
 , *dat zy, geroepen zynde,* , *volstrekt niet overeenkomt*
 , *zouden kunnen antwoor-* , *met dien eeuwigen onver-*
 , *den, of genoodigt zynde,* , *andertyken wil van dat*
 , *zouden kunnen komen,* , *Hoogst volmaakt Opper-*
 , *als ganschelyk hebbende* , *wezen, in 't welk, alles,*
 , *besloten haar de Zaligheid* , *wat wy naar onze eindige*
 , *niet te geven, zo noodigt* , *bégrippen, als onderschei-*
 , *hy en meent het niet,* , *dene daden van z;nen wil*
 , *roeptze en begeertze niet,* , *beschouwen, maar één en-*
 , *is oorzaak met zyn voor-* , *kelvouwige daad is. Hier*
 , *gaande Besluit datze niet* , *te zeggen, dat het Eerste*
 , *komen, en straftze der-* , *behoort tot den wil des*
 , *halven 't onrecht, indien* , *besluits, die voor ons ver-*
 , *hy ze straft om datze ge-* , *borgen is, en dat het laat-*
 , *nood zynde niet komen:* , *ste behoort tot den geopenz*
 , *'t welk grouwelyk is van* , *baarden wil, is niet min-*
 , *den Waarachtigen, Hei-* , *der dan voldoende, om*
 , *ligen, Rechtveerdigen God* , *zich uit deze zwarigheden*
 , *te denken.' Zie ook bladz.* , *te redden,' enz. enz. enz.*

Ik heb in myne *Wolke*, bladz. 16 en 17. en hier voor bladz. 50, reeds een deel van het antwoord geplaatst, dat de wakkere Voorvechter der Gereformeerden, de beroemde J. TRIGLAND, op de hier voorgeplaatste en andere redenen van den lasterenden J. UTENBOGAERT, gegeven heeft. In zyne *Verdediging van de Eer en Leer der Gereformeerde Kerken en Leeraaren*, A°. 1616. Dan, zie hier nog het een en andere, tot mondstopping van Hem, en allen die hem gelyk zyn, in 't smaaden of bedillen, van Gods hoogen, wyzen, en goeden weg, uit dat zelfde werk.

Na dat die braave *Held*, een groot aantal Bybelvoorbeelden heeft aangevoerd tot zyn oogmerk, dat uit het gene ik geplaatst heb en nog plaatzen zal, genoeg zal blyken, besluit Hy dus: „ Hier uit blykt klaarlyk dat deze „ *tweederlei aanmerkinge des Goddelyken willes niet een „ gedachtzel is van menschen*, maar in de Heilige *Schri- „ tuure* is gefundeert, en van *God zelfs*, zo met klare „ *getuigenissen*, als ook merkelyke *exempelen* voorgestelt. „ Daarom die *ons lasteren* als of wy God een *dubbele wille* „ toefchreven, die mogen gaan en *lasteren* de Heilige „ *Schriptideure*, van dewelke *wy ontvangen* hebben het „ gene wy van de *wille Gods* blyden en leeren. Ten geldt „ niet dat men hier tegen roept: ten kan niet zyn, of „ men *moet* God een dubbele, ja *twee tegen den anderen* „ *strydende willen* toefchryven, naedien volgens deze lee- „ re God een en dezelfde zaken *willen* en *niet willen* zal. „ Want her moet ons genoeg wezen, dat het ons de H. „ *Schriptideure leert*, als is 't dat wy 't met ons mensche- „ lyk vernuft *niet* kunnen vatten. *Want Gods verbor- „ gentbeden laten daarom niet brilig en waarachtig te* „ *wezen*, al is 't datze het *begrip van ons gering* „ *verstand te boven gaan*. —

„ Dan;

„ Dan, om hen noch wat naerder te komen, wil ik
 „ hun wederom gevraagd hebben: Of alle die *Joden* den
 „ welken Christus predikte, *hun konden bekeeren en ge-*
 „ *loven?* Zeggen zy *Jae*, zo wederspreken zy den Euan-
 „ gelist *Joannes* die zeidt: *zy konden niet geloven:* *Watt*
 „ *Esaias heeft gezeidt, hy heeft haar oogen verblindt en*
 „ *haar herte verhardt.* Konden zy niet geloven, of dat
 „ *Christus* ook *spottelyk en geveinsdelyk bandelde, dat hy*
 „ *predikte en mirakelen dede voor hen die niet konden ge-*
 „ *loven: jae welker herte de Heere verhard hadde?* Dae
 „ zy uitkomst geven met haar menschelyk vernuft, konnen
 „ zy? Wederom, als God *Moses* tot *Pharao* zondt, om
 „ hem te zeggen dat hy het Volk *Israëls* zoude trekken
 „ laten, of *Pharao* dat gebodt *konde* gehoorzaam zyn, of
 „ *niet?* *Konde Hy* gehoorzaam zyn, zo is *onwaarachtig;*
 „ dat de *Heere* zeide, *Ik zal Pharaos herte verharden dat*
 „ *ik myne teekenen veele doe in Egyptenlande. Konde hy*
 „ *niet* gehoorzamen, dewyle God rechtveerdelyk zyn hatt
 „ verharde, *waar toe zondt dan de Heere Moses tot hem?*
 „ Dat zy hier met haar menschelyk vernuft spelen zo lange
 „ zy willen, en bezien of zy den *H. Geest van omwaar-*
 „ *heid, of God van geveinstheid* zullen kunnen *beschuld-*
 „ *gen.* Zo *Moses* een van deze *nieuwe lasteraars* waer
 „ geweest, hy zoude gezeit hebben: *Heere spot gy met*
 „ *Pharao?* wat heb ik by heni te doen, als gy doch zyn
 „ harte verharden wilt? want *dit zyn de knorringen en*
 „ *murmureeringen; waar mede deze lasteraars de onbe-*
 „ *grypelyke rechtveerdigē oordeelen Gods bespotten.* Maar
 „ *Moses* heeft hem geheel anders gedragen, hy is met
 „ vleesch en bloed niet te rade gegaan, hy heeft zyn
 „ vleeschelyk vernuft niet toegegeven: maar is *simpelyk*
 „ *Gods bevel gehoorzaam geweest, latende voort God niet*
 „ *zyn werk, nae zynē verborgene oordeelen en onberisp-*

„lyke gerechtigheid geworden. Zoo behoorden wy ook
 „te doen, waarnemen 't geen ons bevolen is ieder in zyn
 „ampt, Gode den zegen en uitkomst van *alles* bevelen-
 „de, en 't gene wy met ons *eng verstand* niet konnen
 „bevatten, met behoorlyke nederigheid en eerbiedinge
 „aanbiddende.” Hier op bevestigt TRIGLAND zyne
 redeneering, met het fraaie stuk van CALVINUS, over
 Ezechiël XVIII: 23. 't welk woordelyk in de *Utrechtsche*
verzameling van getuigenissen ts te vinden. Dat stuk al-
 leen, is, myns oordeels, voor iemand die te overtuigen
 is, vermogend, om alle Z..... *Bedenkingen*, betreffen-
 de de verklaring van *Gods wil*, wanneer Hy Zondaars,
onbekeerde, verdoemlyke Zondaars, zyne genade *aanbiedt*,
 weg te nemen. Men leeze het daar toe. En zie ook
 HEIDANUS, *Causa Dei* bladz. 439—443.

Het ware licht nog een groot aantal stukken te berde te
 brengen, zo van der *Remonstranten* als *Gereformeerden*
 zyde, om te toonen, dat de *vernieuwde* bedenkingen, die
 men heeft *durven* te voorschyn brengen, al van *ouds* voldin-
 gend weêrlegd zyn. Ik ben, als 't ware, verdwaald, in 't
 aantal stukken daar toe betrekkelyk, welke noch in de
 eene, noch in de andere Wolke geplaatst, en alle van ge-
 wigt zyn. Al baaten de gewigtigste getuigenissen by vee-
 len niet, 'k zal echter uit een ander Werk van TRIGLAND
 nog iets plaats geven. 't Is genaamd *De ware Religie ver-*
antwoord tegen de lasteringen der Remonstranten, in
 Quarto 1633. bestaande in een Zamenpraak tusfchen een
 Gereformeerde en Remonstrant. In zyn *krachteloozen Re-*
monstrant vermorzelt door de kracht der waarheid, 1632.
 mede in Quarto, vindt men, bladz. 53—55 ook een ge-
 wigtig betoog, waar uit blykt dat Gods roepstem tot
 niet verkorenen, noch geveinsd, noch onredelyk, noch
 wreed is.

R E M O N S T R A N T.

„ Hier uit volgt eerstelyk: Dat de roepinge, noodigin-
 „ ge, smeekingen, en biddingen, die God door zyn die-
 „ naeren, of Christus zelve eerst in zyn persoon, daar na
 „ door zyn Apostelen, en andere Leeraars gedaan heeft,
 „ en noch doen laat, of de verworpingen niet aan en
 „ gaan, of gaanze die aan, dat dan die roeping niet en
 „ is dan een geveinsde, onredelyke en wreede roepinge
 „ tot de Christelyke Religie, jae hoe ernstiger datze schynt,
 „ hoe geveinsder, hoe onredelyker en wreeder datze is.

G E R E F O R M E E R D E.

„ Dit is vileyn en bitter tegen de Leere der Heilige
 „ Waarheid gesproken. Waar mede de Remonstrant, niet
 „ ons, maar den Heere Christum zelfs, en zyn uitverkoo-
 „ ren vat den H. Apostel Paulum bestrydt. Want de Heer
 „ Christus zeidt. Matth. XI: 25, 26, 27. XIII: 11. 13.
 „ Joan. XIII: 18. XIV: 16, XVII: 19. Den H. Apostel
 „ Paulus, Rom. IX: 15, 16, 17, 18. XI: 7. 8. 11. 12.
 „ 15. Eph. II: 11, 12. 2 Thesf. III: 2. Tit. I: 1. Laat
 „ nu de Remonstrant zeggen zo lange als het hem belieft,
 „ dat, naa onze gronden, de Christelyke Reliegie niet en
 „ is dan een Reliegie der uitverkorenen, en den verwor-
 „ penen niet aan en gaat: Dat de roepinge, noodiginge,
 „ smeekingen, en biddingen die God door zyne dienaeren
 „ gedaan heeft, en noch doen laat; of de verworpene
 „ niet aan en gaat, of gaanze die aan, dat dan die roe-
 „ pinge niet en is dan een geveinsde, onredelyke en wree-
 „ de roepinge tot de Christelyke Reliegie, hy en zal, niet
 „ ons, maar den Heere Christum, en zynen getrouwen die-
 „ naar den H. Apostel Paulum, beschimpen en beschul-

„digen. Want hy zal met eenen spitswyze moeten zeg-
 „gen, Dat de kennisse Jezu Christi en zynes hemelschen
 „Vaders niet aan en gaat den wyzen en verstandigen,
 „den welken de Vader dezelve heeft verborgen, en voorts
 „geenen anderen dan den welken de Zone dezelve wil
 „openbaren: Dat het verstand of de kennisse van de
 „verborgentheden des Koningryks der Hemelen den Joden
 „niet aan en gaat, als tot den welken de Heere Chris-
 „tus door gelykenisse heeft willen spreekē, op dat zy
 „ziende zouden zien en niet bemerken, en hoorende hoo-
 „ren en niet verstaan. Dat de onderwyzinge Christi,
 „gedaan aan de Apostelen, Judas niet aan en ging, als
 „den welken hy niet verkoren en hadde. Dat de H. Geest,
 „de Geest der waarheid, en de voorbiddinge Christi,
 „niet de wereld, maar alleen den geenen aangaat die de
 „Vader Christo gegeven heeft: Dat het Euangeliū niet
 „aan en gaat den genen der welker God niet en wil ont-
 „fermen, noch den verworpenen Joden die welke zyn
 „verhart geworden. Dat het geloove, niet alle men-
 „schen, maar alleen de uitverkorene aangaat: En dat der-
 „halven de roepinge, noodginge, smeekingen en biddin-
 „gen, die aan zodanige gedaan worden, of die Christus
 „en zyn Apostelen aan zodanige gedaan hebben, niet en
 „is dan eene geveinsde, onredelyke en wreede roepinge,
 „bladz. 279—281.”

R E M O N S T R A N T.

„Dit is de geveinstheid niet weg nemen, maar ver-
 „meerderen, en klaarder bevestigen. Want, eerstelyk,
 „wat dienen doch smeekingen, biddingen, noodgingen,
 „enz. om den menschen te kennen te geven wat God
 „met recht in de wet van menschen eischt, enz.? Een
 „blooten eisch en simpele verklaringe dient daar toe:
 „Maar

„ Maar noodigingen , biddingen , smeekingen , geenzins.
 „ Die geven wat meer te kennen , en hebben vry wat
 „ anders in.

G E R E F O R M E E R D E.

„ De noodigingen , biddingen en smeekingen , dienen
 „ om den mensche te kennen te geven hoe zeer hy ver-
 „ plicht is om dien schuldigen plicht te betrachten , hoe
 „ neerftig hy daar op behoort te letten , en hoe aange-
 „ naam het Gode is als hy zulks doet. Doch dit kan hier
 „ voor den Remonstrant niet maken. Want is de noodi-
 „ ginge , biddinge en smeeking , geveinstheid , zo is ook
 „ de fimpele verklaringe geveinstheid : en is de fimpele
 „ verklaringe waarheid en oprechtheid , zo is ook zulks
 „ de noodiginge , biddinge en smeeking die daar by komt ,
 „ bladz. 286 , 287.”

Wat dunkt u nu Broeder ? is 't niet of TRIGLAND hier niet alleen het boek van *Utenbogaert* , maar ook de 164 jaaren daar na uitgekomen Z. Bedenkingen , voor zyne ooggen gehad heeft , om beide tevens te wederleggen ? — Zo dit niet beflifsende is , dat wy , voorftanders der algemeene aanbieding , voorftanders zyn van de Leer onzer Vadersen , dan zal nooit iets beflifsende en overtuigende zyn ! — Verbeeld u den Schryver der Z. Bedenkingen als geleefd hebbende te gelyk met *Utenbogaert* , wat zou hy op de lasteringen der Remonstranten geandwoord hebben ? — En wat zouden onze Vaders , als ze in de denkyze van den Schryver en van U geweest waren , moeten geandwoord hebben ? — Ze hadden knunen volstaan met te zeggen : — „ Gy hebt in deze uwe redeneering ; dat onze volftrekte Predestinatie en een algemeene aanbieding twee tegenftrydigheden zyn ; dat als men die beide wil vasthouden , aan God de grootfte geveinstheid

„ en onregtvaardigheid toefchryft; dat uit de t'zamenpaa-
 „ ring van die twee stellingen al die ongerymde en god-
 „ looze gevolgen vloejen; volkomen gelyk, wy zien daar
 „ geen raad toe dit te ontwyken — maar gy bezwaart ons
 „ ten onregte in ons die beide stellingen tevens op te
 „ dringen. — Neen wy verfchillen van u alleen in 't ge-
 „ volg dat wy uit die wederzydsch erkende ftrydigheid
 „ trekken. — Gy ontkent de volftrekte *Predestinatie*,
 „ om dat gy zulk een algemeen welmeenende aanbieding
 „ als zeker onderfelt; maar wy, om dat wy de volftrekte
 „ *Predestinatie* op Bybelgronden meenen te moeten vast-
 „ houden, ontkennen zulk een *aanbieding* als gy zegt
 „ dat wy leeren; wy ftellen niet meer dan een algemeene
 „ *bekendmaaking* van een weg der verzoening, een alge-
 „ meene voordragt der verpligting, waar onder menfchen
 „ zoo wel als duivelen blyven, om tot God weder te kee-
 „ ren en Hem te gelooven, maar geen *aanbieding* daar in
 „ begreepen.” — Zie daar juist de redeneeringen van
 U en uwen Z..... Vriend — maar zyn dat die van
 onze Vaders? — Verre van daar! ze houden beide stel-
 lingen even fterk vast; bewyzen die beide, brengen die
 overeen, en losfen de fchynftrydigheid op zoo ver als de
 zaak en ons klein begrip toelaat, en leggen voords het be-
 doiven vernuft des vleefches, zoo als 't zelve toen door de
 Remonstranten fprak, bet zwygen op. — Dan wat zouden
 ze gezegd hebben, wanneer toen iemand hun geprofee-
 teerd had: „ Ruim anderhalve Eeuwe na dezen, zullen
 „ nog in 't midden der Hervormde Kerk, in Schriften door
 „ eerwaardige Vergaderingen geapprobeerde, deze Remon-
 „ strantsche bedenkingen en bezwaaren woordelyk herhaald
 „ worden; maar dan tegen hunne Mede-Gereformeerden,
 „ tot bezwaar van de algemeene, welmeenende aanbieding,
 „ gelyk ze nu aangevoerd worden tot bezwaar der byzon-
 „ de-

„dere volstrekte voorbeschikking?“ — Zeker, 't gene Jeremia Hoofdst. XXVIII: 15. tot Hananja zeide: *De Heere heeft u niet gezonden!* — daar het nu intusfchen door de uitkomst ten volle bevestigd zou worden. —

Dan, om tot uw Werkjen weder te keeren, zal ik by uwe vraag, bladz. 7 voorgesteld, hier nog stil staan. Ze is, „of uit kracht van de volkomene voldoening aan Gods „gerechtigheid door den Borg, voor den niet in liefde „gekenden, maar in zyn rechtvaardig verderf gelaaten Zon- „daar, doch die nochtans onder de bekendmaking van den „weg der Zaligheid leeft, de mogelykheid om zalig te „worden, aan de zyde Gods, grooter is, dan voor zul- „ken, die buiten de bekendmaking van den weg der ver- „lofing door eene Goddelyke openbaaring leeven?“ 'k Zou byna weërom vragen: Wat echt Gereformeerde vindt lust om op zulk eene vraag en het daar op volgend antwoord, dat zeker liefdeloos genoeg is, veel te zeggen? en het daar by laten. — Verbeeld u echter niet dat ik het antwoord welk uwe vraag bedoelt wil verbergen. Neen. De zaak in uwe vraag is deze; „Heeft een verwerping, onder „het Euangelie levende, grooter mogelykheid om zalig te „worden dan een die niet daar onder leeft?“ — Ik antwoord. — Aan de zyde van Gods besluit, Neen: — ook niet aan de zyde van zyn eigen natuurvermogens; want Gods raad is onveranderlyk, en de eene is zo onvermogen om iets toe te brengen tot zyne Zaligheid als de andere. — Dan als wy het daar by moeten laten, zal het leven onder de bediening van het Euangelie ophouden een voorrecht te zyn; men schrappe dan een menigte van Bybelplaatzen uit, als Matth. XI: 20—24. Hebr. II: 3. 2 Cor. VI: 1, 2. en alle die daar mede zaaklyk overeen stemmen, als ook Art. 7 van Hoofdst. 3 en 4 der Dordsche Vaders, welke de bedeeing des N. Testaments, eene groote genade, wel-

ke aan Volkeren *geschonken* wordt, noemen. — Elk die onder het Euangelie leeft, zo de uitverkorenen in hunnen natuurstaat, als de verworpenen, wordt niet alleen van Gods wege een mogelykheid van Zaligheid, gegrond op de algenoegzaamheid van Christus verdiensten, bekend gemaakt; maar aan die allen wordt beloofd, *dat een iegelyk die geloofs het leven zal hebben*, — die mogelykheid niet alleen, maar die *belofte zelfs*, is den verworpenen ook verplicht te gelooven, zonder zich over Gods raad te bekommeren, en dus de hem aangeboden genade te omhelzen voor zich. — Hy die dit niet doet zal verloren gaan, niet om dat Hy niet uitverkoren is, maar om dat Hy niet heeft geloofd. — Ik bidde u lees hier op *Brakel*, 1 Deel Cap. 30. § 14—18. Hy toch is by u, zo wel als by my, in achting.

Wat uwe beschuldiging tegen de voorstanders der algemeene aanbieding betreft, om dat zy zich van de woorden *uitverkorenen, gekochten, gegevenen*, enz. naar uw oordeel, myden. 't Is waarheid dat zy zich wachten om die woorden te *misbruiken*, als stopwoorden, om daar door hunnen yver voor de Orthodoxie te toonen: echter, zy beezigen die woorden vrymoedig, zonder eenige omwegen, ja met opzet, als zy die Leerstukken behandelen, waar in dezelve behooren: maar, zy vermyden die billyk, zorgvuldig, ja met opzet, als zy hunne Euangelieboodschap, op Godlyken last, aan alle Creatuuren brengen, om dus aan de uitverkorenen en verworpelingen den zelfden grond des geloofs te geven — aan de eersten niet meer dan aan de laatsten, op dat zy dus, wanneer het 's Heeren Geest behaagt, bewerkt worden tot het waarachtig geloof en de geloovige omhelzing der aan hun, als Zondaars, aangeboden Zaligheid — aan de laatsten niet minder dan aan de eersten, om dus het voorbeeld van God,

Chris.

Christus, en de Apostelen te volgen, — om dat het Euangelie ook hun aangaat, en God hun ook, naar zyn eeuwig vryen en wyzen raad, wel degelyk bedoelt in zyne Hemelstemmen, Matth. XVII: 5. Joan. XII: 28 tot 50. enz. Ja zelfs aan hun het Euangelie wil verkondigd hebben, om hun te bedeeleu met de genade hun toegelegd; of ter bereiking van die eindens, welke Hy met hun bedoelt. Dan, hier van nader.

Over uwe vyfde vraag en antwoord zal ik niets aanmerken: in 't zakelyke ben ik 't daar in met u ten vollen eens: alle menschen zyn geloovig of ongeloovig, in Gods gunst of daar buiten. Uwe wyze van voorstellen, en uwe bedoelingen daar in, byzonder op bladz. 10, blyven voor uwe rekening.

Uwe zesde vraag is: „ *Op welk eene wyze aan den gemengden hoop (al en niet uitverkorenen) HET EUANGELIE moet verkondigd worden, of wat 'er van Gods wegen moet gebodschapt worden?*” Vreemd, zeer vreemd is het my, dat Gy, die hier leeren wilt, op welk eene wyze NB. HET EUANGELIE moet verkondigd worden, noch de kundigheid van *Euangelie* opheldert, noch daar van, noch van 't *Euangelieverkondigen*, eene beschryving geeft: dit was hier, buiten twyfel, de rechte plaats geweest. — Dan, uw antwoord beheist niets als voorbeelden, *hoe in 't Oude en Nieuwe Testament, aan onbekeerden en ongeloovigen, DE WRT, DEN VLOEK, EN DE VERDOEMENIS, is aangekondigd!* Is dit een antwoord op uwe vrage? of moeten onbegenadigden met de aankondiging van vloek en hel weggezonden worden, tot zy daar door recht ontdekt zyn? Is die prediking van den dood en het verderf, het middel, in de hand des Geestes, om de uitverkorenen tot het levendig en zaligend geloof te bewerken? of is 'er eene middenstaat tuschen geestelyk

dood en levendig, zo dat de Wet eerst wat moet doen; eer de Zondaar vatbaar is om het geestelyk leven te ontvangen en in Christus te gelooven? — dan ook hier van nader. — Dat de wet in de bediening van 't Euangelie, in alle dezelfs uitgestrekte eischen en bedreigingen moet worden gepredikt, voor bekeerde en onbekeerde: (Cat. vr. 3, 4, 5 en 115.) op dat wy onze diepe rampzaligheid beschouwen. — op dat wy de noodzakelykheid, gepastheid en dierbaarheid van den Heere Jezus zien, die de wet volmaakt heeft onderhouden en dezelfs vloeken gedragen. — en op dat wy onze verplichtingen aan God, ons zelve en onze medemenschen, zouden weten en betrachten; zyn zaken, die ik met myn gansche hart geloof, en door niemand der rechte Euangelie-predikers worden tegengesproken. — Maar vraagt men: hoe moet het *Euangelie* aan Zondaars worden verkondigd? dan moet 'er anders worden geandwoord dan gy hebt gedaan: *bet Euangelie is de wet, noch de wet het Euangelie niet: naauw* genomen doet de wet niets dan *eischen*, 't Euangelie niets dan *beloven*: maar in de *Bediening* van het Euangelie vindt de zedenwet een aanmerkelyke plaats; trouwens, men moet het *Euangelie*, en de *Bediening* van het zelve, wel onderscheiden. Op uwe 10de vraag zal ik 't een en ander beschryven. Wiltge by voorraad myne gedachten over 't Euangelie? Zie CALVINUS, *Inst.* 2de Boek, H. 9. § 2. *Nederl. Belyd.* Act. 17. 23. 25. *Dordsche Vaders*, H. 3 en 4. Act. 6—10. H. *Catech.* vrage 19, en daar mede overeenkomende J. VAN DEN HONERT, *Leere der Waarheid* 4de Druk, bladz. 268. als ook BRAKEL. *Red. Gods.* 1ste Deel, Cap. 30. § 1—11. enz.

Uwe zevende vrage gaat over de *volstreckte en voorwaardelyke beloften*. Zo min als ik iemand wil schuldig maken over een woord, wil ik daar over schuldig gemaakt zyn. Dat het woord *voorwaarde* (*Conditie*, het zelve met het

het Bybelsche *Indien*) van oudetyden af door onze Godgeleerden is gebeezigd, kan niemand ontkennen. — Dat de Euangelische beloften op een *voorwaardelyke wyze* gedaan en voorgedragen worden, zo door Christus, de Profeeten en Apostelen, en dat dus de beloften van het Euangelie wel houden, *aan een iegelyk die gelooft*, doch aan ons als Zondaars algemeen worden voorgesteld, zonder eenige voorwaarde in ons vooraf te stellen, op welke ons *recht* ter aanneming van de ons aangeboden genade zou rusten; daar aan behoorde niemand te twyfelen die Gereformeerd wil heeten, dit is duidelyk onze Leere. Gy kunt dit uit een aantal stukken in myne Wolke zien. Volddingend is Art. 5 van het tweede Hoofdstuk onzer Dordsche Vaders, 't welk ik vervolgens nader zal ophelderen. Derhalven de *voorwaardelyk gedaane beloften* geven ons *recht en vryheid*, om de *onvoorwaardelyk aangeboden goederen* aan te nemen, zonder welke aanneming wy nimmer in het dadelyk *bezit* derzelve kunnen komen. Deze korte aanmerking vleie ik my dat genoeg is, om allen woordenstryd in dit stuk voor te komen. Het zaaklyke nader.

Betreffende uwe twee Colommen, bladz. 20 en 21. Een eenvoudige kan door het lezen van den waarheid- en vredelievenden PEIFFERS, *Geloofsvastigheid*, 2de Deel, bladz. 798—811 vry wat meer leeren verstaan, wat volstrekte en voorwaardelyke beloften zyn, dan door uwe Colommen, waar in plaatzen, zo van de een als andere zyde, voorkomen, die eigenlyker verklaringen, uitspraken, ja *eischen* kunnen genoemd worden. Zie in het aangehaalde Boek, bladz. 800—802 een betere lyst van voorwaardelyke beloften. 't Is onnoodig dat ik u eene andere geve.

Over uwe achtste vrage en antwoord, aangaande de volstrekte beloften, is tusfchen u en my geen verschil.

'k Zeg.

'k Zegge 'er alleen op; dat ook de uitverkorenen hun recht ter aanneming, der hun van eeuwigheid toegedachte goederen, alleen in Gods vrye en algemeene aanbieding, aan Zondaars in 't Euangelie, kunnen vinden: zynde dit hun eenige geloofsgrond. Ja daar in alleen ligt de vaste geloofsgrond, voor alle begenadigden, zo zwakke als sterkere in 't geloof. Dit zal ik nader toonen.

Wierd deze zaak, van zo veel belang voor Gods kinderen, van hun meer geloofd, veele zouden van hunne gestalten en werkzaamheden anders denken, en daar in nooit een grond van hunne vrymoedigheid tot God zoeken.— Denk echter niet, dat ik niets op heb met gestalten en werkzaamheden; 't is verre van daar! ons geloof kan niet werkzaam zyn, zonder dat wy een zogenaamd gestaltelyk bestaan hebben. Een Christen bestaat niet recht, zonder bewustheid te hebben hoe zyn hart voor den Heere staat, en zonder dat zyn geloof wel geplaast is opzigtelyk de geloofs-voorwerpen. Ik keur alleen af van gestalten, of bevindelyke werkzaamheden, eenen geloofsgrond te maaken. Wy *bezitten* Christus niet anders, dan voor zo veel wy Hem omhelzen, bekleed met zyne beloften, zegt *Calvinus*:

Over uwe negende vrage en andwoord, kan ik zo gemakkelijk niet heen stappen. Ze is „ *In welk een gezichtpunt, moet men dan de voorwaardelyke beloften beschouwen?* ”

Ik heb my zeer verwonderd, dat Gy, door alles wat voor u in 't Hoog- en Nederduitsch te lezen is geweest, geen gemoedvoldoend denkbeeld der voorwaardelyk voorgestelde beloften hebt kunnen verkrygen — In het Hoogduitsch zou ik het eenigzins kunnen vatten: Veele der oudere Hoogduitsche Schriften, schoon rechtzinnig, zyn vry oppervlakkig in de stellige waarheden; Veele der nieuwere zyn met den thands vergiftigden smaak besmet. Maar is,

echter, behalven den *Bybel*, *Calvinus Institutie* en *Wendelinus Godgeleerdheid* niet in 't Hoogduitsch? — Dan, dat Gy in 'r Neêrduitsch niet zyt te recht gekomen, doet my denken aan zekere grootspraak — *Byna alles gelezen, van Longinus af tot den betooger* — 1766! — Ik kan my, om over de voorwaardelyke beloften te denken, ten vollen voldoen, door het eenvoudig nagaan van eene menigte Bybelplaatzen, door het lezen van CALVINUS, *Ins.* 2de Boek. H. 5. § 10. 3de Boek. H. 2. § 28—32. Hoofdst. 17 en 24. enz. door de Canons en oordeelen der Vaders en op het Dordsche Synode; door uitdrukkelyke stellingen en verklaringen in 't 19de Hoofdst. van M. F. WENDELINUS *Godgeleerdheid*, door Vader BRAKELS 30, 32 en 42ste Cap. van 't 1ste Deel. Waarom zou ik nog een aantal stukken opnoemen? een Broeder die alles te vergeefs heeft nagespoord, kan ik geen gemoedvoldoend denkbeeld van voorwaardelyke beloften der Zaligheid geven. Dit dan zal voor Hem te vergeefs zyn.

Voords zegt gy: „ Wil men zeggen, dat zy (de voorwaardelyke beloften) aan allen gedaan worden, die onder het Euangelie leven, als ongeloofigen, te weten, dat zy zullen zalig worden. indien zy zich bekeeren en gelooven, dan moet men, om Gode niet iets ongerymds toeteschryven, wel in aanmerkinge nemen, dat daar door, in den *eigenlyken zin*, nog niets aan den zondaar beloofd wordt, enz.” Ik sta u toe, dat door de voordragt der beloften, aan ongeloofigen, aan hun in eenen eigenlyken zin niets wordt beloofd, in zo ver gy dit *belooven in den eigenlyken zin* voor het zelfde houdt met *volstrekt* belooven. Zeker, God belooft aan geen' Zondaar die ongeloofig is, dat hy hem zal zalig maken, 't zy hy *al of niet* gelooft; God belooft ook niet hem personeel te *zullen* zaligen door 't geloof. Maar, Broeder! zyn daarom

de voorwaardelyk voorgestelde beloften geen *eigenlyke* beloften? waar loopen wy heen zo we dit ontkennen! Wet-
 tigen wy dan niet de tegenweringen der Remonstranten,
 tegen het Hervormde Leerstuk der Godlyke roeping,
 als of God daar in met de menschen, byzonder met de
 niet uitverkorenen, spot? Zie de stukken van CALVINUS
 en URSINUS, in myn Wolke, toch eens bedaard in, en
 die, hier voor bladz 70 tot 87. Het Euangelie belooft
 u en my de Zaligheid indien wy gelooven: komt daar in
 tot u en my dan geen *eigenlyke* belofte, schoon voorwaar-
 delyk *voorgesteld*? Indien alle, onder het Euangelie leven-
 de, waarachtig in Christus geloofden, zouden zy dan, uit
 hoofde der belofte, *die gelooft zal zalig worden*, niet da-
 delyk worden behouden? Wie durft dit tegenspreken? —
 Kort om, de voorttelling der voorwaardelyk voorgestel-
 de beloften, van inhoud als de gemelde, raakt elk onge-
 loovigen onder het Euangelie, zo ongeloovig als hy is. —
 Laat ons *Calvinus* op een andere plaats hooren, 3de
 Boek. H. 2. § 32. Hy neemt een bedenking weg, ont-
 leend van de *beloften aan Godloozen gedaan*, of, zo als Hy
 zich uitdrukt, *toegeschikt*. „Want alhoewel de beloften
 „ hare werking te voorschyn brengen eerst als dan, wan-
 „ neer die geloof by ons gevonden hebben: *zo en wordt*
 „ *nochtans derzelve kracht en eigenschap door onze on-*
 „ *geloovigheid of ondankbaarheid niet uitgebluscht*. Derhal-
 „ ven als de Heer door zyne beloften den mensch *noodigt*,
 „ om de vrugten zynere goedertierenheid niet alleen te *ont-*
 „ *vangen*, maar ook te bedenken, zo verklaart hy met
 „ eenen daar mede zyne liefde tegens hem. Daarom moet
 „ men wederom hier toe komen, dat ieder belofte een be-
 „ tuiging is van de liefde die God ons toedraagt.” —
 Wanneer dan een tot hier toe ongeloovige de belofte van
 het Euangelie nu gelooft, het aangeboden goed, Christus
 met

met al zyn heil, omhelst, en dus waarlyk en zaligmakend gelooft, God heeft zich aan hem, ook in de voorwaardelyk voorgestelde belofte, verplicht, om die in Christus tot zyn geestelyk en eeuwig heil Ja en Amen te maken, en zo *wordt* die belofte een *volstreckte* belofte, *om dat* hy gelooft. — Hier uit is te zien, hoe men zeggen kan, de beloften raaken de onbekeerden niet; en 't zo dikwerf misbruikt gezegde van Vader BRAKEL verstaan, dat 'er voor onbekeerden (tot hunnen troost of geruststelling in dien staat,) geen ééne belofte in den geheelen Bybel is. 't Is zo, 'er is geen één belofte waar in aan een onbekeerde wordt beloofd, dat hy zalig zal worden, *schoon hy onbekeerd blyft*; maar aan alle onbekeerden wordt wel degeelyk de Zaligheid beloofd, *indien zy gelooven*. Dit behoorde in de Hervormde Kerk buiten geschil te zyn. — De zwaarigheden welke gy hier tegen inbrengt, of inbrengen kunt, door het besluit der verkiezing ten grondslag uwer gedachten te leggen; zal ik vervolgens poogen weg te nemen. Men kan die, myns oordeels, even zo wel aanvoeren tegen de Godlyke bedreigingen, welke niet vervuld zyn, als, by voorbeeld, de Prediking dat Ninive vergaan zou, of tegen een ander soort van voorwaardelyke beloften, als die wy vinden Jeremia XXXVIII: 17—21. Ja die zonder de voorwaarde te noemen voorgesteld zyn, by voorb. Jerem. XXXIV: 4, 5. en ook de belofte van 't Land Canaan aan hun die uit Egypte togen, schoon die belofte niet aan hunne personen wegens hun ongelooft, maar aan hunne kinderen vervuld is, vergelyk Paulus redeneering, Hebr. 3 en 4. —

Hier by dacht ik dit stuk, de voorwaardelyke beloften betreffende, te laten. Dan zie hier wat my deswegens van mynen Vriend, den Heer J. C. MOHR, ter nadere opheldering van dit stuk, is medegedeeld.

„ Hoe

„ Hoe moet men nu die Godlyke verklaaringen verstaan ;
 „ dat Hy *wederhoorigen by zich wil doen wonen, dat*
 „ *Hy gevonden is van bun die hem niet zochten, enz.*—?
 Ik antwoord: Dat zyn wel *verklaaringen* wat God doet,
 wat Hy voorgenomen heeft en gewoon is te doen, wat
 hy doen wil en zal — te weten, zyn Euangelie krachtig
 en vrugbaar te maken tegen allen wederstand die in
 alle menschen plaats heeft; maar 't zyn in de uitdrukkin-
 gen geen *aanbiedingen*, geen eigenlyke *beloften*, geen
 verbintenissen onder welke God zich ten aanzien van *by-*
zondere personen legt, — de *personen* aan welke God
 die vervullen zal zyn *by Hem* bekend; maar worden *in*
die verklaaringen zelve niet gecaracteriseerd dan in een
 kenmerk dat ze met allen *gemeen* hebben, te weten, de
wederhoorigheid, het *niet zoeken*, of op andere plaatsen,
zonden, blindheid, gebondenheid, &c. — Deze verklaa-
 ringen behooren wel mede tot het Euangelie, daar in
 hebben ze eenigzins de gedaante van volstreckte beloften,
 schoon van dezelve daar in onderscheiden, dat in vol-
 strekte beloften, namen of hoedanigheden uitgedrukt wor-
 den aan welke *allen* en *alleen* God zich verbindt die te
 vervullen, daar deze verklaaringen wel het *soort* uitdruk-
 ken aan welke God die vervullen wil, ja aan welke *alleen*
 God dat doen wil, trouwens geen anderen dan wede-
 hoorigen, blinden, gebondenen, hebben zulk een trek-
 king, leiding, vrymaking noodig, maar niet aan welke
allen Hy dat doen zal. — Nu stelt de *aanbieding* God
 julst voor *als een God die zich zo verklaart*, — dus *stelt*
 de roeping en aanbieding die verklaaring wel vooraf, maar
 is zelf daar van onderscheiden. — In de roeping zegt
 God niet: *wees wederhoorig, zoek my niet*, dan zal ik
u voorkoomen. — Maar zondaar *die wederhoorig zyt*,
die my niet zoekt, Neig uw oor en komt tot my, hoort

en uw ziel zal leven. Bidt en u zal gegeven worden, zoekt en gy zult vinden. — God roept hen dus als *niet* zoekenden, biedt hun zich zelven en alle gaven, die Christus ontvangen heeft, om onder Adams kinderen uit te deelen, aan²; en belooft hun het vinden: maar niet als ze wederhoorig *blyven* en *niet* zoeken, maar als ze *hooren* en *zoeken*; echter laat Hy, aan *die zelve* wederhoorigen en niet zoekenden, zich verklaren, als een God die wederhoorigen by zich kan en wil en zal doen wonen, en zelf hen ontmoet die hem niet zoeken; op dat de wederhoorige en van God afvlugtende Zondaar daar door aangemoedigd zou worden, om, zo dra hy zynen naam als wederhoorige en aflooper erkent (niet om dat hy dan eerst *mag* en *moet*, maar om dat hy dan eerst *kan willen* en daar toe *zal* komen) als een wederhoorige en blinde te bidden, om de voorkomende en hem *als zodanig* voorgestelde en aangeboden Genade, met een vertrouwend cog en pleitend hart op die verklaringen.

Wilt gy deze orde der Godlyke verklaringen en beloften by elkander zien? Ze is dus.

De voorafgaande Godlyke verklaring zegt, tot elk aan wien het Euangelie komt: *Wederhoorig* Zondaar, die niets minder dan God zoekt! voor u is raad. — Hy is een God die wederhoorigen by zich doet wonen — die zig vinden laat, zelfs van hun die hem niet zoeken.

De aanbieding, roeping, uitnoodiging, welke hy uit dien hoofde doet, zegt: Neigt uw oore en komt tot my, hoort en uwe ziel zal leven: zoekt den Heere terwyl Hy te vinden is. —

De belofte welke daar by gevoegd is, tot *uitlokking* van *allen eer* ze zoeken, om hen tot zoeken te bewegen; tot *aanmoediging* der zoekenden; tot *verzekering* der vervulling aan hun die zoeken *tot ze vinden*, is: Die my vroeg

zoeken zullen my vinden. Een iegelyk die bidt die ontvangt. Gy die God zoekt ulieder hart zal leeven.

Zie daar dan drieërlei Godlyk belovende verklaringsen.

De eerste zyn *onbepaalde*; die wel het *foort* beftemmen aan 't welke God die vervullen wil, fchoon niet aan *alle byzondere in* dat foort, en die dus onbepaald laten aan *welke*; waar van de voorftelling gefchikt is, om *allen* die tot dat foort behooren, *hoop en aanmoedigiug*, fchoon nog aan niemand *perfoontyke zekerheid*, te geven.

De tweede zyn *bepaald* door een zekere werkzaamheid van 's menfchen zyde, en hebben dus een *Conditioneele gedaante*, dienende om nader aan te wyzen, *wie* uit dat algemeene foort, of *in welken weg elk* uit dat algemeene foort, voor zich zelve, de vervulling der beloften verwachten kan en mag. De Conditie bepaalt dan niet welke 't zyn aan welke de belofte al of niet ter aanneming *voorgefteld* wordt, maar welke 't zyn die, *uit* den gemeenen hoop aan welken de belofte voorgefteld wordt, *dezelfs vervulling* ontvangen zullen, — 't is geen voorwaarde door welke men *regt* en aanspraak op de *belofte* ontvangt, maar een voorwaarde door welke (en zonder welke niet) men de *bezitting* van het *belofde goed* deelagtig zal worden.

De derde zyn *nog bepaalder*, en beftemmen allernaast de onderwerpen, aan welke *allen en alleen* God zich *volftrekt* verbindt die beloften Ja en Amen te maken; en waar mede niemand zich troosten kan, dan die behoort tot zulken als in die beioften beftempeld worden.

De eerste foort dezer beloften raaken de onbekeerden regtfreeks, en de geloovigen niet dan voor zoo ver hun oude mensch nog zynen ouden aart behoudt.

De tweede raaken in de voorftelling even algemeen dezelfde onbekeerden, niet om hun het belofde goed toe te pafen, maar hun regt en vryheid te geven dat in de reg-

te heil-orde te verkrygen: doch in de toepassing de geloovigen, om dat alleen het geloof daar in als de weg ter bezitting wordt voorgesteld.

De derde raaken eigenlyk alleen de geloovigen; doch zoo; dat de onbckeerde ook die mag beschouwen, om door al het heil dat den geloovigen toegezegd wordt, te meer aangefpoord te worden, zig ook tot dat volk te begeven dat voor tyd en eeuwigheid zulke heerlyke beloften heeft. —

Daar zyn 'er ook die op een zekere gemengde wyze voorkomen, en die zyn, by voorbeeld, in de Profeetien verscheiden te vinden; van welke men uitlegkundig, uit het Profeetisch verband en oogmerk, kan bewyzen, dat; by voorbeeld, de eerste Euangeliekerk, of de algemeene Kerk in 't laatst der dagen, of 't bekeerde Joodendom; enz. enz. de eigenlyk bedoelde onderwerpen zyn: die in de eerste plaats bedoelde onderwerpen zyn 't dan ook, aan welken die beloften *volstrekt* zyn, — evenwel voor zo ver deze beloften voorkomen in dat woord, waar in *al* wat te vooren geschreven is, tot *onze* leering geschreven is; in dat woord welk de gheele Euangelie-bediening in zich bevat; behooren ze op een der drie gemelde wyzen tot het Euangelie, als ook ons rakende, en wel: **Of** in 't *eerste* opzicht als met de bedoelde onderwerpen dezelfde zynde in onzen *natuurstaat*, aan welke *God* dus dezelfde genadewonderen, kan, wil, en (zullen wy behouden worden) moet *doen*: **Of** in 't *tweede*, voor zo ver wy, in den zelfden *weg*, op dezelfde *werkzaamheden*, ook het zelfde *verkrygen* kunnen: **Of** in 't *derde*, voor zo ver wy, in dezelfde *gesteldheden* of *omstandigheden* zynde, ook op 't zelfde heil, kunnen, mogen, en moeten *staat maken*.

Somtyds wordt het gene in de beloften der *tweede* soort de gedaante van een voorwaarde heeft, *zelfs* beloofd. **By**

voorbeeld. *Befnyd u den Heere. en De Heere zal bun hart befnyden. — Maakt u een nieuw hart en nieuwen geest. en Ik zal u een nieuw hart geven. — Bidt en u zal gegeven worden. en Om allen dezen zal ik van den buize Israëls verzogt worden, enz.*

Dan men moet aanmerken, dat voor zo ver op de eene plaats het voorwaardelyk voorftel *eifchende engebiedende* is, de *verplichting* daar toe *uit de wet* vloeit, doch als aan 't Euangelie *dienstbaar*: en voor zo ver op de andere plaats die *geëischte zaak beloofd* wordt, zulks een belofte is van 't *eerfte* foort, ten opzichte van *allen* tot welke derzelve voorftelling komt; maar van het *derde* foort, ten opzicht der *Profeetifch bedoelden*, gelyk in eenige der genoemde plaatzen, 't Joodendom in 't laatst der dagen is.

Vraagt men, zal dat dan aan *alle Jooden hoofd voor hoofd* vervuld worden? Dat denk ik niet; maar zeker aan de uitverkorenen die dan misfchien de meesten zullen zyn; en 't *gansche* volk zal grond hebben, byzonder daar op te pleiten, als gedaan aan hunne *Natie* beschouwd als *één lichaam*.

Om dan tot besluit te komen: het geheele Euangelie bevat in zich alle drie foorten van beloften; maar in den *naauwften zin* en in de *eerfte plaats* die der *tweede* foort, doch in zulk eene t'zamenvoeging met de *eerfte* en *derde* foort, dat de beloovende God, komende tot Zondaars die onmagtig en onwillig zyn tot den weg in welken zy de vervulling der beloften kunnen verwachten: hun te gelyk, uit kracht der *eerfte* foort, *eerze* zo gesteld zyn, *vryheid* geeft, om die *gesteldheid zelve* met vertrouwen te verzoeken; en uit kracht der *derde* foort, *als ze* zich zo gesteld bevin-den, allen noodigen *troost* uit de beloften *toepast*.

Zie daar, zoo zyn Gods beloften t'zamengefchakeld, om alle in Christus Ja en Amen te zyn, aan allen die gelooven; — belooven en gelooven zyn hier denkbeelden die

aan elkander beantwoorden; niets bezit en geniet de geloovige in tyd en eeuwigheid, dan 't gene hem als Zondaar in de belofte aangeboden was; niets wordt den Zondaar in de belofte voorgesteld, of hy zal het tot in de eeuwigheid genieten als hy gelooft, — die niet gelooft sluit zig zelven uit, niet van het voorstel der beloften, maar van het bezit der beloofde goederen."

Zie daar het stuk myna Vriends. Ik hoop nu, Broeder! dat gy hier door beter en klaarder toelichting van des kundiger ontvangen zult: 't welk uw wensch, bladz. 24, schynt te zyn.

Wegens de verplichting tot het geloof door de wet, zal ik my in de volgende vraag nader uitlaten.

Hier zal ik alleen nog stillaan by uwe woorden bladz. 25. „ Dan, om een met de zaak overeenkomstig denkbeeld „ van het geloove te hebben, zo als het hier te pas komt, „ merk ik het volgende kort aan: *het Geloove, in het af- „ getrokken beschouwd, is niets anders, dan die werk- „ zaamheid van eenen redelyken Geest, waar door by het „ getuigenis van eenen anderen, over Persoonen of Zaa- „ ken gegeven, toestemt, en, ofschoon by dezelve niet „ zintuiglyk bevat, nochtans als eene zekere waarheid „ aanneemt*: en wanneer nu een getuigenis gegeven word „ van eenen, onder wiens gebiedende magt hy overtuigd „ is te staan, en wiens beveelen hem past te gehoorzaa- „ men, uit hoofde van zyn volstrekt afhankelijk bestaan „ van dien Verheevenen boven hem, dan is het geloof niet „ anders dan zich die wetgeevende magt te laten welge- „ vallen, en dezelve, door gehoorzaamheid te oefenen en „ toe te stemmen, Joh. III: 36. *die den Zoone ongeboor- „ zaam is zal het leven, enz.* en daar door te toonen, „ dat men den Wetgever gelooft, want dit is het gebod „ Gods. 1 Joh. III: 23."— Tegen uwe beschryving van 't geloof in 't afgetrokken heb ik niets, maar verre ben ik

van goed te keuren 't gene volgt. „ *Wanneer nu, enz.*” — Ik meen dat tot geloof *als geloof*, de *gebiedende magt* van den getuiger niets toe of afdoet: dat een Koning my onwaarheid, een Bedelaar waarheid zou kunnen zeggen: dat het geloof *als geloof* niets anders in aanmerking neemt dan de *geloofwaardigheid van hem die getuigt*, schoon het daar by ondersteund kan worden, door de inwendige klaarblykelykheid der getuigde zaak zelve. — Dus is het een met de zaak gansch *on-overeenkomstig* denkbeeld van het geloof, dat het niet anders zou zyn, dan zich de *wetgevende magt* van eenen getuiger te laten welgevallen, en *uit gehoorzaamheid aan hem* zyn getuigenis toe te stemmen. — Ik verzeker my ten vollen van u, dat gy afkeerig zyt van de Sociniaansche beschryving van 't geloof als *eene nieuwe gehoorzaamheid*; maar wilde men kwaade gevolgtrekkingen maaken, zou men het hier niet kunnen doen? — Verftaa my echter wel: 't geloof in God, in Christus, als een *plicht* beschouwd, is zekerlyk *gehoorzaamheid*, het ongeloof de grootfte ongehoorzaamheid; maar 't is wat anders, dat het gebiedend oppergezach van den getuiger, om ons op het duurst te *verplichten* tot het aannemen van zyn getuigenis, en tot zulke werkzaamheden als met dat aannemen onafscheidbaar verknocht zyn, *bykome* by zyne geloofwaardigheid, die ons *grond* geeft tot dat aannemen, gelyk hier 't geval is; en wat anders is 't, *uit aanmerking* van des getuigers oppergezach, zyn getuigenis toe te stemmen. 't Is waar, gy voegt daar by.

„ Ten 2^{den}, wanneer de Wetgever volmaakt Rechtvaardig is, dan volgt, dat hy geen plicht vordert dan die „ betamelyk is.” Dit zou beter ter wechneming van myne bedenking dienen, indien 'er stond: Wanneer de Wetgever hoogst *waarachtig en getrouw* is, dan volgt dat hy *niets dan waarheid kan vorderen* te gelooven.

Maar

Maar dit wil ik nu achten in uw gezegde opgeflooten te zyn: Gods Rechtvaardigheid toch, ruim genoomen, sluit zyne waarheid en getrouwigheid in; en 't geloof kan niet *betaamelyk* gevorderd worden dan omtrent een *waarachtig* getuigenis: evenwel het geloof blyft in uwe rede-neering *enkel* een plicht, en de *grond* des geloofs wordt verward met den *bykomenden aandrang* tot het zelve. — Het gewigt dezer aanmerkingen, betrekkelek tot uw stelzel, zal by de volgende vraag nader blyken: gy vindt daar in, te recht, den grond van uwe geheele denkwyze. Ik ga dan daar toe over, en zal hier het uitvoerigste moeten zyn: de hoofdpersonaliteiten hier in vervat, in myn' vorigen Brief afgedaan zynde, zal ik my nu voornaamlyk tot het leerftellige bepaalen.

Uwe tiende vraag dan luidt woordelyk dus. „ Waar in „ ligt de grond van deezen gebiedenden wil, of verplich- „ ting tot Geloof? of in de inwendige waardye van het „ lyden van den Immanuël als oneindig, by den Eeuwigen „ Richter in zyn Rechtvaardig Oordeel gehouden, vol- „ doende voor de zonde van het geheele Menschdom; „ zo dat, wat de verwerving der Zaligheid betreft, die „ aan de zyde Gods, voor allen even naa is, en zy dan „ ook allen, zo als zommigen zeggen, verplicht worden „ tot het Geloove op deezen grond? of ligt de grond „ van verplichting in de volftrekte zedelyke afhanke-lyk- „ heid van den Mensch, die in eeuwigheid niet kan „ vernietigd worden, en op welken grond Gods bevel „ moet gehoorzaamd worden, of God moest kunnen op- „ houden God te zyn, 't geen ongerymd en onmogelyk „ is?”

'K WIL VERSTAAN WORDEN. Dit was de wet die 'k my in 't fchryven dezer Brieven zette. Om my

hier ten strengsten daar naar te regelen, zal ik by de volgende hoofdzaken stilstaan.

- 1 By de Algenoezaamheid der voldoening aan Gods gerechtigheid, door 's waerelds Heiland.
- 2 By het Euangelie, en de bediening van het Euangelie.
- 3 By den grond aan Gods zyde, waar door Hy aan alle menschen zyne genade kan aanbieden, en by den grond des geloofs voor alle menschen, die onder de bediening van het Euangelie leven.
- 4 Eindelyk by een en andere, in uw antwoord, voorkomende zaak.

A Om dan by het eerste stuk, de Algenoezaamheid van Christus voldoening betreffende, stil te staan.

1 Zo groot de innerlyke aart, de natuur, de waardye, of het zwaar gewigt, van Jezus lyden en dood, ter voldoening aan Gods gerechtigheid is, zo groot en gewigtig is de Genoegzaamheid, ja de Algenoezaamheid daar van.

De Persoon aan wien de Middelaar voldeed is oneindig! De Persoon des Middelaars die leed is oneindig! 't Nimmer weegbaar zwaar gewigt van zyn lyden was oneindig! Oneindig algenoezaam moet dan ook de vrugt van zulk eene voldoening zyn.

De overvloedige Genoegzaamheid van Christus voldoening is de Leer onzer Formulieren.

De Dordsche Vaders Hoofdstuk 2. Art. 3 en 4 drukken zich dus uit. „ *Deze Dood des Zoons Gods is de eenige en hoogstvolmaakte Slagtofferbande en voldoening voor de Zonden; van oneindige waarde en Prys, overvloedig genoegzaam om de zonden der geheele wereld uit te wischen. Deze Dood is daarom van zulke* „ *waar-*

„ waarde en prys , om dat de Persoon , die denzelven onder-
 „ gaan heeft , niet alleen een waarachtig en volmaakt hei-
 „ lig Mensch , maar ook de eeniggeboren Zoon Gods , it ,
 „ van het zelve eeuwig en oneindig Wezen met den Vader
 „ en den Heiligen Geest ; hoedanig een onze Verlosfer be-
 „ hoorde te zyn. Vervolgens ook , om dat die Doodsaam-
 „ gevoegd was met het gevoel des Toorns en der vervloeking
 „ Gods , die wy door onze Zonden verdiend hadden.” Deze
 Art. strekken my tot opheldering van het 37te antwoord in
 onzen Heidelbergfchen Catechismus. Ik verftaa en verklaar
 de woorden aldaar: dat Christus Gods toorn tegen de Zonde
 van 't gansche menfchelyk geflacht gedraagen heeft , met op-
 zicht op de *Algenoegzaamheid* van Christus verdienften , zo als
 ook UR^SINUS doet , in de verklaring van Christus dood ,
 op de 4de hoofdvraag: *Voor wien Christus gestorven is* ,
 alwaar hy dat onderwerp behandelt. Deze *Algenoegzaam-*
heid wordt oock geleerd in onze Nederlandsche Belydenis ,
 Art. 20 , 21 , 22 en 23. Dat het dan de Leer der Her-
 vormde Kerke zy , dat Christus voldoening overvloedig ge-
 noegzaam is , ter voldoening aan Gods gerechtigheid , en
 ter verzoening der zonden van alle menfchen , is onweêr-
 fpreekelyk.

Dan , hoe moeten wy het verftaan , dat die voldoening
 dus overvloedig genoegzaam is , daar het oock onweêrspree-
 kelyk is dat niet alle menfchen uit kracht derzelve zalig wor-
 den? Ik antwoord: dat wy onderscheid moeten maaken
 tusfchen de *Aart en Natuur* van die voldoening , waar door
 alle menfchen dadelyk konden verzoend en zalig worden ;
 en tusfchen de *Gevolgen* van die voldoening , waar van wel
 alle menfchen vrugten genieten ; maar waar door alleen fom-
 mige menfchen die hoofdvrugt erlangen , dat zy daar door
 dadelyk met God verzoend en dus volkomen zalig worden.

— Willen wy over de natuur der *Algenoegzame* voldoe-

ning van Christus aan Gods gerechtigheid, waar door alle de Godlyke deugden opgeluisterd zyn en Hy voldaan is, myns oordeels, recht denken, wy kunnen, wy mogen het bepaald Godlyk *besluit*, waar in Hy alleen een bepaald aantal verdoemlyke Zondaars voorgenomen heeft dadelyk zalig te maken, niet tot eenen *grondslag* leggen, noch tot eenen *maatflok* nemen, om daar naar de *oneindige waardye* dier voldoening af te meeten. Want, (eerbiedig gezegd) had God alle menschen dadelyk willen zaligen, 'er was geen andere voldoening noodig geweest; had God, een, tien, of honderd menschen willen zaligen, die *zelfde* voldoening wierd door zyn heilig recht gevorderd. — *Of aan meer of minder voorwerpen die voldoening tot verzochting en dadelyke Zaligheid wordt toegepast, dit raakt DE NATUUR dier voldoening niet.* — Uit hoofde van deze Algenoegzaamheid van Christus voldoening, *in deszelfs natuur beschouwd*, moet men niet zeggen, God *had* daar mede *kunnen* voldaan zyn, — Die voldoening *had* genoegzaam *kunnen* zyn. — Neen: hier ge'dt geen *hadden*, noch *kunnen*; God vertegenwoordigt zich eeuwig de oneindige Algenoegzaamheid van Christus voldoening als waarlyk Algenoegzaam, om honderd-duizend maal meer verdoemlyke Zondaars dan 'er ooit op dezen aardbol zullen komen, of dan wy ons denkbeeldig kunnen vertegenwoordigen, dadelyk te zaligen: Hy *kan* 'er niet anders over denken: wy mogen het ook niet doen. Neen: wy moeten denken en zeggen, God *is* door zynen Zoon volkomen voldaan, — die voldoening *is* overvloedig genoegzaam voor *alle* menschen, want, Gods gerechtigheid vorderde zulk eene voldoening om aan één éénig, van Hem vrywillig afgevallen Zondaar, zyne liefde en gunstbewyzen te kunnen schenken. Zo min men dan in een' gezonden zin zeggen kan, dat Christus voor en in de plaats van alle menschen,
 met

met oogmerk om hun allen te willen zaligen, voldaan heeft; of dat Christus Gode voor alle menschen verzoenbaar gemaakt heeft; zo min kan men zeggen dat de Algenoegzaamheid zyner voldoening bepaald wordt door de Goddelijke voorbeschikking, om alleen sommigen uit kracht der zelve dadelyk te willen zaligen; of dat die voldoening Algenoegzaam is, niet uit haren eigenen aart als oneindig, maar alleen door den Godlyken wil.

Denk niet, Broeder! dat ik, dus over *de Natuur* der Algenoegzaamheid van Christus voldoening, aan Gods heilig recht, denkende, de Leer van Gods bepaald, eeuwig, en vrymachtig besluit, om alleen sommigen, uit het te vallen menschedom, te willen zaligen, te na kome. Neen: het is, myns inziens, zo ver van daar, dat ik hier door, over die, *by my volstrekt zekere*, waarheid een aangenaam licht kan verspreiden. — Door zulk een algenoegzame voldoening, beschouwe ik den heerlyken glans der Godlyke vrymacht als met Zonnezuivre stralen! — hier ryst de Godlyke Borg en Middelaar by my onrekenbaar hooger dan myne verhevenste gedachten! — hier verftomt het verstand des vleefches! — hier zegt het geloof, ô Diepte! — God had allen door die zelve voldoening kunnen zaligen, maar zyn vrymacht, door wysheid bestierd, heeft dit niet gewild! —

God dan heeft in zyn eeuwig, wys, vry en onveranderlyk besluit (*waar van ik zo de Wysheid als de Vryheid, de Goedheid als de Wysheid en Vryheid aanbidde!*) het tydelijk en eeuwig lot van alle de Stervelingen, hun Zaligheid of rechtvaardig verderf, vastgesteld. — Hy heeft in dat besluit, alleen een bepaald aantal menschen, uit het geheele menschelyke geslacht uitverkoren, en in het eeuwig verbond met zynen Zoon, wien Hy als het Hoofd aller uitverkorenen verkoos, aan Hem gegeven tot zyn wettig ei-

ger-

gendum. Joan. XVII: 6. Eph. I: 4. Hy heeft zyn' Zoon alleen voor hun, en in hunne plaats, tot Borg gesteld, en willen stellen. Hy wilde niet dat uit kracht van zyne voldoening één éénig Zondaar meêr of minder zou zalig worden, als Hy wys en vry had verkoozen. Gods Zoon vereenigde zich volkomen met 's Vaders wil. Alles wat Hy op zich nam te doen en te lyden, *tot luisterryker verbeertyking van alle de Godlyke volmaaktheden, dan ooit door eindige wezens was mogelyk geweest*, geschiedde met dat bepaalde oogmerk, dat zy, die in Hem verkoozen en gerekend wierden, dadelyk zouden verlost en zalig worden: onze Dord'sche Vaders drukken dit stuk krachtig uit. Hoofdst. 1. Aêst 7. — Dan, in het zelve Eeuwig, Wys, Vry en Goed besluit, heeft God ook onveranderlyk bepaald, hoe Hy met hun, welke Hy in zyne verkiezing onberispelyk is voorbygegaan, wilde handelen, uit kracht der volkomen voldoening aan zyne gerechtigheid, waar in alleen Hy den grond vond, om hun, die door de overtreading van zyne wet, onder het vonnis van oogenbliklyken dood en verdoemenis lagen, te draagen, en veele weldaden te doen genieten; schoon Hy hun in de Ellende waar in zy zich zelven gestort hadden, wilde laten, in hunne eigen wegen wilde laten wandelen, en, *om bunne zonden*, ter betooning van zyn rechtvaardigheid, wilde straffen. Dord'sche Vaders, Hoofdst. 1. Art. 15. — Ik zal my op 't een en ander, tot myn oogmerk, en zo duidelyk my mogelyk is, nader verklaren.

1 Het geheel besluit van God is een enkelvoudige daad van het hoogstvolmaakt en oneindig Opperwezen. Wy kunnen die niet bevatten. Wy spreken, te recht, in 't meervoudige van Besluiten, om ons zo veele en onderscheidene zaaken te vertegenwoordigen, als wy door de
open-

openbaaring weten van God befloten te zyn, om te doen of toe te laten. Al wat God befloten heeft is *volstrekt*, het *moet* gebeuren en geschiedt. Al wat Hy niet befloten heeft daar te stellen, *kan niet* aanwezig worden.

God heeft van eeuwigheid voorgenomen, tot verheerlyking van alle zyne deugden, deze aarde te scheppen, en daar op menschen te plaatzen. Hy wilde uit één paar menschen het gansche geslacht doen voordkomen. Zyne volmaaktheid kon den mensch niet dan goed en recht vormen, ten einde Hem te kennen en te dienen. God wilde, zo wys als goed, ter bereiking van zyn groote oogmerken, den eersten mensch, die niet onafhanklyk noch onveranderlyk zyn kon, als het Verbondshoofd, voor en in de plaats van alle menschen, stellen. Hy wilde op de onberispelykste wyze toelaten dat hy viel, dat het geheele menschdom in hem getekend, aan dood en vloek onderworpen wierd. —

God vertegenwoordigde zich eeuwig het zedelyk verbondshoofd, en den natuurlyken Stamvader van 't gansche menschelyk geslacht, en al zyn nakroost, als vry- en moedwillig van Hem afgevallen en dus verdoemlyk. Dan, zyne Wysheid en Goedheid wilde het menschdom in hunnen eersten Stamvader niet verdoen noch verderven. Dit zou zyn Heiligheid, Rechtvaardigheid en Waarheid gevorderd hebben, indien Hy naar de strengste regelen van 't heiligst recht had willen handelen, uit kracht der bedreiging, *Ten dage als Gy daar van eet zult gy den dood sterven*: en dus zou Adam, als 't verbondshoofd, op zyne zonde (aan al zyn nakroost onmiddelyk van God toegerekend, even of zy allen, hoofd voor hoofd als Hy gezondigd hadden, en op eenen tyd met Hem aanwezig die zonde begingen,) daar an de gevolgen hebben ervaaren, in stervende te sterven,

ven, zo in den tyd den lichaamyken en geestelyken, als namaals den eeuwigen dood; en daar door had hy zelfs geen natuurlyke Stamvader kunnen blyven. Dan God wilde Adam noch zyn Kroost, in hem besloten, verderven; maar deze Aarde tot een toneel van de wonderen zyner Magt en Algenoezaamheid stellen, en, aan door eigen schuld rampzalig geworden wezens, toonen, welke de luis-terryke eigenschappen van het Wezen aller Wezens zyn. Hy vond daar toe in de Schatkameren zyner Wysheid en Liefde een Middel, 't welk het eindig verstand van de volmaaktste schezelen nimmer zou hebben uitgevonden. Het was zyn eigen, eeuwige, eenige, zyn geliefde Zoon; welke, door de menschheid aan te nemen, en daar in alles te doen en te lyden, wat het Godlyk recht vorderde, alle zyne volmaaktheden zou verheerlyken, en een oneindig algenoezame voldoening daar stellen, waar door Hy alle zyne heerlyke einden met alle zyne schezelen in tyd en eeuwigheid kon bereiken.

Ware dit Godlyk behoudmiddel door Godlyke Wysheid, Magt, Liefde en Algenoezaamheid niet uitgevonden, en na 's menschen zondenvall geopenbaard, wat zou 'er van deze aarde zyn geworden? Zou de vloek, op de zonde gedreigd, niet de lichtende en verwarmende Zonne-straalen hebben doen verdwynen? Zou deze aardbol niet in eenen eeuwig duistren en yskouden nacht zyn veranderd, zonder een geschikte woonplaats voor menschen, dieren, vogelen, vischen, en schezelen der Zee te zyn gebleven? — Is niettegenstaande de Openbaaring van den Algenoezamen Heiland der waereld, het aardryk om 's menschen zonde vervloekt, zucht deswegens het ganfche schezel als in barensnood, hoe grouwlyk moet dan de Zonde zyn, en hoe geducht het recht van den on-

ein-

eindig heiligen God? — Wie geeft ons dan de waare teekening van de gesteldheid der Lugt, Aarde en Zee, zo 'er geen verzoener der waereld ware? —

2 God heeft in zyn eeuwig en onverbreekelyk besluit niet alleen onveranderlyk het getal Adamskinderen bepaald welke Hy uitverkoren had, en uit kracht van Christus voldoening dadelyk wilde zaligen; maar ook vaste en onveranderlyke schikkingen gemaakt over het tydelyk en eeuwig lot der niet verkozenen, die Hem voorkwamen als zulke die niets van Hem te eischten hadden en verdopenis waardig waren; maar die echter alles aan Hem waren verplicht. — Hy heeft dus vastgesteld, hoe te handelen met zulke die op de aarde leven zouden, zonder verwaardigd te worden met de Godlyke Openbaaring van den weg der Zaligheid. Dit is het lot van alle Heidenen, tot welke 't geklank van 't Euangelie niet gekomen is of nog niet komt. Het is zyn wil geweest, om die Volken, welke de Godlyke Openbaaring hebben, maar dezelve schandelyk behandelen, verachten, en misbruiken, door verleidende Geesten te gelooven, te laten wandelen in hunne wegen zonder hun daar in te sluiten. Dit was van ouds het lot van een en ander Volk, en heden nog dat der Turken, Roomschegezinden, en ook der Joden, enz. immers over 't geheel. Dan, het is ook zyn eeuwig wil geweest, dat in die Landen en Volken, welke Hy in nadruk wilde verwaardigen met het Euangelie-licht, dat Euangelie zou worden gepredikt, op eene wyze, waat door 't in nadruk bleek, dat Hy in Christus een Algenoegzaam God en Vader voor Zondaars is.

Aan alle deze menschen, zo niet als al met het licht van 't Euangelie verwaardigd, betoont God zich goeder-tieren en weldadig. De ondervinding leert de waarheid van 's Dichters uitspraak, Psalm CXLV: 9. *De Heere is*

aan

aan allen goed en zyne barmhartigheden zyn over alle zyne werken. 't Is in alle de eeuwen middagklaar gebleeken, dat alle de redelyke fchepzelen de byzondere zorge eener waakende Voorzienigheid ondervinden. God toch draagt en zegent allen: niemand is 'er die geen ryke ftof heeft om zynen Maker te danken en te verheerlyken. — 't Lot van Adams kroost op deze waereld, 't zy dezelve al of niet onder 't Euangelie leven, is, wat hunnen uitwendigen ftaand en lotgevallen betreft, eenerlei. Eenerlei is ten dezen aanzien. zelfs het wedervaren der waare rechtvaardigen en dadelyke Godlozen; ja de eeuwige wysheid en goedheid, geeft veele fnooden hier een finoutiger deel dan de meeste oprechten.

Dat het hoofdoogmerk van de bediening van 't Euangelie, de verheerlyking van God is in de Zaligheid der uitverkorenen, is buiten bedenking. — Dan, het is ook buiten bedenking, dat God aan veelen der niet uitverkorenen, welke onder de bediening van 't Euangelie leven; door middel dier bediening groote en veele gaven van zynen Geest fchenken wil en fchenkt, zo zelfs dat zy aanmerkelyk dienstbaar zyn tot verheerlyking van God, zo door hunne woorden als daden. Ja wie durft ontkennen dat fommige derzelve, met liefde en yver voor de eer van Christus beziel, middelen in Gods hand zyn tot uitbreiding van Jezus Koningryk.

Te recht vraagt de braave HEIDANUS aan de *Remonstranten*, *Causa Dei*, bladz. 414. „ Is daarom de „ spyze onnut en ondienftig, om dat *de menfche niet al* „ *leen leeft by den broode, maar by allen woorden die uit* „ *den monde Gods gaat?* Is daarom *het planten en nat* „ *maken der Dienaren vergeefs, om dat God den wasdom* „ *geeft?* Maar in het tegendeel, *het Woordt, de Sacra-* „ *menten, de Kerkelyke Dicipline, enz. (zyn) nuttelyke* „ mid-

„ middelen, ook omtrent den verworpenen, om dat zy in
 „ den genen dieze uiterlyk aannemen, werken een berouw
 „ der zonden, en eene *droefheid*, hoewel *niet na God*,
 „ nochte *eene onberouwelyke bekeeringe ter Zaligheid*,
 „ een tydelyk geloove dat eindelyk vergaat, *een uitwen-*
 „ *dige ingetoogenheid des levens en verregaande betrach-*
 „ *tinge tot deugd en vromigheid, &c. Ia menigmaal*
 „ *zulken kennisfe, verlichtinge, yver en vierigheid, dat*
 „ *zy de verkorene voor eenen tyd zelfs leeren, voorgaan,*
 „ *slichten, beschamen: het welk nochtans zynde zonder*
 „ het rechte zout der liefde, haar zelfs geene *zalige nut-*
 „ *tigheid kan geven. Dat zyn die gene die andere zalig*
 „ *maken, en haar zelve niet, die anderen prediken, en*
 „ *zelfs verworpelyk zyn, die anderen den Hemel openen en*
 „ *zelfs niet ingaan. Wat dunkt u? zyn daarom die midde-*
 „ *len by den zodanigen gansch onnut, om dat zy haar niet*
 „ *juist brengen ter Zaligheid?*” Zulke en andere vrug-
 ten van 't Euangelie schenkt God derhalven, ook naar zy-
 nen raad, aan de niet verkorenen, en hun die te geven be-
 hoort mede tot Gods bedoeling in de Euangelie-verkondig-
 ging. — Hy bewyst dus den **GOD LOOZEN** *Genade* en heeft
 die aan hun willen bewyzen. Jez. XXVI: 10. en Judas Brief
 vs. 4. — Ja, welke verbazende verschynzelen vinden wy in
 dit opzicht in de Godlyke bedeeling! Een Godlooze Bileam
 heeft de treffendste getuigenisfen van God, en de heerlykste
 voorzeggingen van Immanuël, door 's Heeren Geest beziel-
 moeten uitspreken! Een God niet kennende Cores wordt
 van Hem gezalft, en krygt de eer dat God hem by name
 roept, en by de rechterhand vat om Jacobs wille! Een
 heidensche Nebucadnezar, na op de wonderbaarlykste wy-
 ze te zyn getuchtigd, wordt een heerlyk verkondiger van
 den eeuwiglevenden Allerhoogsten! Ja, een Godverradende
 Judas, eenen Prediker van 't Euangelie der Zaligheid,

en (waarfchynlyk) zelfs een bevestiger van 't zelve door wonderen! — Wonderlyke bedeeing — Hoe gemeenzaam, hoe barmhartig handelde God met eenen Caïn, om hem den levensweg te wyzen! hoe liefderyk, hoe mededogend wees Jezus zyne vyanden op 't Hemel-man! Treffend voorbeeld voor Apostel Petrus, om ook Simon den Tovenaar regelrecht tot Gods genadetroon te wyzen, om een genadig deel en lot in de armen zyner ontferming te vinden! — Ja, wie is flout genoeg om te bepaalen, dat zy, die onder 't Euangelie, met eenige mate van genade, naar Gods raad en wil, bedeed worden, fchoon niet ter hunner zaliging, daar van geene eeuwige vrugt, tot aanmerkelyke vermindering hunner rampzaligheid, zullen ondervinden? of te weërspreeken, dat zy, welke onder 't Euangelie, tegen licht en beter weten, Gods genade moedwillig verfmaaden, daar door niet de onderfte plaats in 't verderf verdienen? — Zwyg hier dartle vernuften, en onderwerp u aan de Godlyke uitspraaken! — Het is dan onweërspreekelyk, dat God ook niet-uitverkorenen genadig bedeed; en even zo zeker is 't, dat God met alle zyne fchepzelen handelt, overeenkomstig zyne Wysheid, Goedheid, en hunne Redelykheid, als ook dat hy zyne eindens met en door hun altyd bereikt.

3 Dan, alles wat God doet heeft eenen toereikenden grond, waarom Hy het zo en niet anders wil en doet, en al wat Hy wil en doet, is overeenkomstig zyne volmaaktheden. — De groote en eerbiedige vraag zal hier dan zyn: *Waar in toch ligt de toereikende grond in of voor God, op welken Hy met het niet-uitverkoren gedeelte van het menschedom zo handelt, als Hy met hun van 's waa-relds aanbegin tot dezen dag heeft gehandeld?* — Zegt men: dat doet God door zyne gemeene goedheid! — In de erkenenis dat God oneindig goed is, en dat ik het myn waare Zaligheid fchat, Hem als goed voor my te befchouwen

wen en geloovig te omhelzen, vraag ik nederig weêrom: Wat toch is die gemeene goedheid in God? Is die zulk eene goedheid die zonder zyn rechtvaardigheid bestaat? of die daar tegen slydt? — Ik betuig openhartig dat ik zulk een gemeene goedheid in God niet Godebetaamlyk stellen en bevatten kan noch durf; en dat ik daar voor geen grond vinde, ten zy men den grond dier goedheid vinde en afleide uit de oneindig algoeuzame voldoening van Christus aan Gods gerechtigheid. — Ik bevat zeer geleidelijk, dat God aan redenlooze dieren, welke Hem niet hebben beleedigd, zyne goedheid, buiten aanmerking van voldoening aan zyn geschonden recht, kan betoonen; zy toch, die zedelyk goed noch kwaad zyn, beantwoorden in dier staat aan 't Godlyk oogmerk; dan, dat God aan redelyke wezens, door Hem volmaakt geschapen, maar door moedwillige ongehoorzaamheid van Hem afgevalen, Zondaars, ja zyne Vyanden zyn geworden; dat God aan hun welke Hy den dood gedreigd heeft, *ten dage* hunner overtreding, zyne goedheid, buiten aanmerking van voldoening aan zyn geschonden recht, tot opluistering zynere volmaaktheden, zou uitlaten en betoonen, dit bezeffe ik niet, dit kan ik niet overëenbrengen met zyn hoogste eenvoudigheid, als die volmaaktheid, waar door alles wat in God is, God zelve is, op de volmaaktste wyze: waar door zyn goedheid geen onnoozele goedheid, zoo min als zyn rechtvaardigheid wreedheid zyn kan.

4 Het staat dan by my vast, dat God, zo met de al als niet verkoozen Zondaars, handelt overeenkomstig zyne vrymacht, wysheid, goedheid, en hunne redelykheid, op eenen toereikenden grond. Dat Hy zo volmaakt Recht als Goed en Goed als Recht is; Dat zyn groote Zoon Jezus Christus de Middelaar Gods en der Menschen, aan zyn recht volkomen heeft voldaan, en een algoeuzame voldoening daar

gefeld; Dat God met die volkomen voldoening van zynen Zoon, even zo vrymachtig handelt als in 't verkiezen van sommige en 't voorbygaan van andere Zondaars. („ Christus, zegt *Calvinus*, heeft niet met allen kunnen verdienen anders dan uit het welbehagen Gods. — „ Christus verdienften hangt aan Gods genade alleen.”)

„ Dat God, schoon die voldoening voor alle menschen overvloedig genoegzaam is, naar zyn vry welgevallen, echter maar sommigen, uit kracht der zelve, zalig maakt, volgens het eeuwig verbond met zynen Zoon, en dat Hy anderen daar van die mindere vrugten doet genieten, waar door zy ook beantwoorden aan zyne ondoorgrondelyke en heerlyke eindens. Ja! ik begryp het geheele menschdom, en dus elk mensch van natuure, in zulk een' vervloekten staat voor God, dat het (met eerbied gezegd,) Gode niet betaamlyk ware, een eenig gunstbewys te schenken, aan zulke schenders van zyn deugden en vertrappers van zyn wetten, zonder voldoening aan zyn geschonden Majesteit; en dat, derhalven, alle menschen die ooit geweest zyn, zyn, of zyn zullen, de kleinste kruimelen broods en druppelen waters, van God hun geschonken, hebben dank te weten aan de algenoegzame voldoening van Christus, en dus aan zyn dragen van Gods toorn tegen de zonde van 't ganfche menschelyk geslacht. — „ 't Is, zegt *Calvinus*, een gemeene regel, Dat die dingen waar van de een onder de „ ander staat niet tegen malkanderen stryden.”

Te recht staat de groote COCCĒJUS toe. „ Dat *Christus dood* kan aangemerkt worden, niet alleen als „ een *Slagtoffer*, maar ook als *kosten* die uitgegeven zyn, „ tot veeler voordeel, het welk te deser tyd volgt op zyn „ ner Sielen arbeid; gelykerwys vele, selfs die geen ware „ gelovige syn, aan *Christus dood* hebben dank te weten, „ dat sy de waarheid Gods en deszelfs Saligheid gesien,

„ dat

„ dat sy het Euangelium gehoord hebben, dat de Afgode-
 „ rye uit de wereld weg-genomen sy, dat sy van de
 „ aller-verderffelykste dwalingen, en de besmettingen der
 „ wereld, waar in sy voor *Christus* komste lagen, te ge-
 „ lyk met de geroepene, *verkorene*, *gelovige*, enigfins
 „ verlost zyn, dat sy erkennen, dat *Christus* is de ware
 „ Koning der Kerke, so dat sy onder de leden van deselve
 „ gestelt worden: door welke, en diergelyke weldaden,
 „ sy gekogt, dat is, verplicht zyn ten dienste van Chris-
 „ tus, een Heere van levendigen en doden, welken sy
 „ egter, schoon sy Hem voor Koning erkennen, met sul-
 „ ken Gelove niet aanhangen, als het den Dienstknegten,
 „ van den Heere gekogt, betaamde,” enz. Zie Hem,
Leere van 't Verbond. § 117.

5 't Staat buiten bedenking, dat de van God afhanglyke
 mensch verplicht is Hem te verheerlyken, als zynde 't
 einde zynner Schepping, en dat deze verplichting onver-
 breekyk is. In den staat der rechtheid was de mensch
 bekwaam om God te kennen, te gelooven en te bemin-
 nen. In den staat der verkeerdheid, is dat zyn plicht
 even zo volstrekt. God heeft, na den Zondenval, uit
 ongehouden liefde, zynen Zoon tot een Verlosfer geschon-
 ken aan een verdoemlyke waereld. Hy stelt hem ook nu
 door het Euangelie als een vry geschenk voor, aan allen
 welke Hy met die blyde boodschap verwaardigt, als een
 algenoegzaamen Zaligmaker, en zich zelve als een ver-
 zoenden God, met bevel om Hem als de God van vol-
 komen Zaligheid te erkennen, en zynen Zoon te kussen
 in 't geloof; ja met belofte dat een iegelyk die zulks
 doet, zal behouden worden. God bepaalt dus het voor-
 werp des geloofs, en, met den Zondaar redelyk handelen-
 de, door gepaste middelen, wyst Hy zelve hem den weg
 om te kunnen doen wat hy gebiedt. Hy die aan Gods

bevel ongehoorzaam is, en Christus, als Gods gave aan eene alles gebrek hebbende waereld, niet aanneemt, doet tegen Gods bevel en zynen plicht, is een verfnader der Godlyke beloften, en zal deswegens rechtvaardig gestraft worden; allen nu die Gods bevel gehoorzaamen en zyn vrywillig geschenk aannemen, doen naar hunnen plicht en worden behouden. — Dat nu de genade om God te gelooven en te gehoorzaamen, een vrye gifte van God is, welke God, naar zyn vrymachtig besluit, niet aan allen wil noch zal geven, veroorzaakt in geenen deele, dat het niet aannemen van Christus geen ongeloof of ongehoorzaamheid zou zyn.

Hoor wederom COCCIJUS, in 't gemelde Boek § 72.

„ Onder die dingen, tot welke so *Adam*, als zyn ge-
 „ heele nageflagt verbonden word, ook na den Val uit
 „ kragt van de Wet, is, het *gelove in God den Saligmaker*,
 „ indien het gebeurt dat God een *genoegsaame verfoe-*
 „ *ninge* voorstelt, en tot aanneming van deselve nodigt,
 „ belovende de gave der gerechtigheid eenen yegelyken
 „ die dezelve aan-neemt. Welke schuldplichtigheid uit
 „ de Wet der Natuire selfs voortvloeyt; want selfs de
 „ Engelen (schoon den Middelaar harethalven niet is
 „ gefonden) syn gehouden Gode die eere te geven, dat
 „ hy alleen magtig sy, indien het anders syn wille is,
 „ den Goddelofen te regtveerdigen; en dat die selve ge-
 „ rechtigheid, van God, voor de Uitverkorenen bereid,
 „ van geen Mensch, die geroepen is om deselve te
 „ omhelsen, verstiten mag worden; want wat is 'er
 „ meer waaragtig als dat de Mensch verplicht sy, om
 „ gelove te geven aan Gods getuigenise? dat hy hem
 „ de eere geve, en op hem vertrouwe? dat hy hem
 „ soeke, selfs terwyl hy vertoornt is? dat hy tot hem
 „ bekeert werde? hongere en dorste na syne gerechtig-
 „ heid,

„heid, en dat hy wille en tragte tot fyner eere te we-
 „sen; namelyk op dat God in hem verheerlykt en won-
 „derbaar mogt kunnen zyn, door fyne genadige regtveer-
 „digmakinge en verheerlykinge? dat hy niet verwaarlose
 „de gewisfe Zaligheid hem van God aangewefen, en den
 „Saligmaker niet veragte, nogte met hem den spot hou-
 „de? het welk als yemand doet, *fo oordeelt hy hem selfs*
 „*des eeuwigen levens niet weerdig*, Hand XIII: 46. en
 „fo is de rede van de gemeene of niet onderscheidene ver-
 „kondiging des Euangeliums, gegrondvest op die Wet,
 „welke het geweten door fig selfs, den Mensch oplegt:
 „dat is, *dat het geweten selfs moet goedkeuren dat God*
 „*fo sonder onderscheid fyne genade laat aanbieden*,” enz.
 — Het Geweten van vele *doet* thands niet 't geen *Coccejus*
 zegt dat het *moet* doen!...

Zie daar, myn Broeder! u 't een en ander betreklyk de
 Algenoezaamheid van Christus voldoening medegedeeld.
 Ten blyke myner eenstemmigheid in 't wezen der zaak met
 oude en latere Godgeleerden, kunt gy verder naarzien, de
 stukken in myn *Wolke*, bladz. 24—33. 46—48. 80—90.
 en elders. als ook CALVINUS 2de Boek. H. 17. 3^{de}
 Boek. H. 2. URZINUS, op de vrage, *Voor wien Chris-*
tus gestorven is. COCCEJUS, *Leere van 't Verbond*.
 H. 4. § 72 tot 74. en 149. WITSIUS, *over de Ver-*
bonden. H. 9. § 2—5. *Denzelven*, *over 't Geloof en Gebed*.
 15de oefening. § 21. Waar toe meer? —

Dat deze myne wyze van denken, *in den grond*, de leiding
 der gedachten is van veele onzer oude en eerfte Godgeleerden,
 daar van heb ik vry sterke overtuiging. Dan, eene hoofd-
 aanmerking over de geplaatste Artykelen, uit onze Formu-
 lieren, zal hier te stade komen. 't Is zeker dat onze Va-
 ders, in die Art. de overvloedig genoegzame voldoening
 van Gods Zoon, krachtig uitdrukken; dan, zy zeggen niet

dat die *alleen en bepaald voor de uitverkorenen* is geschiedt; en dit vinden wy zo min in Gods woord als ergends in onze Formulieren: schoon in een en ander, op de *sterkste en onweêrlegglykste* wyze, of ondersteeld of beleden wordt, dat *alleen* de uitverkorenen, naar Gods raad en wil, door die algenoegzame voldoening *dadelyk zalig worden*, en dat Christus, naar dien raad, *alleen* zyn leven voor zyn schapen heeft gesteld; dat hy tot een randzoen voor veelen is gegeven; dat Hy zyn Volk zalig maakt, enz. Maar onze Vaders spreken, in 't gemelde Hoofdst. in verband beschouwd, als ook in onze Belydenis, Art. 20, 21, 22 en 23. en in den Catech: andw. 18, 20, 21 en 37. op dien grond, dat zy God den Vader, door Christus verzoend, als het voorwerp des geloofs aanmerken, voor allen aan welken het Euangelie verkondigd wordt; dat die allen, recht, vryheid, en verplichting hebben om te mogen gelooven, en Christus die hun aangeboden wordt aan te nemen; dat het geloof als een instrument of werktuig is, waar mede de Zondaar Christus en zyne gerechtigheid op de Godlyke aanbieding omhelst; dat de genade des geloofs of het nieuwe levensbeginzel, door middel van de bediening van 't Euangelie, *alleen* gegeven wordt aan de uitverkorenen; zy bepaalen dus de *vrugt* van Christus voldoening tot dadelyke zaliging, uit kracht van Gods vryen en onveranderlyken raad, *alleen* tot de uitverkorenen, wanneer zy van de Godlyke *bedoeling* spreken; maar, daar van niet bepaald spreekende, ondersteellen zy dit, zo wel als zy ondersteellen dat God in Christus als verzoend, zo als hy zich in 't Euangelie openbaart, op grond dier openbaaring, het voorwerp des geloofs is, voor allen die onder 't Euangelie leven; en, wanneer zy van de geloofstoeëiging spreken, zeggen zy eenvoudig *Wy en Ons*, niet in betrekking als *uitverkorenen*, maar als *Zondaars* alleen,

of

of als Zondaars *die gelooven*. Dit is, zelfs door 't oppervlakkig lezen der Nederlandsche Belydenis, zeer klaar, en die onpartydig kan en wil doordenken, zal, myns oordeels, vinden dat 'er over hunne denkwyze niet anders kan worden gedacht.

In 't gene ik tot hier op dit stuk gezegd heb, liggen; zo ik denk, de toereikende gronden om te gelooven, dat God zich aan de gansche waereld verklaaren kan door Christus voldaan, en in Hem een algenoegzaam God en Vader voor Zondaars te zyn, ja waar door Hy aan de gansche waereld, zynen Zoon, als de Algenoegzame Zaligmaker van Zondaars, kan laten voordragen en aanbieden, en hun, in de belofte, alle gerechtigheid en Zaligheid schenken, met die hoogstwaarachtige verklaring, *Dat een iegelyk, die't getuigenis, 't welk Hy van zynen Zoon geeft, geloovig aanneemt, voorzeker zal behouden worden*, en met die hoogstwaarachtige bedreiging, *Dat een iegelyk die zulks niet doet, maar op de hem aangeboden Zaligheid geen acht neemt, deswegen niet zal ontvlieden*, maar, ook om de versmaading dier aanbieding door ongeloof, rechtvaardig zal gestraft worden. Dit een en ander hoop ik vervoigends nader toe te lichten.

Hier heb ik genoegzame en gepaste aanleiding, om de zo gewoone vrage, tegen de algemeene noodiging tot, en de aanbieding van, Zaligheid, te beantwoorden, te weten: *Of de verwerving van de Zaligheid zich dan verder uitstrekke dan de toepassing daar van?* Ik antwoord hier op rond uit NEEN! Zo men deze vraag grondt op dat deel van 't Godlyk besluit, waar in God vrymagtig heeft vastgesteld, dat Christus met oogmerk zou lyden en sterven, om als Hoofd, Heer, en Eigenaar, die *allen* en die *alleen*, welke Hem van den Vader gegeven zyn, te verlossen en dadelyk zalig te maken: Want, noch God de Vader,

noch Christus hebben gewild, dat 'er één ééniĝ Zondaar meer of minder zou behouden worden. — Dan, ik antwoord op de voorgestelde vraag rond uit JA! tegen elk die in deze vraag onderstelt, dat Christus door zyn lyden en dood, ter voldoening aan Gods gerechtigheid, *niets anders* verworven heeft, dan de behoudenis en Zaligheid der uitverkorenen, of dat de niet-uitverkorenen geene vrugten van Jezus lyden en dood verkryen. Want, myns inziens, kwam de overvloedig genoegzame voldoening van Christus, in Gods eeuwigen raad, wel degelyk in aanmerking, op dat God, betaamlyk alle zyne deugden, alle zyne groote eindens bereikte; en dus ook in het besluit van God omtrend de niet-uitverkorenen. God heeft immers daar in voorgenomen en bepaald, zo met hun te zullen handelen, als wy te vooren in eenige staalen gezien hebben dat Hy doet? Dit kan niemand ontkennen! — Al het heil dat de gansche waereld geniet, uit de Algenoegzaamheid van Christus verdiensten en Gods genade af te leiden, doet dit by my eenen waardigen en achtbaaren grond hebben, en benadeelt immers, noch het besluit der verkiezing, noch de waardigheid des Verlosfers, noch het vrye der zaligende genade, noch, zo veel ik zien kan, één ééniĝe andere waarheid? Integendeel leidt het my (heb ik 't wel) tot de Godverheerlykendste gedachten, over zyne vleklooze Heiligheid en strenge Rechtvaardigheid; over het vrye, het eeuwig vrye, zyners onderscheidende genade; over het oneindige zyners wysheid, goedheid en waarheid; in een woord, het doet my in allen nadruk erkennen dat Hy GOD is! en, zo iemand over den rampstaat van Adams verdoemlyk geworden Kroost sterker kan denken dan ik doe op grond van Gods woord, hy leere 't my! —

'k Zal nu niet vragen noch onderzoeken wat het oogmerk

merk der voorgestelde vraag of des vragers is, wanneer die gedaan wordt aan een *Gereformeerde*, om dat hy een algemeene aanbieding geloofst; noch toonen, hoe billyk een echt hervormde het ontkennend antwoord dat ik heb gegeven, tegen alle Pelagiaansch-gezinden verdedigt. — Maar 't zal hier de vraag zyn, of 'er in onze Formulieren grond voor myne gedachten is te vinden? — Om niet weër uit de reeds geplaatste stukken der Dordsche Vaders in verband beschouwd te argumenteeren, noch om my te beroepen op de N. Belydenis, Art. 21. bepaal ik my alleen tot het gene gemelde Vaders in de Verwerping der Dwaalingen, op Hoofdst. 2. Art. 6 zeggen. Zy verwerpen de dwaalingen der gene, „ Die de onderscheiding der Verwerving en „ Toepassing misbruiken, om den onbedachten en onge- „ oeffenden dit denkbeeld in te boezemen; Dat God, wat „ hem betreft, allen Menschen even zeer deze Weldaaden „ die door den Dood van Christus verkreegen worden, „ heeft willen toebrengen; doch dat het onderscheid, waar „ door sommigen, boven anderen, Deelgenooten worden „ van de Vergeving der Zonden, en het eeuwige Leven, „ afhangt van hunnen vryen Wil, die zich tot de Genade, „ die zonder onderscheid wordt aangeboden, keert; maar „ niet uit de byzondere Gave der Barmhartigheid, welke „ krachtdaadiglyk in hun uitwerkt, dat zy, boven anderen, „ zich die Genade toepasfen. Want deze bedoelen, ter- „ wyl zy veinzen deze onderscheiding in eenen gezonden „ Zin voor te stellen, het Volk het gevaarlyke Pelagiaansch „ Vergift smaaklyk te maaken.”

Met recht verwerpen de Vaders, in dit Art. de gewaande algemeene verzoening, voor alle menschen naar 't Godlyk oogmerk; als ook den vryen wil om zich zelven te onderscheiden, en daar door de aangeboden genade aan te nemen zonder de byzondere gave der barmhartigheid; dit
zyn

zyn Pelagiaanfche dwaalingen. — Maar wat is klarer; zo uit het begin als flot, of uit het geheele Art. zelfs in verband met alles wat voorgaat en volgt, dan, dat zy oordeelen, dat men de Verwerving en Toepasfing der Weldaden, door Christus dood verkreegen, *in een gezonden Zin* onderscheiden voorstellen kan, zonder daar door met Pelagius Vergift of Zuurdeeg befmet te worden? En, welke is die gezonde Zin, anders dan die zy in hunne stellingen Hoofdst. 2. Art. 2—6. hebben voorgesteld? te weten: Dat de kracht en waardigheid van de dood van Gods Zoon overvloedig genoegzaam is tot verzoening van de Zonden der gansche waereld? — En, wanneer men hunne byzondere advyzen, op dien Art. nagaat, zal men haast overtuigd worden, in hoe verre zy dien gezonden zin, al en niet, verstaan, en welke vrugten van Christus dood zy aan de niet verkorenen hebben toegekend. Ik geve dus aan dat Art. geenen anderen zin dan dien zy 'er aan hebben gegeven, en denk dat men my, en onze Vaderen, het grootste ongelyk aandoet, als men ons eenen ongezonder zin wil *opdringen*. Eenen zin, dien wy nooit hebben erkend, noch op onze gronden erkennen kunnen. — En dus is 't niet alleen gegeven ergenis en klaagstof, maar ook reden om avrechts (verkeerd) te worden, dat sommigen, die schreeuwen dat de Rechtzinnigheid verloren gaat, juist dan, wanneer men als onze braave Vaderen spreekt, schoon zy zelve duidelyk toonen dat ze niet weten wat Rechtzinnig Gereformeerd is; ongestraft zulke stoute poogingen doen tegen de Rechtzinnigheid, en daar door, dat het beklaglykste is, veele onnozelen, en onkundigen, of reeds vooringenomenen, misleiden. Deze toch worden door allerlei strecken, ja door onwaarheden zelfs, gelokt, om 't licht der eerste starren met verachting den rug te keeren, en zich in de be-
schou-

ſchouwing van ſlaauwfchynende Glimwormen te vermaaken! En, wat vrugt geeft het by zulken, die, in hunne inbeelding, zo zeker Rechtzinnig zyn, als het zeker is dat ze zich moedwillig van de Rechtzinnigheid verwyderen, wen men hun uit zuivre bronnen de echt Gereformeerde Leere doet toevloeyen? Deze: Dat men, zonder van de Formulieren der Hervormde Kerk, als de Regelen der Rechtzinnigheid, te gewaagen, vragen blyft: Wat is Waarheid? Zo als in den onderricht vragenden Brief; getekend P. v. D. alhier, 1779, by *J. van Woensel Jr.* gedrukt, ten ſlotte gedaan wordt! En, worden zulke vragers onderricht (zo als ook dien vrager in een enkel blaadjen kort en zaaklyk is gedaan) wat is 't gevolg by hun of anderen? Dit: dat men even als de Remonſtranten, welke H E I D A N U S, *Cauſa Dei*, nog niet weêrlegd hebben, niet voor de vuist handelt, maar, met woorden te verkeeren, loos alarm te maken, en onder betuigingen, welke ik haaren rechten naam wil onthouden, voordgaat; verraad roept, terwyl men zich zelf verraadt; anderen eene nieuwe Leere toedicht, om dus zyne eigen *meeningen* en vindingen aanneemlyk te maken; en dat, zonder zyne Broederen te wederleggen, noch zyne eigene gevoelens edelmoedig te beoordeelen naar de regelen der Rechtzinnigheid, waar toe men zich vooraf, door verregaande partydigheid, heeft onbekwaam gemaakt! — Dat de onwraakbare regelen der gezonde oordeelkunde, wat in de Hervormde Kerk al of niet Gereformeerd is, buiten kyf alleen de Formulieren derzelve zyn, heb ik te vooren, zo ik hoop ter overtuiging van de allerpartydigſte menſchen, beweezen. Dan, willen de partydige Broederen, die over de Leer der Aanbieding krakeel hebben verwekt, niet denken en ſpreken als onze Formulieren, en als onze Vaders die dezelve hebben opgeſield en verdedigd; dat zy 't laten! Datze denken, ſpreken,

lee.

leeren en schryven watze willen! Wy zyn vrye wezens; en wonen in een vry land, waar in geen de minste Conscientie-dwang plaats heeft; In ons Gereformeerd Kerkgenoodschap, verbindt men ook niemands geweten door menschelyk gezach; die niet denken wil of kan naar de Leer onzer Formulieren, kan zich ontslaan; die daar tegen leert of schryft moet ontslagen worden, om den vrede te bewaaren; die het daar in niet te erg maakt, en blyven wil, wordt getolereerd. — Dat dan de Broederen 't zich schaamen, om iemand, wie Hy ook zy, Leeraar of Lidmaat, die naauwkeurig denkt en spreekt, overeenkomstig de Formulieren, verdacht te maaken; datze bloozen wegens hunnen onwaarachtigen roem, als of zy de zuivre Leer der Hervormde Kerk zoeken te bewaaren, daar hun zamenstel van denkbeelden inloopt tegen dat der Formulieren; datze ten minsten zwygen, en hun, die in de Algenoegzame voldoening van Christus den grond der waarachtige en ruime Euangelieprediking, en aanbieding van Gods genade aan allen, vinden, zo wel als onze Vaders, zie myn Wolke bladz. 23—32. nooit weër verdacht maken, als afwykers van de Rechtzinnigheid! dat ze 't nooit weer in hunne gedachten koesteren, noch met woorden zeggen of schryven, datze echt Gereformeerden zyn, op dat hunne schande niet verder openbaar worde! — Zegt iemand hier op, dat is in nadruk partydig te zyn! Ik antwoord: Dat is waar! Ik ben zo partydig als iemand zyn kan, voor de Leer der Hervormde Kerk, in onze Formulieren begreepen; maar zo haast als ik het met die Leer niet eens ben, zal ik my nooit weer echt Gereformeerd noemen; op dien grond is 't myn zinspreuk, *Geen party dan voor de waarheid!* en, zo lang ik geloof dat de waarheid der Bybelleer in onze Formulieren juist en keurig gevonden wordt, zal ik 'er
 myn

myne roem in stellen zo partydig daar voor te zyn als iemand. — Dat ik, in den tegenwoordigen twist over de aanbieding, den zin der Formulieren niet versta, zo als die moeten verstaan worden, is noch van niemand bewezen, en die dat gepoogd heeft te doen is 'er schandelyk genoeg af gekomen. —

Maar laat ik wederkeeren, en myne aanmerkingen over de eerstgestelde Hoofdzaak eindigen, met de door den Grooten COCCIJUS zo zeer gepreezen woorden, in 't gemelde Boek, § 109. „ Christus liefde tot de menschen, „ die is wel uitsteekende en ongeloofelyk omtrent het ge- „ heele menschelyk geslagt, maar egter word die beperkt „ door den wille des Vaders. Want schoon hy, na syne „ liefde tot de menschen, de Saligheid, van alle, begeert; „ evenwel, wanneer hy verstaat dat het goed-dunken des „ Vaders anders is, so bind hy die genegenheid in, en hy „ stiert die volgens des Vaders wille, en het gene door „ het allerbeste en regtveerdigste oordeel Gods geschiet, „ daar over toont Hy zyn genoegen aan den Vader.”

B Nu zullen wy by het Euangelie en de Bediening van 't Euangelie stil staan.

Men kan, men moet, het Euangelie niet van deszelfs bediening afscheiden, maar klaarheids halve evenwel onderscheiding maken: want, het Euangelie is de belofte van de Verlosfer en alle Heil in Hem, en de Bediening van 't zelve is de verkondiging van die belofte in verband met alle andere waarheden.

I Men behoeft geen taalkundige te wezen om ten vol- len verzekerd te zyn, dat het woord *Euangelie*, eene goede, blyde, aangename, heilryke tyding, of eene goede bood-

boodſchap beteekent. Men zie Lucas II: 10 en 11. IV: 18. verge. Jez. LXI: 1. Het Euangelie, volgens de kracht van 't woord, en de daar door gemeenlykſt bedoelde zaak, beſtaat *geheel* en *alleen* in de beloften der Zaligheid, van God in en door Christus aan Zondaaren gedaan. Dit Euangelie heeft God zelve eerſtmaal in 't Paradyſ geopenbaard, waar Hy den Middelaar Gods en der Menſchen beloofde, Gen. III: 15. van toen af was Christus als zodanig, het voorwerp des geloofs voor alle menſchen, tot welker ooren die goede boodſchap kwam. Van dit Euangelie was Noäch eenen Prediker, 2 Pet. II: 5. Dit Euangelie heeft God zelve aan Sinai bevestigd, Deut. XVIII: 16—18. (Zie KLINKENBERGS *Bybelverklaaring* op vs. 19.) Dit Euangelie is nadruklyk gepredikt door alle de ſchaduwachtige plechtigheden, perſoonlyke en zaaklyke voorbeelden, zo voor als onder Israël als een Volk aange-merkt. Deze blymaare hebben alle de Profeeten geëuangeliezeerd naar Handl. X: 43. Zie ſlechts Jez. L—LV, Jer. XXX, XXXI, enz. Dit Euangelie heeft Joannes de Doo- per verkondigd. Marc. I: 15. en de Godlyke Heilheraut, de Heere Jezus Christus, Matth. IV: 23. IX: 35. enz. Dit Euangelie der belofte, of de belofte van het Euangelie, te verkondigen, heeft de Heiland in laſt gegeven aan zyne Apostelen en volgende Leeraars, Marc. XVI: 15. Luc. XXIV: 47, 48. Handl. I: 8. Dit Euangelie beloofde, voor Meſſias komſt, de Zaligheid aan allen die in Hem, als den eenigen en volmaakten Zaligmaker die komen zou, geloofden. Nu, na zyne komſt, belooft het op dezelfde wyze de Zaligheid (Handl. XV: 11.) aan allen die in Hem gelooven als die reeds gekomen is.

Hoor deze beteekenis van 't woord Euangelie bevestigende door eenen der nog levende Heilherauten. „ EUANGELIE is een Griekſch woord, en zegt zo veel als een

„ *bly-*

„ *blyde boodſchap*. Verſtaat daar door, de aankondiging
 „ van vrede en verzoening met God, en alle heil en
 „ Zaligheid, door Christus dood daadelyk verworven, en
 „ door zynen Geest daar geſield, welke nu uit die ge-
 „ opende bronnen met milde ſtroomen voortvloeiden. —
 „ Men heeft de eerſte opening daar van reeds gezien
 „ in 't Paradys; maar veel klaarder en heuchelyker, toen
 „ Gods eigen Zoon, ten zoen der Waereld, op deeze aar-
 „ de kwam. Die boodſchap heet in kragt het *Euangelie*.
 „ De eerſte aankondigers daar van waren Engelen, ſtraks
 „ daar op predikte het Gods Zoon. En in der daad
 „ hy moet eene Engelen tong hebben, en de wysheid
 „ en welsprekenheid van den grooten Archangel, die
 „ deeze boodſchap volmaakt zal afleggen.

„ Nu is 'er geen gekraak van ysfelyke donderſlagen, geen
 „ geſlikker van blikſenien, geen beroerende aardbeeving,
 „ geen ſtem die men niet hooren kan. Sinaï is geweeken,
 „ Sion in de plaats geſield. 'Er is niet dan heil en vrede,
 „ de dood en vloek is wechgenomen. De boodſchap komt
 „ niet van wraakneemende, maar van zegenwenshende
 „ Hemelbooden; en ze wordt op derzelver eerſte aankon-
 „ diging, door een Hemelſch akkoord gezang, en toejui-
 „ ching van zaalige troongeesten, verheft en aangeprezen.
 „ Alles ziet men tans in een helder dagligt geſield; de
 „ nacht en ſchaduwten verdwynen. De waare verzoening
 „ wordt niet meer als toekomstende verdoond, maar als ten
 „ vollen daar geſield. 't Volmaakte offer is opgebragt, de
 „ Goddelyke Majesteit bevredigd, de middelmuur des af-
 „ ſcheidſels gebrooken, *de vyandſchap gedood, en Jood en*
 „ *Heiden met God, in een ligchaam, door 't kruis ver-*
 „ *zoend*. Eph. II: 14—17. Nu wordt 'er recht *een Euan-*
 „ *gelie*, een blyde boodſchap *verkondigd, aan hun die*
 „ *verre en die welke naby zyn*. Een blyde boodſchap van

„ eenen redelyken Godsdienst, daar alles met den minsten
 „ omflag en de gemakkelykste en eenvoudigste Kerkpleg-
 „ tigheden verrigt wordt.” Dus verklaarde de groote en
 beroemde SCHUTTE 't woordt Euangelie, en de zaak
 daar onder verstaan, toen Hy in de Amsterdamsche Ge-
 meente zynen dienst aanvaarde. Zie zynen *Bundel van*
Plegtige Leerredenen, bladz. 200—202. en, bladz. 228 tot
 232. hoe Hy, als een Euangelist, zyn werk dacht te
 verrichten. 'Er is geen enkel woord in dat ik niet met
 innig genoegen beschouw: ook, dat dien Godsmán zegt.
 „ Ik zal u 't Euangelie verkondigen, een blyde boodschap,
 „ op eene Euangelische wyze, zonder de Wet te ver-
 „ waarloozen.” —

Volgens de kracht van 't woord en den aart der zaak,
 is dan 't Euangelie: „ Eene onbepaalde schenking der
 „ Zaligheid in Christus, 't schryft eigenlyk niets voor
 „ als een plicht, vereischt niets, beveelt niets; ook
 „ dit niet; *geloof*, *vertrouw*, *hoop* op den Heere,
 „ enz. Maar het zelve verhaalt, verkondigt, maakt ons
 „ bekend, wat God in Christus belooft, wat Hy wil
 „ doen, wat Hy zal doen.” 't Zyn WITSIUS woorden,
 in myne *Wolke* bladz. 50. of by Hem breeder te lezen.

2 Dat onze Formulieren, op den gelegden grond, zon-
 der dien ooit uit het oog te verliezen, van 't Euangelie
 spreken, vordert naauwlyks meer bewys dan die eenvou-
 wig te lezen; dan, om dat dit stuk van gewigt is, zullen
 wy daar mede een begin maken, om van de *Bediening*
van 't Euangelie te handelen.

Ik zal my voornamelyk by de *Leerregelen der Dordsche*
Vaders bepaalen. Gy myn Broeder! noch niemand der
 Lezers van deze Brieven, zal, zo ik vertrouw, van my
 kunnen vergen, of zou het kunnen goedkeuren, dat ik
 alle de Art. die 'k in aanmerking zal nemen, hier woordelyk
 plaat-

plaatste: elk die belang in zuivere Orthodoxie stelt, be- hoorde te weten wat zy zeggen; of kan die vergelyken.

Na dat onze Vaders Hoofdst. 1. Art. 3. gesproken hebben van de uitwendige of algemeene roeping tot bekeering en ge- loof in Christus, als komende Art. 4. zo wel tot hun die 't Euangelie niet gelooven als die 't zelve aannemen; gaan zy ter nadere verklaring van dat stuk, H. 2. Art. 5. (hier voor bladz. 39 woordelyk geplaatst.) Daar in spreken zy van de *belofte* des Euangeliums, *dat een iegelyk die in Christus den gekruisten geloof, niet verderve, maar het eeuwig leven hebbe.* — Deze belofte, zeggen zy, moet aan alle *Volken en Menschen*, tot welke God het Euan- gelie naar zyn welbehagen zendt, in 't gemeen en zonder onderscheid, aangekondigd en voorgesteld worden, met het bevel der bekeering en des geloofs. — Zie daar de *belof- te*, onderscheiden van 't bevel der *Bekeering* en des *Ge- loofs*, echter daar van *niet afgescheiden*, — dus behoort niet alleen 't bevel, maar ook de *belofte*, tot de *uitwendige Roeping.* — en, zo uitgebreid het Bevel der bekeering en des geloofs moet verkondigd worden, *even* uitgebreid moet ook de aankondiging en voorstelling der gemelde Belofte geschieden. — Ja de belofte komt tot dezelfde *personen* tot welke 't bevel komt, en in den zelden *staat* in wel- ken tot hen 't bevel komt.

Hoofdst. 2. Art. 6. blykt, dat die roeping door 't Euan- gelie, dat is volgens Art. 5. de voorstelling, zo van de belofte als van 't bevel; komt tot *veelen* die zich *niet be- keeren noch in Christus gelooven*, maar in ongeloovigheid verloren gaan, *even zo wel* als Art. 7. tot *die veelen* die waarlyk *gelooven.*

Hoofdst. 3 en 4. Art. 6. wordt het *Woord* of de *Be- diening der Verzoening* gezegd te zyn, het *Euangelie* van

den Mesfias, door 't welk het Gode behaagd heeft de geloovigen, zo onder het Oude als Nieuwe Testament, te behouden.

Art. 8. van 't zelfde Hoofdst. wordt gezegd, dat zo veelen als door 't Euangelie geroepen worden; dat zyn, (volgends 't voorgaande 7de Art. en H. 2. Art. 5.) *alle geheele Volken*, en *alle byzondere Menschen*, tot welke God die roeping, bestaande in dat bevel en die belofte, door 't Euangelie doet komen; dat zo veelen *ernstlig* geroepen worden: want, 1. Maakt God door zyn Woord ernstig en allerwaarachtigst bekend wat Hem aangenaam zy, te weten: dat de geroepenen tot Hem komen. Zie daar de *verplichting* onder welke Gods bevel hun allen brengt; maar ook ten 2^{den}. God *belooft ernstlig* aan allen die tot Hem komen en gelooven, de rust der ziele en het eeuwige leven, namelyk aan *alle* die geroepenen en *elk* van hun in 't byzonder, *indien zy komen en gelooven*; en aan elk die op deze roeping *nu gelooft*, dat *hy* die rust der ziel en dat eeuwige leven *dadelyk* in *bezitting* heeft, en volkomen zal verkrygen.

Art. 9, vervolgens, wordt dit nog nader verklaard; en getoond, dat in die roeping; in de aankondiging en voorftelling van dat bevel en die belofte; in die roeping die *God zelf* door het Euangelie doet, een *aanbieding* van Christus door 't zelve Euangelie begrepen is; een *aanbieding* die zich wederom zo *wyd uitftrekt als 't bevel en de belofte*, als met dezelve behoorende tot de bediening des Euangeliums, komende tot veelen, die *geroepen zynde niet komen noch zich bekeeren*, — komende op *dezelvde* wyze tot *hun*, als tot die *al gelooven* en zich bekeeren. — Want, de schuld dat veele zulks niet doen, is *niet in 't Euangelie, noch in Christus* door 't Euangelie *aangeboden, noch in God* die door 't Euangelie *roept*, en zelfs

die

die ongelovig blyvenden verscheiden gaven toebrengt; maar in de geroepenen zelve, op welke dus ook billyk Gods toorn blyft, en zy om hunne ongeloovigheid verlooren gaan, volgens H. 1. Art. 4. H. 2. Art. 6, — doch om die ongeloovigheid gevoegd by alle hunne overige zonden, rechtvaardig door hunne eigen schuld, H. 1. Art. 15.

Eindelyk; de grond waar op die roeping, dat bevel, die belofte, die aanbieding, zo algemeen tot alle Volken en Menschen komen kan, wordt Hoofdst. 2. Art. 3 en 4. daar in gesteld, dat de dood van Gods Zoon was hoogstvolmaakt, van oneindige waarde en prys, overploedig genoegzaam om de zonden der geheele waereld uit te wischen. —

Dit alles is, zo ik volkomen vertrouwen, zo zeker en klaar de zin en de meening onzer Dordsche Vadersen, als of zy zelve, 't gene ik schreef, met zo veel woorden gezegd hadden.

Dat nu zy, die van den wille Gods uit zyn woord geoordeeld hebben, volgens H. 1. Art. 17. even sterk leeren, dat het geloof (eene gave van God zynde, H. 3 en 4. Art. 14.) niet aan allen, die onder de bediening van 't Euangelie leven, gegeven wordt, en dat de Reden hier van alleen is in 't onveranderlyk Besluit der verkiezing, waar door God een bepaalde menigte van sommige Menschen, met voorby gaan van anderen, verkooren heeft, is buiten eenige bedenking. H. 1. Art. 6—16. H. 2. Art. 7—9. H. 3 en 4. Art. 9 en 10. en hier over heb ik met niemand der verschillende Broederen, welke dit stuk der Formulieren zo wel als ik gelooven, geschil. Dat en Hoe onze Vaders deze hunne twee stellingen: Dat alle onder 't Euangelie levende, geroepen worden tot geloof, en allen de Zaligheid wordt aangeboden, schoon God naar zyn vrymachtig besluit alleen sommigen heeft verkooren, en met de Gave des geloofs tot Zaligheid verwaardigt.

dig, vereenigen, zonder daar in twee *tegenstrydigbeden* te vinden, en *Hoe* ik dat op hun spoor doe, zal vervolgens getoond worden.

Eene opmerking kan ik hier niet voorby, eer ik voorga. Onze Vaders plaatsen het woord *Bekeering* voor 't woord *Geloof*. H. 2. Art. 5. als zy zeggen: Dat de belofte van 't Euangelie in 't gemeen en zonder onderscheid, moet aangekondigd en voorgesteld worden, met het bevel der *bekeering en des geloofs*. Wat mag hier van de reden zyn? — Zou die zyn, om dat de *Bekeering voor 't Geloof* gaat? en dus de Euangelie-dienaars *eerst* bekeering en dan Geloof moeten prediken? Niets minder dan dat! — Nadat zy Art. 6 't woord bekeeren nog eens voor gelooven gesteld hebben, spreken zy Art. 7. tefstond van 't Geloof als eene *genade-welddaad*. In de verwerping der dwaalingen Art. 3. noemen zy 't geloof, door welk de genoegdoening van Christus tot dadejyke Zaligheid toegepast wordt, *eene eerste* viugt of welddaad door den zelven verkregen. In Hoofdst. 3 en 4. Art. 9, 10 en 12. wordt tweemaal *komen*, en driemaal *geloof*, voor de *bekeering* gesteld, en Art. 6. van de verwerping der dwaalingen, verwerpen zy uitdrukkelyk de stelling: „ dat het *geloof, waar door wy het* „ *eerst bekeerd*, en naar 't welk wy geloovigen genoemd „ worden, geen hoedanigheid of gave zy, van God in ons „ gelegd; maar alleen een daad des Menschen.”

Hier uit denk ik, dat het voor elk middagklar moet zyn, dat onze Vaders de bekeering niet voor 't geloof stellen, dewyl zy uitdruklyk zeggen, *Dat wy door 't geloof eerst bekeerd worden*, En in de Ned. Belydenis Art. 24. wordt ook uitdrukkelyk gesteld: „ Dat het waarachtig Ge- „ loof in den mensch gewrogt zynde door het gehoor des „ woords Gods, en de werking des Heiligen Geestes, hem „ wederbaart en maakt tot eenen nieuwen mensch, enz.”

— In

— In den Heid. Catechismus wordt reeds in den VII^{den} Zondag, *ten aanvang van de Leere der Toepassing van de door Christus verworven verlossing*, het Wezen, den aart en natuur van 't oprecht of waar zaligend Geloof verhandeld; daar op volgen de Geloofsvoorwerpen tot Zondag XXIV. dan de middelen, door welke de H. Geest het geloove werkt en versterkt tot Zondag XXXI. ing. dan eerst wordt in het derde hoofddeel, van de leere der *Dankbaarheid*, de Bekering verhandeld. Zo dat 'er in alle onze Formulieren schyn noch schaduw is, dat, naar de Leer der Hervormde Kerk, de Bekeering voor 't Geloof, aangemerkt als een genade-gave, gaat. — Dit dan de reden niet zynde, wat dan? zouden onze Vaders de bekeering ook voor 't geloof stellen, om dat zy in 't gemelde 5de Art. van de Bekeering en 't geloof *als van Plichten* spreke? 't Zy zo, dat Bekeering en Geloof hier by hun als plichten voorkomen; maar wat grond ligt daar in om de bekeering voor 't geloof te stellen? of kan de Zondaar, naar hunne leer, zich eerst door zich zelven bekeeren, eer hy door genade mag, moet, of kan gelooven? Of wordt Hy door de wet bekeerd? Indien dit de reden was, dan zouden zy zich zelven weerproken hebben, door de bekeering als uit het geloof vloejende aan te merken, en zeker! onze Vaders zyn te wys geweest, om in 't voorstellen van plichten de orde der zaken om te keeren; zy geloofden te vast dat geen geestlyk dood Zondaar kan noch wil werkzaam zyn, ten zy hy het beginzel des geloofs deelachtig wordt, en 't getuigenis van God als waarachtig erkent.

Wat blyft 'er dan over hier uit te besluiten? Dit naar myn inzien:

A. Dat, daar onze Vaders, gelyk gezien is, nu de bekeering, dan 't geloof den voorrang geven, zy althands zeker geen groot gewigt in deze orde gesteld hebben, wat de za-

ken zelve betreft, — en waarlyk als twee rechtzinnigen het in de zake zelve hier eens zyn, dat Gods werk voorgaat en 't onze volgt, dat wy willen en werken, om dat het God is die in ons het willen en werken naar zyn welbehagen werkt; (Zie daar over de alleruitmuntendste verklaring van den nooit volpreezen NAHUYs, over Phil. II: 12 en 13.) dan zal dit verschil op niets dan woordenstryd uitkomen. — Verstaat men door de Bekeering, de bekeerende *genade* als Gods werk in ons, en door 't Geloof, *onze geloofs-oefening* — allerzekerst gaat dan 't eerste voor 't laatste, en dan is de oefening van 't levendig geloof, het gevolg en blyk dat God ons de bekeering ten leven gegeven heeft; Maar verstaat men door de Bekeering *ons dadelyk wederkeeren tot God*, dan volgt die even zo zeker op 't Geloof, en niet alleen op het *grondbeginsel* des geloofs, maar zelfs in orde der zaak op *ons gelooven*; want *door* en *in* 't geloof moeten wy tot God wederkeeren. — Deze beide schikkingen zyn dus even rechtzinnig als men ze wel verklaart: evenwel is de laatste, myns oordeels, minst aan misduiding onderworpen, en ook meest overeenkomstig het gewoone gebruik der woorden, zo in den Bybel als in onze Kerk. — Even zo is het ook gelegen met het woord *wedergeboorte*, dat door onze Godgeleerden nu eens genomen wordt voor de *ontvangenis* van 't geestlyk leven, dan voor de *ontwikkeling* en te voorschynkoming van dat leven door levens-werkzaamheden, en somtyds als dat *beide* in zich begrypende. — Dit behoort meer tot de uitlegkunde van die plaa'tzen, in welke dat woord voorkomt, (waar onder ook zyn in welke het nog een andere beteekenis heeft, of mede insluit, Zie SCHUTTE H. *Jaarboeken*, 2de Deel, bladz. 216—218.) dan tot de Leerstellige Godgeleerdheid, in welke het even rechtzinnig is, de wedergeboorte als een

geestelyke ontvangenis, voor het *uitgeoeffend geloof*, of de Gave des geloofs voor de naar *buiten zich vertoonende wedergeboorte* te plaatzen. In 't werk van J. NUPPOORT, *Het wezen des geloofs enz.* kan men des aangaande ook geground onderricht vinden.

B Dat dit echter niet wechneemt, dat onze Vaders met wysheid en nadruk, hier en daar, ook in dezen 5^{den} Art. van het 2de Hoofdst. de bekeering den voortang geven. 1. Om zich dus te sterker te verzetten tegen een *Remonstrantsch* geloof, enkel door *zedelyke aanrading veroorzaakt*, en door den *vryen wil uitgeoeffend*: om dus te leeren dat God een geloof beveelt, dat zo wel aan de eene zyde, de vrugt en 't gevolg is *Zyner ons bekeerende Genadekracht*, als het aan de andere zyde zich levendig werkzaam moet betoonen in *Geloofsdaaden*, en in *ons* dadelyk wederkeeren tot God, zynen dienst, en zalige gemeenschap, en dat dit uit het beginzel des geloofs, waar dat plaats heeft, onafscheidelyk vloeit en vloejen moet; dat derhalven de Hervormde Leere te onrecht bezwaard wierde, van de Remonstranten, als gaf ze, uit eigen aart, oorkusfens voor het vleesch. — Dat onze Vaders zich hier tegen op alle mogelyke wyzen verzetten is alleszins blykbaar, men zie slechts H. 3 en 4. Art. 10 en 11. en op dat H. de Verwerping der Dwaalingen, Art. 7 en 8. Maar ten 2^{den}. Dat onze Vaders in H. 2. Art. 5. in verband beschouwd, niet alleen den weg der Genade, maar ook den weg der plichten, hebben voorgedraagen: doch *de Genade vooraan*, de *plichten*, die alleen door ontvangen en omhelsde Genade kunnen betracht worden, *daarna*. En derhalven ten 3^{den}. Dat naar hunne Leere, de Euangelie dienaar, by allen, zo sterk mogelyk, met allen iever en ernst *moet aandringen* op de *omhelzing der Euangelie-belofte*, en ook nadruklyk toonen moet, dat het Geloof een *waarachtig*, een *levendig*

geloof moet zyn, welks blyken en gevolgen zyn en zyn moeten, waarachtige bekeering en dadelyke geloofs-oefening. — Dit een en ander denk ik dat *volmaakte strookt* met der Vaderen denkwyze. — Men leze hun toch, om dit gewigtige stuk der Rechtzinnigheid wel te vatten. Geen woord word 'er gevonden frydig tegen die stelling: Dat God het werk der Genade door de Prediking des Euangeliums *begint*: zo als ze woordelyk zeggen, H. 5. Art. 14.

3 Na dit dan vooraf gezonden te hebben, zal ik mynen Broeder, myne gedachten over de Bediening van 't Euangelie, in de ruimte en vryer mededeelen.

Door de Bediening van 't Euangelie versta ik dus: *De Verkondiging van alle die Waarheden, welke meer of min betrekking hebben op den weg der Zaligheid, en tot de Zaligheid of rampzaligheid der Menschen, welke onder die Bediening leven.*

Dat alle de Waarheden die nuttig zyn, en tot den gansen raad van God behooren, Handl. XX: 20 en 27. op grond der Godlyke Openbaaring, ook de Leer van Gods bepaald besluit, naar 't Voorchrift onzer Dordische Vaders, H. 1. Art. 14. in de Hervormde Kerk, *moeten* gepredikt worden, daar aan kan niemand twyfen die recht Gereformeerd is. Hier toe behoort voorzeker ook, de Leer van 's Menschen rechten staat en diepen val; de Leere der Wet, en 's Menschen duure verplichting om God te gehoorzamen, niettegenstaande zyn volstrekte onmagt en onwil daar toe; in een woord: De Leer der Voorzegging en Vervulling, en dus alle de Hoofdstukken der Bybelleer die ik noemen kon. Dan men moet het, myns oordeels, als een Bybels- en Hervormd Waarheid-belyder, als volstrekt zeker gelooven, dat aan de eigenlyke Prediking van 't *Euangelie*, alle andere waarheden, by voorbeeld: de

Lcc,

Leere der Wet, der Geschiedenisfen, Voorzeggingen, enz. moeten dienstbaar zyn. 't Eigenlyk *Euangelie-prediken*, is, in de *bediening* van 't Euangelie, toch de groote Hoofdzak, en de Euangelie-prediking, mag noch moet, min noch meer, in eene Wet-prediking ontaarten, noch in 't verhandelen van Zedelesfen veranderen, waar in zo weinig van Christus, de Genade en 't Geloof voorkomt, als of men Cicero, Demostheên enz. hoorde ooreeren. —

Het is evenwel by my geen bloot Wet-prediken, maar het Euangelie bedienen, wanneer uit de Zedenwet der Menschen uitgebreide verplichtingen worden voorgedragen, naar 't voorbeeld van Jezus, Luc. X: 28. ten einde 's Menschen ellende en onvermogen te toonen; ten einde aan Zondaaren de noodzakelykheid, gepastheid, en dierbaarheid van Jezus te doen zien, en dat 'er buiten Hem niet dan Vloek, Dood, Hel en Verdoemenis, voor den Zondaar als Zondaar te wachten is. — Tot dit einde wordt in onzen Catechismus vr. en andw. 3 vergel. 4. de Wet voorgesteld, terwyl dezelve vr. en andw. 92 tot 113. uitgebreider als een regel van doen en laten, tot dankbaarheid voor de verlossinge, wordt voorgedragen; evenwel zo, dat ook de verlostten, niet slechts by hunne eerste bekeering, maar levenslang, hunnen zondigen aart hoe langer hoe meer door de prediking der Wet leeren kennen, volgens vr. en andw. 115. — Dit Wet-prediken, in beide opzichten, *strydt niet* met, maar *behoort* tot de Euangeliebediening; vooral, als ook het gebod des geloofs uit de Wet wordt afgeleid, gelyk in de Catech. andw. 95 gedaan wordt; — maar 't is *wettisch Wet-prediken*, indien de Wet, of eene van derzelve Voorchriften, verkondigd wordt als een vereischte om tot genade te komen. — En gelyk *alle Wet prediken geen wettisch prediken is, even min is alle verhandelen van Euangelische stukken Euangelie-predik-*

diken. — Men zou over 1 Tim. I; 15. en Joan. III: 16. *wettisch* kunnen prediken, en ook over Levit. XXVII: 26. en Deut. XXVIII: 15—19. *Euangelisch*, te weten als men alle die Vloeken gebruikte, om den onbekeerden of hardnekkigen Zondaar tot Christus het einde der Wet te dwingen; als men hem zeide, gelyk de Uitmuntende MARSHALL doet. *Euang. Heiligm.* Nieuwe druk, bladz. 262. „ Al „ zondt de Allerhoogste eenen Propheet of Engel van den „ Hemel, ten einde u aan te kondigen, dat het vonnis der „ eeuwige Verdoemenis tegen u was uitgesproken, zoo „ zoudt gy toch moeten gelooven, dat deze boodschap „ geschiedde tot eene regtydige waarschouwing, om u „ tot God te wenden. — Wy hebben steeds te denken, „ dat God ons in zyn woord die vreeslyke oordeelen en „ kel laat aankondigen, op dat wy ze mogen ontgaan, „ door tot Jezus vrye Genade en Ontferming onze toe „ vlugt te nemen.” Dit zeker is echt Euangelisch! Dus te spreken kan zo nuttig zyn, als het schadelijk wезen zoude, indien zulke als de laatstgemelde stoffen behandeld wierden, zonder dat de Zondaar als Zondaar, regelrecht naar Christus wierde gewezen, als dien Heiland die alle de vloeken der Wet gedragen en een eeuwige gerechtigheid verworven heeft. Gal. III: 13. Dan, IX: 24. Jer. XXIII: 15, 16. Jez. XLV: 24. enz. op dat Zondaars, die door 't Euangelie geroepen worden, en tot Hem komen, van Gods toorn, die op hun van natuure rust, en waar onder zy, zonder Christus en zyne Gerechtigheid voor hun te omhelzen, voor eeuwig zullen verpletterd worden, Joan. III: 36. Luc. XX: 18. zouden bevryd en zalig worden.

Dan ik heb geheel het oogmerk niet, om iemand der Nederlandische Leeraars direct of van ter zyde te bedoeleu, Ik schryf voor hun niet. Ik bestraffe, onderrichte

en bezwaare hun niet, zo als Gy, myn Broeder! hier en daar gedaan hebt, en de Schryver der Z..... Bedenkingen nog sterker heeft durven doen; zelfs op eene wyze waar door hy sommige Leeraars tot het Wet-prediken zoekt te brengen: ja zegt dat anderen dat doen, tegen hunne handteekening aan: Want in onze Formulieren wordt beleeden, dat niet de Wet, maar 't Euangelie, als de Bediening der verzoening, 't middel in de hand des Geestes is, waar door een Zondaar zaligmakende genade kan bekomen. Zie Dordsche Vaders, H. 3 en 4. Art. 5 en 6. vergelyk Z..... Bedenkingen bladz. 15—24. — „ Zy verstaan de diepte „ van des Menschen elende niet, noch de onmacht en „ nietigheid van zyne verwonde, geschondene en verdor- „ vene nature, *noch het gebruik van de Wet*, die voor „ de bestralinge des Euangeliums Christi, en de verlich- „ tinge des Geestes, en de Wedergeboorte, en het Ge- „ love, eenige goede gedachten, en goeden wille in den „ mensche stellen, waar door Hy God behage en aange- „ naam zy,” zegt de groote HEIDANUS, *Causa Dei*, bladz. 494 en bladz. 514 en 515. „ Lieve! wat is de re- „ den, dat de Wet, in *tegenstelling* des Euangely, genaamt „ wordt *een letter en een doodslaande letter*, daar noch „ tans de Wet *geestelyk is en heilig, en het gebodt heilig,* „ *rechtveerdig en goed?* Rom. VII: 12—14. Anders dan „ om dat God de Wet niet wil gebruiken tot een werktuig „ zynes Geests, op dat zy konne levendig maken?” 't Is te bejammeren dat onze oude en voortreffelyke Godgeleerden zo achter den bank liggen! uit éénen *Heidanus* is meer gezonde Orthodoxie te haalen dan uit honderd Werken; (die 'er echter, myns wetens, niet zyn) als dat van den Schryver der Z..... Bedenkingen. Indien die Schryver de waare Orthodoxie uit onze Formulieren en oude Godgeleerden gehaald had, hy zou onkundigen zo veel aanleiding niet

niet gegeven hebben, om een middenstaat tusfchen ongeloovig en geloovig te fteilen. Is 't niet wartaal, in de Hervormde Kerk, wat men by Hem over de prediking van Wet en Euangelie leest bladz. 12—17? Het is daar toch duidelyk zyn Hoofdfteiling, dat God de Wet-prediking gebruikt om den Zondaar aanvangelyk levendig en werkzaam te maken, en zyne bewyzen daar voor zyn jammerlyk. (op dat ik my in eenen Hem beklagenden toon uitdrukke.) Om 'er flechts één ftaal van te toonen. Hy voert Hand. II: 37. aan, om te leeren, dat *eerst* de Wet en *dan* 't Euangelie moet worden gepredikt, en dat de Zondaar door de Wet tot een heilige wanhooft moet worden gebragt; als of de Mannen op den Pinxfterdag *door de Wet* in 't hart verflagen waren geworden! Maar wat is 'er onwaarachtiger dan dit? daar Jezus Christus, de aan Gods rechterhand verhoogde Koning, alleen de inhoud van Petrus prediking was, en door hem, aan hun, in allen nadruk, zelfs in 't naaftvoorgaande vers, als 't voorwerp van hun geloof wierd voorgedraagen. Ja was 't geloof in Jezus als de Christus, door hun gekruist, niet de waarachtige middelloorzaak van hunne verflagenheid? waar heeft Petrus, in dit ganfche Hoofdstuk, de Wet, zo als die Schryver dezelve begrypt, gepredikt? — Dan zy die verflagen wierden zyn by Hem in een midden-ftaat geweest! Hy onderfteld die hier, bladz. 70 en elders, zo duidelyk, dat men hem niet te onrecht bezwaart, met dit rond uit te zeggen. Trouwens, alle inwendige verandering komt by Hem *niet* uit het geloof voord. — Hoe veel zulke fraayigheden (om dit woord in zyn spelling bladz. 13 van hem te ontleenen) zou ik kunnen aanwyzen! ô!...! Men vergelyke op dit ftuk flechts CALVINUS, *Inft.* 2de Boek, Hoofdst. 9. en BRAKEL, 1ste Deel, Cap. 30.

§ 4 men zal, by Orthodoxe Godgeleerden, te vergeefs een andere denkwijs over de wet zoeken. Wie stemt met hun niet in?

Dan, om weder te keeren. Ik heb 't my, niettegenstaande 't gene ik gezegd heb, echter ten taak gesteld om u myne gedachten over 't Euangelie-verkondigen mede te deelen. Ik zal dat, zo openhartig en klaar my mogelyk, doen.

't Woord of de woorden Euangelie-verkondigen, komen, heb ik 't wel, XXIX maalen voor in 't Nieuwe Testament, IV maalen met eenige omschryving. En in de LXXV plaatsen, waar 't woord *Euangelie* wordt gevonden, heet het, onder anderen, 't Euangelium Gods, 't Euangelie der Genade Gods. 't Euangelie der Heerlykheid des zaligen Gods. 't Euangelie zyns Zoons. 't Euangelie Christi. 't Euangelie der Heerlykheid Christi. 't Euangelie uwer Zaligheid. 'Er word van 't Ge loof en de Hoop des Euangeliums in gesproken. Rom. XV: 16. zegt Paulus: *op dat ik een Dienaar Jezu Christi zy, onder de Heidenen, het Euangelie Gods bedienende.* De spreekwys Euangelie-verkondigen is in de Grondspraak allernadruklykst. Een bevoegd oordeelaar, de beroemde J. VAN IPEREN, zegt'er van, in zyne Verhandeling over Hand. XVI: 9—12. bladz. 51 en 52. „ De „ Grieksche spreekwys (Euangelie-verkondigen) met den „ vierden naamval of *accusativus*, is van eenen zon- „ derlingen nadruk, en beduidde waarlyk vry wat meer, „ dan het aanvangelijk vermelden der Evangelieleer, by „ Menschen en Volkeren, die zodanig onderwys noch „ nimmer genooten hadden. De Apostelen konden niet „ aangemerkt worden, *geëvangelizeerd*, en aan het oog- „ merk hunner roepinge voldaan te hebben, ten zy zy „ hunnen Toehoorders de zaak zo aanneemelyk voorstel- „ den,

„ den, dat die 'er hunne toeflemminge ook ten vollen
 „ aan gaven, en zich, door het geloof, de heugelyke
 „ troostleer der hemelfche blymaar, in volkomen na-
 „ druk, aantrokken en toeëigenden.

„ De Macedoniërs moesten, als het ware, geheel en
 „ al *geëvangelizeerd*, dat is met de Evangelieer, met
 „ de blymaare der Zaligheid, doortrokken worden. Men
 „ moest hen beduiden, dat die blyde boodfchap aan hun
 „ gedaan, dat hun de Zaligheid in Christus, niet flegts
 „ in 't gemeen aangeboden; neen maar, by wyze van
 „ aanpryzyng, van bevel, van volle verzekeringe, aan
 „ elk in perzoon, opgedrongen en toegeedeeld werd.”

Dan, welke zyn de Hoofdwaarheden die eigenlyk tot
 het Euangelie-verkondigen behooren?

1 Dat alle de Godlyke deugden, door de zonde des
 Menschen gefchonden, op het allerluisterrykfte zyn ver-
 heerlykt, in en door het tyden en den dood zyns Zoons;
 Dat God daar door ten vollen voldaan, en nu een ver-
 zoend God en Vader is, in Christus; Dat Hy zich, dus
 verzoend, als het Voorwerp des Geloofs, door de be-
 diening van 't Euangelie, aan alle Zondaars die 't zelve
 hooren, aanbiedt; en verklaart, hun God en Vader in Chris-
 tus te willen en te zullen zyn, indien z de Borgg-rechtigheid
 van Christus voor zich geloovig omhelzen; Dat God,
 met alle welmeenendheid oprechtlyk betuigt, *Grimmig-
 heid is by my niet, voor allen die myne sterkte aangry-
 pen, en vrede met my maken.* Jez. XXVII: 5 Dat Hy
 zelve bidt, en door zyne gezanten Zondaars bidden
 laat, om de door zynen Zoon daar gestelde verzoening
 en verworven gerechtigheid, elk voor zich, geloovig te
 omhelzen, 2 Cor. V: 19 en 20.

2 Dat Jezus Christus de oneindig algenoegzaame Borg,
 Middelaar, en Zaligmaker van Zondaars is, en zyn wil
 voor

voor allen en elk Zondaar die in waarheid tot Hem komt. Jez XLV: 22. LV: 1—7. Joan. VI: 29. 37 39 en 40. Dat zyne Zondaars-liefde een onnaspeurlyke rykdom, ja een lengte, breedte, diepte en hoogte zy die de kennis te boven gaat, Eph. III: 8. 18 en 19. Dat Hy zich, als 't voorwerp van geloof, liefde en vertrouwen, en als de eenige Naam onder den Hemel gegeven om Zondaars te zaligen, aan elk' Zondaar ter geloofs omhelzing aanbiedt, en hen op 't vriendelykste lokt, roept en raadt. Hand. IV: 12. Openb. III: 17 en 18.

3 Dat God de Heilige Geest een algenoegzaame Geest voor Zondaars is. Dat Hy, als de Geest des Vaders en des Zoons, in de huishouding der Genade, een Geest des Levens, des Geloofs, der Kracht en Heiligmaaking is. Dat die Heilige Geest, met alle zyne genade-gaven, zich in 't Euangelie voorstelt, en door God, Vader en Zoon, wordt voorgesteld, als 't voorwerp des geloofs, en als een verkrygelyk goed aan allen wordt aangeboden, met verzekering, dat een iegelyk die Hem geloovig begeert, Hem zelve met alle zyne gaven zal ontvangen en dadelijk deelachtig worden. Matth. VII: 7—11. Marc. II: 24. Luc. II: 9—13. Joan. VI: 7—15.

4 Dat het geloof 't *eenige middel* (instrument) is, om waarachtig deel, aan God, Christus, den Heiligen Geest, als de Drie-eene en algenoegzaame Verbonds-God, te verkrygen; Dat het de volstreckte plicht van den redelyken, zondigen, van God afgevallen mensch is, God te gelooven, zo wel in alles wat hy beveelt en bedreigt, als in alles wat hy betuigt en belooft; Dat het waar zaligmakend geloof eene vrye genade-gave van God is, welke Hy aan niemand verplicht is te geven, maar welke hy vrijwillig aan Zondaars belooft, zo dat elk, als Zondaar, vryheid heeft en verplicht is daarom te bid-

den , ten einde de vergeving der zonden en de gerechtigheid , heiligheid en zaligheid , in 't Euangelie voorgesteld en aangeboden , te kunnen omhelzen , en dus dadelijk deelachtig te worden.

5 Dat God, in Christus *alle* menschen , tot welken de blyde boodschap van 't Euangelie komt , roept , en door den dienst der Euangelie-dienaars oprecht , ernstig of welmeenend , noodigt om de beloofde en om niet aangeboden heilgoederen aan te nemen , enkel en alleen op grond van Gods vrywillige verklaringe , 't getuigenis dat Hy van zynen Zoon gegeven heeft , en in gehoorzaamheid aan zyn bevel. 1 Joan. V: 10, 11. III: 23. Joan. III: 33 en 36. Dat dus Gods geopenbaarde wil , waar in voor elk Zondaar waarachtige en voldoende geloofs-gronden liggen , de eenige regel moet zyn van zyn oordeel en gedraging , dewyl God ook daar naar zal oordeelen.

6 Dat God , in de Euangelische roeping , den Zondaar *als Zondaar* roept , en niemand in zich zelve eenige geschiktheid , goede hoedanigheid , of iets hoe genaamd , kan verwekken , om zich by God te veraangenaamen. Dat elk als een Zondaar die niets dan zonde , onmacht , ellende en schuld heeft , met alle vrymoedigheid tot Gods Genade-troon mag en moet vlugten , dewyl Godlyke genade alleen , by aanvang zo wel als by voortgang , zalig maakt en moet maaken.

7 Dat elk Zondaar , die in waarheid tot God in Christus komt , by Hem aangenaam is , en *zeker zal gezaligd worden*. Dat derhalven allen welke dus geroepen worden , en die roeping in 't geloof gehoorzaam opvolgen , van Gods toorn , waar onder alle menschen van natuure liggen , zyn bevryd , met Hem verzoend , en zy , in afhanglykheid der Godlyke genade , alles wat God aan die Hem zoeken , beloofd heeft , mogen , kunnen en moeten verwachten ,
de-

dewyl God aan hun trouw zal houden tot in eeuwigheid; maar ook dat allen, welke de Godlyke roeping niet gehoorzaam opvolgen, en integendeel de oneindig algenoegzaame genade, hun door 't Euangelie ter geloofs-omhelzing aangeboden, niet aannemen en dus verſmaaden, uit kracht van Gods waarheid, en bedreiging, den ongeloovigen gedaan, voorzeker door hun eigen ſchuld zullen verloren gaan.

Deze Waarheden acht ik de hoofdinhoud en de Ziel van 't Euangelie-verkondigen te zyn. Zie myne eenſtemmigheid in de hoofdzaak met *Vader BRAKEL*, (op wien myn Broeder zich ook beroept. voorb. bladz. 3.) in zyn 1ſte Deel. Cap. 30. § 3. enz.

Dan men meene niet, dat door de bloote en ſtellige *voordragt* der gemelde waarheden, aan de Euangelie-verkondiging voldaan worde, of dat daar in alleen de Euangelifche Roeping beſta. Neen: volgens de kracht van 't woord *Roepen*, en den aart der zaak, moeten wy denken, dat die waarheden, door de Euangelie-dienaars, met alle kracht en klem van reden, tot de ooren, en ware 't mogelijk tot de harten, hunner hoorers moeten gebragt worden, om hen, door den ſchrik des Heeren, en als zulke die den ſchrik des Heeren weten, bezeffende hoe rampzalig het lot zal zyn van hun die Christus en zyn heil niet aannemen, tot die aanneming en omhelzing te bewegen. Deze Euangelie waarheden toch kunnen, mogen, en moeten met allerlei ſterke, ja mogelyke drangredenen, zelfs ontleend van de Wet, den Vloek, en de Verdoemenis, ter gelegener tyd worden aangedrongen. Hoor daar van een uitſtekend voorbeeld: het is de roepende ſtem van een Euangelie-bazuin tot onbekeerde en geestlyk doode menſchen. „ Schoon gy hoort met aandacht en lust, den „ Spreeker liefst en pryſt, met aandoening daar onder zit;

„ het komt maar op het rechte aannemen van onze bood-
 „ schap aan. Als wy daar, door Geestes inlichtinge, het
 „ rechte verstand niet van gekregen hebben: als het God-
 „ delyk gezag daar van de ziele niet overreed heeft om te
 „ moeten, en de zaligste inhoud om met alle genegenheid
 „ te willen toestemmen, als een getrouw woord en aller
 „ aanneming waardig: Als 'er niet op gevolgt is een da-
 „ delyk uitgaan en afscheiden van de verdorvene Wae-
 „ reid, en een gansch overgeven aan Christus, om door
 „ hem behouden en voor hem geheiligt te worden:

„ Dan zyn tot nog toe alle die Predikatiën die gehoord
 „ zyn, en alle de vermaningen en waarfchouwingen die
 „ gy van byzondere Godvrugtigen ontvangen hebt, vrucht-
 „eloos niet alleen geweest, maar liggen als *verachtte*
 „ *bezendingen Gods tot uwen laste*. Al had gy geene an-
 „ dere zonde dan dit *eene* soort; zoo vele *verfmadingen*
 „ van den Heere en van den rykdom zyner goedertieren-
 „ heid moeten alleen in staat zyn, om u van u zelve te
 „ doen walgen, en voor eenen schat van toorn, daar
 „ door vergadert, te doen schrikken, Rom. II: 4, 5.
 „ 't Past op u ook, als de Heere des huis, verstaande het
 „ weigerig antwoord der gencodden, toornig wierd, en
 „ verzekerde, dat niemand hunner zyn Avondmaal smaken
 „ zoude. Luk. XIV: 16—24. En daar is geen ondraag-
 „ lyker toorn, dan de toorn des Lams. Openb. VI: 16.
 „ Ziet gy zelfs daar van de vreesfelyke uitwerkzels in den
 „ tyd, niet dagelyks in de menigte der blinde en verhar-
 „ de Joden binnen onze Stad?

„ Deze harde boodfchap hebben wy ook tot u; doch nu
 „ nog om u door den schrik des Heeren te beweegen tot
 „ het geloove. Moeten zo veele knechten van Jezus,
 „ ook zulke die hy als 't zwart des oog-appels bemint,
 „ de krachten van ziel en lichaam afwerken, om uwe
 „ zie-

„ zielen te behouden: en gaat het u niet aan? zullen die,
 „ *die met zo veel liefde u gelokt en gebeden hebben*, dan
 „ eens tegen u moeten getuigen, de kleederen affchud-
 „ den, en zeggen, uw bloed zy op uw hoofd, wy zyn
 „ rein? als Paulus te Korinthen. Hand. XVIII: 6. Hoe
 „ kan 't u van 't hart, langer *de liefde-aanbiedinge van*
 „ *uwen ontfermenden God en Zaligmaker te wederstaan.*
 „ Laat het nooit in gedachten komen, dat het geen *ernst*
 „ zy. Want die ons zend, bevestigd met eenen eed,
 „ dat hy geen lust in uwen dood, maar bekeringe hebbe.
 „ En wy, *gezanten van Christi wege, als of God door*
 „ *ons bade: wy bidden van Christi wege, laat u met God*
 „ *verzoenen.* 2 Kor. V: 20. Vreest ook niet dat het te
 „ laat zy. Want *die eigene welmeenende barmhartigheid*
 „ is nog in Jezus, als toen hy Jeruzalem, dat tot den
 „ einde toe onbekeerlyk gebleven was, voor het laatste
 „ naderde, en met tranen in de oogen zeide. *Og! of gy*
 „ *ook bekendet, ook nog in dezen uwen dag, het gene tot*
 „ *uwen vrede (dient)!* Luk. XIX: 42. Denkt dan dat
 „ op dit oogenblik nog eene *boodschap* aan u geschiede,
 „ en iemand van Gods wege tot u zegge. Ziet nu toe,
 „ wat antwoord ik dien zal wederbrengen, die my gezon-
 „ den heeft. 1 Chron. XXI: 12." Zieden zaligen TEM-
 MINCK over *Joannes 17.* bladz. 312 en 313.

Dan, mogelyk zegt myn Broeder, op myn voorstel van den hoofd-inhoud van 't Euangelie: Gy hebt van de Leer der eeuwige verkiezing noch van de byzondere genade geen woord gerept? Ik antwoord: Dit heb ik met opzet gedaan. Want, in de bediening van 't Euangelie, voor zo verre daar in *Zondaars* worden geroepen, genoodigd, en de Zaligheid aangeboden, komt het Leerstuk der verkiezing niet te pas. 'Er zal toch niemand onder de bediening van 't Euangelie verloren gaan, om dat Hy niet uitverko-

ren is, maar wel om dat Hy niet geloof. Ongeloof, zegt de beroemde HERVEY, *Theron en Aspasio*, 1ste Deel. 2de Druk, bladz. 326—328, „ *Ongeloof*, offchoon „ het naeuwlyks word aangeroerd in onze saemenstellen van „ Zedeleer, staat in den Bundel der Goddelyke Openba- „ ring gebrandmerkt, als een *dood zonde*. Onze HEERE, „ van den HEILIGEN GEEST sprekende, meldt het „ als een uitstekend gedeelte van deszelfs ampt, *dat Hy „ de werelt overtuigen zou van zonde*. — Van wat zonde? Immers niet van schandelyke verbreking der zedelyke regtheid. Want dan was zyne bediening onnodig geweest. Het licht der Reden is genoeg, om van zulk eene beschuldiging te overtuigen: en het gerechtshof van 't Geweten is opgericht om 'er het verdiende vonnis over uit te spreken. — *Van zonde, omdat*, (voegt 'er de HEMELSCHER LEERAAR by,) *om dat zy in my niet gelooven. Joannes XVI: 9.*: [om hun ongeloof;] om dat zy niet gelooven in myn Dood, als de oirzaak hunner vergiffenis; in myne Gerechtigheit, als de grond van hunne aanneming; in mynen GEEST, als het kragtdaedig beginsel van hunne heiligkeit.

„ Ongeloof houdt GOD voor een leugenaar; dewyl het „ de getuigenissen verwerpt, welke Hy wegens zynen „ Geliefden ZOONE gegeven heeft. — Ongeloof treedt „ het Bloed van CHRISTUS met voeten; en is een alderfmadelyke belediging van alle zyne zaligmakende Bedieningen. — Ongeloof weêrstaat de werkingen van den HEILIGEN GEEST; wiens byzonder ampt het is, van CHRISTUS te getuigen, en zyne Gerechtigheit openbaer te maken. — Ongeloof, (hoe is 't mogelijk? zou men denken,) zet een kind van stof, een slaaf der zonde, aen, om zich zelve en zyne eigene verrigtingen tot een afgod te maken. — En, om al-

„ les

„ les met een woord te zeggen: Ongeloof is die *groot*,
 „ die veelbevattende Zonde, welke den allerheerlyksten
 „ Weg van Behoudenis, die de Alwetendheit zelve
 „ heeft uitgedagt, smadelyk verwerpt, of onheilich ver-
 „ lochent.

„ By gevolge, bekeert zich een Zondaar nooit van zy-
 „ ne Godloosheit, ten zy hy zich door een waar Geloof
 „ tot J E Z U S C H R I S T U S keert. Zoo lang als hy dat
 „ niet doet, is hy een rebel tegen het *Euangelie*. En
 „ zo snood een rebel, dat hy met naeme word uitgezon-
 „ derd, in de Akte van Euangeliesche versoening.
 „ Want gelyk hy, *die in den Z O O N geloofd, het Eeuwigh*
 „ *Leven heeft*; zoo is hy, *die niet geloofd, alreede ver-*
 „ *oordeeld, en de Toorn van G O D blyft op hem.* Joannes
 „ III: 18. 36.”

Derhalven dan, door Ongeloof sluit iemand zich zelve
 uit, daar door veroorzaakt hy zyne Verdoemenis, waar
 van God geen oorzaak is, die naar de Leer der Gerefor-
 meerde Kerk den Zondaar om zyn zonden straft. Dordsche
 Vaers, H. I. Art. 15.

C Na dus in de Twee eerste Stukken den grondslag voor
 het *Derde* gelegd te hebben, zal ik daar in twee Hoofd-
 vragen beandwoorden.

1 Waar in ligt aan Gods zyde de grond, om aan alle
 menschen, onder de Bediening van 't Euangelie leven-
 de, zyne genade oprecht en welmeenend te kunnen aan-
 bieden? of, dat by my 't zelfde zegt, om alle Zondaars te
 kunnen roepen en nodigen, om gebruik te maken van de
 aangeboden genade?

2 Welke is de Geloofsgrond voor Zondaars?

1. Op de eerste vraag antwoord ik, Dat aan Gods zyde de grond, om aan alle Zondaars zyne genade aan te bieden, ligt in de oneindige en algenoegzame voldoening van Christus aan Gods gerechtigheid. Ik heb te vooren getoond, dat die voldoening, volgens onze Formulieren, in haar aart en natuur, van oneindige Kracht en Waardigheid is, overvloedig genoegzaam tot verzoening van de Zonden der gansche Waereld. Op die grond spreekt God 'er van; Hy kan 'er (met eerbied gezegd,) niet anders van spreken. Zo spreekt de Hervormde Kerk 'er van; als zodanig moet die voldoening geloofd en beleden worden van elk gereformeerd belyder der eeuwige Euangelie-waarheden.

Is het dan waarachtig, gelyk het is volgens onze Leere, dat God de Algenoegzame gerechtigheid van Christus om Zondaars met hem te verzoenen, openbaart in 't Euangelie, en is die gerechtigheid, gelyk ze is, voor alle menschen overvloedig genoegzaam: Waarom zou God dan aan de gansche waereld niet met de hoogste waarheid kunnen verklaaren, dat Hy een Algenoegzaam God en Vader is in Christus, en zyn groote Zoon een Algenoegzame Zaligmaker voor alle en elk Zondaar die slechts die gerechtigheid voor zich omhelst en tot Hem komt om gezaligd te worden? — Zegt Gy; Ja! Maar! Hoe kan God zulks verklaaren? Hoe kan Hy oprecht wat aanbieden dat immers by Hem niet voor handen is? Ik antwoord: Dat alles wat God door 't Euangelie aanbiedt en aanbieden laat voorzeker by Hem voor handen is. Men moet een zonderling denkbeeld van Gods of Christus Algenoegzaamheid hebben, als men dezelve op eenigerleie wyze bepaalen durft, daar die geen paalen kent! Is al wat mogelyk is, by God niet voor handen? Kan God, gelyk Hy 't prachtig Heeläl, met duizenden waereldklooten,
uit

uit de schatten zyner Algenoegzaamheid heeft hervoord gebracht, niet nog duizenden zulke waerelden doen worden? Kan Hy op die duizenden waerelden niet duizenderleie soorten van redelyke en onredelyke wezens vormen, waar van wy geen begrippen kunnen hebben? Kan hy alle de daar op geplaatste redelyke wezens, door zyne Algenoegzaamheid, niet ten vollen gelukzalig doen zyn? wie durft hier Neen, op zeggen?— Is dan die gerechtigheid van Christus Algenoegzaam, om gansche waerelden van zondaars te zaligen, en is zy niet genoegzaam voor alle en elk zondaar die tot deze waereld behoort? welk een tegenstrydigheid! — Willen wy dus, met onze Vaders, de Leere der Algenoegzaamheid van Christus verdienen staande houden, wy moeten zeggen, en dit toch is allerwaarachtigst, dat Christus gerechtigheid en genade voor alle en elk mensch genoegzaam is, om hun met God te verzoenen en te zaligen, indien zy die slechts door 't waarachtig geloof omhe'zen en zich toeëigenen; en dat 'er niets onwaarachtiger is, dan dat 'er by God geen algenoegzaame gerechtigheid, genade en Zaligheid, voor alle en elk zondaar, zou voor handen zyn. Hier uit nu volgt, dat God, die zynen Zoon allen onder 't Euangelie aanbiedt en aanbieden laat, niet iets aanbiedt, dat by Hem niet voor handen is.

Zegt myn Broeder hier op: Ja, Maar, 't Godlyk besluit! — Ik antwoord: Gods bepaald besluit, om alleen de uitverkorenen te zaligen, neemt de algenoegzaamheid van Christus verdienen niet weg: 't Godlyk besluit verandert noch zyn volmaakte natuur noch de wezens der dingen. Wy kunnen noch mogen de algenoegzaamheid van Christus verdienen en Gods oneindige genade, naar 't Godlyk besluit noch afmeetten, noch bepalen; Des zondaars verplichting

om God te gelooven in alles wat Hy getuigt; is ook door 't Godlyk besluit niet veranderd noch vernietigd. —

Dan, dewyl 'er Menschen zyn die zeer duistere en verwarde begrippen van Christus verdiensten en Gods genade hebben, laat my toe te vragen: Wat den beeld hecht men toch aan Gods Genade? Is die wat anders dan zyne Goedheid aan onwaardigen? Is die een uitvloeizel der Godheid, waar door Algenoegzaamheid vermindert? Of heeft God van eeuwigheid, uit kracht van Christus verdiensten, voor de uitverkorenen eenen bepaalden schat van genade weggelegd, even als wy menschen een bepaalden schat kunnen hebben? deelt God uit die schatkamer zyne genade aan de uitverkorenen mede? Zal die schat, als de laatste der uitverkorenen is ingezameld, verdweenen zyn, even als wy de laatste van honderd duizend Guldens kunnen uitgeven en de geheele somme daar mede verdwynt? Wie durft zo denken over een algenoegzaam God! een God oneindig in Genade! — En, evenwel denkt men in den grond zo, als men de algenoegzaamheid van Christus Verdiensten. Genade en Zaligheid voor zondaars, uit het besluit der verkiezing afleidt, en daar door op eenigerleie wyze bepaalt. Door de minste bepaaing, onder wat voorwendzel ook, doet men de Algenoegzaamheid der Godlyke Genade te niete. — en, wie is vermetel genoeg, om 't oneindige, om de Algenoegzaamheid van den oneindigen God te bepaalen! — *Wie is Hy die den Raad verduistert met woorden zonder wetenschap? Is 't niet J E H O V A H d'e gezegd heeft, I K Z A L Z Y N? Job XXXVII: 1. Exodus III: 14.* — Is het dan waarachtig, gelyk het is, Dat God in Christus een algenoegzaam God, oneindig in Genade is, wie kan 'er dan ongerymdheid of tegenstrydigheid in vinden, dat

God.

God zich in 't Euangelie aan Zondaars verklaart zo als Hy waarachtig is? wie kan 'er tegenstrydigheid of ongerymdheid in vinden, dat God door 't Euangelie, aan alle Creatuuren, zyne liefde en genade belooft, en in de belofte geeft, schenkt, toereikt, uit- en aanbiedt, met die hoogstwaarachtige betuiging: Dat een iegelyk die Zyne genade voor zich aanneemt, voor tyd en eeuwigheid zal gelukkig worden? of is 't niet waarachtig dat een iegelyk die geloofd zalig wordt? of is 't niet zeker, uit kracht van Gods beloften, dat, zo allen, onder 't Euangelie levende, in waarheid geloofden, en op Gods aanbieding Christus omhelsden, dat zy dan ook alle zouden zalig worden? waar is hier verwarring? waar strydigheid? —

Hier konde ik tegen sommigen de taal des Naamathiters, Job XI: 7. aanvoeren. *Sult gy de onderzoekinge Godes vinden? Sult gy tot de volmaaktheit toe den Almachtigen vinden?* enz. Zegt my, Wyze Dwaazen! (om geen honderd vraagen te doen) hoe 't met Gods eeuwige liefde van Welbehagen, en Christus volmaakte randzoeneering, overeenkomt, dat Gods uitverkorenen, in zonde, onder schuld en vloek. geboren worden? Dat zy van natuure, naar de Bybelsche uitspraak, even als de niet-verkorenen, kinderen des toorns zyn? Dat sommigen dier volmaakt van God geliefden, niet alleen zondaars worden, zonden doen, maar zelfs monsters in godloosheid, en dat byna levenslang blijven, gelyk Manasse, en de met 's waerelds Heiland gekruiste Moordenaar? Dat Gods toorn op hun allen rust, tot dien zaligenden tyd. waar in God hun om Christus wil rechtvaardigt als godloozen, en uit kracht daar van 't Rechtvaardigend, Heiligend, en Zaligend Geloof schenkt, door en met zynen Geest? Dat zy, nu met God verzoend, zyne kinderen, zyne wettige erfgenamen, mede-erfgenamen van Christus, ja der Godlyke natuur reeds deelachtig, en op het

tederst met hem vereenigd, om zo lang als God God is, en dus eeuwig, met en in Hem zalig te leven; — dat zy evenwel dan nog Zondaars blyven, en in dit leven zo veel rampen, jammeren en ellenden, ondervinden? dat zy ook den dood, als een gevolg der zonde, moeten ondergaan? — By al het antwoord dat onze Godgeleerden, te recht, op foortgelyke vraagen geven; waar uit ten overvloede blykt, dat in Gods handelwyze geen ongerymdheid noch tegenstrydigheid is, al kunnen wy blindgeborenen, met onze aardfche, natuurlyke, en duivelsche wysheid, (Jacob. III: 15.) alles niet vatten; blyft 'er echter deswegens, voor 't ootmoedig geloof, stoffe over om uit te roepen,

Gods weg is in het Heiligdom!

Dat hier de wyze dwaas verstoffom!

ô Welbehagen! welbehagen!

Wie durft aan God meer reden vragen?

Dan, myn Broeder zal, op de myns oordeels weggenomen schynstrydigheid over Gods aanbieding, al weder zeggen: 't Godlyk besluit!... Gods besluit is eeuwig, en zo onveranderlyk als God zelve is; — Maar, alles wat God in de Bediening van 't Euangelie verklaart, stemt naauwkeurig over een met zyn besluit om alleen de uitverkorenen te zaligen. God verklaart in 't Euangelie niet, dat Christus voor en in de plaatze van alle menschen, als hunnen Borg, in zyn besluit is gesteld; noch, dat Hy alle menschen, hoofd voor hoofd, uit kracht van Christus Borgstelling in zyn besluit, wil zaligen. Neen! Maar God betuigt door 't Euangelie, dat Hy een algenoegzaam God en Vader in Christus voor Zondaars is; dat zyn Zoon een' algenoegzaame Zaligmaker is; dat elk Zondaar, tot wiens ooren de roepende en nodigende Euan-

geliefstem komt, zalig zal worden, indien Hy geloofst; Hy geeft aan ieder zondaar de gewigtigste geloofs-gronden om te kunnen gelooven, met recht en volle vryheid om dat te mogen doen, ja Hy verplicht daar toe op de nadruklykste wyze; verzekerende, dat een iegelyk die geloofst zalig, maar die niet geloofst verdoemd zal worden. — Wat toch, bidde ik u! is in deze verklaring, dat tegen Gods besluit in loopt? Of heeft God naar zyn besluit gemelde verklaring niet willen doen? doet Hy die niet? wordt naar zyn besluit en verklaring een iegelyk die geloofst niet zalig? die niet geloofst verdoemd? — Dan, wiltge nog meer? Hoor dan Vader BRAKEL 1ste Deel, Cap. 30. in § 14.

„ Men moet onderscheyt maken tuschen *het eynde van*
 „ *Godt den Werker*, en tuschen *het eynde van het Werk*,
 „ *het Euangelium*. De geheele nature van het Euange-
 „ *lium* is bequaem om den mensche tot Saligheit te ley-
 „ *den*, 't openbaert genoeghsaem den weg tot de Salig-
 „ *heit*, en het wekt genoeghsaem op, om den mensche
 „ *te bewegen tot het geloove*; soo dat het by het Euan-
 „ *gelium* niet toe en komt, dat alle die het hooren, niet
 „ *salig* worden: maer 't is de schuld van den mensche
 „ *self*, om dat hy hem niet wil laten leeren en leyden;
 „ *dat is het eynde van het Euangelium*. — Het eynde dat
 „ *Godt* voor heeft, met den niet-uitverkorenen het Euan-
 „ *gelium* te laten verkondigen, is, om den mensche den
 „ *wegh* tot de Saligheit voor te stellen en bekent te ma-
 „ *ken: Om den mensche te bevelen* dien wegh in te slaen:
 „ *om zyn goedheit* te toonen, met hem alle beweeghrede-
 „ *nen* voor te stellen, en met hem de Saligheit te belo-
 „ *ven*, indien hy hem bekeert en in Christus waerlyk ge-
 „ *loofst*; 't welk hy ook doen soude, indien de mensche
 „ *die conditie* vervulde, waer toe hy gehouden is, en 't
 „ *welk de menschelyke nature*, heiligh in Adam gescha-
 „ *pen*,

„ pen , heeft kunnen doen ; volbrenght hy die niet ;
 „ dat is niet , om dat Godt hem verhindert , of krachten
 „ beneemt ; maar om dat de mensche niet en wil , soo
 „ dat het zyn eygen schuldt is , immers de goedheid Godts
 „ moest hem tot bekeeringe leyden . En , *om den men-*
 „ *sche te overtuygen* , en van syne boosheit , dat hy op
 „ sulke vriendelyke noodiging niet en wil komen , en van
 „ de rechtvaardigheid Godts , om sulke verstooters van de
 „ aengebodene Saligheit te straffen . *Joh XV: 20.* Dit
 „ zyn de eynden , de oogmerken Godts , met het laten
 „ verkondigen van het Euangelium aan de onbekeerly-
 „ ken .” Lees dezen Auctheur voord tot § 18 , dewyl hy
 der Remonstranten tegenwerpingen oplost , en denk 'er by
 dat , volgens onze Catechismus Antw. 4. de mensch van
 God goed geschapen is , ten einde Hem te kennen , te
 beminnen , en te verheerlyken ; dat , schoon dit zyn aan-
 leg was , de mensch aan dat einde niet heeft beantwoord .
 Volgt daar uit ook dat God van zyn einde is verstoken ?
 Dat dit strydt tegen zyn besluit ? — Gy weet immers beter !
 — Heeft God dan aan den Mensch , in zynen oorsprongly-
 ken staat , op het doen van zynen wil , hem geopenbaard ,
 het leven kunnen belooven , schoon Hy naar zyn besluit toe
 wilde laten dat hy moedwillig ongehoorzaam wierd ; waar-
 om zou de onberispelike God in alles wat Hy doet , ook
 nu , aan zondaars de Zaligheid niet voorwaardelyk kunnen
 belooven , schoon Hy niet besloten heeft hun dadelyk za-
 lig te maken ? of staat dit niet gelyk ? Dat menschen die
 niet denken , noch zich zelve gelyk zyn , dit waanen ! —
 of wordt het anders geleerd van hun die , in onze Kerk ,
 voor de algemeene welgemeende aanbieding pleiten ? Laat
 elk die zulks zeggen en schryven durft , deze onwaarheid
 uit hunne erkende gevoelens of uit hunne Schriften bewy-
 zen , indien dat mogelyk zy ! !

Nu is hier nog over te toonen, dat myne denkwyze gegrond is in de Formulieren der Hervormde Kerk. — Dat onze Dordsche Vaders, op de duidelykste wyze, ja met woorden zo bevatbaar als in menschlyke taal kan geschieden, stellen. 1 Dat God alleen een bepaald getal menschen tot de Zaligheid heeft verkozen. 2 Dat alle menschen, onder 't Euangelie levende, geroepen worden, en Christus hun allen wordt aangeboden, is, myns oordeels zo onweêrsprekelyk, dat geen mensch die zich niet in staat bevindt om Wit Zwart, of Dag Nacht te heeten, zulks kan loochenen. 'k Heb dit blad. 131-133 en elders, breed genoeg getoond; men kan myne gezegden met hun vergelyken. Hier is de groote vraag. Hoe hebben zy hunne stellingen overeen gebracht? Zeer gemaklyk. Laten wy hun zelve hooren. Hoofdstuk 3 en 4. Art. 9 en 10. zeggen zy: „ Dat veele” [dat zyn allen onder 't Euangelie, als blykt uit het voorgaande 7de Art. waar zy van de Volkeren, aan welke God onder het 'Nieuwe Testament de ontdekking van zyn wil of de nieuwe bedeeeling der genade geschonken heeft, by tegenstelling van 't Oude Testament spreken; als ook uit het naastvoorgaande 8te Art. daar die Volkeren ook die veelen zyn die door het Euangelium geroepen worden, vergelyk hier mede H. 2. Art. 5. waar de verkondiging der belofte, dat een iegelyk die geloofst leven zal, die in de Euangelische roeping moet geschieden, uitdruklyk tot alle menschen, tot welke God het Euangelie naar zyn welbehagen zendt, door hun bepaald word]

„ Dat veele die door de Bediening des Euangeliums geroepen zyn, niet komen. noch zich bekeeren, daar van is de schuld niet in het Euangelium, noch in Christus door het Euangelium aangeboden, noch in God die door het Euangelium roept, en ook zelfs verscheiden gaven aan hun toebrengt, maar in de geroepenen

„ zel-

„ zelve ; van welke sommigen het Woord des Levens ;
 „ uit [vleeschelyke gerustheid niet aanneemen ; anderen
 „ het wel aanneemen , maar in het hart niet indruk-
 „ ken : en op deze wyze na eene voorbygaande vreugde
 „ des Tydgeloofs afvallen ; anderen het Zaad des Woords
 „ door de Doornen der zorgvuldigheden veritikken , en
 „ geheel geene vruchten voordbrengen , 't welk onze
 „ Zaligmaaker leert in de gelykenis van het Zaad. *Matth.*
 „ 13 Dat echter anderen , door de Bediening des Euan-
 „ geliums geroepen , komen en bekeerd worden , is niet
 „ toe te schryven aan den Mensch , als of die zich zel-
 „ ven door zynen vryen wil van anderen , die met ge-
 „ lyke of even genoegzaame genade tot Geloof en Be-
 „ keering voorzien waren , onderscheidde , (gelyk de
 „ hoogmoedige ketterye van Pelagius gesteld heeft) maar
 „ aan God ; die , gelyk hy de zynen van Eeuwigheid in
 „ Christus uitverkooren heeft , zo ook dezelve in der
 „ Tyd krachtdaadiglyk roept , met het Geloof en Be-
 „ keering beschenkt , en aan de Macht der Duisternis
 „ ontrukkt zynde , in het Koningryk zyns Zoons over-
 „ brengt ; op dat zy de Deugden des genen die hen uit
 „ de Duisternis tot dit zyn wonderbaar Licht geroepen
 „ heeft , verkondigen , en niet zich zelve , maar in den
 „ Heere roemen , zoo als de Apostolische Schriften over-
 „ al getuigen." Zie daar hoe de Vaders uitdruklyk , de
 „ bepaalde verkiezing en byzondere genade , met de roeping
 „ en aanbieding aan alle volken en menschen onder 't Euan-
 „ gelie , overeenbrengen. — Laat elk , die het strookende
 „ dezer stellingen , met alle de Bybelwaarheden , niet wil
 „ of kan zien , dezelve tegenstrydigheden noemen ? maar , dat
 „ niemand hunner langer zegge echt Gereformeerd te zyn ! —

Het ware ligt nog eene geheel nieuwe Wolke van
 Getuigen te vertoonen , ter bevestiging en opheldering
 de-

dezer zaaken; dan, ik moet en wil my bekorten. Een eenig stukjen kan ik echter niet voorby. Hoor den Grootten COCCIJUS, na dat Hy eenige ongevoeglyke spreekwyzzen, wegens Christus dood voor allen, heeft afgekeurd, zegt Hy, in 't genoemde Boek. § 149. Dat de waarheid volgens de Schriften op deze twee stukken uitloopt: „ 1. Dat Christus na den raad des Vaders, vol- „ gens de eeuwige borgtogt, een Slagtoffer is geworden, „ om te verwerven de erfenisse van zyn eigen Volk, uit „ Joden, en Heidenen; aan welke Hy uit kragt Zyner „ verdienste, en gifte des Vaders, by Testamente beset „ en gemaakt heeft een eeuwige gemeenschap in syne goe- „ deren. Joh. VI: 39. *Maar dit is de wille des Vaders „ die my gesonden heeft, dat ik al het gene dat hy my ge- „ geven heeft, daar uit niet verliese, maar het zelve op- „ wekke ten uitersten dage.* Vergelyk vers 37. *Het gene „ hy my gegeven heeft zal tot my komen:* 2. Dat dit Slagt- „ offer van Christus, waarlyk van sulc een waardye is, en „ dieswegen genoegsaam, dat de *geheele Wereld, en alle „ menschen, sonder eenige uitsonderinge tot hem komende „ de sekere en volmaakte Saligheid souden kunnen vinden, „ en dat God gewilt heeft, dat dit Slagtoffer, voor de „ Kerke geoffert, met een wonderbare bedelinge, op syn „ eigene tyden, maar egter sonder onderscheid, so wel „ aan de gene die verloren gaan, als aan de gene die sa- „ lig fullen worden, sal worden voorgesteld; met bevel, „ van deze grote Saligheid niet te versuimen, maar Gods „ sterkte aan te grypen (Jes. XXVII: 5.) in waartagtige „ bekeringe des harten tot God; daar de Heere byvoegt de „ *allerskerste verklaringe, dat alle die gene, die tot hem „ komen, in hem de Saligheid fullen vinden. Joh. VI: 40. „ Maar dit is de wille des genen die my gesonden heeft, „ dat een jegelyk, die den Sone aanschouwt, en in hem „ gelooft, het eeuwige leven hebbe, en ik dien opwekke**

„ ten uitersten dage. Welke twee stellingen , indien naawt
 „ keurig verklaart worden , en vastgehouden , so dat van
 „ geen van beide yets ontrokken , nogte tot geen van bei-
 „ den yets toegedaan werde , ik soude vertrouwen dat 'er
 „ minder argwaan soude syn in de Hervormde Kerke , enz.”
 — Wat dunkt u , myn Broeder ! zyn deze twee stelling-
 gen , in den grond niet volmaakt dezelve die onze Vaders
 leeren ? volmaakt dezelve die ik en alle die als ik denken
 vast houden en vereenigen ? Is de tweede stelling niet zaak-
 lyk die , welke Gy , en de van u zo zeer geroemde Man ,
 bestrydt ? Dat *Coccejus* hier in het woord *aanbieden* niet
 gebruikt doet niets ter zaak , Hy doet het echter § 72. in
 de te vooren opgegeven plaats ; 't komt ook niet op dat
 woord , maar op de zaak aan. Gy hebt uit *Trigland* ,
 bladz. 84 en 85. aangehaald , kunnen leeren , Dat , indien
 Gods noodiging , bidding en smeeking geveinstheid is , dan
 ook de enkele verklaring zulks is. De voorstanders der alge-
 meene aanbieding zyn het in den grond hier eens met *Coc-
 cejus* ; als gy (om uw eigen woorden te beezigen.) 't licht
 tot geen duisternis wilt stellen , zult gy u gedrongen vin-
 den te erkennen , dat Hy Gods verklaring , ook aan niet-
 uitverkorenen , grondt op de waardye en genoegzaamheid
 van 't slagtoffer van Christus ; en stelt , dat alle menschen ,
 indien zy tot Christus kwamen , de Zaligheid in Hem zou-
 den kunnen vinden ; dat Christus Algenoegzaamheid allen
 moet worden voorgesteld ter geloofs-omhelzing ; en dat de-
 ze voorstelling moet worden aangedrongen met Gods be-
 vel en verklaring , waar toe Hy Jes. XXVII: 5. en Joan.
 VI: 37 en 40. aanhaalt. — Maar hoe kan dit overeen
 gebragt worden met uwe gedachten , dat de mensch enkel
 verplicht wordt tot geloof , uit kracht van de onverander-
 lyke Zedenwet , of met de bloote bekendmaking van uwen
 voorganger , by wien zelfs die bloote bekendmaking van
 Christus en zyn Heil , den niet-uitverkorenen geheel niet

zangaat? — Wat dunkt u dan, myn Broeder! zyn deze twee stellingen van *Coccejus* niet de zelve welke Gy en de Schryver der Z..... Bedenkingen tegenstrydigheden durft noemen? Zou *Coccejus* daar in ook tegenstrydigheden hebben gevonden? Dan wat raakt u *Coccejus*, schoon gy u op Hem beroept! Wat raakt het uwen geprezenen vriend; wat de Gereformeerde Formulieren zeggen, schoon hy dezelve pryst, zonder echter daar uit één eenig bewys te berde te brengen! Zouden dit ook kunstjens van Meesters in verdichtzelen zyn? zouden zulke Helden, (gebooren in een eeuw veel verlichter dan de voorigen.) die zich tegen het menschelyk gezach wapenen, anderen ook tegenstrydigheden opdichten, om hun eigen tegenstrydigheden te bemantelen? — of is het geen tegenstrydigheid, zich Gereformeerd te heeten, en echter niet als de Gereformeerde Kerk te denken en te spreken? — of is 't geen frydigheid, een Gebod des geloofs te stellen, zonder dat zy, wien dit gegeven wordt, grond, recht, vryheid en verplichting hebben om te gelooven? — of is 't geen frydigheid te leeren: Aan den eenen kant, „ Alles wat 'er „ gepredikt wordt van Christus en zyn heil, gaat hen (de „ verworpenen) in 't geheel niet aan; God bedoelt hen „ in 't geheel niet in 't geen Hy van Christus en zyn heil „ laat en doet prediken,” en aan den anderen kant; Dat zy, die beschuldigt worden de prediking der Wet te verzuimen, onder 't schoonschynend voorwendzel van 't Euangelie te prediken, „ daar door aanleiding geven, dat veele „ met een ingebeeld deelgenootschap aan Jezus verdiensten „ ongelukkig verlooren gaan,” even als of 't mooglyk ware, dat 'er niet-verkorenen doof de prediking der Wet konden behouden worden? — Is 't niet lynrecht frydende; ja God- en Jezus Eere-beledigende, dat 'er bevolert zou worden om allen Creaturen het Euangelie te prediken;

en, dat echter 't Euangelie allen niet zou aangaan, dat God allen in 't geheel niet zou bedoelen? Dan, laat ik zwygen, zonder dieper in dien wand te graven.

B Betreffende myne tweede hoofdvraag hier te beandwoorden. Ze is: welke de geloofsgrond voor Zondaars zy?

Zyn wy verplicht, daar we weten dat God in zyn Eeuwig besluit bepaald heeft welke personen alleen zalig zullen worden, dit altyd in alle onze redenen, over 't Euangelie, in 't oog te houden, op dat wy deze groote waarheid niet verdonkeren? — Wy mogen, wy kunnen niet voor waarheid houden dat tegen één eenige bewezen waarheid strydt. 't Is een bewezen waarheid, dat niet Gods verborgen besluit, maar zyn geopenbaarden Wil de eenige regel van ons denken, doen en laten, zyn moet, en dat God naar zyn besluit zulks heeft gewild. Zo dat wy Gods besluit zo moeten verstaan en verklaren, dat het niet strydt tegen eenige waarheid van zyn Openbaaring. — Wy zullen niet naar Gods besluit, maar naar zyn Openbaaring, geoordeeld worden. De Heidenen naar de misbruikte of gebruikte Openbaaring in de Natuur. Rom. I: 18—32. III: 14 en 15. Wy, die onder 't Euangelie leven naar het al of niet gelooven en gehoorzaamen van die Leer, waar door ons de Zaligheid naby gebracht, aangeboden, en als een voor ons verkryglyk goed voorgesteld wordt. Rom. III: 16. 2 Thesf. I: 8. 1 Joan. III: 23. V: 9—13. 2 Cor. V: 10 en 11, enz.

Derhalven, in de Bediening van 't Euangelie, in de Euangelische Roeping, de Leer der Godlyke voorbeschikking ten grondslag daar van te leggen, in zyne opwekkingen, raadgevingen en bestuuringen, is de ongerymdheid zelve, en brengt de arme zielen, byzonder de aanvangelijk begenadigden, in de strikken des Satans, onder de woede van hun bedorven en ongeloovig hart, en dus in een doolhof

van verwarring. Hoor wat de yverige TEMMINK zeide, in een zyner toepassingen over Joan. 17. „Laat u” (die op ’t Getuigenis en ’t Bevel van God, die u ’t leven in Christus wylt, moet komen,) „daar in niet fremmen, „door dat vrugteloos redeneren over het besluit der verkiezinge. Treed niet in dien doolhof, die geen uitkomst heeft, dan in bekeeringe of eeuwige rampzaligheid. Of gy verkoren zyt, weet gy of ik niet van voren. Die niet tot Christus komt, weten wy zeker dat onfeilbaar omkomen. ’t Niet komen is ’t wis verderf. ’t Komen, al konde het vergeefs zyn, zal vooral den staat niet erger maken,” bladz. 233, 234. De eeuwige waarheid der Godlyk vrymachtige verkiezing en byzondere Genade behoort wel, gelyk alle waarheden, tot de voorwerpen des geloofs voor elk Zondaar, als een *waarheid*; maar, dezelve van vooren beschouwd, kan niet onder *die* voorwerpen des geloofs voor den Zondaar behooren, naar welke hy zich *in zyn komen tot Christus moet richten*, — ten ware Hy op deze wyze besloot: „De Godlyke verkiezing is vrymachtig, zonder opzigt op betere zedelyke hoedanigheden. — Had God alleen de meest geschikte menschen verkoren, ik moest zeker onder de verworpingen behooren. Maar, eeuwig dank zy de Openbaaring van zulk eene Vrye liefde! nu ben ik slechtste onder de slechten zo min uitgesloten van de mogelykheid van behoudenis, als iemand. Nu mag en moet ik op Gods roeping tot zyn genaden-troon vlugten, tot Christus komen. In dezen weg alleen kan ik weten of ik verkoren ben. Niemand, zonder in Christus te gelooven, werd ooit van zyne verkiezing verzekerd.” — Wil iemand zulk een gebruik van vooren maken van die eeuwige waarheid, en dus den Vyand met zyn eigen Zwaard aanvallen, Hy doe dat, ja hy moet dat doen. — Maar die

waarheid op zulk een wyze te gelooven, dat hy die tot een grond des geloofs zou willen leggen, dat hy eerst blyken van verkiezing zou willen zien, om dan vrymoedig te gelooven, is even als of iemand, aan de rykste tafel genodigd, vooraf een Brief van een Engel uit den Hemel begeerde, waar in stond, dat, en welke spyze, hy van die tafel eeten zou.

't Is toch volstrekt onmogelyk dat een Zondaar, die aanvanglyk door genade werkzaam gemaakt is, daar omtrent voor zich zelve voldoening kan vinden, 't welk in Gods gewoonen weg alleen door herhaalde geloofs-oefeningen verkregen wordt. Ook is 't onmogelyk, dat eenen Zondaar in zynen natuurstaat, uit kracht van de eeuwige waarheid der verkiezing, gegronde opwekking, besturing of goeden raad kan worden toegediend. In Gods woord vindt ik niet een eenig voorbeeld, waar in dezelve, van vooren beschouwd, zodanig is dienstbaar gemaakt als dees en die, door eene zonderlinge Theologie, thans meent, 't welk hier na in de beschouwing van een en andere Schriftplaats, daar toe getrokken, zal blyken; — Maar van achteren ingezien dan is deze waarheid, zo voor Gods knechten, als voor de geroepenen, welken het gegeven is op de algemeene nodiging te gelooven, van onuitsprekelyken troost. — Toen de Heiland, die groote Euangelie-prediker! de Steden, in welke Hy 't Euangelie verkondigd en wonderen verricht had, hunne ongeloovigheid verweet, en deswegens hen streng bedreigde, troostte Hy zich met 's Vaders Vrymachtig, Wys, en Goed besluit. Matth. XI: 25, 26. Toen de Joden de Euangelie-prediking gelasterd, verstootten, en daar door zich zelve des eeuwigen levens onwaardig geoordeeld hadden: dat is zich zelve veroordeelden (verg. Joan. III: 17—19.) als versmaaders van de aangeboden Zaligheid, en dus zich de verkondiging

ging dier Zaligheid, van welke zy zich hardnekkigelasteraars betoonden, onwaardig maakten; toen keerden Paulus en Barnabas zich tot de Heidenen, en tot hunne groote vertroosting geloofden 'er veele van hun, zo veele als 'er geordineerd waren tot het eeuwig leven. Hand XIII: 17—48. — Dan, wie kwam het, by 't lezen van dat Hoofdst. of van eenige Euangelie-reden, ooit in den zin te denken, dat de Apostelen hunnen last om 't Euangelie te prediken niet getrouw hebben uitgevoerd ten zy ze in de menschen blyken van verkiezing vonden! Zeker niemand dan die uit verlegenheid bewyzen zagt, om iets tegen de waarheid te bewyzen! Zeker Paulus heeft by deze hardnekkige Joden in allen nadruk zynen last uitgevoerd, hy heeft hun 't Euangelie, de belofte van 't Euangelie gepredikt, *Zo zy U dan bekend, Mannen Broeders! dat door dezen (Jezus,) U de vergeving der zonden verkondigd wordt*, was zyn taal vs. 38. En, voegt Hy 'er by: „Mesfias-moorders! kon de Wet van Moses u niet van alle zonde rechtvaardigen, dewyl 'er voor den doodslag geen verzoenende offerhande was befchikt; door dezen Jezus echter wordt aan U, zyne verraders en moorders! vergeeving, volkomen vergeeving, ook van dien doodslag, verkondigd en aangeboden. Gy hebt slechts in Hem te gelooven, Hem voor u tot vergeeving te omhelzen, want een iegelyk die in Hem geloofd wordt dadelyk gerechtvaardigd.” — Immers dit is de zin van vs. 39. — Ja! noch Jezus, noch Petrus, noch Paulus vindt ooit zwaarigheid, om de belofte van 't Euangelie aan blinde, booze, vyandige Zondaars voortedraagen tot een voorwerp des geloofs. Zie slechts Joan. III: 12—20. VII: 37, 38. XII: 44—50. Hand. III: 17—26. IV: 10—14. XXVI: 18—23. enz. — Dat de Waarheden der eeuwige Verkiezing en byzondere Genade, van achteren voor Gods Kinderen van onuitdruklyken troost zyn, vordert

geen meer bewys dan op Rom. VIII: 28 tot 39. te wyzen. — Dan, 't is ook Zonneklaar voor 't zwakste gezicht, dat niemand daar uit Personeele vertroosting vindt of vinden kan, ten zy Hy reeds geloofd; en door 't geloof weet, dat hy, in waarheid, deel aan God, Christus en de zaligmakende Genade heeft, door vertrouwlyke omhelzing en toe-eigening der Euangelische beloften, en den Drie-eenen Bond-God in en door dezelve. Hier uit volgt wettig, dat, zo de Euangelie-leer geene andere gronden van vertroosting, voor Zondaars in gevoel, opleverde dan die steunen, op 't geloof van hunne verkiezing of inwendige Roeping, dezelve voor hun die niet in dien gelukstaat zyn, datze kunnen zeggen: *Ik weet (in) wien ik geloofd hebbe*, dan eene troosteloze leere zyn zoude. — Myn hart bloedt, ik beef en worde beroerd, als ik ernstig denk dat 'er menschen zyn, die in hun bestier aan verlegen zielen zeggen: Mischien is Christus voor U gestorven. — Mischien zyt gy uitverkoren. — Mischien zult gy nog binnen komen, enz. — Wat grond van geloofs-oeffening? wat oplossing van zwaarigheid? wat nut, wat vrugt, kan dit geven? — Och! dat zulks niet veelmaal tot onnadenkelyke schade van veel arme zielen ware geweest! Och! dat ik nooit zulke gekend had en nog niet kende! — Hier van straks meer.

Dan, om myne Vraag nader te beantwoorden. Welke is dan de eenige, gepaste, en voldoende geloofsgrond?

Ik ken geen en anderen Geloofsgrond voor eenen Zondaar, zo lang op aarde 't geloof Hem te pas komt, dan 't woord van God my oplevert, dan Gods woord zelve. Doch, hoewel alle de van God geopenbaarde waarheden van ons geloofd moeten worden, in de bediening van 't Euangelie echter, zyn de Godlyke beloften de byzondere

voorwerpen van ons geloof en geloovige omhelzing; Christus is de hoofd-inhoud van alle waarheden en van alle beloften; geen zaligend geloof kan 'er plaats hebben, dan dat uit en door Hem en omtrent Hem verkeert. „ Door „ gelooven verftaa ik: het aannemen van Christus op de „ verkondiging des Euangeliums,“ zegt de vermaarde J. D'OUTREIN, en ik met Hem en alle Hervormden. Trouwens niets is klaarer. Is 't geloof, naar eene Bybelsche uitspraak, 't aannemen van Gods getuigenis, dan is noch kan de geloofs-grond geen andere zyn dan dat getuigenis zeive, Dat getuigenis byzonder, 't welk God van zynen Zoon geeft. Dit is, buiten bedenking, de Leer der Hervormde Kerk. In onze Formulieren toch wordt geen andere geloofs-grond gevonden, dan de Prediking van dit allerheuglykste nieuws, dat God zynen eeniggeboren Zoon in de Waereld gezonden heeft, op dat een iegelyk die in hem gelooft niet verderve maar het eeuwige Leven hebbe. Zie *Dordsche Vaders*. H. 1. Art. 2, 3 en 4. En in onze *Cath.* wordt op de vraag. Wat is een Christen noodig te gelooven? niet geandwoord, Al wat ons God geopenbaard heeft, maar, Al wat ons in het Euangelie beloofd werd. In de *Nederl. Belydenis* wordt ook geen andere geloofs-grond gevonden. Als Profesfor IRHOVEN vraagt: Is de eigenlyke grond, op welke men Christus mag en moet aannemen iets in den mensch, of iets buiten den mensch? dan is zyn antwoord: De eenige grond waar op men Christus *mag*, en *moet* aannemen is iets *niet in* maar *buiten* den mensch: niet in eenige *deugdelykheid in* den mensch; maar *alleen* de genadige *Belofte* des Vaders, en de *aanbiedinge*, en *genegentheid* van Christus. Zie zyne *Gronden van 't verzekerd Christendom*. 1ste Druk, bladz. 80. Zyn antwoord op de volgende vraag, mede in myne Wolke te vinden, is ook

van gewigt. Derhalven dan; de eenige geloofs-grond voor Zondhars is 't getuigenis van God; en wat getuigt God aan hun? Dit: Dat het leven in zynen Zoon is voor een iegelyk die geloof. Joan. III: 33. V: 37. vergel. Matth. XVII: 5. 1 Joan. V: 9—12. enz. Dit getuigenis mag een iegelyk Zondaar omhelzen, hier toe wordt elk geroepen door 't Euangelie, niemand mag het laten, en die 't laat verzegelt zyn verdoemenis, door 't niet verzegelen dat God waarachtig is. Joan. III: 17. 18. 33. Dan, hoe wy over 't geloof, zo als 't van ons gevorderd wordt in de Bediening van 't Euangelie, denken, of wy 't eene *voorwaarde*, een *bevel*, *eisch*, *plicht*, of *gebod* noemen, (aan alle die woorden kan men een goeden zin geven) wy moeten het, willen wy hervormden zyn, daar in eens zyn, dat het geloof alleen op grond van Gods genadige verklaring wordt gevorderd, en dat het een middel, ja het eenige middel of instrument is, waar door een Zondaar Christus en zyne verdiensten deelachtig wordt en worden kan; zonder in dit stuk zuiver *Bybelsch*, en *Rigide Orthodox Gereformeerd* te denken, moet men noodzaaklyk tot ongerymdheden vervallen. Want

1 Zo God het geloof in Christus beveelt, aan allen onder 't Euangelie, enkel op grond van zyn natuurlyk recht en 's menschen onveranderlyke verplichting, zonder dat de Euangelie-Waarheden en beloften, de voorwerpen en gronden daar van zyn, dan zou 'er een geloof gevorderd worden zonder voorwerpen of gronden te hebben. Zulk een begrip van 't geloof strydt tegen den aard der zaak, als vervolgends zal blyken.

2 Zo men al erkent dat de Euangelie-waarheden de voorwerpen en gronden des geloofs zyn, doch van oordeel is, dat 'er by den Zondaar, bekommering, verle-

gen-

genheid, gezicht van zonden, ontdekking door de wet, enz. moet plaats hebben eer hy voor zich de Euangeliebeloften mag omhelzen, en als een Zondaar met vrymoedigheid tot Gods genade-troon gaan, dan blykt niet onduister, dat in die gestalten de grond van des Zondaars vrymoedigheid tot God wordt gesteld; en op de vraag, hoe komt een mensch aan die waare bekommering, enz? moet men antwoorden; of door zich zelve, of door de wet, of door iets anders, ik weet niet wat! want indien die bekommering als 't werk van Christus door zyn Geest wordt aangemerkt, en men naar de waarheid stelt dat die door middel van de Euangelie-bediening en *niet* door de wet afgescheiden van 't Euangelie wordt gewrogt, dan volgt van zelve, dat Zondaars, ook zonder die bekommering zynde, tot Christus, zyn Geest, en 't Euangelie moeten geweest worden, om die bekommering te verkrygen; dan hier is men tegen, en daar door wordt aan den Zondaar als Zondaar allen geloofs-grond ontnomen, hem alle recht en vryheid ontzegd om in Christus te mogen gelooven, ten zy hy zulke dingen in zich bevindt, die als gevolgen zyn verkiezing worden aangemerkt, en blyken zyn dat hy belang stelt in zyne behoudenis; als dan zal hy eerst tot Christus mogen komen en Hem omhelzen, als dan zal men zo eenen eerst tot Christus wyzen! Welk een tegen-Euangelische denkwyze! Want, daar des bestierders oordeel niet onfeilbaar is, over de gemoeds-gesteldheid van zulk een mensch, en de werkzaamheden van een naby-Christen, van die van een aanvangelijk begenadigden, niet dan door de gevolgen, kunnen onderscheiden en als echt beoordeeld worden, zo zal 't niet zelden moeten gebeuren dat, door 't bestier op dien grond, zo de een als de ander verkeerd wordt behandeld. Want, oordeelt de bestierder dat de Ziel niet genoeg vernederd en verflagen is; men zal haar beuken door de wet, en alle

ha-

hare werkzaamheden aanmerken als nog ongenoegzaam om op Gods genade te hoopen: oordeelt de Keurmeester het tegendeel; men zal die ziel aantoonen, dat ze die eigenschappen heeft, welke zy, die in 't Euangelie geroepen en daar door gemeend worden, hebben moeten, om een grond van vrymoedigheid tot God te hebben. En wat is doorgaands het gevolg? dit, dat noch de een noch de ander overeenkomstig het Euangelie handelt of handelen kan! want zy, die door de wet geteisterd is, (zo dit geen miserabeler uitwerking heeft,) zal de wet aanbidden om haar Godlyke dienften te doen tegen haar aart en gebruik; en zy, die naar Christus, als een nu waarlyk bekommerde, hongerige en dorstige geweest is, zal haar honger, dorst en bekommerning beoordeelen, als van den rechten aart niet zynde: en dus zal de een zo wel als de ander van Christus, en buiten den coers van 't Euangelie blyven. — Dat het onderwerpelyk bestier van hun, die loochenen dat de beloften van 't Euangelie de gronden van geloof en bestier moeten zyn voor alle menschen, deze gevolgen heeft, leert de ondervinding overvloedig. Deze bestierders, om hun Systema staande te houden, kunnen niet anders dan tot eene wetprediking vervallen die tegen de Hervormde Leere strydt, gelyk mooglyk nog nader zal blyken.

3 Dan niet minder vreemd is 't, dat 'er zyn, die rond uit zeggen, dat de grond des geloofs niet in de uitwendige, maar *in de inwendige roeping ligt*. Men verstaat met my door de inwendige roeping, de dadelyke toepassing van 't gene in de uitwendige roeping begrepen, 'k zeg liever beloofd is. Is dit zo, dan is 'er geheel geenens geloofs-grond voor een Zondaar als Zondaar! dan heeft niemand grond om te gelooven eer hy reeds geloofd, en wel, eer Hy geloofd dat hy inwendig geroepen is! en eer hy voldoende grond

vindt

vindt om de echtheid zyner inwendige roeping als buiten bedenking te moeten stellen! Dan zullen de minsten begenadigden grond voor hun geloof vinden! Iemand die niet gelooft inwendig geroepen te zyn, of aan wiens gemoed Jezus met al zyn volheid zich zo niet heeft geopenbaard als gesteld wordt, zal daar op dan moeten wachten! Iemand die gelooft inwendig geroepen te zyn, zal by de minste twyfeling (welke toch by de beste geloovigen plaats hebben, schoon 'er in 't geloof *zelve* geen twyfeling is, of zyn kan) over de echtheid van zyne inwendige roeping zich vraagen: Welken Grond heb ik toch om Gods onveranderlyke liefde en trouwe te gelooven, die voor myn Persoon niet in Gods beloften, maar in de waarheid myner inwendige roeping ligt? welken grond heb ik om te gelooven dat ik een geloovige zal blyven? op welken grond kan ik alles verwachten wat God aan de inwendig geroepenen beloofd heeft? enz. En wat zal 'er zyn van dien geloofs-grond, in begenadigden, als zy 't voor den Heere bedorven, en hunne onderwerpelijke vrymoedigheid daar door verloren hebben? als zy daar door een Conscientie der zonde hebben, de dreigende, vloekende en doodwerkende wet, werkende op 't werkheilig beginzel, dat ook in hun nog is, als tegen hun gewapend zien? zullen zy dan niet, eer de bewyzen van Dood, Vloek en Hel in hunnen boezem vinden, dan die van hunne inwendige Roeping? of blyven begenadigden, die eens van hunnen genade-staat verzekerd zyn zulks altyd, hoe zy 't ook bederven? zyn alle verzegelden door den H. Geest ook onveranderlyk verzekerd? — Wie ziet niet klaar, dat die stelling: *De grond des Geloofs ligt in de inwendige roeping*, onbestaanbaar is met zich zelve, — en, daar ik wezen moet: zy is even

one

onbestaanbaar met de Leere der Hervormde Kerk. — Hier door toch ontkent men die Hervormde waarheid; dat een iegelyk Zondaar, door de bediening van 't Euangelie geroepen, recht, vryheid en verplichting heeft om te mogen en te moeten gelooven, op grond van Gods getuigenis? En hoe kan dan 't Euangelie 't woord des geloofs blyven! hoe moeilyk kan men dan de werking des Geestes middelyk door het Woord begrypen! welke wonderlyke regelen ter bestiering van onderscheiden menschen moet men dan geven, om zich zelveu gelyk te blyven! Een aantal van vreemde gevolgen kan men verder uit die, met de Hervormde Leere onbestaanbare stelling, afleiden.

Dan, een en ander misbegrip, strydig tegen onze Leere; komt, myns oordeels, veel voord uit de verwarde manier van denken over de Geloofs-toeëigening.

Men beschuldigt, doorgaands, de Voorstanders der algemeene aanbieding, dat zy met de Euangelie-beloften speelen, als of ze leerden, dat men zich die maar zo los moet toeëigenen, zonder over 't genadewerk des harten veel bekommerd te zyn, enz. Men zorgt echter wel om hun begrip, of door onkunde en onbedachtzaamheid, of door verfoeilyker beginzelen, getrouw voor te stellen, en om 't niet met te weinig gevolgen te bezwaaren. — Mogt ik dat voordaan voorkomen.

Ik, en alle die met my denken, begrypen dat men de Geloofs-toeëigening hebbe te onderscheiden, in eene toeëigening waar toe alle menschen onder 't Euangelie recht, vryheid en verplichting hebben, en in eene toeëigening welke alleen door begenadigden kan, mag en moet geschieden. Dit heeft ook grond in onze Formulieren. Dordsche Vaders. H. 2. Art. 5. H. 3 en 4. Art. 8.

De

De toeëigening welke alle menschen mogen en verplicht zyn te maaken, heeft vasten grond in de Godlyke roeping en verklaring in 't Euangelie, tot en aan allen die 'er onder leven. Aan alle Creaturen wordt het Euangelie gepredikt. 'Er is niemand die 't zelve hoort, welke niet gelooven mag dat *hy* geroepen wordt om tot God weder te keeren, welke niet dadelyk tot Gods genade-troon mag gaan, in de erkenenis dat 'er in 't Euangelie een verzoenden God en Vader in Christus voor onverzoende Zondaars *aan hem* wordt gepredikt, op dat *hy* die verzoening omhelze. Alle en elk Zondaar mag en moet zich de Euangelie-belofte, een iegelyk die gelooft zal zalig worden, toeëigenen. Een ieder, wie *Hy* ook zy, mag, en is verplicht dus te besluiten. „*Ik*, die onder den Naam van Zondaar, van God en Christus worde geroepen, heb de belofte van zalig te zullen worden indien *ik* geloove, Christus en zyn heil *my* aangeboden aanneme, en *my* in den Zondaars-zaligenden Euangelie-weg wil laten zaligen.” Zulke eene toeëigening mag en moet elk, al was hy de snodeste die 'er leeft, maaken, even zo wel als elk moet en mag besluiten. „*Ik* die onder 't Euangelie leef, en aan wien de Algenoezsaame God zich genadig verklaart, my alle heil en Zaligheid in Christus beloovende, indien ik dat slechts geloovig omhelze, zal voorzeker eeuwig verlooren gaan, indien *ik* daar op *geen* acht neme, my dat *niet* toeëigene, en dus in Gods weg my late zaligen.”— Wat Gereformeerde kan hier tegen hebben! — op deze wyze dan heeft elk Zondaar in de bediening van 't Euangelie een vasten grond om te gelooven. Deze grond, enkel in 't Godlyk getuigenis leggende, is de eenige waare, maar ook de volkomen voldoende, dewyl de waarachtige en eeuwig getrouwe God de Belover is. Een God, van wien de ongelukkige Bileam naar waarheid be-
tuig-

tuigde, Num XXIII: 19. *God en is geen Man; dat hy liegen zoude, nochte eenes menschen kint, dat het siem berouwen soude: soude hy het seggen, ende niet doen? of te spreken, ende niet bestendig maken?* God dan verklaart zich, zo wel de waarmaker van zyne beloften als bedreigingen te zyn, elk Zondaar moet daar op zekeren staat maaken; een ieder mag en moet, op dien Euangelie-grond gelooven, daar die zo waarachtig als God zelve is; en, wée hem die een Algenoegzaam beloovend God, en bidde Christus vermaadt! — Op deze wyze denkende worden de Euangelische uitspraken, over alle ongeloovigen, de ysfelykste donderwoorden, die hen een eeuwig-verteerden vuurgloed aankondigen. My dunkt de donderen en blikfemen van Sinaï zyn hier by flauwe stemmen en schemerende flikkeringen! **Hoe** heeft myn hart op 't bezef van den rampstaat der gener die zullen ondervinden wat het zegge: *Met vlamme vyer, wrake doende over de gene die Godt niet en kennen, ende over de gene die den Euangelio onses Heeren Jesu Christi niet gehoorsaem en zyn: Dewelke sullen [tot] straffe lyden het eeuwich verderf, van den aengesichte des Heeren, ende van de heerlijkheit zynrer sterkte. 2 Thesf. I: 8 en 9.* Als dan zal God ook verheerlykt en wonderbaar worden in allen die gelooven, overmits zy 't getuigenis van 't Euangelie geloofd hebben. volgens vs. 10.

De andere toeëigening, welke *alle*, maar ook *alleen* begenadigde Zondaars mogen en moeten maaken, heeft ook alleen vasten grond in Gods verklaring en beloften; hun geloof moet niet slechts de algemeene, maar ook de byzondere beloften, alleen aan hun onder veelerlei kenmerkende bewoordingen gedaan, omhelzen, en het beloofde goed als het hunne zich toeëigenen. Dit mogen en moeten alle begenadigden, 't zy hun geloof zwak of sterk zy,

doen;

doen; het echte geloofsleven wordt alleen uit de geduurige toeëigening der Godlyke beloften gebooren, en daar door onderhouden.

Voor aanvangiyk begenadigden, is Gods verklaring, roeping, of de aanbieding zyner genade aan Zondaars, de eenige en rechtgepaste geloofsgrond. Zy, welke hun schuld, zonde en jammer zien, zyn doorgaands zeer verre van te gelooven dat zy begenadigd, inwendig geroepen, of door den Heiligen Geest levendig gemaakt zyn. Zy zelfs, welke hunne verandering niet kunnen ontkennen, en in wien anderen dikwerf de blyken van geloof, liefde en vertrouwen op God en zyn woord duidelyk zien, zyn al dikwyls nog ver van te zien, dat hunne werkzaamheden van den rechten aart zyn. Hoe zal men het met die tedere lammeren maaken, op dien grondslag, dat de inwendige roeping de grond des geloofs zy? zal men hun uit hun onderwerpelyk gemoedsbestaan trachten te overtuigen, dat zy inwendig geroepenen, door Christus gerandfoeneerden, en verkorenen zyn? of zal men tegen hun zeggen: Al uwe werkzaamheden hebben geen gewigt, en Gods woord geeft u geen grond, om u als begenadigd aan te merken, ten zy Gods Geest het verworven heil door Christus zo krachtdadig aan u toepaste, dat gy in u zelve, of in de bewustheid van uwe inwendige roeping, den grond des geloofs vindt? Dit komt my voor de ongerymdheid zelve te zyn. Wat dan? Door 't beloovend Euangelie als den grond des geloofs aan te merken, kan men, myns oordeels, zulke zielen gezond en gegrond beftuur geven. 't Euangelie toch geeft alles aan de hand, wat ter hunner opwekking, raad, vertroosting of bestrafing noodig is; dit kan en moet zeker zo worden ingericht, dat zy, onder de medewerking van 's Heeren Geest, zo voor moedeloosheid als werkeloosheid bewaard, voor-

waars gaan in den coers van 't Euangelie, en dus in geloofs-oefeningen op de Godlyke beloften, ten einde (om eene begunstigde uitdrukking van eenen onzer uitmuntendste Euangeliedienaaren te bezigen) *de hervatte toenadering tot Christus hun het beste bewys zy dat 'er eens een eerste komst tot Hem in waarheid geweest is*; en zy dus bewustheid verkrygen van hunnen gelukstaat als begenadigden, zo, dat elk hunner besluitende zegge: Aangelooovigen is in 't Euangelie de zaligheid beloofd. Ik geloove. Derhalven ik zal zalig worden. Dit besluit maakte HEIDANUS voor my: 't is der moeite waardig Hem over de geloofstoeëgning te lezen. *Causa Dei*, bladz. 624—627.

Voor meer gevorderde begenadigden, welke met ruimte gelooven inwendig geroepenen en verkoorene geloovigen te zyn, is ook, myns oordeels, geen anderen geloofsgrond, dan die Gods woord oplevert. 't Is zo, de Heilige Geest verzegelt en verzekert hun, Hy doet hun weten de dingen die hun van God, zo in de aanbieding als bezitting, geschonken zyn; Hy getuigt met hunnen geest dat ze Kinderen Gods zyn; ja doet hun roemen in de hoope der heerlijkheid, enz. dan in dit alles vind ik geen reden, om den grond voor hun geloof daar in, of in iets anders dat *in hun* is, te stellen. Immers verliest de sterkst geloovige zyn kracht, als hy niet in geduurige geloofstoeëgning, en in de oefening des geloofs van en op Gods beloften, verkeert? Immers vindt hy, dit doende, dan zo wel den grond des geloofs buiten zich, als de bewyzen des geloofs in zich; en dit moet bestendig t'zamengaan.— ik zeg: den grond des geloofs: want *pleitgronden tot aandrang*, kunnen en mogen zeker uit onze werkzaamheden zo wel als omstandigheden ontleend worden; zie onder duizend voorbeelden alleen *Pf. 27: 8, 9*. Ik bid u! wat grond zouden toch de bewyzen van tot hier toe ontvangene genade ons geven om de voortduuring

van dezelve genade, en geduurig die nieuwe genade, welke ons in alle in- en uitwendige omftandigheden noodig zal zyn, in 't vervolg te verwagten, indien ons Gods beloften geen zekerheid gaven, dat Gods genadegiften en roeping onberouwelyk zyn, dat zyne liefde een eeuwig blyvende liefde is, en dat wy uit Christus volheid ontvangen genade voor genade? — Immers is het een ongelukkig beftaan voor een begenadigd mensch, als Hy, op zyne bewustheid van inwendig geroepen, geloovig en uitverkoren te zyn, of op zyne voorige bevindingen slechts voort geloofst, zonder in dadelyke geloofs-öfening omtrent God, Christus, en zyn getuigenis werkzaam te verkeeren? Dat men vry ievere tegen zulk een geloof, en zulke Christenen, alleen sterk in hunne inbeelding, pooge zwak te maaken, door hun te toonen, dat het echte geloofs-leven beftaat, door, in afhanging van den invloed der genade, ootmoedig en geloovig vrymoedig, omtrent de Godlyke beloften te verkeeren.

Men wende tegen myne wyze van denken over den grond des geloofs, en de daar op gegronde wyze van beftiergeving aan alle menschen, voor wat men wil en kan; als, de bedrieglykheid van 's menschen hart; dat sommigen daar door ligt een eigen gemaakt en ingebeeld geloof kunnen verkrygen; zich zelve in slaap wiegen; daar door ongelukkig verlooren gaan, enz. enz. — Beuzelingen! — Wy hebben gezien; Christus en de belofte van 't Euangelie te verkondigen is de groote hoofdzaak in de Euangeliebediening. Hier in alleen ligt de grond des geloofs voor Zondaars. Dan; Niemand kan, door waarachtige geloofs-omhelzing van Christus, en de genade in 't Euangelie aangeboden, ongelukkig worden: hier toe kan men elk, wie hy oock zy, niet te sterk aanspooren. Niemand kan, zonder die geloofs-omhelzing, of 't aannemen van Christus, behouden worden, men predike elk de Wet alle uren en levens-

lang! — Een Zielenbestierer moet dood onkundig of de onvoorzichtigheid zelve zyn, zo hy iemand tot de oefening van een eigengemaakt en ingebeeld geloof opwekt, of aanleiding geeft dat de menschen zich daar mede in slaap wiegen, zo als uw Vriend en Voorganger die gevolgen trekt uit de Prediking der algemeene beloften. Zie Z..... Bedenkingen, bladz. 17—22. Voorwaar de verkondigers der algemeene beloften, die 's menschen doodlyke onmagt, snoode onwil, en vyandschap tegen God gelooven, en als echt Gereformeerden leeren, dat alle inwendige verandering, in den Mensch, uit de Genade-gave des geloofs vloeit, zyn zo onkundig niet, om een waan, een irbeelding, waag geloof te noemen! en, zo veel ik 'er gekend heb, of nog ken, niet onvernunftig, noch onvoorzichtig genoeg, om geene vereischte bepalingen te maken, of de aangebodene van de ontvangene of omhelsde genade niet te onderscheiden! Onvoorzichtig bestier, en gevaarlyke gevolgen daar uit vloeiende, zyn veel mogelyker uit een denkwyze, die de gronden des geloofs op altoos onzekere onderwerpelyke kenmerken wil bouwen, dan uit zulk eene, die den grond des geloofs algemeen voorwerpelyk stelt, onafhangelijk van iets onderwerpelyks, en de kenmerken alleen hunne plaats laat behouden in de laatste meer byzondere toeëigening der geloovigen.

Zie daar dan den geloofsgrond voor alle menschen onder 't Euangelie, en op welk eene wyze elk, myns oordeels, met toeëigening omtrent de Godlyke beloften mag en moet verkeeren. Op deze gronden kunnen allerlei menschen, onbekeerde Zonde-dienaars, waangelooovigen, geveinsden en onkundigen, tot het waarachtig Geloof in Christus worden aangespoord, zonder dat iemand die zulks op Bybelgronden doet, het minste gevaar loope om aanleiding tot zelfbedrog te geven. Op deze gronden blyft het

Euan.

Euangelie voor allen een Euangelie. Op deze gronden blyft het geloof, Geloof, en aanvangelijk, zo wel als voordaan, 't genadewerk van God. Dan kan men recht roonen aan den natuurlyken mensch, dat het hem volstrekt onmooglyk is, door zich zelven te gelooven, en hem de inbeeldingen ontnemen, als of zyn goed hart, zyn deugden plichtbetrachtingen, of zyne wettische werken, wat toe kunnen brengen tot zyne zaligheid; dan kan men den geveinsden, zelfsbedrieger, waangeloovigen, werkheiligen, en allen die 't waar geloof niet hebben, in de engte brengen, door te toonen, dat de mensch van natuure tegen niets vyandiger is dan tegen den weg der Verzoening, en om zich enkel en alleen, zonder iets in zich zelven te zoeken, als een vervloekt godlooze in zich zelven, voor rekening van Christus geheel en alleen te laten zaligen door 't geloof; dan zullen zy, die aanvangelijk 't geloof hebben, zulk een Euangelie, dat Zondaars om *niet* of uit *Genade* zaligt, zien noodig te hebben, en daar in een innig welgevallen vinden; dan kan men die tedere schaapen van Jesus weide verkwikkend, gezond en versterkend voedsel toedienen, daar zy het toch onmogelyk vinden om door zich zelven waarachtig te gelooven, of geloovig werkzaam te zyn; en, terwyl men ook hen de werkheiligheid ontleert, den weg wyzen om met vrymoedigheid, in volle verzekerdheid des geloofs, te leeren staat maaken op de Godlyke beloften, om alle genaden, ook tot de oeffening des geloofs, van Hem in ahanglykheid te verwachten.— Dan, zoo men met dit alles gevaar mogt loopen, om door geveinsden, byloopers en napraaters, bedrogen te worden, of om hen voor oprechten aan te zien, schoon 't van achteren anders blykt, wat zwaarigheid? Geen verstandig bestierder zal, zo 't goedkeuren te pasfe komt, ooit iemand personeel goedkeuren, dan op grond van zyn oprecht of waarachtig geloof. (Ik althans wil voor niemands perso-

neel geloof instaan, schoon ik naar den aart der liefde van alle myne medemenschen, die door stamelende Kanaans-taal, en daar mede overeenkomende daden, hun geloof toonen, allergunstigst denk en wil denken. Wéé hem die de kleinen ergert, en dus Gods oogappel aanraakt!) Dan, hier van worde misbruik gemaakt! Dit zy zo! dan zal men echter nog het voorbeeld der Apostelen volgen, welke, in hunne brieven aan de Uitverkorenen, hun geloovig aannemen van Christus rechtstreeks onderstelden, en zo lang iemand als een verkoozenen aanzagen, als hy in woord en wandel een geloovige beleed en toonde te zyn. Of zou Paulus kwalyk gehandeld hebben met Demas voor een verkooren geloovigen te houden, tot den tyd toe dat hy de tegenwoordige waereld weer lief kreeg? vergelyk 2 *Tim.* IV: 10. met *Coll.* IV: 14. en *Philemon* vs. 24. ik zeg nogthands niet dat Demas niet is wedergekeerd. Zou Petrus kwalyk gehandeld hebben, met de zulken, die hy als geloovigen begroette, de van God geschonkere beloften voor te dragen, om door dezelve der Godlyke natuur deelachtig te worden, om door Geloof-enGodzaligheid oeffenende daden van hunne roeping, en daar uit van hunne verkiezing, verzekerd te worden?

Ware hier de plaats voor een verhoog over de redeneergronden en stellingen van Petrus, in 't 1ste Hoofdst. zyns 2den Briefs, 't zou, zo ik acht, niet weinig licht over deze redeneering verspreiden. Hy onderstelt toch duidelyk, dat de geloovigen uitverkooren waren; dat de geloovigen, niet alle, van hunne roeping en verkiezing verzekering hadden; dat zy door de oefening van hun geloof daar van verzekerd konden worden; ja vs. 9. toont duidelyk, dat hy hun naar den aart der liefde geloovigen acht te zyn, en dat zy, by wien 't geloof niet uit de oefening en vrugten bleek, van hem in 't ongunstigste licht geplaatst worden. Dan, in deze aangename beemden kan ik nu niet wandelen. Nog een woord: men leze met bedachtzaamheid,

heid, behalven vs. 3—7. vs. 16—21. en vraage dan, wat Petrus geloofsgrond was, en op welke gronden hy allen vermaande en opwekte tot oefening van 't geloof.

Wat zegt myn Broeder nu op dit alles? — My dunkt ik hoor u al weder vragen: Hoe kan God zulk een algemeenen geloofsgrond geven, met recht en vryheid aan allen om te gelooven, ja met aanbieding zynere genade daar toe; daar Hy toch niet voorgenomen heeft om allen die genade te schenken, dat zy kunnen gelooven, en in den weg van 't Euangelie zalig worden? Ik antwoord:

I Dat ik hartelyk wenschte, dat allen die de naam van Gereformeerd willen draagen, tot de zo zeer verlaten denkwyze, der Oude gereformeerde Leer en Leeraars, wederkeerden, en zich over den Geloofsgrond vereenigden, met het gene *Onze CALVINUS* reeds duidelyk en klaar heeft geleeraard, als hy zegt: *Inst: 3de Boek H: 2. § 29.* „ Wy „ zeggen ook dat het geloove, de genadige en onver- „ diende belofte Gods tot een fondament heeft, door „ dien het geloof eigentlyk daar in bestaat. Want al „ is 't dat het oordeelt dat God allesins waarachtig is, „ 't zy dat hy gebiedt, 't zy dat hy verbiedt: 't zy dat „ hy belooft, 't zy dat hy dreigt: al is 't dat het ook „ zyne beveelen gehoorzaamlyk ontvangt, zyne verboden „ waarneemt, op zyne dreigementen acht geeft: zo *begint* „ het eigentlyk van zyne *belofte*, het *staat* daar in, en „ eindigt daar in. Want het zoekt het leven in Godt, 't „ welk niet in de geboden, of in de verkondiging der „ straffen, maar *in de belofte der barmhartigheid* gevonden „ word, en dat in de *genadige* belofte: dewyl de belofte „ die een *Conditie* heeft door dewelke wy tot onze eige- „ ne werken verzonden worden, ons niet anders het le- „ ven belooft dan als wy bevinden dat het door onze „ macht kan verkregen worden. Indien wy derhalven wil- „ len dat het geloove niet en beve, noch en wankele, zo

„ moeten wy dat door de belofte der Zaligheid onderzet-
 „ ten: die van den Heere van zelfs en mildelyk, en meer
 „ om onzer elendigheits, dan weerdigheits wille voorge-
 „ stelt en *gegeven* wort. Daarom geeft de Apostel den
 „ Euangelio dit getuigenis. dat het *zy een woordt des ge-
 „ loefs*: en beneemt dit getuigenis den geboden en belof-
 „ ten der Wet: overmidts dat 'er niet en is 't welk het ge-
 „ loove vast zetten kan, dan alleen die milddadige bood-
 „ schap waar door Godt de werelt met hem verzoent.
 „ Daarom wort ook by den zelve Apostel het geloof en
 „ het Euangelium dikwils by malkanderen gestelt en ver-
 „ geleken, wanneer hy leert dat de dienst des Euangeliums
 „ hem bevolen is *tot gehoorzaamheid des geloofs*: Dat het
 „ *Euangelium is een kracht Godts tot Zaligheid voor allen
 „ die gelooven*. Dat *daar in de gerechtigheid Godts geopen-
 „ baard wort uit geloove tot geloove*. En dit is geen won-
 „ der. Want gemerkt het Euangelium is een *bedieninge
 „ der verzoening*, zo en is 'er belangende Godes goed-
 „ gunstigheid t'onswaart, waar van het geloove kennisfe
 „ moet hebben, geen ander getuigenis 't welk vast ge-
 „ noeg is. Als wy derhalven zeggen dat het geloove moet
 „ steunen op de genadige belofte Godts, zo en *verzaken
 „ wy niet* dat de geloovige Godes Woort *in allen stukken
 „ omheffen en aannemen*, maar wy stellen de *belofte der
 „ barmhartigheid* tot een *eigen merk* daar 't geloof op ziet.
 „ Gelyk de geloovige wel moeten bekennen dat God is
 „ een Rechter en Wreker der boosheid, en nochtans
 „ zien zy eigentlyk op zyne goedertierenheid: want hy
 „ wort hen te bemerken voorgesteld en beschreven als
 „ zodanig een die goedgeunstig is en barmhartig, verre van
 „ toornigheidt, groot van goedheidt, allen menschen zoet
 „ en lieflyk, en over alle zyne werken zyne barmhartigheid
 „ uitstortende.'?

2 Dat ik de weërspreekers van zulk een Euangelie-geloof, welk alleen de Goddelyke beloften tot zyn grond heeft, te gemoete kon voeren, wat *Calvinus* onmiddelyk op de aangehaalde plaats laat volgen, zonder echter de leenspreuk te sterk te drukken. Hy zegt: „Ik en pasfe ook niet op het „gebas van *Phigtus* en diergelyke honden, wanneerfe de- „ze bepalinge des geloofs tot de beloften van Gods barm- „hartigheid over den hekel halen, als of daar door 't ge- „loove verſcheurt en alleen een deel daar van genomen „en uitgedrukt wierdt.”

3 Dat deze en dergelyke tegenbedenkingen, als wapen- en uit het puin van 't lang verwoeste wapenhuis der Remonstranten, gezogt zyn; en dat de behandelaars derzelver wel behoorden te weten, dat die al van ouds, door de Hervormde Geloofshelden, ſtomp en onbruikbaar, ja beſchadigend voor den aanvaller zyn gemaakt. Zie hier voor bladz. 80-85 daar blyken van.

4 Dat ik my niet genoeg verwonderen kan, hoe iemand, die zegt Gereformeerd te zyn, met zulk eene tegenwerping langer voor den dag durft komen, daar die volftrekt en rechtſtreeks de Gereformeerde Leer weërspreekt, als gebleeken is, bladz. 131-134 en 159, 160.

5 Dat God aan alle Zondaars die onder 't Euangelie leven de zaligheid beloofte, indien zy gelooven; dat een iegelyk die geloofte de zaligheid verkrygt; dat het nooit kan bewezen worden dat God niet waarachtig en getrouw is in 't waarmaken van zyne beloften, om dat Hy de zaligheid voorwaardelyk beloofte en aanbiedte, aan hun die dezelve niet aannemen; dat God onder zulk eene Euangelieprediking zyne uitverkorenen de zaligheid dadelyk deelachtig maakt, ſchoon Hy aan hun noch aan niemand eenige verplichting heeft; dat allen die verlooren gaan, dat eeuwig aan hunne onkennis van, en ongelooft aan God,

Christus en 't Euangelie zullen te wyten hebben; dat het Tyrus en Sidon, Sodoma en Gomorra, ten genen dage, verdraaglyker zal zyn dan Chorazin, Bethsaida, Capernaum, en allen die tot het eeuwig leven zyn geroepen, maar door ongeloof den dood voor 't leven verkoozen hebben; en zo dit echt gereformeerd is, gelyk het is, en ik bewezen heb, dat, het aan hun, die my en anderen bezwaaren, als leerden wy tegenstrydige dingen, te bewyzen staat, dat wy afwyken van de Formulieren der Hervormde Kerk, als ook dat hunne eigen denkwyze daar mede overeenstemt.

6. Eindelyk befluit ik dit antwoord, met betrekking tot alles wat ik tot hier op uwe Tiende Vraag gezegd heb, met de woorden in onze *Nederlandsche Belydents*, Art. 13.

„ Wy gelooven dat die goede God, na dat hy alle dingen
 „ gefchapen hadde, dezelve niet en heeft laten varen, noch,
 „ den gevalle ofte fortuyne overgegeven; maer ftiert ende
 „ regeertse alfoo nae fynen heyligen wille, dat in dese we-
 „ relt niet en gefchiet, sonder fyne ordinantie: hoewel
 „ nochtans Godt noch autheur is, noch fchult heeft, van
 „ de fonde die daer gefchiet. Want fyne macht ende goet-
 „ heyt is foo groot en onbegrypelyck, dat hy feer wel ende
 „ rechtveerdelyck fyn werck befchickt ende doet, wanneer
 „ ook de duyvelen en de godtloofse onrechtveerdelyck han-
 „ delen. En aengaende 't gene hy doet boven het begryp
 „ des menfchelicken verftants; het felve en willen wy niet
 „ curieufelyck onderfoecken, meer dan ons begryp verdra-
 „ gen kan: maer wy aenbidden met alle ootmoedigheyt
 „ ende eerbiedinge de rechtveerdige oordeelen Godts,
 „ die ons verbergen zyn; ons te vreden houdende, dat
 „ wy leerjongers Christi zyn, om alleen te leeren, 't gene
 „ hy ons aenwyft in zyn woort, sonder dese palen te
 „ overtreden.”

Och

Och wierd de Godsregeering, in de Waereld en de Kerk, steeds naar deze belydenis befchouwd! Dan wordt ze, dan is ze een vrugtbare bron van waare Godzaligheid! Wie wraakt hier zyn plicht? Niemand, dan die over Gods raad, weg en gangen, niet recht wil denken!

C. Nu ben ik gevorderd tot myn Vierde Hoofdzaak, om by een en ander, in uw antwoord voorkomende zaak ftil te staan.

*t Was hier miffchien de plaats om te overwegen, in hoe verre uwe en myne denkwyze, over de van my voorgedragen ftukken, in den grond, al of niet, overeen ftemme; dan, behalven dat my dit te lang zou ophouden, zie ik geen kans om uwe, uwes vriends, en myne denkwyze met elkander zo te vereenigen, dat wy goede vrede kunnen hebben. Indien gy en uw voorganger de Formulieren der Hervormde Kerk, zo als ze daar liggen, omhelst, als de regelen der zuivere Orthodoxie, dan zal dat der moeite waardig en vroeg genoeg zyn. Dit dan ter uwer eigen beoordeeling overlaatende, trede ik terftond tot myn doel.

Gy hebt bladz. 37 en 38 de vrymoedigheid gebruikt om een en ander ftukjen, uit de Leerregelen der Dordfche Vaders aan te haalen, en plaatst uit H. 3 en 4 Art. 8. alleen deze woorden: „ Zo veele als 'er door het Euangelium geroepen worden, die worden ernstig geroepen.” Dan zegt gy: „ Maar de vraag is, wat verftaan zy (de „ Dordfche Vaders) door het Euangelium? alleen dat gedeelte van dat woord, het welk in beloften beftaat? „ waar zeggen zy dat? neen zeker niet! maar het ganfche woord van God:” Deze befchryving, omfchry-
ving.

ving, of bestempeling, (hoe moet ik zeggen?) van 't Euangelie, komt my zo duister, dubbelzinnig en onverstaanbaar voor, dat ik my uwe woorden op bladz. 32 erinner. „Dubbelzinnig te schryven, moet tot schande eener „waarheid uitloopen, en verraad dezelve.” Gy moest gezegt hebben, tot schande van een Schryver en verraad van zich zelve. De waarheid toch blyft onveranderlyk en altoos eerwaardig, men kan haar niet verraden of rooven.— Dat Gy, myn Broeder! voor u zelve u voldoen kunt met zulk een bepaaling van 't Euangelie, als zynde het gantsche woord van God, dit kan ik draagen; maar dat Gy die afleid uit onze *Formulieren* is my zo gemakkelyk niet. Waar toch vindt gy die in onze *Formulieren*, of by onze Dordsche Vaders? Niet in Hoofdst. 1. waar zy Art. 2. de openbaaring van Gods Liefde, in 't zenden van zynen Zoon in de waereld, op dat een iegelyk die gelooft, leve, en Art. 3. de Predikers van dit allerheuglykst nieuws, om de menschen tot het geloof te brengen, getoond hebbende, Art. 4. zeggen: „Op hen die aan dit „Euangelium niet gelooven, blyft de Toorn Gods. Doch „die het zelve aanneemen, en den Zaligmaaker Jezus met „het waare en levendig Geloof omhelzen, die worden „door hem van Gods Toorn en van het verderf vryge- „maakt, en met het eeuwige leven beschonken.”— Niet in Hoofdst. 2. Art. 5. te vooren bladz. 39. woordelyk geplaatst, noch in Art. 6. noch ergends.— Niet in Hoofdst. 3 en 4. Art. 8, waar uit gy 't wilt afleiden. 't Geheele Art. luid dus: „Zo veelen nu als 'er door het Euangelium „geroepen worden, worden ernstig geroepen. Want God „maakt door zyn Woord, ernstig en allerwaarachtigst, „bekend, wat hem aangenaam zy. Te weeten, dat de „geroepenen tot hem komen. Want hy belooft ernstig „aan allen die tot hem komen en gelooven, de Rust der „Ziele

„Ziele en het eeuwige Leven.” Zie daar! onze Vaders spreken in de aangehaalde stukken duidelyk, van 't Euangelie, als zynde de Prediking en aanbieding van Christus en zyn heil ter *geloofsaanneeming*, — als zynde de verkondiging en voorstelling der belofte aan alle volken en *menschen*, dat een iegelyk die *geloofst niet zal verderven maar het eeuwige leven hebben*. Zy leeren uitdrukkellyk dat *alle menschen*, hoe *ongeloovig* ook, *ernstig* of welmeenend, door dat *Euangelie geroepen* worden, en dat God alle de geroepenen, die op die roepstem komen en gelooven, het eeuwige leven in dadelyke bezitting belooft. Waar toch vindt gy, hier of elders, by hun, uwe onbepaalde bepaling van 't Euangelie? of uwe roeping zonder eene onvoorwaardelyke aanbieding van Gods genade? of hebt gy u gegrond op hunne woorden: „God maakt door zyn „Woord ernstig en allerwaarachtigst bekend wat hem aangenaam zy.”? Zeggen zy daar in: 't Euangelie is 't gansche woord van God? Neen zeker niet: in 't woord van God wordt de leer van 't Euangelie gevonden; maar daarom is 't Euangelie 't gansche woord van God niet. — Ik sta u genegen toe, dat in 't gemelde 8ste Art. 't Euangelie in zyne ruimte, of deszelfs bediening moet verstaan worden, als uit Art. 9. onweerspreeklyk blykt; dan, 't is even zeker dat onze Vaders die waarheden, welke ik te vooren als de ziel van 't Euangelie heb opgegeven, en de werkzaamheden der Euangeliedienaars, op Godlyken last, daar omtrent, uitdruklyk bedoelen; als ook dat zy verre zyn van die gedachten, dat in de bloote voordragt der waarheden, of de prediking van de eeuwigduurende liefdewet, waar van zelfs de duivelen niet ontslagen zyn, de rechte Euangelieprediking zou bestaan. — Ik sta u ook van harte toe, dat wy het gansche woord van God, in alle deszelfs deelen en leden, moeten eerbiedigen en gelooven; dan,

dan, alle de daar in vervatte Boeken behelzen het eigenlyke Euangelie niet. Vergelyk slechts in uwe gedachten het Boek van *Esther*, met *Mattheus Euangelie*; het Boek der *Richteren* met *Paulus Brief aan de Romeinen*; of *Jesaja* 36 tot 39. met Hoofdst. 40 tot 45.— Dan uw oogmerk in 't Euangelie, als zynde 't gantsche woord van God, te beschryven, en in de Vaders H. 2. Art. 5. aan te haalen, is kennelyk om daar uit te besluiten: *Dat Gods genade niet aan alle menschen oprecht, welmeenende, en op vasten grond worde aangeboden*, zo als die by u gehaatte menschen leeren, schoon zy daar in de Vaders *woordelyk en zaakelyk* op 't spoor volgen. Maar Broeder! dwaalende Broeder! indien Gy 't woord *Menschen* in dat Art. geleezen had, wyl het 'er staat, voor 't cog van 't gemeenst verstand en dus althands voor 't uwe niet dubbelzinnig, noch in 't verband onbevattelyk is, dan, vermoede ik, zoudt gy in dat Art. en de gronden uwer redeneering wellicht strydigheid gevonden hebben; dan vertrouw ik, dat niemand van uwe Lezers ligtelyk beslooten zou hebben, dat uwe stellingen, over 't Euangelie en de Euangeliefche roeping, door dat Art. in 't allerminst begunstigd worden: in tegendeel zou elk, als met een opslag van 't oog bemerken, dat even *daar door* uwe denkwyze om verre geworpen wordt; en dat *uw* Euangelie geen Euangelie blyft voor *alle* menschen, om dat gy, de belofte daar van wechnemende, het zyn *wezen* doet verliezen, althands voor allen, die als nog geen belang stellen in hunne behoudenis. — Ik houde my dan verzekerd, dat zy, die een weinig doordenken over de leer onzer Formulieren, met den grond waar op gy uwe uitwendige roeping bouwt, noch met uwe roeping en Euangelie zelve, zullen te vrede zyn. Gy toch staat nergends toe, dat de blyde boodschap van 't Euangelie tot alle menschen moet worden gebragt; zo dat alle menschen

in

in de Godlyke roeping, hoe blind, afkeerig, vyandig en snood die ook zyn mogen, eenen grond om te gelooven hebben; en dat dus aan alle menschen de belofte van 't Euangelie moet voorgesteld of gedaan worden. Dit evenwel is zo duidelyk de leer onzer Dordsche Vaders, ook in 't van u aangehaalde Art. als het getrouw en zonder uitlating gelezen wordt, dat men willens blind moet zyn om dit niet te kunnen zien. Herlees hier 't gene ik bladz. 131 — 134. gezegd heb.

Over de zonderlinge sprongen die gy in 't aanhaalen der gemelde Art. maakt, behalven de vermindering van 't ééne Art. wil ik niet veele aanmerkingen maaken. Die u, op uw woord, willen gelooven, dat het Euangelie 't gansche woord van God is, zonder nader bepaaling, of iets tot nader verstand van zaken, als 'er in uw antwoord op de zesde vrage te vinden is, zullen onvermogend zyn om die te gevoelen. Hun die ze gevoelen, en betere gedachten begeeren, zou ik raaden de Dordsche Vaders zelf te lezen, en deze woorden van den grooten PERKINS in 't geheugen te prenten. „ *Het oogemerk des gantschen Bybels, is Christus, met zyne weldaden, die ons geopenbaart, voorgesteld, en aangeboden wordt, in de Hooft-belofte des woorts: waar van de inhoudt is: Dat God wil geven vergevinge van zonden en 't eeuwige leven alle de gene die in Christum willen gelooven. I Joan 3: 23. By deze Hooft-belofte heeft Godt by gedaan een Hooft-gebodt, 't welke ons gebiet dezelve belofte te gelooven, of Christum met zyne weldaden ons zelve toe te eygenen.*” Zie het 3de Deel zyner werken bladz. 232.

Het belge mynen Broeder niet, dat ik hem zonderlinge Sprongen heb toegekend, zonder die te noemen: want, voor dat gy de Dordsche Vaderen aanhaalt, valt gy vry sterk in 't waare gevoelen van uwe partyen, en wel, na dat gy hun op 't onbillykst en scherpst hebt tegengesproken.

ken. *Door* die aanhaaling verlaat gy hun, de Vaders, en u zelve. *Na* die aanhaaling kant gy u weer tegen hen, met uwe onbekookte bestempeling van 't Euangelie. *Daar op* haalt gy dan de Vaders H. 2. Art. 8. aan, even als of zy, tegen wien gy de lugt slaat, loochenaars waren van de waarheid in dat Art. geleerd. *Hier op* maakt gy de vreemdste Parade, in deze woorden: „Vergelyk nu vry, myn „Leezer! onze denkwyze van vooren tot achteren, en, zo „gy het licht tot geen duisternis wilt stellen, zult gy u „gedrongen vinden te erkennen, dat deeze stelling der „Dordsche Vaders ook de onze is.” Deze nodiging aan uwen Lezer is in der daad kunstig, en zo kunstig als vreemd. Gy maakt die alleen betreklyk tot het naastvoorgaand Art. der Dordsche Vaders, in de woorden: „Deze „stelling.” Gaarn doe ik u het recht met te erkennen, dat die stelling ook de uwe is. Dan in de woorden „onze „denkwyze van vooren tot achteren” is die betreklyk, *niet alleen* tot de vorig aangehaalde Art. *maar ook* tot uw geheel geschrift. Althands men kan zich niet onthouden van te denken, dat, *naar uw oordeel*, 't aangehaalde uit de Vaders', bladz. 37. niet tegen uwe denkwyze frydt, *ten zy men het licht tot duisternis stelde.* — Al behaagt het mynen Broeder, ook voortaan, my eenen duisterling te noemen, ik moet hem echter op 't ernstigst verklaaren, dat ik, naar myn oordeel, de duisternis tot licht zou stellen, indien ik in uw Euangelie en Roeping, 't Euangelie en de Roeping van Gods woord en van onze Vaders, vond. — Ik nodige u, en alle Lezers, die bevoegde beoordeelaars zyn, zonder uwe vonnisvelling, om alle myne stellingen, met Gods woord, en alle de stellingen onzer Formulieren, te vergelyken; meer wensch ik niet; latende het gevolg, met vry wat minder twyfeling als gy over uw eigen gevoelen toont, over. —

Zo veel, en niet meer; dacht my noodig hier te zeggen over uw beroep op de Formulieren; u verder wyzende naar 't gene ik bladz. 130-138. 159 en 160 heb voorgedragen.

Dan, ik heb bladz. 141-143 iets aangemerkt over de Wet-prediking van uwen voorganger, 'k moet hier kortlyk ook iets over zyn Euangelie zeggen. De Man staat in zyne Z. Bedenkingen bladz. 13 toe; dat het woord Euangelie blyde boodſchap beteekene; dan doorgaands en welallermeest; zegt hy, wordt het gebruikt voor de ganſche Leer en Prediking van Jezus en zyne Apostelen. Om dit te bewyzen verzoekt hy bladz. 14 onder veele plaatzen te zien. Gal. I: 6-9. II: 5. 7. 2 Theſſ I: 8. 2 Tim. I: 8-10. en daar uit beſluit hy; *Dat het NB. valsch is; dat de echte Euangelie-prediking zou bestaan in die blyde boodſchap* (die zeker 't Euangelie zelve is,) *tot Zondaars te brengen*; enz. — Hoe ongezouten hy zyne Wet-prediking door aangestipte Schriftplaatzen poogt te staaven; daar van heb ik bladz. 142 een voorbeeld getoond; 'k zal hier ook slechts in ééne proeve toonen, hoe krachteloos gemelde Schriftplaatzen voor zyne Euangelie-prediking zyn; ja, dat die plaatzen ſterk tegen hem zyn. — Vooraf merk ik aan: 1. Dat de Man moest bewezen hebben: Dat het woord *Euangelie*; immer in Gods woord de *zeden-wet* beteekene, of dat ooit dit woord gebeezigd, en de zeden-wet bedoeld worde; anders weten wy dat de Leere des Heils *de Wet* genaamd wordt, Jez. II: 3. VIII: 20. Micha IV: 2; dan zou hy tot zyn doel wat afgedaan hebben: want hy staat niet toe, dat het Euangelie, (dat onweêrsprekelyk in zyn eigen aart alleen beloovend is of alleen in beloften beſtaat,) aan onbekeerden als zodanig moet worden gepredikt. 2. Dat hy moest getoond hebben, dat 'er ergends zo van de Euangelie-prediking, hoe ruim ook genomen, gesproken wierd; dat de verkondiging van de blyde boodſchap der genadige

verlofing van Zondaars, of de beloften van 't Euangelie; en de waarheden daar toe betreklyk, niet als 't voornaamfte deel der Euangelie-prediking wierde aangemerkt, of immer daarvan uitgefloten. 3. Dat hy hier, en elders, de voorftanders der algemeene aanbieding doet voorkomen, als of hunne geheele prediking beftond in flechts te zeggen: „Zondaars! wy bieden u Christus en zyn heil aan. Christus en zyn heil wordt u allen in de belofte gefchonken.” (op dat ik zyne ontaarte trekken en treken verzwylge.) 4. Dat zyn argument op de laatstaangehaalde bladz. uit Marc. XVI: 15. in vergelyking met Matth. XXVIII: 19. belachlyk en tegen Hem is. — Niemand toch wordt *redelyker wyze* een Discipel van Jezus, ten zy de Euangelie-leer hem voorgedraagen worde, en wel op eene wyze, dat de omhelzing daar van hem voordeel doet verwachten. Dat dit kan gefchieden, zonder dat het Euangelie, de beloften van 't Euangelie, aan Zondaars, zo als ze zyn, worden voorgesteld, en 't beloofde goed aangeboden, met verzekering dat elk die waarlyk geloof dadelyk daar van deelgenoot zal worden, is boven myn begrip. — Niemand wordt *een waar* Discipel van Jezus, ten zy, door middel van 't Euangelie, hem 't waar geloof gefchonken worde, en Hy op grond der Euangelie-verkondiging, de genade hem daar in aangeboden omhe'ze, en zich toe-eigene, zo, dat hy zyn hart met Jezus vereenigd, en zich door Godlyke genade gewillig gemaakt vindt, om Jezus als Heer en Meester te volgen. —

Tot een voorbeeld, dat die Schryver zyn zogenaamd betoog, over 't Euangelie-prediken, op een valsch voorgesteld Principium rust; bepaal ik my by de van hem eerst aangehaalde plaats, Gal. I: 6—9. Dat Paulus zich, in zynen Brief aan de Galatiërs, verzet, tegen de valsche en tegen-Euangelifche leering, als of de Ceremonieele- en Zeden-

den-wet in aanmerking moest komen in de rechtvaardiging eens Zondaars voor God; Dat verleidende Leeraars dit in die gemeente leerden; en veel ingang vonden; Dat Paulus die leering als 't Euangelie de hartader aftekende aanmerkt, moet ik slechts erinneren. — Dat het Hoofdstuk van Paulus Euangelie-leer bestond, in de Leer van de rechtvaardiging des Zondaars voor God; enkel uit genade, door, of uit kracht van Christus verdiensten, alleen door 't geloof te omhelzen; zonder eenige aanmerking van wettische werken; is uit zyn brief aan de Romers, en uit dezen aan de Galaters, tot schande van Paus- en Pelagius-gezinden, blykbaar. — Dat veele in de Galatysche gemeente van dat grond-leerstuk waren afgeweken, en zich tot de Wet, zó der Zeden, als der Ceremoniën, hadden gewend, om ook daar door hunne rechtvaardigheid voor God te zoeken, was den Apostel tot bittere snart. Dit deed hem in heiligen yver ontbranden, en, op eenen achtbaaren en ernstigen toon, tot hen zeggen. „ *Ik verwondere my dat* „ *ghy soo haest [wyckende] van den genen die u in de ge-* „ *nade Christi geroepen heeft, overgebracht wort tot een* „ *ander Euangelium. Daer der geen ander en is: maer* „ *daer zyn sommige die u ontroeren, ende het Euange-* „ *lium Christi willen verkeeren. Doch al waer 't ook dat* „ *wy, ofte een Engel uyt den Hemel u een Euangelium* „ *verkondigde buyten het gene wy u verkondight hebben,* „ *die zy vervloecht. Gelyck wy te voren geseght hebben,* „ *[soo] segge ick oock nu wederom, indien u yemant een* „ *Euangelium verkondight buyten het gene ghy ontfangen* „ *hebt, die zy vervloecht.*” Nu is de vraag of 'er in deze plaats zulk eene Euangelie-verkondiging voorkomt, waar in de wet der Zeden, of, voor aan staat; of, als een voornaam deel daar van wordt aangemerkt; of, waar in de belofte van 't Euangelie, dat een tegelyk die in Christus

geloof, gerechtvaardigd, geheiligd en gezaligd zal worden? niet als het voornaamste deel van 't Euangelie, of liever als de ziel daar van wordt aangemerkt? — Ik durf vrymoedig antwoorden; dat het een ongegrond, stout, en valsch verdichtzel is, dat in deze plaats, of ergens in Paulus brieven, ja in den ganschen Bybel, zulk eene Euangelie-verkondiging voorkomt; en dat zy, die de Euangelie-prediking zonder de Prediking der beloften begrypen, Paulus Euangelie tegenspreken, en met de valsche Leeraars in de Gaatfche gemeente min of meer heulen! — Waar toch yverde Paulus tegen? Hier tegen: Dat de valsche Leeraars Christus niet als het algenoegzame voorwerp des geloofs voordroegen; Dat zy een ander middel als de geloofs-omhelzing van Christus, op grond der Godlyke belofte en aanbieding, tot rechtvaardiging des Zondaars leerden; Dat zy de werken der wet ter rechtvaardiging mede noodzakelyk achtten; Dat zy mede uit kracht van de werken der wet erfgenamen van de belofte des levens zochten te worden, enz. Dit is het *ander* Euangelie! Hier door wierd het Euangelie van CHRISTUS verkeerd! Tegen zulken, die gehoor gaven aan de verleiders, over welke Paulus den vloek uitspreekt, zegt die Godsmann, onder andere scherpe doch heilzame verwytingen en bestraffingen, *Gy zyt van de genade vervallen!* Hoofdst. V: 4. Van welk eene genade? van geene andere, dan die hun in de beloften van 't Euangelie gepredikt wierde. — Ik Heb een Werk van den grooten WITSIUS, uit het Latyn in 't Hoogduitsch vertaald, genaamd *Paulinische Gottseligkeit*, waar in Hy deze woorden van Paulus dus uitgebreidt: „ Der Sinn des Apostels, *ihr seyt von der Gnade aus gefallen*, ist also: Da ihr, ô! Galater, zu der „ Gnade beruffen werden; da ihr Hoffnung zu derselbigen „ gehabt; so kommet ihr in einen stand, da ihr nun alle

„vorthelle der Gnade und alle herrliche Früchte derselben selbigen verliehret, und euch selbst stürzet, auch würdig macht gestürzet zu werden.“ bladz. 837.

Heb ik niet genoeg gezegd ter overtuiging waar in Paulus, Euangelie bestond, 'k bepaal my dan nog een oogenblik by het derde Hoofdstuk dezès briefs. Hy noemt de Galaters *uitzinnig*, om dat ze Jezus Christus, hun door zyne Prediking zo klaar voorgedraagen, of voor hunne oogen geschilderd; niet als 't eenige voorwerp des geloofs erkenden, noch hem alleen omhelsden tot rechtvaardiging. — Om dat zy zich tot de wet keerden, schoon ze door de Prediking des geloofs, niet door die der wet, den Geest ontvangen hadden. Hy stelt uitdruklyk: dat de belofte des Geestes door 't geloof verkregen wordt; dat 'er geen wet gegeven is machtig om levendig te maken; maar dat de belofte uit den geloove Jezu Christi den geloovigen gegeven wordt; dat de Leere des geloofs en niet der wet daar toe het middel was. — En, hoe merkt hy de Wet aan? als der Jooden tuchtmeester tot Christus, *om uit het geloof gerechtvaardigd te worden*. Ik geloof dat, naar Paulus 'doel, hier voornamelyk op de Ceremonieele wet moet geöogd worden, dan, 't zy men 'er die, of ook die der Zeden door verstaat, ja al wilde men dat die hier alleen bedoeld wierde; — dit is klaar, dat Paulus de Wet, als niet tegen de beloften van God zynde, zo dienstbaar maakt aan 't Euangelie, als 't eenige voorwerp des geloofs, dat men, in zyne geheele redeneering, geen één denkbeeld kan vinden, van eene Wetprediking, onderscheiden, of afgetrokken van 't Euangelie, in beloften bestaande: ja, Paulus zou zich lynrecht tegen gesproken hebben, als Hy de Wet, *in dien zin*, een tuchtmeester tot Christus noemde, dat hy aan dezelve geen vermogen had toegeëigend, om den ongerechtvaardig.

digden Zondaar tot kennis van zyn diepe ellende te brengen, ten einde daar door op te klimmen tot den staat des geloofs, om uit het geloof, als dan, gerechtvaardigd te worden. Zeker dan was de Wet levendigmakende! dit ontkent hy! hier tegen yvert Hy! — Dan, waar toe zou ik my hier langer ophouden, of myne gezegden nader ontwikkelen? — Men leze Paulus! —!

Wat dunkt u myn Broeder! had de Schryver der Z. Bedenkingen, om zyne Euangelie, of liever zyne wetprediking, te staaven, wel ongelukkiger plaats voor hem, kunnen aanvoeren? Is hy 't in den grond niet *eenigzins* eens met hun tegen welken Paulus yverde? — Ik houde my ten volle verzekerd, dat Paulus, zo hy verrees, tegen zyne wetprediking zou yveren met de zelfde redenen die hy tegen de Galatiërs aanvoerde, en denkelyk zou Hy ook u ten dezen aanzien vry wat te zeggen hebben. De redenen voor dit myn gezeg zullen u vervolgens voorkomen. Intusschen kan men in de *Vredelievende aanmerkingen*, van den Heere WITSIUS, een uitstekend Vertoog, over *de Prediking der Wet en des Euangeliums*, zynde dit den tytel van Hoofdst. 15, vinden. Hier mede behoorden allen, die *Hervormden* willen heten, in te stemmen.

Na dat ik dus by uw Euangelie, en uw beroep op de Leerregelen der Dordsche Vaders heb stilgestaan, ga ik over tot uwe omschryving van de uitwendige Roeping.

Gy zegt: „ Dat zy bestaat in de bekendmaking van
 „ de volgende zaaken: God heeft den Mensch recht ge-
 „ schaapen, maar de Mensch is door eigen schuld van
 „ God afgefallen, en daar door is de geheele wereld voor
 „ God verdoemelyk, — maar Gods Volmaaktheden en
 „ Wet, die door de zonden geschonden waren, zyn door
 „ de volmaakte Borg-voldoening van Gods eigenen Zoon,
 „ die

„ die van eene oneindige waarde is, op het hoogste ver-
 „ heerlykt; God is daar door waarachtig voldaan en ver-
 „ zoend, voor een gedeelte van het zondig Menschdom;
 „ Hy heeft in die Verzoening zulk een volkomen genoe-
 „ gen, dat uit kracht derzelve zy alle, doch ook zy maar
 „ alleen, voor dewelke deeze voldoening vrymachtig ge-
 „ schikt is, daar door deelgenooten worden van de genade
 „ hier, en heerlykheid hier naa. God eischt nochtans
 „ van dat gedeelte der Wereld, daar dat Euangelie gepre-
 „ dikt word, langs deezen weg, door waarachtige Bekee-
 „ ring en geloovige omhelzing van deezen weg, tot Hem
 „ als haaren Opperheer weder te keeren, met een Goddelyke
 „ belofte, dat allen, wie zy ook weezen moogen, die gehoor-
 „ zaamen zullen, voor tyd en eenwigheid behouden worden.”

(*) Ik zou deze beschryving niet willen bevitten, in-
 dien ik ze in een ander werk las dan in een tegenschrift te-
 gen de algemeene aanbieding, — men zou de gansche be-
 schryving rechtzinnig kunnen verklaren, als men die aan-
 bieding onderstelde en daar in opgesloten rekende; —
 Maar nu verandert het de zaak geheel: want gy, geen al-
 ge-

(*) Zo min ik genegen was om met myn naam voor myne Wolke
 te pronken, zo min lust het my met eens anders fraaie vederen als
 de myne te pryken. *k Bericht daarom hier, dat ik myne aanmerkin-
 gen, op de 1de vraag, dus verre byna had afgewerkt, toen ik een
 bezoek van mynen vriend den Heer J. C. M O N R ontving, waar
 in Hy zo gewillig op zich nam als ik Hem dien taak gunde, bo-
 venstaande omschryving te examineeren, en *t gene voords op de-
 ze vraag moest worden aangemerkt te zullen uitwerken. Zo dat
 alles wat hier op volgt tot aan de 1de vraag toe, het werk myns
 vriends is, door my volledig overgenomen. — Wordt een of
 andere reeds behandelde zaak herhaald, dit kan niemand verwon-
 deren, en geschied ook zeker niet te vergeefs, dewyl die dat of te
 meer bevestigd, of korter t'zamengetrokken wordt.

gemeene aanbieding erkennende, moet in 't laatste deel der beschryving reden gehad hebben, om juist te spreken van een Godlyken *eisch* van wederkeering tot Hem als *Opperheer*, en eene belofte van Zaligheid op de *gehoorzaming* aan dit *gebod*; Gy moet dit alles verstaan, zonder eene door u bestreden *aanbieding* zyner genade, dus zonder een algemeene bekendmaking aan elk in 't *byzonder*, dat God zich aan *hem*, zo wel als aan anderen, als verzoend, en dus voor hem ook genaakbaar, aanbiedt, en zonder dat hem een belofte te gemoet komt van den Geest der genade en des geloofs, om hem zelfs op dien weg van gehoorzame wederkeering te brengen! —

Maar, indien dit niet is een Nieuwe *Wet des Werkverbonds* prediken, ken ik 't niet! 't Werk-verbond weet niet dan van *eischen*, kent God alleen in de betrekking van *Opperheer*, hecht de Zaligheid alleen vast aan gehoorzamen. — Juist dit doet uwe beschreven Roeping ook. Gy zegt: Neen! ik spreek van *geloovige omhelzing van dezen weg!* te weten de Borg-voldoening van Gods eigen Zoon. — Maar gy spreekt daar van enkel als van een *eisch*; en immers het Werkverbond eischte ook geloof aan alles wat God openbaarde, dit bewyst gy zelf zeer wel bladz 25 en 26. —

Dan wat zeg ik! — deze Roeping gaat nog verder dan 't Werkverbond ooit ging. — Daarin eischte God een gehoorzaamheid die den mensch mogelyk was en waar toe hy krachten had.

In de voorstelling van 't verbroken Werkverbond aan den Zondaar, eischt God nog die gehoorzaamheid die hem mogelyk geweest is, en nu alleen by toeval onmogelyk is.

Maar in de voorstelling van dit zoogenaamd Euangelie, eischt God een gehoorzaamheid die door zich zelve onmo-

gelyk is, te weten, aan een bevel des geloofs dat geen waarheid ten voorwerp heeft, hem eerder rakende dan hy blyken van verkiezing heeft; — aan een bevel om eenen Weg ter Zaligheid geloovig te omhelzen, die voor hem niet opengezet wordt, door eene vrye, onbepaalde, hem rakende aanbieding; — dus aan een bevel des geloofs dat geen grond des geloofs heeft.

Ai Broeder! mag ik u niet wel vragen, gelyk Paulus aan de Galatiërs deed: „ Hebt Gy met den Geest begonnen, „ voleindigt gy nu met het vleesch? Dit alleen wil ik „ van u weten: Hebt gy den Geest ontvangen uit de wer- „ ken der Wet, of uit de prediking des Geloofs? Cap. „ III: 2, 3.²⁴

Laat my toe dit stuk nog wat nader in 't licht te zetten.

Ik wil erkennen, deze nieuwe wyze van het algemeene aanbod der Genade te bestryden, heeft myn aandacht ook opgewekt tot een nieuw onderzoek. — Ik noem het een *nieuwe* wyze, om dat ik dezelve tot hier toe nimmer van den Predikstoel gehoord heb, en ook in geene Schriften gevonden, dan voor 't eerst in de Z. Bedenkingen en nu in uw werkjen. — LAMPÉ, wien niemand den lof van geleerd en godvruchtig zal weigeren, al stemt men in verscheiden stukken niet met hem in, heeft, schoon hy meer dan eens zoo spreekt, als hy, indien hy de aanbieding niet algemeen stelde, nooit zou kunnen doen, waar van in de Wolke van getuigen staaltjes te vinden zyn; in eene opzettelyke verhandeling getracht te beweeran, dat het *gebod* des geloofs niemand dan de uitverkorenen zou raaken; — maar hy is mannelyk wederlegd door den grooten J. à MARCK, beide stukken komen voor in hunne Latynsche Werken, doch ik bezit van beiden eene geschrevene Nederduitsche Vertaling.

Ondertusfchen, dit zou nog eer tot een geregeld stelzel te brengen zyn, dan deze nieuwe vinding, dat men, niet meer kunnende loochenen de *algemeenheid* der uitwendige *roeping* tot allen die daar onder leeven, die roeping begrypt, enkel in een *gebod* te bestaan zonder aanbieding of belofte. — waarlyk, als ik dit indenk, dan wordt my zulk een bloot bevel een hardheid, oneindig ondraaglyker dan het nadeeligst licht waar in men de aanbieding aan verworpenen ooit stellen kan. — Let eens: God maakt den verworpenen zoo wel als uitverkorenen *bekend*, dat hy een zeker aantal uitverkorenen wil zalig maaken: hy maakt daar toe het middel *algemeen* bekend, maar biedt het *niet* even algemeen aan: — ja biedt het in 't geheel *niemand* aan, *in dien staat* in welken hem de bekendmaking vindt; — want de aanbieding raakt niemand, eer hy in zulk eene gesteldheid is, die een vrugt is van den Geest der genade, en dus van Gods verkiezende liefde en Jezus heilverwerving — in die gesteldheid komen de verworpenen nooit, — dus raakt hun ook nooit de aanbieding; — dus kunnen zy ook nooit zwaarer gestraft worden over ongeloovige verwerping dier aanbieding. — Ze zullen evenwel zwaarer straf ontvangen, als onder die bekendmaking geleefd hebbende: — dit kunt gy niet ontkennen, dit wordt te klaar geleerd Matth. XI: 20-23. Rom. II. Hebr. II. en elders. — dus zal de reden van dat zwaarer oordeel zyn, de ongehoorzaamheid aan een *bevel* om Gods genade in Christus aan te nemen *zonder aanbieding* van die genade; — dus aan een ongegrond, aan een, niet by toeval maar *door zich zelve*, onmogelyk bevel. — En waar toe dat bevel? — Niet om een grond des geloofs te wezen, dat kan 't niet zyn zonder aanbieding: 't is, of *zonder reden* en oogmerk, of 't heeft het bepaalde doelwit om de verworpenen te

zwaarer te kunnen straffen. — Het eerste weet ik niet over-
 een te brengen met Gods wysheid; voor 't laatste schrik
 ik. — Dan zou God de verworpenen onder 't Euangelie har-
 der handelen dan de duivelen; wier eeuwigduurende ver-
 plichting tot wederkeeren hun wel onder de eeuwige straf
 zal houden; maar wier straf niet *van Gods wege* nog ver-
 zwaard wordt door eene daadlyke vernieuwing van 't be-
 vel tot wederkeering. — Dan wilde ik het antwoord wel
 eens hooren, dat gy aan een wanhoopig Zondaar geven
 zoudt, die zich zelve onder de verworpenen telde, en die,
 wanneer gy hem dat Godlyk bevel om weder te kee-
 ren, zonder aanbieding of belofte voorstelde, u die taal
 eens duivels te gemoet voerde; Laat af van my! wat heb
 ik met u te doen? Zyt gy gekomen om my te pynigen
 voor den tyd? — Ik denk niet dat gy zulk een Wanhoop
 voor zaligmakende ontdekking zoudt aanzien, en hem *op
 dien grond* de aanbieding doen; dat zou allerroekeloost
 zyn; maar al deed gy dat, ik vrees dat gy daar mede nog
 weinig by hem zoudt uitrichten, zoo lang gy het aanbod
 tot hem niet bragt, enkel in de hoedanigheid van Adams
 kind, van Zondaar. — Neen Vriend! onze Godsdienst is
 te redelyk en te beminnyk, om die door zulke stellingen
 te ontluisteren, en den waereldling in zyne harde denkbeel-
 den van God en zynen dienst te sterken. Neen! God is
 geen hard Heer, die maajen zou willen daar hy niet ge-
 zaaid heeft, en den Zondaar een weg van Zaligheid zou
 bekend maaken maar niet aanbieden; hem gebieden die te
 moeten, maar geen recht geven (die te mogen omhelzen;
 hem te bevelen zig aan Christus toe te betrouwen, zonder
 verklaring dat hy grond daar toe heeft.

• Zeg hier niet tegen: „Dat is te ver getrokken; daar een
 gebod is, spreekt van zelve dat 'er vryheid is dat op te

„ vol-

„ volgen , die moet , mag ook . ” Indien gy dit zeidet , zou ik met genoeg en daar uit zien , dat gy veel beter dacht dan ge u uitdrukt , want daar door zoudt gy uw geheele stelzel uit de hand geven en 't onze toestemmen . — Wy hechten bevel en aanbieding t'zamen , en dan dringt het eerste de laatste te sterker aan : maar gy scheidt die van elkanderen ; gy erkent het bevel maar ontkent de aanbieding algemeen te zyn ; ergo , gy stelt waarlyk een moeten zonder mogen . — Ik *mag* niers aannemen dat my niet aangeboden wordt . —

Zeg niet weder : Niemand zal tot het aannemen komen , dan als hy in zulk een gesteldheid is in welke wy *wel* een aanbieding aan hem stellen . — Dit stuk zelve zal nog nader voorkomen ; echter 't kan u hier niet helpen : — gy scheidt dan evenwel , in allen die *nog niet* in die gesteldheid zyn , het bevel en de aanbieding , die wy , naa Gods woord en de leer onzer Kerk , denken dar God t'zamen gevoegd heeft . — Gy zoudt daar door , ja , als gy zeer voorzigtig waart , ten aanzien van hun die *behouden worden* , verscheidene onzer zwaarigheden vry wel kunnen ontwyken , schoon niet allen ; maar nooit zult gy , ten opzichte van hun die *verloren gaan* , voldoen aan de sterke taal des Bybels , nopens de grouwelykheid en verzwaarde strafschuldigheid van het ongeloof aan 't Euangelie , en de verwerping van Christus en zyn Genade , zoo min als aan de leer onzer Kerk en Formulieren ; zoo lang gy de algemeenheid der aanbieding , ook aan de verhardste Zondaaren , ook aan de verworpenen , niet toestaat . — zoo lang gy niet erkent , dat de verworpenen den zelfden geloofs-grond verworpen hebben , die voor de uitverkorenen een genoegzame grond was om te gelooven , en waar op zy dadyk geloofd hebben , eer zy iets in zich zelven erkenden dat hun van de voorbygegaen onderscheidde , waar op zy geloofd

soofd hebben, niet onder den tytel van aanvang'yk begehendigheden, maar onder dien van zondaars en godlozen. De waarachtig ontdekte zondaar, dat is, die niet alleen aan' zonden tegen de letter der Wet, niet alleen aan de zondigheid van zyn hart; maar ook aan de zonde tegen 't Euangelie, zyn ongelooft, ontdekt is; die by die laatste ontdekking, leerde zien, dat hy, in zyne opregtste heilbegeerige werkzaamheden, niets deed dan God tot een leugenaar maaken, is zoo ver af van in die werkzaamheden eenige onderscheidende, rechtgevende, bekwaam maakende, of hoe ook anders genoemde *gronden* te vinden, op welke hy, boven anderen, aanspraak op 't aanbod der genade zou hebben; dat hem geenen grond des geloofs voldoende is, dan die hem gegeven wordt als Zondaar, ja als den grootsten der zondaren; en niet als zich zelve zoo *erkennende*, dat erkennen staat by hem op geenen prys, maar als zoo in waarheid *zynde*.

Wegens deze uwe scheiding der aanbieding van 't bevel, is 't geen wonder, dat gy u op vercheiden plaatsen beklagt over de voorstanders der algemeene aanbieding, datze u in 't onzekere laten, welke de grond zy van de algemeene verplichting tot geloof en bekeering: — of de uitgebreidheid van Jezus verdiensten, of de eeuwigduurende Godlyke liefdeswet, bladz. 30. enz. — Het verwondert my dat ge daar omtrend in 't onzekere blyft, en meent dat deze dingen door de gemelde Voorstanders onder elkander vermengd worden! — Ja, als ze zich zo verward uitdrukten als gy doet, zou het door elkander mengen zyn. — Niemand, die zich zelve verstaat, zal u zeggen, dat de grond der algemeene NB. *Verplichting* is, de Algenoezaamheid van Jezus verdienste. — Niemand kent een andere grond van *Verplichting* dan een *Wet*; en om dat gy met geweld

weld niets dan de aankondiging eener *Verplichting* wilt erkennen in de uitwendigē roeping, welker algemeenheid gy niet ontkennen durft, even daar door is 't, dat uwe algemeene roeping in eene enkele Wet-prediking verandert; en dit gevolg zult gy niet gemaklyk ontwyken doot uwe vinnige toebying, bladz. 56. in de Nota. „Laat „(een zoogenaamd zuiver Euangelie-prediker,) dat, zo „hy lust heeft, den Godlyken Leeraar eerst in het aange- „zicht werpen,” enz.

(Foei Broeder! met welk een bitter gemoed hebt gy die woorden geschreven! word gy niet rood van schaamte als gy hier ziet: dat zyn myne woorden tegen mynen medebroeder?)

Ik zal u dan, of 't door anderen nog niet duidelyk genoeg geschied ware, duidelyker zeggen, hoe de zuivere Euangelie-predikers en Voorstanders, die beide stukken uit elkander houden.

Zy maken onderscheid tusschen 't Euangelie zelve en deszelfs bediening, en dus tusschen het aanbod van Genade zelve, en de bykomende aandringen om dat aanbod aan te nemen. — Het aanbod van Genade zelf, is alleen gegrond in de verwerving van die Genade door dert Middelaar, — en dus, gelyk de byzondere *toepassing* dier genade gegrond is in Gods genade-voornemen van eeuwigheid omtrent de uitverkorenen, zoo is ook de veel uitgestrekter *aanbieding* dier verworven genade gegrond in de veel uitgestrekter, ja oneindige *waardigheid*, van het opgebragt Randzoen waar door die genade verworven is. — Zoo daar in gegrond, dat indien men mogelyk kon stellen, dat dit opgebragt Randzoen niet minder maar ook niet meerder was, dan noodig ware ter zaliging van de bepaalde uitverkorenen, dan ook Gode niet mogelyk zou zyn die Genade aan te bieden, (Ik voeg het woord *welmeenend*
hier

Mer niet by; want, kan God het niet welmeenend doen, (kan kan Hy 't in 't geheel niet doen.) dan alleen aan die uitverkorenen: en dus zou het niet alleen onmogelyk zyn dat de gansche waereld eenige zydelingsche vruchten van dit Randzoen trok: maar dat zou ook een geheel andere huishouding en bedeeeling der genade noodzakelyk maaken: te weten: een onmiddelyke Openbaring van Gods byzonderen Wil aan de uitverkorenen, om hun persoonlyk te zaligen; — en dat zou een weg zyn, waar in Gods eer veel minder zou bereikt worden, dan in een weg waar in de uitverkoren zondaar zo veel *Credit* voor God moet hebben, om *byzondere* Genade te omhelzen op een *algemeene* aanbieding; — waar in God hem ook zelve een uitwerker zyner Zaligheid doet worden; — waar in God den weg der middelen eert; — waar in God de ongeloovig blyvenden onverantwoordelyk maakt; als 't zelve aanbod hebbende verstooten, dat de uitverkorenen, op geen meerderen grond dan aan anderen gegeven was, en eerze iets in zich zagen dat hen van anderen onderscheidde, ter Zaligheid omhelsd hebben; — daar in dien anderen weg, Gods besluit de naaste oorzaak van hun rampzalig blyven zou zyn.

Zie daar dan de grond der algemeene *aanbieding* van Genade in de oneindige *genoegzaamheid* der Genade-volheid, die door Jezus verworven by God voor handen is.

Maar by die algemeene *aanbieding*, die ons vryheid geeft om die Genade te *mogen* aannemen, komt een even algemeen *bevel*, uit kracht van welk het niet aan onze vryheid *gelaten* wordt, die *al of niet* te omhelzen; maar wy verplicht worden, op straf der allerhoogste Godlyke ongenade, het te *moeten* doen, — dit bevel behoort tot het Euangelie in den ruimeren zin, te weten: deszelfs
be-

bediening, in welke het de zedelyke en eeuwigdurende Wet, met alle deszelfs eischen en vloeken aan zich dienstbaar heeft; — dit bevel, op uwe wyze *afgescheiden* van de aanbieding, heb ik getoond dat geen grond zou hebben; maar *gevoegd* by die aanbieding, is 't gegrond in de gemelde onveranderlyke *Wet*, die beveelt, alles te gelooven als God het openbaart en aanbiedt, maar niet als God het *niet* aanbiedt; of als God het alleen aan hun aanbiedt die deze en gene vereischen hebben: want dan zou ook het *bevel* niet verder dan de aanbieding gaan, en ook niemand anders kunnen raken dan die zulke hoedanigheden had.

Hier door vertrouwt ik dit onderscheid zoo klaar gemaakt te hebben als 't in menschen-taal geschieden kan: een onderscheid, dat in den aart der zaak gegrond is, evenwel zoo, dat beide stukken op 't naauwst te zamen hangen, en 't dus geen wonder is, dat men dikwyls door elkander van *vryheid* en *verplichting* tot Geloof, van *aanbieding* en *bevel*, enz hoort spreken. — Een Euangelie-dienaar handelt daar in naa de leiding des Geests, of naa dat de inhoud der stoffe, waar over hy spreekt of schryft, hem aanleiding geeft, om of op 't lieflykst zondaren te lokken, of hen op 't ernstigst te dringen tot den weg des geloofs.

Nu zal ik, op deze gronden, uwe beschryving der uitwendige roeping aanvullen; met het gene daar aan ontbreekt; of wilt gy liever, door eene nadere omschryving toonen in welk eenen zin dezelve alleen rechtzinnig is.

„ Zy bestaat in de bekendmaking van de volgende zaken: God heeft de mensch recht geschapen, maar de mensch is door eigen schuld van God afgevallen, en daar door is de geheele waereld voor God verdorven; maar Gods Volmaaktheden en Wet; die door de

„ zonden gefchonden waren ; zyn door de volmaakte Borg-
„ voldoening van Gods eigen Zoon , die van eene onein-
„ dige waardye is . op het allerhoogfte verheerlykt ; —
„ God is daar door waarachtig voldaan en verzoend ; Hy
„ berust in die verzoening met volkomen genoegen ; En
„ fchoon Hy , naar zyn hoogst vrymachtig , en hoogst
„ wyze eeuwig Welbehagen , die verzoening flechts voor
„ een door Hem uitverkoren gedeelte van het zondige en
„ vyandige menfchdom gefchikt heeft , welker naamen
„ Hem alieen bekend zyn , om die verzoening aan hun
„ krachtdadig toe te paffen , en hen dus deelgenoten te
„ maken van Genade hier en Heerlykheid hier na , heeft
„ Hy die keuze echter niet gedaan om eenige meerdere
„ zedelyke gefchiktheid , in hun boven anderen voorzien ,
„ maar enkel naar 't welbehagen zyns willens , en dus be-
„ let Hem die niet om de aankondiging dier verzoening ,
„ en de oneindige Genade-volheid , die daar door verdiend
„ en by Hem voor handen is , aan alle Volken en Men-
„ fchen , tot welke Hy naar dat zelfde welbehagen zyn Euan-
„ gelie zendt , zonder eenig onderscheid van gefchiktheid of
„ ongefchiktheid , te laten doen door zyn Woord en Ge-
„ zanten ; Hy laat dus hen ailen , ernftig , welmeenend en
„ oprecht , zyne Genade voorftellen en aanbieden ; Hy
„ fchenkt in die aanbieding zich Zelfen en alles wat den
„ zondaar voor tyd en eeuwigheid noodig is , om niet en
„ uit ongehouden gunst , ter geloovige aanneming ; Hy
„ roept , lokt , noodigt , ja bidt en dwingt zondaars , zoo
„ als ze in zich zelve zyn , om in dien weg des geloofs
„ tot Hem weder te keeren ; Hy geeft hun daar toe recht
„ en vry-vergunning ; maar wel verre echter van zulks aan
„ hunne keuze te laten , eischt en gebiedt Hy hun dit ook
„ als hunnen Opperheer , op ftraf van zyne allerhoogfte

„ ongenade; en Hy belooft hun allen, wie zy ook wezen
 „ mogen, die deze aanbieding en dit bevel door geloovi-
 „ ge omhelzing gehoorzamen, niet alleen hunne zekere be-
 „ houdenis voor tyd en eeuwigheid, maar belooft ook den
 „ Geest des geloofs, om hen tot die omhelzing bekwaam
 „ te maken, dan allen die, met het oog op zyne belof-
 „ ten, in Christus naam, Hem daarom bidden.”

Zie daar Broeder! nu zult gy ook niet behoeven te raad-
 den waar ik t'huis hoore; want, dubbelzinnig te fchryven
 moet tot fchande, niet eener waarheid, maar eens voor-
 ftellers van 't gene hy voor waarheid opgeeft, uitloopen.
 — Nu zult gy niet meer behoeven te giften wat wy door
 het bevel verftaan, en uit welken grond wy 't afleiden. —
 Is dit nu nog, met opzet dien grond verbergen om niet
 te willen verftaan worden? Is dit ook nog achterhoudend-
 heid? — Welk een haatlyke verdenking onder welke gy
 Leeraaren brengt, welke gy zelf moet erkennen dat, *om*
huns werks wille veel te achten zyn.

Dat ik in deze omfchryving, de woorden *fchenken* en *ge-
 ven* plaatze, is niet om dat ik my wil onderscheiden, door
 die woorden by alle gelegenheden met opzet als een veld-
 teeken te gebruiken; maar ik meen evenwel vryheid te
 hebben, om dezelve met *aanbieden* te verwifelen: om
 dat, gelyk, aan de eene zyde, 't woord *aanbieden* door
 zich zelve 't klaarfte is, aan de andere zyde 't woord
geven in deze zaak meer Bybelsch, en zoo wel als *fchen-
 ken* de begunftigde uitdrukking onzer oudfte Godgeleer-
 den is, en die woorden ook meer bepaaldelyk uitdrukken
 dat het een aanbieding *om niet en te geef* is; dat ze *vry*
en onverplicht is. en dat het aangeboden goed een groo-
 te *gift*, een begeerlyk *gefchenk* is. Ik erken, die woor-
 den, in den *aanbiedenden* zin, hebben eenige verklaring

noódig; men dient daar by te zeggen, dat het een schenken of geven is, tuschen welk en de bezitting onze daad van *aannemen* komen moet; evenwel is deze zin dier woorden; zelfs in 't gemeene leven, zoo ongewoon niet als 't wel in den eersten opslag schynt. Zoo menigmaal op ons gezegde, Dat *geve* ik u, dat is u *geschonken*; 't antwoord volgen kan, *Ik bedank 'er voor; ik wil 't niet hebben*, zoo dikwerf gebruiken wy die woorden in eenen aanbiedenden zin: wy staan, als wy iets aanbieden, van ons recht af, wy geven dat recht uit onze handen, al was 't slechts voor één oogenblik; hy aan wien wy dat doen, heeft op dien oogenblik recht daar op, en wy niet meer; wy krygen ons recht eerst weder als hy de gift weigert. — Ja, ik durf nog verder gaan; en zeggen; *schenken en geven* zyn altoos uitdrukkingen, betrekkelijk tot *ontvangen en aannemen*, bygevolg in den eersten en oorspronglyken zin altyd aanbiedende woorden, ze beteekenen eigenlyk niet; *in bezit stellen*, ze nemen slechts die beteekenis *mede aan*, in die gevallen, waarin wy, 't zy uit hoofde van een voorafgegaan verzoek, verklaring; uitsteken der hand, of anderzins, genoegzame zekerheid hebben dat het gewillig *aannemen* en daar door *in bezit ontvangen*, ons *geven* oogenbliklyk *verzellen* en in orde der zaak *volgen* zal. Daar nu deze gevallen in 't gemeene leven zeer veele zyn, heeft daar door die aangénomen ruimere beteekenis de plaats der eerste en bepaalde genoegzaam ingenomen; en als wy verklaaren of be-looven iets te *willen geven*, gebruiken wy 't bepaaldelyk voor *deelachtig maken*: doch eigenlyk, stelt, niet het *geven*, waar door wy *recht tot aannemen* ontvangen, maaf het *aannemen* zelve; ons in 't daadlyk bezit van het ge-gevens of aangebodene.

Deze aanmerking hoop ik zal voldoende zyn om alle verkeerde gevolgen uit het gebruik der woorden *schenken, geven, hebben in recht*, enz eens vooral stomp te maken. — Verkiest echter iemand die woorden te verniyden, en liever 't woord *aanbieden*, met de meeste latere Godgeleerden, of gelyk de Schryver der Z. Bedenkingen die nauwkeurigheid van den Heer J. H. BACHTE-
NNE overneemt, *uitbieden*, te bezigen; wy moeten en willen niemand om een woord schuldig maken.

Nu zult gy hier uit, zo ik hope, zien, dat deze volledige beschryving der uitwendige Roeping niets te doen heeft met uwe, of liever, met de oude, reeds duizendmaal voorgestelde en beandwoorde zwaarigheden; „ Kan „ een onveranderlyk God in den tyd geven dat Hy van „ eeuwigheid besloten heeft vrymachtig te onthouden? „ Wil een onveranderlyk God geven in den tyd zyne za- „ lige gemeenschap aan de vaten des toorns tot het ver- „ derf toebereid? Al wat God voorwerpelyk schenkt in 't „ Euangelie is Hy dat niet voornemens te geven? enz.” — Ik antwoord: Neen! Hy kan, Hy wil dat niet doen, Hy doet het niet; als Gy door geven verstaat *deeltachtig maken*; — Maar verstaat gy door geven: *Verklaaren* oin in een zekeren weg te *willen geven*, waar in een *geven in de aanbieding* uit den aart der zaak opgesloten is, — Ja, dan kan God dat doen, dan wil Hy dat doen, dan doet Hy dat dadelyk; en dat doet zyn eeuwig Wysheid op zulk een wyze, dat Hy niets verklaart dat onwaarachtig is, niets dat tegen zyn eeuwig voornemen strydt. —

Ik verwonder my ten uitersten, dat men, na dat dit stuk zo dikwyls behandeld en voldongen is, niet ophoudt tus-
schen deze dingen eene tegenstrydigheid te stellen! —
Aan welke zyde zou die tegenstrydigheid plaats hebben?

— Aan die van Gods besluit? Neen. Want daar in heeft God einde en middelen befloten, — voorgenomen die bepaalde menschen te zaligen; maar dat te doen, niet door eenen weg waar in Hy zynen raad van vooren openbaart; maar door gelooven aan een algemeener voorstel. — Hy heeft dan ook befloten wat Hy bevelen en aanbieden zoude, en de gansche weg loopt naar dat eeuwig plan af. — Dus strydt aan die zyde de algemeene aanbieding zoo min met Gods besluit, als Gods gebod aan Abraham om zynen Zoon te offeren daar tegen streed, om dat God befloten had, en dat Hy dat bevel zou geven, en dat het niet volbragt zou worden.

Maar zou de strydigheid dan plaats hebben aan de zyde dier aanbieding en verklaring zelve? Dit zou dan zyn, wanneer Gods verklaring aan allen tot welken die aanbieding kwam deze was: „Ik zal u allen hoofd voor hoofd „dadelyk zalig maken? Ik zal u allen het waare geloof „schenken, om den weg der Zaligheid in te treden, „enz.” — Ja, dit zou een onwaarachtige en tegen Gods besluit en deszelfs uitvoering inloopende verklaring zyn; maar niet de verklaring die nu in de aanbieding geschiedt. — Dat de gevallen, doemschuldige, vyandige, onnachtige, verloren zondaar niet dan door zulk een weg kan behouden worden; dat is waarheid. — Dat die weg daar gesteld en alle dingen gereed zyn; dat is waarheid, — Dat elk zondaar recht; vryheid en verpligting heeft, dien weg in te slaan; dat is waarheid, — Dat het Gode aangenaam is dat de geroepenen tot Hem komen, en beleedigend als zy 't niet doen; dat is waarheid, — Dat elk die dezen weg inslaat zeker zal behouden worden, en niemand afgewezen die komt, en dus een onafscheidelyk verband ligge tusfchen Geloof en Zaligheid;

dat is waarheid; waarheid door de ondervinding van al 's waerelds eeuwen gelaafd, zoo dat nooit één Zondaar tot Jezus gekomen en ledig heen gezonden is, noch ooit worden zal. — Is dit nu alles waarheid, gelyk het ontwyfelbaar is, dan kan geen Waarheid tegen Waarheid, en dus geen dezer stukken tegen Gods eeuwig voornemen stryden. — God heeft in zyn eeuwig besluit gebruik gemaakt van zyne onbetwistbare vrymagt, in met het zyne, dus ook met zyn Genade, te doen wat Hy wil; — maar Hy heeft in zyne aanbieding zich zoo laag tot ons gebogen, dat Hy zich, ten onzen behoefte, onder die verbinding gebragt heeft, om die Genade te bedeelelen aan allen die 'er in zynen weg om komen. Welk dezer dingen strydt tegen elkanderen? — Stel voor een oogenblik mogelyk, dat een der uitverkorenen Jezus verwierp tot het einde toe, — Gods verkiezende liefde zou hem niet kunnen zalig maken, want dat zou niet kunnen zyn dan in een weg strydig tegen Gods waarheid, *Die niet geloofd zal hebben zal verdoemd worden.* — Stel ook dat het mogelyk ware dat een der niet-uitverkorenen in waarheid tot Jezus kwam, — God zou hem niet kunnen ledig heen zenden, om dat hy niet uitverkoren ware; want dat zou weder stryden met Gods waarheid; die niet verklaard heeft, *Die DER GEGEVENEN tot my komt, zal ik niet uitwerpen*; maar, *Die tot my komt, ik zal hem GEENZINS uitswerpen*, dus ook niet om dat hy niet aan Christus gegeven zou zyn: — en deze verklaring is oprecht, waarachtig welmeenend. — Strydt het dus niet in de zaak, even zeker is 't dat het niet stryden zal in de uitkomst; maar daar van is voor de uitkomst te zorgen Gods eigen zaak. Het zal in den grooten dag blyken, dat de lyst der *gekomenen tot Christus*, volmaakt overeenstemmen zal met die

die der *gegevenen aan Christus*, die in 't geheim kabinet des Hemels bewaard wordt; zie Joan. VI: 37-40. geen één zal gemist worden, daar voor zal God zelf waaken; geen één zal over bevonden worden, om dat het komen tot Christus, zonder de hartveranderende trekking des Vaders door den Geest, den zondaar van natuure onmogelyk is.

Hier op verwacht ik niet van u de tegenbedenking: Maar als dat zoo is, dat de Zondaar zoo volstrekt onmagtig is, zonder die voorkomende genade des H. Geests, en weet God dat; is dan die aanbieding van Christus aan zulken, in eenen weg die hun onmogelyk is zonder zyne eigene Genade in te slaan, geen spotten en tergen? even of ik eenen armen, wiens beenen gebroken waren, al myn goed aanbod indien hy aan myn huis kwam! — Want, deed gy dit, ik zou de wapenen tegen de Remonstranten gebruikelyk en beproefd bevonden, moeten opvatten, en als tegen zoodanig eenen met u disputeeren. — 't Is hier en hier bepaaldelyk alleen, dus niet in 't stuk, zoo als het in onze Kerk min of meer verschillend begrepen wordt, maar zoo als 't tusfchen ons en alle Pelagiaans-gezinden in verschil is, dat *dat zeker iets gevonden wordt, dat wy, eindige en kortziende schepzelen, niet ten vollen doorzien kunnen*, zoo als onze zalige CLARISSE zich uitdrukt in uwe bl. 34, aangehaalde maar mishandelde woorden. — Dit verschilt veel van de stelling dat *het geheele stuk* een verborgenheid zou wezen, zoo als gy dien Heer bladz. 76 en 77 toedicht. — Het behoort onder die waarheden, waar van wy de beide uitersten klaar ontdekken, maar waar van de knoop die dezelve verbindt, in het donkere gewest van 't Ryk der waarheden is. —

Laat my dit alleen nog nauwkeurig doen opmerken: — Als God aan alle uitwendig geroepenen algemeen verklaart

hun te kunnen, willen en zullen zaligen in den weg van Geloof; in een weg waar toe ze wel zedelyk onmagtig zyn, maar welke onmagt in hunne door eigen schuld verdorven gesseldheid gegrond is, met hunnen wil volmaakt overeenstemt, en tegen welke hun grondgegeven wordt om den Geest des geloofs te begeeren, — dan verbindt Hy zich door deze verklaring wel, hun allen zalig te maken *indien* ze gelooven; maar Hy verbindt zich niet aan hun allen, ja, niet aan één éénigen van hun allen, wanneer zy dien weg, als te vernederend voor hunne werk-heiligheid, of te nauw voor hunne losbandigheid, verwerpen, niet inslaan, of bezyden treden, om hun dan, door de tuschenkomst van zyn onweerstaanbaar Alvermogen, te sterk te worden, en hen op dien weg dadelyk over te brengen, al ware 't by aanvang tegen hunnen wil en dank, gelyk wy toch allen daar op eerst zoo moeten gebragt worden. — Neen! de verwerping van 't Euangelie, waaraan zich allen, geen één uitgezonderd, tot den einde toe zouden schuldig maken, zonder die krachtdadige tuschenkomst zyner Genade, zou God, ten opzicht van allen, ontslaan van alle die verbindingen, onder welke Hy zich zelve door die aanbieding bragt. — Dus, wanneer God evenwel deze liefde aan sommigen bewyst, dan doet Hy iets waar toe Hy *door die aanbieding* noch aan hun, noch aan iemand anders verbonden is; dan doet Hy 't dus niet ter voldoening aan die aanbieding, noch uit kracht van eenige hogenaamde verpligting aan den mensch in den tyd; maar alleen ter voldoening aan, en uit kracht van de verbinding tuschen de hooge Gods - personen in het eeuwig Verbond der Verlossing; — en dus wordt, door de niet-algemeenheid dezer hoogere, geheel vrye en onverpligte Genade, geen der Godlyke volmaaktheden ontluiserd, en
geen

geen der voorbygeganen onrecht gedaan, hoe algemeen en welmeenend hun de genade aangeboden was; want, gelyk geen der uitverkorenen geloof, om dat hy denkt: Nu voel ik door den Heiligen Geest kracht des geloofs in myn ziel, zo verwerpt geen der verworpenen de Genade, van *zyne* zyde, om dat hy die kracht niet vindt, maar om dat hy ze niet hebben wil, immers zoo niet hebben wil als ze hem aangeboden wordt; en om dat hy zelfs den weg van middelen, zoo ver hy 't als redelyk schepzel daar op zou kunnen brengen, niet houden, en de gemeene verlichtingen en kloppingen des Heiligen Geests niet behoorlyk opvolgen wil, gelyk hy van natuure (en dat is de waare aart zyner *zedelyke onmagt*) *niet kan willen*.

Maar zegt ge: Wat doet dan die geheele aanbieding tot de zaliging van zondaaren? — Niets, dan datze 't middel is aan *Gods* zyde waar van Hy zich bedient, en dat Hy door zynen Geest krachtig maakt, om de uitverkorenen te doen Hem op een algemeen aanbod gelooven, en zulks, gelyk getoond is, om hoogst wyze redenen; en ook 't middel aan *hunne* zyde, om hun, overeenkomstig hunne redelyke natuur, een redelyken en voldoende grond tot dat geloof te geven, en hen uit te lokken tot de oefening der werkzaamheden, welke God als de eerste oorzaak in hun werkt. En tevens zal die aanbieding, als op dezelfde wyze geschied aan de verworpenen, maar door hun niet opgevolgd, dienen, om de grootheid van 's menschen afval, boosheid en vyandschap tegen God, die hen niet alleen Gods Wet doet vertrappen, maar ook zyn aanbod van Genade versmaaden, oneindig sterker openbaar te maken, en dus de rechtvaardigheid van hunne veroordeeling, en daar door wederom de grootheid der verlossing aan de gezaligden bewezen, oneindig luisterryker ten toon te spreiden, dan zonder zulk eene algemeene aanbieding ooit mogelyk

ware. Heerlyk Euangelie dan! 't welk zoo juist beandwoordt aan alle eindens welke het zelve, en aan Gods zyde, en aan onze zyde, bereiken moet! — maar noch aan 't eene, noch aan 't andere zou het beandwoorden kunnen, indien het ons geen voldoende grond des geloofs gave, zoo ongeloovig en onbekeerd als het ons vindt. —

Hier zie ik my den weg gebaad tot een ander stuk, waar in gy ons de schoonste gelegenheid verschafft om het juiste punt van verschil in zyn hart te vatten — 't is weder door uwe meergemelde ongelukkige vermindering der woorden van onzen zaligen CLARISSE: „Hy laat de „menschen aankondigen dat 'er zulk een onafscheidelyk „verband ligge tusfchen het geloovig komen tot Christus „en 't zalig worden, dat niemand die komt zal uitge- „worpen worden.” Tusfchen die woorden voegt gy deze glosse in: (Let 'er op, myn Lezer! hier is 't *geloovig komen*, maar wie heeft hier iets tegen? anders is 't: kom maar, zoo ongeloovig als gy zyt, tot natuurlyke menschen.) bl. 35.

Gy hebt hier dan niets tegen! — maar waarom dan CLARISSE, en allen die 't met zyne predikwyze eens zyn, aangevallen, en haatlyke gevolgen uit hunne denkwyze getrokken? moest gy dan niet alle hunne gezegden in verband gebragt hebben met zulke daar gy niets tegen had? — Gy hebt hier dan niets tegen, — ten minften zoo zegt gy; maar op uwe gronden moet gy 'er tegen hebben dat dit verband aan natuurlyke menschen aangekondigd wordt: en dat gy 'er tegen hebt blykt uit het gene onmiddelyk volgt: Gy vraagt: Waarom nog niet sterker gesproken? — en dan legt gy een voorbeeld van zulk een (na uwe gedachten) sterker spreken, eenen Leeraar in den mond. — een voorbeeld waar tegen ik weder niets zake-lyks hebben zou, kwam het niet van iemand die wel een

voorstander is van 't algemeen *gebod* der aanneming van Christus, maar een tegenstander der even algemeene *aanbieding* van Hem: want even daar door wordt dat sterker spreken, hoe zeer gy u beroemt Wet en Euangelie te onderscheiden, weder eene enkele wet-prediking: en daar voor heb ik, behalven dat gy dit zelf uitdrukkelijk erkent, bl. 60, geen meer bewys noodig dan 't gene gy hier laat volgen, het afleidende NB. uit de eeuwigduurende Godlyke liefde-wet waar van zelfs de duivelen niet ontslagen zyn: ergo; wy hebben een verpligting die de duivelen ook hebben, om tot God, als onzen wettigen Opperheer, weder te keeren; alleen met dit onderscheid: De duivelen blyven eeuwig verpligt uit kracht van de onveranderlykheid der Wet zelve; maar weten dat voor niemand hunner een weg van mogelykheid daar toe geopend is; de onbekeerde zondaars hebben van God een vernieuwd voorstel dier Wet ontvangen, met bekendmaking dat voor sommigen hunner daar voor mogelykheid is, maar niemand weet echter of die mogelykheid zich *tot hem* uitstrekt of niet. — Troostelooze gedachte! die de redelykheid en beminnellykheid van onzen Godsdienst verwoest! — Dan, ik zou hier herhalen 't gene ik reeds gezegd heb. Laat my weder ter zake komen.

Gy hebt 'er dan niets tegen, dat den menschen algemeen aangekondigd wordt, dat 'er een onaffcheidelyk verband ligge tusfchen *geloovig* komen en zalig worden; maar 't sluit u dat hun gezegd word, kom *zoo ongeloovig als gy zyt*. — Dit is 't juiste punt dat duizenden niet verstaan kunnen, en men zou dikwyls zeggen niet verstaan *willen*. — Ik zal zien of ik 't zoo klaar kan maken als de Zon op den heldersten middag schynt.

Het waare komen tot Christus is *gelooven*, — dus is geen ander *waar* komen mogelyk dan *geloovig* komen,
daar-

daarom wordt Joh. VI: 35. en op andere plaatsen komen en gelooven verwisfeld. *Die tot my komt en zal geenzins hongeren, en die in my geloof en zal nimmermeer dorsten.* — dat is te zeggen: die tot my komt 'in 't geloof dien zal hongeren noch dorsten. — tot geen ander komen kan of mag dus de Zondaar geroepen worden dan tot *geloovig* komen, maar tot dat geloovig komen mag en moet de Zondaar ook geroepen worden, zoo *ongeloovig en onbekeerd als hy is*, en zoo als hy zig zelve *kent of niet kent*, — de belofte van zaligwording wordt hem gewisfelyk niet *gedaan* op een zeker foort van komen *zonder* geloof, maar alleen op geloovig komen, eger wordt hem dezelve belofte *voorgesield* zoo ongelooovig als hy is, om *door geloovig* komen te verkrygen, ten einde elk die tot dit oogenblik nog ongelooovig is, aangemoedigd worde tot geloovig komen, en dus 'in de eerste plaats tot bidden om den Geest des geloofs, dat die Hem geloovig doe komen, en zulks met vertrouwen op de belofte van dien Geest aan allen die daarom bidden.

Eik nu die dat doet, die in zulk een vertrouwen komt, hoe komt die, geloovig of ongelooovig. — Ik antwoord: Hy komt *geloovig*, want zonder vertrouwen des geloofs, zonder die overreding dat God genaakbaar is voor hem zoo wel als voor anderen, zal hy niet *willen*, niet *durven* komen; — maar 't is een groot onderscheid, *geloovig* te komen, of *als een geloovige* te komen. 't Laatste doet hy niet: hy komt, schoon 't *beginfel* des geloofs in zyn hart is en hem *nu* geloovig komende *maakt*, als een ongelooovige in zyn *eigen oordeel*, want hy beziet zig zelve zoo als hy *in zig zelve* is en *tot daar toe waarlyk* was; wat God aan hem gedaan heeft, ontkent hy doorgaands in die tyd, of immers hy durft het niet vaststellen, en zeker hy neemt het in geen aanmerking; gelyk hy ook niet behoest

te doen: want de belofte komt tot hem niet als een geloovige, als een uitverkorene, als een die nu door den Geest des geloofs bewerkt wordt, en dus daar in blyken heeft van Gods byzonder genade-voornemen omtrend hem *boven* anderen; maar als een ongeloovige tot hier toe, en dus in dien staat dien hy met alle onbekeerden, ja met alle verworpenen *gemeen* heeft: — als zoodanig beziet hy zig, dus komt hy *als* een ongeloovige, schoon hy nu waarlyk gelooft en dus een geloovige *is*; — maar dit *zien* van zich als een ongeloovige, dat waarlyk reeds gelooven *is* van Gods getuigenis omtrend zynen natuurstaat, geeft hem geen aasjen meer *grond* tot komen, dan hy had toen hy nog zorgeloos of werkheilig, en dus volstrekt ongeloovig was; het doet hem alleen nu *belang stellen* in, en werkzaam zyn met Gods getuigenisfen en nodigingen om te komen, — even gelyk honger en dorst my geen *recht* geeft *op*, maar alleen *aandring tot* een tafel vol spyze en drank die voor alle hongerigen en dorstigen openstaat, — even gelyk, als Christus zegt: die wil die kome, zulks niet zegt, elk die zig reeds gewillig *vindt voor* de nodiging, maar elk, hoe onwillig tot op dit oogenblik, die gewillig *wordt door* de nodiging.

Indien men 't anders begreep, recht en verpligting tot geloof verviel beide. — Ik begryp, als de Zondaar verpligt wordt tot geloof, dat die verpligting en dat recht hem raakt zoo als hy zich erkent of niet; dat schoon hy geen aasjen van zyn ellende *ziet*, hy enkel in 't getuigenis van den waarachtigen God, dat hy zoo is als God, die hem volmaakt kent, hem verklaart en beschryft, voldoende grond heeft om dat te moeten gelooven, zuiver op dat getuigenis, en dat elk dus verpligt is daar op te zeggen: „ Heere! ik ken „ my zoo niet, dus moet ik gelooven dat ik geestlyk blind „ ben! dat verklaart gy ook in uw woord; maar daar by dat

„gy blinden ziende wilt maken — och ! ontdek my dan ook aan my zelve.” — Ontkent men dit ; men neemt Jezus zyn Prophetisch ambt uit de hand , om blinden de *eerste* geestlyke verlichting te geven , en schryft dit aan de Wet , of aan God buiten Christus door de Wet , in zyn gedachten toe. Immers , schoon 't waar is dat God zyn genade-werk in 't hart begint , mer den Zondaar iets van zyne zonde en ellende te doen *zien en gevoelen* , echter daar 't waare levens-beginzel is , gelooft de ziel rasch dat de zonde en ellende nog oneindig groofter is dan ze ziet en gevoelt ; en dit moet men wel opmerken , om 't geloof niet te laat te beginnen , en om geloof en gevoel niet met elkanderen te verwarren.

Is 'er nu nog frydigheid in dat men zegge : Zondaar ! koom *geloovig* tot Jezus , *zoo ongelovig als gy zyt* , en gy zult zalig worden ? — My dunkt neen ; — Integendeel , als men moest zeggen : Gy die 't grondbeginzel des geloofs in uw hart hebt , koom *geloovig* , en gy zult zalig worden ; dan moest hy zich als een geloovige zien en kennen , eer hy geloovig mogt komen , dat een volstrekte frydigheid in zig sluit.

Ik zie my hier juist op den weg om dit stuk nog verder te achtervolgen tot in den uitersten schuilhoek. Men zal hier op zeggen : Ja maar , de zondaar , aangemerkt in zynen volstrekten natuurstaat , kan geen de minste neiging hebben om dus te handelen , om zyn blindheid , schuld , ellende en onvermogen te gelooven , ter harte te nemen , bekeerende genade te begeeren : hy wil niet bekeerd zyn ; hy wil zelfs niet tegen wil en dank bekeerd worden ; hy kan dat niet willen , hy kan de beweegredenen daartoe niet genoegzaam zien voor zich , om hem tot eenig opvolgen dier aanbieding over te haalen. — Wat zal aan zulk eenen de aanbieding ? —

Ik sta dit volledig toe; — maar, wat zal dan ook de wetprediking? wat de bloote bekendmaking van den genadeweg? — Dan, om daar op niet meer te staan; op de vraag; Wat zal die aanbieding? antwoord ik: Ze zal toonen wat de Zondaar *moet en mag*, niet wat hy *kan*. — Ze zal, gelyk de regen en sneeuw, Jef. LV: 10, 11, *doen't gene Gode behaagt, en voorspoedig zyn in't gene waartoe Hy die zendt*. — Ze zal, aangedreven door 's Geestes bovennatuurlyke wonderkracht, over zoo veel zulke harten, als de eeuwige Wysheid en Goedheid van eeuwigheid wilde, zegenen; ze zal, in alle anderen, uitwyzen dat hunne onmagt *zedelyk* was, en als zedelyk *kwaad verdoemelyk*; dat die onmagt gegrond was in een boosheid en vyandschap, zoo groot, dat zulk een hart-innemende aanbieding zelfs die niet verbreken kon zonder een almachtig Godlyk wonder. — Och wist de Zondaar dat hy *dit* zeide, als hy zegt: Ik ben onmagtig tot geloof en bekeering, nooit zou hy het zeggen zonder zyn aangezicht in 't stof te verbergen!

Dan daarenboven: Ik sta volledig toe, deze akelige beschryving van onze vyandschap is waar, aangemerkt in onze natuurstaat *volstrekt aan ons zelve gelaten*: maar, dank zy die hoogste Goedheid, die *niet alle* onbekeerden dus *geheel* aan hun natuur-bederf overlaat! dan wierd de aarde rasch een hel, waar in Gods Volk het niet kon dragen noch gedragen worden. — Neen! de zedelyke kracht van Wet en Euangelie, op conscientien die nog niet geheel toegeschroeid zyn, maar door de gemeenere verlichtingen, kloppingen, aanspooringen des H. Geests van tyd tot tyd worden voorgekomen, houdt veelen in den weg der middelen; en brengt hun dikwyls tot zuik een bidden om bekeering met eene *natuurlyke* oprechtheid, vloeijende uit eenig gezicht en overreding van de betaanlykheid en hun eigen belang. Zielen in dien toestand kunnen zeker,
schoon

ſchoon nog onvernieuwd , op de gezegde wyze *eenigzins* werkzaam worden met de Godlyke aanbieding , ſchoon niet genoegzaam om hunnen wil tot eene onverdeelde keuze over te brengen ; dus zyn ze dan eigenlyk niet onbekeerd *tegen hunnen wil* maar tegen hunne *conſcientie*.

Maar nu , zal men zeggen , heb ik het ſtuk achtervolgd tot in eene engte , daar ik , of te rug moet keeren van de algemeene welmeenende aanbieding , of op het dwaalpad vervallen , waar op voor eenige jaaren een doorgeleerd en godvruchtig Leeraar is overgeſtapt , wiens geest ik vertrouwd dat nu , boven de mogelykheid van dwaalen , beter de waare heils orde doorziet . — Dan , hier is 't juist dat my zyn Eerw: voorbeeld dat zypad teekent , en tuſſchen 't zelve en 't beſtryden der aanbieding , eenen wel nauwen , maar volgens die aanbieding recht uitloopenden , weg aanwyst , om beide te vermyden . — Zeide ik nu , dat de onbekeerde zondaar , *enkel* door die gemeenere Genade , tot de *geheel oprechte* wils bepaaling komen kon , om in dien weg te *blyven* zoeken , niet rustende tot hy de zaligmakende Genade in kracht ontvangen had ; en dat dan , *op die hoogte* , een verband tuſſchen het *zoo ver* opvolgen der gemeene Genade en de zaligmakende vernieuwing , hem *perſoonlyke* zekerheid van vinden gaf : ja dan zou ik op het afwykend voetſpoor van dien Heer overſtappen — maar de rechte weg die daar bezyden aſfloopt is deze ;

Als God ons door het Euangelie laat aankondigen : *Die zoekt zal vinden* , Matth. VII. en elders , ſtelt Hy allerzekerst een verband tuſſchen den **PLIGT** van *bidden en zoeken* , en de **GENADE** van *ontvangen en vinden* ; dus niet alleen tuſſchen het geloof en de rechtvaardiging , heiliging en verheerlyking ; maar ook , en dit komt nog een ſlap laager ons te gemoet , tuſſchen het zoeken en *bidden om* de Genade en den Geest des geloofs , en het

vinden en ontvangen *daarvan*. Dit verband is aan *Gods* zyde vast in de waarheid Zyner verklaring; kon iemand zich in 't bereik van dat verband brengen, hy zou het vast vinden; dus blyft het ook vast, al kan geen éénig zondaar zich zelve daar in brengen, of zal 't *ongeloof der menschen het geloove (de trouwe) Gods te niet doen? Dat zy verre!* vraagt en antwoordt Paulus Rom. III. — Dit verband, als in de Godlyke aanbieding der genade begrepen en den zondaar voorgesteld, moet voor *elk* tot wien die voorstelling komt, zoo onbekeerd, ongeloovig en niet zoekende als hy is, een grond zyn voor dat geloof, dat *hy ook* ontvangen en vinden zal, als *hy* zoekt en bidt; om hem tot zoeken en bidden eerst op te wekken, en daar in te doen aanhouden.

Maar; **WELK** een zoeken en bidden? — Dit is de groote vraag. Zegt God: Zoek en bidt *ongeloovig*; dan zal ik u, op eene zekere hoogte van dat ongeloovig zoeken, gewis geloovig maaken? Neen; zoo lang het zoeken *waarlyk zonder geloof blyft* is 'er geen personeele zekerheid van vinden, ze kan 'er niet zyn: de zondaar immers kan den weg van middelen verlaten, hy kan op valsche gronden vast raaken, hy kan door den dood overvallen worden; en buiten is dan buiten, al waren wy nog zoo naby de poort. — Zegt God dan: Zoek en bid *geloovig*; en dan zal ik u daar op het *geloofs-beginsel* schenken? — Dit zou het gewrocht voor de oorzaak, de beek voor de bron stelen, en dus onder de tegenstrydigheden behooren. — Zegt God eindelyk: Zoek en bid *geloovig*; dan zal ik u 't geloof en alle genade daaraan verknocht, *met bewustheid tot uwe vertroosting* doen vinden? — Dit is een zekere waarheid; die ook de vraag *ten deele* oplost, maar niet geheel. — Allerzekerst, geen ander dan geloovig en oprecht zoeken kan God vorderen; geen ander kan Hem behaagen; geen ander kan voltandig blyven: Het

waar geloof begint ook reeds, zoo dra de zondaar met een levend gevoel zyn gemis erkent; dat alleen doet hem zoeken *met geheel het hart*, — en dat die zoo zoekt, zeker vinden zal *tot zyn vertroosting*, zegt niets anders dan 't verband dat 'er is tusfchen 't geloof en de rechtvaardiging in de vierschaar des gewetens — Maar daar mede blijft dé vraag nog geheel onbeantwoord, ten opzicht van hem die *in waarheid* nog 't geloofs-beginzel *mist*: moet en kan die *iets of niets* doen tot verkryging *daarvan*? en indien iets, moet hy dat doen geheel op een *misfchien*, of heeft hy eenigen grond van *zekerheid*? — Moet en kan hy *volstrekt niets* doen; dan blijft niets over dan lydelyk wachten, en wech dan met de redelykheid van onzen Godsdienst! — Moet hy 't in den weg der middelen slechts *waagen*, gelyk Esther; wech dan met de Gereformeerde Leer der aanbieding van Genade aan geheel natuurlijke menfchen! — Wat dan? — Ik meen op deze wyze te moeten antwoorden: God zegt: Zoek en bid, zoo als gy zyt; en word daar toe aangefpoord door myne belofte, dat ook gy, wordt uw zoeken en bidden vertrouwend en oprecht, zeker de genade ontvangen en tot uwe vertroosting vinden zult. — Laat my dit nog wat nader in 't licht zetten.

De pligt is *zoeken*: en dat bestaat; deels in zekere uitwendige pligten, daar toe als middelen verordend: het gehoor en onderzoek van Gods woord, de aandacht op ons zelve, en 't gebed; deels in die betamelijke zielsgeftalten, uit welke de *rechte* waarneming dier pligten moet vloeijen, door welke de ziel die uitoeffent en daar in aanhoudt: ik noem vooral ootmoed, vertrouwen en oprechtheid. — Het eerfte, de uitwendige verrichtingen, maken niet het *geheele* zoeken uit, waar aan vinden verknogt is; echter ze behooren *mede* daar toe, ze zyn 'er

een onafscheidbaar *gedeelte* van; de zondaar, zoo ongeloofig als hy nog is, moet daar mede het zoeken beginnen, en kan dat ook in zoo verre doen, als hy de waarheid historisch gelooft, en de gemeene Genade des Geests zyne vyandschap belet zich, zelfs tegen dat uitwendige zoeken, te verzetten, gelyk anders onze boosheid uit haren eigen aart doen zoude. — Zoo lang nu deze verichtingen alleen uitwendig *blyven*, heeft niemand in dezelve *voor zyn persoon* zekerheid van vinden, om reeds gezegde redenen, — echter behoeft niemand ze op 't onzekere waar te nemen; maar elk mag en moet vertrouwen dat hem de zekerheid van vinden wordt voorgesteld, en heeft dus alle grond om, al was 't voor eerst enkel door 't historisch geloof, dit vast te stellen: Dat de weg van middelen de alleen verordende weg is; dat hy daar in dezelfde mogelijkheid heeft met allen, meer waarfchynlykheid boven eenen verfmader der middelen, en dat hy ook perfoonlyk zekerheid zal hebben, als hy, ondanks allen uit- en inwendigen tegenftand, met eene oprechte keuze des harten wil blyven zoeken tot hy vindt. — Doch, daar het historisch, en zelfs het tydgeloof geheel onvermögend is; dien tegenftand zoo ver te overwinnen, kan die vaste keuze, en dus het *alleen rechte* zoeken, dan eerst plaats grypen, als de voor ons onbekende oogenblik der zalige goedsherschepping en mededeeling van 't waare geloofs; beginzel reeds tusfchen gekomen is: en dan blyft hy daar door zoeken, wel in denzelfden weg van middelen; ja dikwyls in zyn oog op dezelfde wyze, als te vooren; doch in de daad op eene andere, op de alleen rechte wyze, zoo lang tot hy met ruimte zeggen kan: Nu heb ik gevonden.

Ontkende men dat de *voorstelling* dezer hope en zekerheid van vinden in den weg van middelen, aan Gods zy-

de, tot den zondaar komt, en in zoo ver op hem betrekking heeft, zelfs *eer* hy recht, dat is met onverdeelde wilsbepaaling en vertrouwen zoekt, men zou den weg sluiten waar in alleen op eene redelyke wyze het zoeken zoodanig *worden* kan; want zonder die voorgestelde hope en zekerheid, zou 'er geen voldoende grond tot dat vertrouwen, geen genoegzame beweegreden tot die wilsbepaaling zyn kunnen. Men onderscheide alleen deze zaken: 1. De *voorstelling* dier zekerheid door 't Euangelie, die van deszelfs bediening onafscheidelyk is, en de persoonlyke *toepassing* dier voorgestelde zekerheid: de eerste raakt allen tot welken de aanbieding komt, de laatste alleen de rechtzoekenden. Tot elk wordt gezegd: Zoek en gy zult vinden; maar alleen tot de waare zoekers: Gy die ~~den~~ Heer zoekt, uw hart zal leven. 2. Dat God den weg van middelen wel *aan ons* heeft voorgeschreven, doch niet *zich zeiven* daar aan gebonden; maar in zyne Vryheid behouden, om ook den hardnekkigsten verfinader aller middelen, als voor hem het zalig minnens-uur gekomen is, op eene meer buitengewoone wyze, al was 't als aan Saulus op den weg naar Damascus, door zyne overwinnende genade voor te komen: en op dezen grond blyft, voor den tot hier toe alerwederhoorigsten zondaar, nog mogelykheid in Gods onbepaalde verklaring dat hy wederhoorigen by zich wil doen wonen. Elk vergelyke hier mede 't gene ik hier voor (bl. 96-101.) gezegd heb over de drieërlei beloften, en zie dan of ons stelsel der algemeene aanbieding niet overal vast in een fluit, en alle zypaeden zoo ter rechter als linkerhand ontwykt.

Nog iets evenwel, ter nadere voorkoming van alle mogelyke misvatting.

Men ziet bl. 220, 221. waar ik de waare geloofswerk-

werkzaamheden reeds stel te beginnen; ja dat ze reeds *moeten* beginnen, van 't eerste aanhooren der aankondiging: Zondaar gy zyt blind, schuldig, onrein, vyandig, dood. — Geloof dat, zulks wetende of niet wetende, op Gods getuigenis; — de oogenzelf om dit te zien is in 't woord dezer verklaaringen voorhanden; — Geloof op den zelfden oogenblik, dat Jezus u gefchonken wordt tot wysheid, rechtvaardiging, heiligmaaking en verlossing; — Neem Hem, op dat zelfde getuigenis, tot dat alles aan; — Uw hand is verdord; maar strek die uit, en gy zult ze genezen vinden: doe dat met vertrouwen, om dat het een bevel is van Hem, die kracht heeft u zulks te doen doen, en in zulken als gy zyt die kracht by zyn woord wil paaren; — dit maakt zulk een anders ongerymd bevel redelyk: onderneem, in 't geloof dat de Godlyke Gebieder zulk een kracht heeft, en u die kracht aanbiedt, die uitstrekking van uwen lammen arm, en onder uwe poging daar toe zult gy ervaaren dat gy dien uitstrekken kunt. — Zonder dit te gelooven, onderneemt men die poging tot uitstrekken der hand of geheel niet, of men beproeft het met wantrouwen, en dan zakt de arm dien men opligten wilde ten eersten weer neder; of men redeneert: Myn hand is immers verdord, ik moest eerst kracht daar in gevoelen, dan zou ik die uitstrekken; en zoo blyft men door ongeloof ongenezen: maar elk die door 't geloof deze bedenkingen overwint, en de poging doet met vertrouwen op 't woord van den Godlyken Heelmeester, wordt genezen. — Zie daar de waare heilsorde, rechtstreeks zoo als God die voorschryft. — Doch dit houde men daar by wel in 't oog: Dit geloof is uit het gehoor; en hy die *nu* dat geloof *oeffent*, heeft reeds zich verwoegd tot het woord des geloofs, gelyk de man

met de dorre rechterhand tot de Synagoge alwaar Jezus was en predikte; en heeft dus, door middel van aandachtig en biddend hooren, of herdenking van 't voorheen gehoorde (van 't gene God buiten de gewoone middelen nn en dan doet spreke ik niet.) kennis gekregen van zynen toestand, en van Christus magt en gewilligheid: zoo dat deze heils-orde alle die middelen *als reeds gegeven* vooronderstelt: — Niet zoo: gebruik *eerst cenigen tyd* de genade-middelen *zonder* geloof, om daar door tot geloof voorbereid te worden; — maar: gebruik *ten eersten* de genade-middelen, en word, door dat *eerste* gebruik, tot geloof bewogen; — Heeft de zondaar tot hier toe die middelen zonder geloof gebruikt, dit is wel tot hier toe zyn verdoemelyke schuld; maar hy moet al weder in dien weg der middelen zich houden, en 't eerste hooren, 't eerste lezen, 't eerste overdenken, 't eerste bidden, nu met geloof mengen; hy heeft daar toe elk oogenblik grond; hy is daar van geen oogenblik ontslagen: dan, de middelen zyn 't die hem dezen grond en die verpligting voordragen; daar toe zyn ze voorhanden, en derzelve gebruik behoort tot zyn taak als redentlyk schepzel.

En zou zuik een gebruik der middelen een voorkomen van God zyn? Veel minder dan de landman God voorkomt door zyn zaad in de aarde te werpen, waar op God vervolgens den wasdom verieent; — want de landman heeft daar toe eene natuurlyke gewilligheid, door hope op winst; maar wy tot het gebruik der genade-middelen eene natuurlyke onwilligheid, welke door Gods gemeene Genade moet overwonnen worden, zullen wy ze op *eenige* wyze, en door zaligmakende Genade, zullen wy ze op de *rechte* wyze en volstandig gebruiken.

Deze gemeene Genade is zoo wel volstrekt voorkomende

als

als de zaligmakende; schoon de eerste overwinnelyk is, om dat Gods Geest, vroeger of laater, de verworpenen toelaat die te overwinnen; de laatste niet, om dat Hy, door dezelve, op zynen tyd, de uitverkorenen krachtdaadig belet hem langer dus tegen te staan, en hun zoo te sterk wordt. — Evenwel overeenkomstig onze redenyke vryheid; want, gelyk de verworpene, door zyn eigen ongeloof, de Genade zoo vrywillig verwerpt als of hy die op denzelfden oogenblik ook konde aannemen; zoo verkiest de verkorene, door den Geest des geloofs, de Genade zoo vrywillig, als of hy die op denzelfden oogenblik ook konde afwyzen.

Zou dit voorbereidingen stellen tot de levendmaking? — Wy kunnen ons niet in 't minst voorbereiden, zelfs door 't beste gebruik der middelen; al is ook de grovere tegenstand daar door wat ingeteugeld, dan komen fynere hinderpaalen tegen de Genade te voorschyn, in onze werkhelligheid, waar door ons hart even ongeschikt blyft voor de zaligmakende Genade als dat van den allergodloosten, ja somtyds nog ongeschikter wordt. — En beziet men de zaak aan Gods zyde, dan kan men de gemeene genade zeker geen voorbereiding tot de zaligmakende noemen in de verworpenen, om dat die nooit tot de laatste komen; en in de uitverkorenen alleen met opzicht tot Gods oogmerk, als eene orde die God, gelyk in alle zyne werken, zoo ook in dit Hoofdstuk zynen werken, de bekeering van zondaren, gewoon is te houden: even als, in Ezechiëls vallei. Cap. XXXVII, de dorre beenderen eerst tot menschelyke lichaamen gevormd wierden, en daarna de Geest des levens daar in kwam.

Niemand klimt door dezen weg trapswyze op uit den dood tot het leven, uit natuur tot genade; tusfchen deze is geen middenstaat; die tusfchenstand is oneindig, en vor-

dert dus oneindig vermogen om wech te nemen; en die oneindig Alvermogen doet zulks in eenen ons onbekenden oogeblik — Maar de geestlyke dood, schoon in zoo ver erger dan de natuurlyke, dat ze eenen vyandigen tegenstand influit tegen 't leven, is echter daar in van den natuurlyken dood onderscheiden, dat ze vatbaar is voor veele trappen, om dat 'er een redelyk leven en redelyke werkzaamheden in zyn — De allerbeste van die trappen is wel even ver van 't geestlyk leven als de allerergste, want het oneindige sluit alle vergelykingen uit; maar de redelyke werkzaamheden kunnen dikwerf, in ons oog, niet te onderscheiden zyn van geestlyk levendige, en dus voor ons onkenbaar zyn, of een Godlyk wonder reeds dien oneindigen tusfschenstand heeft wechgenomen of niet. — Dit is de grond waar op men, in de toepassingen van Leerredenen, eene drie- en meervouwige onderscheiding van menschen kan volgen en verdedigen, zonder eenen middenstaat tusfschen natuur en genade te stellen.

Deze aanmerkingen, zynde de vrugt van een opzette-lyk onderzoek over dit teder en wigtig stuk, wilde ik by deze gelegenheid mededeelen; om voor te komen dat men, op de aanleiding door u, myn Broeder, hier en elders in uw Werkjen gegeven, een verbinding der Genade aan 's menschen natuurlyke *pogingen* als zoodanig, niet verwarre met de voorstellen, door 't Euangelie aan natuurlyke *menschen* van een verband tusfschen zoeken. als een *pligt*, maar zoo als die niet zonder *voorkomende en beverkende* Genade door ons kan volbragt worden; en *vinden*, als eene *achtervolgende* Genade, noch *om*, noch *door*, maar alleen *op* den pligt, uit kracht der *vrge belofte* van Hem die uit Jezus volheid genade met genade bekroonen wil.

Dus gezien hebbende hoe de leer der onbepaalde aanbieding,

ding, met zich zelve, den Bybel en alle deszelfs Leerstukken overeenstemt; konde ik ten aanzien der Bybelplaatfen, welke gy tot uw stelfel trekt, misfchien volftaan met de aanmerking, in den eerften dezer Brieven breeder voorgedragen; dat, indien uwe verklaaringen voldoende waren tot wederlegging van ons stelfel, zulks tevens een wederlegging zou zyn van 't openbaare gevoelen der Nederlandfche Hervormde Kerk in hare Formulieren van eenigheid. — Evenwel ik wil u het recht doen van uwe verklaaringen onzydig na te gaan, doch zal my hier bepaalen tot het ftuk waar over gy zeer breed zyt; de gelykenis der genoodden tot de bruiloft, Matth. XXII.

Gy vergelykt die Parabel met eene andere, Lucas XIV. te vinden; welke echter, fchoon ze dezelfde hoofdzaak bedoelen, merklyk van elkander onderscheiden zyn; ook uitgefproken op eenen anderen tyd, die by Lucas wat vroeger; en by eene andere aanleiding, die aan eene byzondere maalyd, deze openbaar in den tempel. — Dit doet my denken, dat die by Lucas de zaak meer betrekkelijk tot byzondere perfonen maakt, deze by Mattheus meer tot het ganfche Volk; van daar dat hier flechts eene tweeërleie uitzending voorkomt, by Lucas eene drieërleie, waar van de eerfte naast ziet op de Schriftgeleerden, Pharizeen, en hunne navolgers, de tweede op het flechtere deel des Volks, tollenaren en zondaren, eindelyk de derde op de heidenen. — Maar laat my by Matth. XXII blyven: Lucas XIV is door den zaligen CLARISSE zoo uitnemend verklaard, dat ik geen Ilias dichten wil na Homerus.

Gy onderneemt eene verklaaring op te geven, welke gy uwen verschillenden broederen toedicht: dan, op welke ik van u vordere, voldoende bewys uit Leerredenen of Schriften te toonen, dat een der Godgeleerden, door u met

den eertitel van *nieuw hervormde verlichte Schriftverklaarders* bekroond, zoo dwaas geweest zy van zulk eene verklaring over die gelykenis te geven: en tot zoo lang kan ik volstaan te zeggen: Gy hebt met een man van stroom dapper gevochten en hem nedergeveld.

De groote vraag blyft zekerlyk: Wat hebben we te verstaan door de Bruiloft en het aanzitten aan dezelve? — Gy zegt: Wy verstaan daar door: het daadlyk deelgenootschap door 't geloof, aan de door Christus voor zyn Volk verworvene Goederen des Eeuwigen Verbonds. — Neen Broeder! zoo onoordeelkundig zyn de ruime Euangeliepredikers en hunne navolgers niet: — het behoeven geen der kundigsten te zyn, die zoo klaar als gy het gevolg zouden doorzien, dat de Gast zonder bruilofts-kleed dan een begenadigde zyn moest, en dus hier een geheele en eindelyke afval der heiligen zou geleerd worden. — Dus hebt gy, om die opvatting tegen hun te wederleggen, 4 bladzijden (43 tot 46) te vergeefs bekleed. — Ja, de bruiloft met de daar op gedisehte spyze en drank, zyn de goederen des Eeuwigen Verbonds, door Christus voor zyn Volk verworven. — Maar dan is de *nodiging* daar toe, de *aanbieding* dezer goederen aan zondaren; en het *aanzitten*, aangemerkt als verzeld met een dadelyk en blyvend *genot* van 't opgedichte, het daadlyk *deelgenootschap* der geloovigen aan die goederen. — Zoo wordt ook in de plaats Matth. VIII: 11, 12. op welke gy u beroept, het genot onder 't aanzitten begrepen, in tegenstelling van de kinderen des Koningryks, die buiten geworpen zouden worden even als hier de gast zonder bruilofts-kleed. — In hoe ver die nu mede aanzat zal straks blyken.

Doch eer ik daar toe overga, dien ik vooraf te vragen: Wat is dan uwe verklaring van die Pabel? — Ik weet het niet:

niet: want gy begint wel eene verklaring te geven, waar in verscheiden goede zaken zyn; maar zoo dra gy aan dien afgekeurden gast gekomen zyt, smelt uwe verklaring in een toepassing; uit een en ander zou men naast denken, dat gy door de bruiloft bloot de uitwendige Kerk verstaat, maar ik weet niet of gy die erkent; ik erken die, en evenwel zou ik 'er veel tegen hebben de bruiloft daar toe te bepalen.

Zie hier eene verklaring dezer gelykenisse, welke ik vertrouwe aan alles te zullen voldoen.

Het Koningryk der Hemelen, dat is de bedeeling der Godlyke genade, vopral zoo als die, als enkel hemelsch, plaats heeft onder 't Nieuwe Testament, en uit zal loopen in de Eeuwige Hemel-heerlykheid: (Zie daar een zin welke door alle parabelen Matth. XIII. en elders door kan loopen.) — Deze bedeeling van Gods Genade zegt Christus, *is gelyk* aan de handelwyze van *een' zeker' Koning*; God de Vader, *die zynen Zoone*, den grooten Middelaar Jezus Christus, den Bruidegom zyner Kerk, zynde de menigte aller waare geloovigen als één lichaam aangemerkt, *eene bruiloft bereid hadde*; eene volheid van alle goederen der Genade en Heerlykheid, door Hem in de volheid des tyds verworven; tot welke, gedurende den tyd des Ouden Testaments, reeds veele toebereidzelen gemaakt waren; maar welke, nu hy zyne Bruid door zyn bloed gekogt heeft, op die wyze aan zondaren zouden bediend worden, als nu door deze Schildery zal afgebeeld worden.

En hy zond zynedienst knechten uit, om de genoodden ter bruiloft te roepen; en zy wilden niet komen.

Dit is, gelyk uit vergelyking met het volgende vs. blykt, eene nodiging, welke reeds van tyd tot tyd gedurende de toebereiding der bruiloft geschied was, tot de Joden, welke

ke in dien tyd alleen de genoodden waren, en welke, door de Propheten en door den ganschcn ſchaduw - dienst, geroepen waren tot het genot der genade-goederen, door den beloofden maar nog toekomenden Mesſias aan te brengen; welke wat het wezen betreft, dezelfde zyn door alle huis-houdingen heen, en toen zoo wel als nu, voor elk der waare geloovigen, uitloopen zouden in de eeuwige Zaligheid, — Doch met dat ongelukkig gevolg, dat zy over 't geheel die nodiging verwierpen, en zelfs dikwerf reeds overfloegen tot die buitenspoorigheden, welke in de volgende verſen worden opgegeven. — Getuigen zyn de tyden der Richteren, der Koningen, en na Babels gevangenis tot op Christus geboorte.

Wederom zond hy andere dienstknechten uit; de Herders en anderen by 's Heilands geboorte; Joannes den Dooper; Christus zelfs, nu aangemerkt in zyne Profetische bediening als 's Vaders knecht, gedurende den ſtaat zynner vernedering; en naderhand zyne Apostelen en Evangelisten, — welke allen wy hier moeten inſluiten, om dat Christus, door deze gelykenis, ook zynen eigen dood den Joden te last wilde leggen, en al wat zy verder doen zouden tegen Hem en zyn Ryk, tot de verwoesting van Jeruzalem toe. — Deze hadden nu een nog nadere boodſchap: — Zegt den reeds zoo lang genoodden: Ziet, ik heb myn middagmaal bereid, myne osfen en de gemeste beesten zyn geſlagt, en alle dingen zyn gereed; — Dit ſluit nu, mede in; dat Christus alles volbragt heeft wat noodig was, en is dus een nadere nodiging tot het nu reeds aangebrachte heil, zoo als het in volle kragt onder 't N. T. zou genoten worden, — derhalven vervolgt de roepſtem: Komt tot de bruiloft, door geloof en belydenis, en maak geloovig vrymoedig gebruik van alle zoo geestelyke en inwendige als uitwendige goederen der Kerk des N. Testaments.

Maar

Maar zy, zulks niet achtende, zyn heen gegaan, deze tot zynen Akker, gene tot zyne Koopmanschap, zy veronachtzaamden ook die nieuwe nodiging, uit aardschgezindheid en liefde tot de zonden.

En de anderen maakten 't nog erger, die grepen zyne dienstknechten, deden hun smaadheid aan, en dooddenze, gelyk dit, behalven in Jezus zelf, in Joannes de Dooper, Stephanus, Jacobus en anderen, bewaarheid is.

Als nu de Koning dit hoorde wierd hy toornig; en zyne Krygsheiren zendende, heeft die doodslagers vernield, en hunne Stad in brand gestoken; men houde in de letter in 't oog dat de Gastheer een Koning is, en wel een Oostersch Koning, die van ouds volstrekte Monarchen waren en nog zyn, een willekeurig gezag voerende over leven en dood hunner Onderdaanen; zoo dat ongehoorzaamheid aan hun bevel, al was 't een nodiging tot 's Konings bruiloft, noodwendig ten gevolge moet hebben dat de grimmigheid des Konings een bode des doods is; hoe veel meer dan als die ongehoorzaamheid verzeld gaat met bespottung ja dooding zyner gezanten! — Geen wonder dan, dat de oppermagtige Hemel-koning zyne Romeinsche Krygsheiren gezonden heeft, om die moordenaars, de Joden, te vernielen en hun Stad en Tempel te verbranden; ja geen wonder, daar onder de gedoodde afgezanten zyn eigen Zoon was; gelyk Jezus dit in andere gelykenissen afmaalde, vooral van den verhuurden wyngaard, in 't voorgaande Cap. Het zou, in deze Schildery niet min onvoegzaam geweest zyn, des Konings Zoon te gelyk als den Bruidegom en den nodiger ter bruiloft af te maalen, dan zyn eigen vleesch en bloed als de spyze en drank voor te stellen; hoe zeer dit alles in de geestlyk bedoelde zaak t'zamen gaat, — Ook merke men op, dat dit streng bevel tegen deze verachters der nodiging juist
niet

niet behoeft in tyd-orde gesteld te worden voor 't gene na-
volgt; maar als een besluit des Konings in zynen toorn,
om by de eerste bekwame gelegenheid uit te voeren.

*Doë zeide Hy tot zyne dienstknechten: De brui-
loft is wel bereid, doch de genoodden waren 't niet
waardig.*— Zy hebben alle verdere nodiging verbeurd, en
zich niets waardig gemaakt dan mynen toorn en hunne
geheele vernieling.

Nu zal hy dus anderen laten roepen. — Maar zullen
dat dan zulken zyn die die eer *waardig* zyn? — *o Neen!*
Wat onderdaan is waardig aan de bruiloft van 's Konings
Zoon aan te zitten? vooral in 't Oosten, daar zich een
eerste Staatsdienaar ten hoogsten vereerd rekende by den
Koning ter maaltyd verzocht te worden; men zie hoe
zich Haman daar op verhief. Esther V. — Het tegen-
deel leert ons duidelyk de afteekening van hun die nu
geroepen zullen worden; wie vindt *op de straten en we-
gen* zulke waardigen? — evenwel behelst het *in zoo ver*
een tegenstelling tegen die eerstgenodigen, dat zy die
nu geroepen zouden worden, zich zulks niet *op die wy-
ze* onwaardig gemaakt, zich nog niet zoo onwaardig *ge-
zond* hadden; en dan leeren wy 'er uit, dat alle grou-
welen der Heidenen by God zoo grouwelyk niet zyn als
de ongeloovige verwerping zyner Genade-aanbiedingen. —
Immers, de last die de Koning daar op gaf:

*Daarom, gaat op de uitgangen, op de hoeken en
t'zamenloopingen der openbaare wegen, en zoo veele
als gy 'er zult vinden, roept ze tot de bruiloft; nodig
hen allen, zoo als gy ze vindt, aan den toebereiden Brui-
loftedisch. Dit ziet duidelyk op de roeping der Heidenen
en wordt nog onder ons bewaarheid.*

*En, deze nodiging had beter gevolg: dezelve dienstknech-
ten*

ten uitgaande op de wegen, vergaderden allen die ze vonden; inbrengende beide kwaden en goeden: en de bruiloft werd vervuld met aanzittende gasten, de knechten kweten zich dan getrouw van hunnen last, nodigden zonder aanzien van personen wien ze vonden, en bragten elk die zich liet bewegen in 's Konings Palleis. —

Dan, wat wil 't zeggen in de overbrenging, dat ze beide kwaden en goeden inbragten? dit kan niet volstrekt verstaan worden; want niemand is in eenen volstrekten zin goed als hy genodigd wordt. — Men kan ook door de kwaden niet verstaan, de volstrekte verwerpers van de nodiging; gelyk men zelfs in de Schildery denken mag dat 'er zullen geweest zyn die de roeping geheel vermaad hebben, althans zeker is 't in de overbrenging zoo, — Men moet het, of in eenen vergelykenden trap verstaan, meer en minder kwade zoo als ze waren, dit ziet dan op den staat waar in hun de nodiging vond; of ten aanzien van de uitkomst, kan men denken, om zulke die van achteren bleken goed of kwaad te zyn. — Ik zie geen reden om 't niet beide t'zamen te voegen.

Maar, hoe ging 't nu met die kwaden die kwaad bleven? dit toont het laatste stuk der gelykenis, doch slechts in éénen, om de voegzaamheid der Schildery te bewaaren; terwijl uit het laatste vers, veele zyn geroepen maar weinige uitverkoren; dat geen woorden zyn des Konings in de parabel, maar van Christus zelve, waar mede hy de parabel tot zyn oogwit brengt, duidelyk blykt, dat dit het rampzalig lot van veelen, ja van de meesten der genodigden zoo Joden als Heidenen zyn zal.

En als de Koning ingegaan was, om de aanzittende gasten te overzien, zag hy aldaar een mensche, niet gekleed zynde niet een bruiloftskleed. Deze was mischien juist in zyn

bes-

beste pronk-gewaad aangetroffen; hy was daar op met de grootste vrymoedigheid mede gegaan, in meening hy zou boven anderen welkom zyn; en toen hy in 't Palleis kwam, en hem daar, even als anderen, het verordende bruijlofts-kleed; naa de gewoonte in 't Oosten aan Vorstelyke Hoven, aangeboden werd, zal hy gedacht hebben: dat dit wel goed en wyslyk verordend was voor anderen, die in hun flordig alledaags gewaad werden ingebracht; maar hy was behoorlyk genoeg vercierd; en schoon hem doot de dienaars by herhaaling onder 't oog gebragt was, dat deze ongehoorzaamheid hem 's Konings ongenoegen zou op den hals halen, hy had daar op niet geacht, en was zoo de bruijlofts-zaal ingekomen.

De Koning berispte ook de dienaars niet dat ze hem ingebracht hadden; neen, die hadden hunnen last gevolgd; en hadden geen bevel hem met geweld uit te slooten; maar hy vroeg den gast zelven af *en zeide tot hem: Vriend! hoe zyt gy hier ingekomen, geen bruijlofts-kleed aan hebbende?* het is u immers aangeboden gelyk allen anderen! hoe hebt gy u durven verfstouten dat te weigeren! *en hy verstomde.* — hy kon niets daar op inbrengen, ook niet; dat hem het bruijlofts-kleed niet aangeboden was.

*Doe zeide de Koning, uit kragt van zyn onbepaald op-
pergezag, tot de dienaren; andere dan die de nodiging
verrichtten, Gerichtsdienaars, denk in de overbrenging
aan de Engelen: Bindt zyne handen en voeten, neem hem
wech, en werpt hem uit in de buitenste duisternis, daar zal
zyn weeninge en knersfinge der tanden;* dat is, in de letter, buiten de verlichte Bruijlofts-zaal, en uit het Palleis, in den duisteren nacht, daar hy, van spyt over deze uitwerping, die zoo ver buiten zyne laatdunkende gedachte ging, weenen en tandknersfen zal: — en dat dit, in de overbrenging

ging.

ging, een akelige afbeelding is van de eeuwige rampzaligheid, is bekend.

Omtrent deze laatste byzonderheid komt nu nog een vraag in aanmerking: Dit inkomen des Konings en uitwerpen van dien onwaardigen gast; komt dit in de schildery voor als geschied *onder of voor* het daadlyk eten en drinken aan de Bruiloft? — 't laatste schynt voegzamer uit het *inkomen* van den Koning, dien men immers, onder het eten, zig voorstellen moet als mede aanzittende; doch daartegen kan men aanmerken, dat zulk een prachtige Oosterfche bruiloftsmaaltijd in onderscheiden zalen gehouden werd, vergelyk Esther I. —

Deze omftandigheid intusfchen is van dat belang, dat daarvan het antwoord afhangt of wy, in den geestelyken zin, door de bruiloft voornaamlyk verftaan moeten de goederen van 't koningryk der Genade *bier*, of van dat der Heerlykheid *bierna*.

Stelt men het eerste, dan vloeit nog uit deze uitwerping niets minder dan een afval der waare geloovigen; want dan komen de goederen der genade voor, als hier genoten wordende in de zichtbare Kerk van Christus, waar in men komt door belydenis uitwendig en door 't waare geloof inwendig; en zal die belydenis recht geschieden, ze moet gepaard gaan met waare geloof, dat Christus en zyn gerechtigheid aanneemt; even gelyk de inkomst in 't Palleis op de nodiging gepaard moest gaan met zig het bruiloftskleed te laten aantrekken. — En dan stelle men zich, in die kwaade gasten, zulken voor, die zich enkel door belydenis uitwendig hadden laten vergaderen; en de Bruiloftstafel, als voorzien van veele hoofdschotels van zaligmaakende Genade-goederen, en ook met veele mindere van uitwendige Kerk-voorrechten, in welke bekeerden en onbekeerden deelen; de kwaade gasten

hadden dan zoo veel smaak in de laatste, dat ze zich daarby hielden, zonder begeerte om ook in de eersten toe te tasten, tot welke hun zoo wel vryheid gegeven was als tot de mindere.

Verkiest men evenwel liever het laatste, dat de genieting der bruiloftsmaaltyd den staat der voltooide zaligheid na dit leeven afbeeldt; dan is, gelyk de tyd des O. Testaments de tyd der nodiging was, tot een bruiloft die eerst bereid wierd, de tyd des N. Testaments, nu de tyd der nodiging tot de reeds bereide bruiloft; — dan komt de Koning van tyd tot tyd om de gasten die zich uitwendig hadden laten vergaderen te overzien; by ieders stervenstyd, om hen die niet met Christus gerechtigheid bekleed zyn te laten voor eeuwig uitwerpen; terwyl het intuschen den waaren bruiloftsgasten, die reeds dat kleed aanhebben, terwyl ze zich in de strydende Kerk, als in een voorzaal van 't Palleis, bevinden, aan geen opgedischte verkwikkingen ontbreekt, tot zy, en zy alleen, aan de eigenlyke bruiloft in de hemelzaal komen aanzitten.

Zie daar, naa myne gedachte, deze waarlyk keurige gelykenis naa 's Heilands doel overgebracht, zoo ver de aart eener gelykenis toelaat, en met in 't ooghouding van den regel van onzen keurig oordeelkundigen CLARISSE, schoon meer dan eens schamper door u aangehaald; dat men de gelykenissen niet te sterk drukken moet, maar onderscheid maken tuschen die hoofdtrekken welke de voorsteller der gelykenis toont te willen overgebracht hebben, en andere neventrekken, bygevoegd om de schildery zoo in te richten als zulk een geval, onder de menschen, voegzaam konde en waarschyglyk zoude gebeuren. — Deze regel komt hier ook te pas: by gebrek van oplettendheid daar op, zou men 't onvoegzaam kunnen vinden dat hier de waare geloovigen, die

die zekerlyk, in één lichaam beschouwd, de Bruid van Christus zyn, hier, als byzondere personen, voorkomen onder 't beeld der gædegekeurde bruiloftsgasten.

Wat dunkt u nu van deze gelykenis? begunftigt die de algemeene aanbieding of niet? Zo neen: dan versta ik niets meer. Of is ook des Konings boodschap door zyne afgezanten aan hun die ze aantreffen deze: „ U word bekend ge- „ maakt dat de Koning aan zyns Zoons bruiloft eenigen, zelfs „ uit de allergeringste zyner onderdanen, zal plaats geven; „ elk die dit hoort, dus ook gy, wordt verplicht daar te ko- „ men op straf zyner ongenade; evenwel wordt aan niemand „ den toegang tot de bruiloftszaal aangeboden, dan dien de „ Koning, tot een teeken dat hy hem meent, vooraf een brui- „ lofskleed uit het Palleis aan huis zendt om daar in te ko- „ men?” — Dit zou juist die nieuwgevondene roeping, of bekendmaking en bevel zonder aanbod zyn; maar ik geef elk redelyk mensch in overweging of hy uit die boodschap weten zou hoe zich te gedragen. — Ik althands wil wel voorgaan in te erkennen dat ik daar toe niet wys genoeg zyn zoude.

Of is ook de boodschap dus: „ Gy allen wordt geroepen en „ u vryheid gegeven zoo als gy zyt naar 't Palleis te gaan, om „ u daar een bruiloftskleed te laten aandoen; en als gy dat aan „ hebt dan zult gy een nadere nodiging ontvangen. Koom „ tot de bruiloft!” — Dit zou iets nader komen; evenwel 't voldoet niet. — De roepstem: koom tot de bruiloft, komt regelrecht tot allen welken de dienaars aantreffen, en zoo als ze aangetroffen worden, — tot hun die akker en koopman- schap verkozen boven de eer van aan 's Konings bruiloft aan te zitten: tot hun die de nodigers bespotteden, ja dood floegen; — tot hun die op de wegen gingen; ja in zoo ver we Luc. XIV. mogen vergelyken: die zich in de heggen

bevinden; 't zy om zwaaren arbeid te doen; 't zy zich daarin verschuiltende, of daarin verdwaald zynde; 't zy zelfs sijnkroovers, die gewoon zyn zich in heggen te verschuilen; want niemand wordt uitgesloten; — ook tot hun die naderhand bleken kwaade gasten te zyn; — ook tot zulken die 't brui-
loftskleed weigeren zouden, en daarom zouden uitgeworpen worden in de buitenste duisternisse. — Tot deze allen en elk van hun komt de boodschap: koom tot de bruiloft, *koom daar zoo als u deze nodiging aantreft, zonder u zelven eenigzins voor te bereiden*: en op welken grond? Alie dingen zyn gereed; dus ook brui-
loftskleederen voor zoo veel gasten als 'er komen. — Wordt hierin niet de toegang tot de bruiloft, het brui-
loftskleed, en alle dingen, alle spyzen van 's Koningstafel, aan deze allen regelrecht aangeboden; al is 't dat niemand tot het *genot* der spyzen zal komen zonder brui-
loftskleed? dan weet ik niet meer wat het goede en klaare nederduitfche woord *aanbieden* beteekent.

Eindelyk zie hier allerduidelykst het onderscheid tusfchen den grond der vryheid om vertrouwend te *mogen* komen; zynde alleen de vrye nodiging tot eene voor allen genoegzame en algemeen aangebodene volheid; en den grond der bykomende verpligting om te *moeten* komen, 's Konings gebiddend oppergezag. — Dit alles is zoo klaar in deze gelykenis, dat al hadden wy die alleen tot bewys voor de algemeenheid der Godlyke genadeaanbieding, wy niet meer noodig zouden hebben; dat al hadden wy zelven de gelykenis uitgevonden om ons gevoelen op te helderen, ze geen woord anders had behoeven te zyn. —

Ik zal 'er dan van aflappen, na nog over de uitvoerige toepassing die Gy, myn Broeder *Woltering* op deze gelykenis maakt, te zeggen; dat ik over 't geheel de toepassingen op de Drie leerredenen van den zaligen *Clarisse* over de gelykenis Luc.

XIV. boven de uwe kieze: evenwel de stukken waar in wy noodwendig moeten verschillen, en die elk wel zien zal, overfappende, is daarin zoo veel goeds, dat ik u daarop, niet tegenstaande ons verschil, de hand van broederfchap in Christus toereike.

Hier mede zal ik eindigen; in wensch dat dit Werk, voor de Oud hervormde leer der onbepaalde aanbieding, zoo volgend zal bevonden worden, dat alle verder fchryven en tegenfchryven daar over eens vooral een einde neme; en vooral dat men t'eenemaal ophoude dezelve een nieuwe leer te noemen, ftrydende tegen de byzondere eeuwige voorbeschikking en heilverwerving; tegen de krachtdadige genade; tegen 's menfchen diepe onmagt; tegen 't recht gebruik der wet tot kennis onzer ellende en regeling onzer pligten. — Bezwaaren, die ik, hoe zagt ik beminne tegea verschillende Broederen te fpreken, nu geen zagter naam kan geven dan onwaarneden en lasteringen: daar men ze nog geduurig opwarmt, niet tegenstaande het volflagen tegendeel, door een aantal leerftellige en practicale fchriften, van eerfte mannen in Gods Kerk, luidkeels uitgeroepen is en nog wordt.

* * *

De tiende uwer vragen, In welke de voornaame hoofdzak van ons gefchil moest behandeld en afgedaan worden, nu afgehandeld zynde, ga ik over tot uwe Elfde, in welke te beandwoorden gy vóór u wapenen zoekt, in 's Heilands perfonelyke Euangelieprediking. 't Zal derhalven hier ook myn taak zyn, die fchriftplaatzen te onderzoeken, of dezelve al of niet tegen myne gedachten inloopen; — zo ja; dan ftryden; ze ook tegen de Leer onzer Kerk formulieren; — zo neen; dit moet ik toonen.

Konde ik nu naar myne verkiezing te hybeldreeven doorwandelen, 'k zou my aangenaamer werk verschaffen, en uit die Godlyke bladen een groot aantal plaatzen zamelen, in welke aan ons, *als zondaars*, de groote zaligheid door 's waereids Heiland aangebragt, op de hart inneemendste wyze, met den allersterksten aandrang wordt nabygebragt, en ter vrymoedige omhelzing aangeboden. Ik begon met Gen: III:15; ik begluurde alle de orakelstemmen; ik vervoegde my in 't draagbare Heiligdom, in den prachtigsten, door God zelf bewoonde Tempel, om den ganschen Levitischen Schaduwdienst te beschouwen. — Ik bepaalde my byzonder tot den tyd der vervulling. — Ik bepeinsde met een peinzende Maria de boodschap des Engels aan die gezegendste der vrouwen, en den hemelschen geboortezang, waar mede 't Engelenheir Bethlems velden deden weergalmen van den vrede. — Ik volgde Jezus in zyn Euangeliewerk van stap tot stap, om te toonen dat zyn gansche leven, zyn redenen en daden, zyn lyden en dood, zyn opstanding en hemelvaart, de sterkst mogelyke en uitgebreidste Genade-prediking aan zondaars is. — 'k Zou daar op my bepaalen tot de bediening der door zynen Geest gedreevene Ryksgezanten, en hante ons nagelaten Godlyke brieven; eindigende met Openb. XXII:17. — Daar uit kon ik dan een tafereel opmaken, vandie zaligheid, welke hare vruchten over de aarde zal verspreiden tot op Jezus laatste toekomst, en waar mede in de eindelooze Eeuwigheid de hemel zal vervuld zyn! — Zalk een vertoog zou, zo ik acht, niet ongeschikt zyn, om het sombere kleed, door u en uwen voorganger, over 's Heilands heerlyk werk gespreid, te doen verdwynen. Hier door zouden ook de van u behandelde Bybelplaatzen ligtlyk met een ander oog kunnen beschouwd worden. — Dan, dit hier ondoenlyk zynde, bepaal ik my alleen om uwe voornaamste bewys-texten te bezien, en hoop klaar te

roonen dat ze 't helder Evangelielicht zo min verduisteren als een dwerg de zon verduistert, schoon hy schaduw verwekt.

De eerste is, Math. VIII: 19. 'Er komt een Schriftgeleerde tot Jezus, zeggende: *Meester ik zal u volgen, waar gy ook henen gaat.* Het is, uit de aanbieding van dezen man, om Jezus te willen volgen, en uit 's Heilands antwoord, blykbaar, dat hy, ziende de wonderen van Jezus, en de groote achting welke Hy by 't volk verkreeg; verwachtte, dat Jezus wel haast in 't algemeen van 't volk voor den Mesfias zou uitgeroepen worden. Hy, bezet met aardfche gedachten van Mesfias Koningryk, hoopte, door zich by Jezus te voegen, rykdom, eer, en genoeg. Hy wacht daarom niet tot Jezus hem riep, neen: hy biedt zich zelve Hem aan. Op de onbezonnenfte wyze belooft hy Jezus te volgen, en wel, waar Jezus ook henen ging. Eene belofte die hem verplichtte dingen te doen die hy niet wist, en welke te volbrengen, hem, door zich zelve, volftrekt onmogelyk waren. Eene belofte, waar van hy zo haast berouw zou hebben, als hy verftond en bevonden had dat zyn oogmerk miste, in, door Jezus te volgen, rykdom en aanzien te verkrygen. De zachtmoedige Heiland, hem beter dan hy zich zelve kennende, antwoordt op zyn voorftel, zonder te zeggen, volg my of doe het niet, met zyn gewoone wysheid, en zeer gepast: *De vosfen hebben holen, en de vogelen des bemels nesten; maar de zoone des menschen heeft niet waar hy het hoofd nederlegge.* In dit antwoord toont de Heiland aan den Schriftgeleerden, (die zyne prediking reeds gehoord en zyne wonderen gezien had, dat men wel in 't oog moet houden,) dat hy in zyne verwachting, met Hem te volgen, geheel zyn oogmerk niet bereiken kon; dat Hy, ja wel, de waare Mesfias, maar, volgens de Profee-

ten, een arm Koning ware; dat Hy derhalven om Jezus te volgen, Hem, als den waaren Mesfias, geloovig moest erkennen, fchoon Hy naar 't uitwendige zo arm was, dat Hy geen Hoofdkuffen, veel minder een Bedde in eigendom had om 'er gemaklyk op te rusten; dat hy zonder, door 't geloof in Jezus, zuik een belang in 't volgen van Hem te rekenen, onmogelyk zyne belofte: *Ik zal u volgen waar gy ook henen gaat*, gefand kon doen. — Waarfchynlyk is deze blinde Leidsman der blinden, ziende zich in zyne verwachting te leur gefeld, door dit onderricht van Jezus Koningryk, henen gegaan; althands wy lezen niets meer van hem.

Wat fchyn of fchaduw van bewys is 'er nu in dit geval voor u en tegen my? — Gy kunt vry minder hier uit bewyzen, dat de Heiland dien Schriftgeleerden de Wet gepredikt heeft, als ik, dat hem 't Euangelie, de belofte van 't Euangelie gepredikt is: want Jezus onderricht hem wel degelyk, in zyn antwoord, van zyn Mesfiasfchap, volgens de Profeeten, en nu gevolg dat voor u moest pleiten is tegen u; — Gy befluit dat deze Schriftgeleerde niet behoorde tot de gegevenen des Vaders! — maar waar hebt gy dat gelezen? In de lysten van Gods Raadboek? Neen! — Koom, bewys dan uit de Registers van 't ryk der Duifternis, dat deze Schriftgeleerde, daar na, niet waarachtig in Christus heeft geloofd, en dus nu onder de verdoemden is! —

Over de plaatzen, Matth. XIII: 10 - 15 en Joan: X: vs. 26, fchoon van u als in 't verfchiet aangevoerd, moet ik 't een en ander zeggen.

Over de eerfte: De Heiland leerde den Joden door duidelyke en klare Gelykeniften, welke alle tot één toe, zynen Vader, zyn Perfoon, Leer, Prediking, de vruchten daar van, of de voorige en volgende Staat der Kerk betroffen. In sommigen wordt de eigenlyke Euangelie bediening, de Pre-
di-

diking van 't Geloof in Hem, en 't rampzalig gevolg des ongeloofts, op de keurigste en sterkste wyze gevonden. Dit laatste vindt men in de gelykenis Matth. XIII: 1-9. De Heiland sprak die ten aanhooren van veele scharen, terwyl een schip zyn achtbaare Predikstoel was; Hy sprak tot allen in 't gemeen, en elk derzelve in 't byzonder, als blykt uit vs. 9, dat vergeleken kan worden met Matth. XI: 15 en Openb: II, III en XIII, waar die zelve opwekking wel agt maalen voorkomt. — Deze Gelykenis zelve is verre van duister: want de Heiland zou zyne verwondering aan zyne Discipelen dan niet getoond hebben, op hunne vraag om verklaring derzelve, gélyk Hy gedaan heeft volgens Marc. IV: vs. 13, — Voorzeker sprak de Heiland ook door gelykenissen op dat dus de voorzeggingen van Hem vervuld wierden, als blykt uit Matth. XIII: 34 en 35. — Dan de vraag: waarom sprak Jezus zo niet in 't openbaar tot de Joden, als Hy afzonderlyk tot zyne Discipelen deed? te beantwoorden: dat dit geschiedde, *uit hoofde van Gods vrymachtige afsondering*, brengt zo een antwoord onder de verplichting om dit te bewyzen; en met een, om 't wettig gevolg daar uit vloeiende te bewyzen; *dat alle de Joden tot welke de Heiland dus sprak verworpelingen waren!* yslyk gevolg! — Wat is hier dan beters op te antwoorden? Men kan, behalven 't gezegde, in 't gemeen aanmerken: Jezus wilde in 't openbaar veel door Gelykenissen spreken: 1. Om dat deze Leerwyze in 't Oosten gemeen en in hoogachting was, dewyl zich de grootste Mannen daar van bedienden. Dus kan 't niemand vreemd voorkomen dat de Heiland zulks ook deed. 2. Hier door kan Jezus ten oogmerk gehad hebben om der Pharizeen en Schriftgeleerden achting nog te bewaren; dewyl Hy zich aan den Raad gehoorzaam en onderdanig gedroeg, voor zo ver Hy een onderdaan van hun was. Zie daar van een proef

in 't betalen van tol en schatting Matth. XVII: 27, en in zyn Leere Math. XXIII: 3. — 3. Had de Heiland sommige gelykenissen, als, by voorbeeld, die van den wyngaard aan landlieden verhuurd, Luc. XX. in klare redenen gezegd, welligt was het volk opgestaan tegen den grooten Raad, om hunne eigen verwoesting voor te komen. 4. Hy kan zulks ook gedaan hebben: „ op dat de Jooden, byzonder de voor- „ naamste derzelve, zyne bitterste vyanden, zich van zyne „ Leer niet ten kwaade tegen Hem zouden kunnen bedie- „ nen, want indien Jezus klaarder gesproken had, zouden „ de Jooden hunne furie zo lange niet hebben kunnen we- „ derhouden, maar eerder op Hem zyn aangevallen, daar Hy „ nochtans zynen loop zonder schorting moest voleinden.” Dit zyn de woorden van den grooten VAN TIL, op Matth. XIII: 11.

Betreffende dit XIIIde Hoofdst. merke men in 't byzonder op: 1. Dat Jezus, vs. 13, die Joden, tot welke Hy als de zyne was gekomen; maar die Hem niet hadden aangenomen (Joan. I: 11.) teekent, als zulke die wel zagen en hoorden, maar, door hunne moedwillige boosheid, in Jezus den waaren Mesfias niet wilden aanfchouwen, en dus den raad van God tegen zich zelve verwierpen, als Lucas zegt H. VII: 50: en dan ziet men ligt hoe wel te pas de Heiland de voorzegging van Jezaia, H. VI: 9 aanhaalt vs. 14 en 15, om te toonen, dat deze smoodheid en ongeloovigheid der Joden reeds in de Profectie-rol geteekend ware; dat hun bestaan en gedrag daar mede ten vollen overeenstemde, zoo, dat zy die voorzegging *daar door* vervulden. 2. Dat allen welke van Jezus nadere verklaring zynere gelykenissen begeerden, dezelve ontvingen. 3. Dat zy, die reeds met de verregaandste haat tegen Jezus waren ingenomen, schoon 't middag klaar bleek dat Hy de waare Mesfias was, *zich zelve*, door hun *ongeloof*, onder 't rechtvaardig oordeel der verblindings en verhardings stelden, als uit

uit vs. 15 blykt, zo dat *niet* Gods raad, *maar* hunne eigen boosheid, oorzaak van hun ongeloof en de verwerping van Jezus was. — Dus vertrouw ik dat Jezus spreken door gelykenisfen in beter licht kan gezien worden. —

Want, daar uit te besluiten dat Hy 't Euangelie voor de Joden verborgen heeft, is even zoo veel gezegd als, dat Hy 't Euangelie door de gelykenisfen geheel niet heeft gepredikt; schoon wy, door dezelve, tot op dezen dag, den waaren aart van Jezus Koningryk; de verplichting om zyn onderdanen te worden; den weg om dit te kunnen worden; 't geluk der geloovenden; en 't rampzalig lot der niet geloovenden leeren!

— Daar en boven: de Heiland heeft niet *altijd* noch *alles* door Gelykenisfen gesproken; maar veelyds, ook zynen hardnekkigsten vyanden 't Euangelie verkondigd, terwyl hy hun, door de klaarste redenen, en met de sterkste poogingen, tot het geloof in Hem zegt te brengen. Zie slechts Joan: VIII. — Waarom klimt men ook hier door niet tot Gods Raad op? Dan, dit srydt tegen 't Systema!

Hier uit acht ik het blykbaar genoeg dat deze plaats uwe wyze van denken geheel niet begunstigt.

Het gene uw voorganger, wien gy toch veelzins volgt, over Matth. XIII. heeft gezegd, is vooral niet beter als dat van u. Luste het my, ik zou Hem met zyn eigene redenen bestryden. — Zonder ontroering, kan ik niet denken aan zyne woorden, Z. Bedenkingen bladz. 29. alwaar Hy de stoutheid heeft van te zeggen: „ De Heiland spreekt „ opzettelyk duister en ingewikkeld door gelykenisfen, om „ dat Hy niet en wilde dat het van allen zoude verstaan „ worden, enz.” even of Gods verborgen raad, waar uit hy in verband redenkavelt tegen de algemeene aanbieding, oorzaak van der Joden boosheid was; even of Jezus Euangelieprediking door gelykenisfen, zoo als hy die toestaat, hun geheel niet aanging, gelyk die man elders zegt,

zegt, en de niet verkorene Joden daar in geen voorwerp des geloofs hadden; even of Jezus het 'er in zyne prediking op toegelegd had om deze te verharden, schoon Hy dit door de aanhaaling van Jezaias voorzegging vs. 15, met de sterkst mogelyke uitdrukkingen tot *hun zelven* brengt door de woorden, *zy en haar*. — Ik wensch, om dezer woorden wille, dat nooit een Deïst zyn werk in handen kryge, om daar uit aanleiding te nemen den eeuwig gezegenden Jezus te smaaden. — Liever zag ik deze myne hand afgekapt, dan my te laten dwingen om zulke redenen, als deze en andere zyn, van den oneindig liefderyken Heiland te schryven! — en, zo 'k ooit iets dergelyks openlyk geschreven had, ik zou 't openlyk herroepen, of vreezen dat ook in my dat woord vervuld wierde: — *hunne oogen hebben zy toegedaan*, — *zy verstaan met het bart niet*, — *op dat God het genesc.* *Matth. XIII: 15.*

Over de tweede van u in 't verschiet aangehaalde plaats, zynde Joan: X: 26, heb ik ook wat te zeggen. Voor zo verre gy daar uit besluit, dat de Heiland de reden van der Joden verharding in hun ongelooft legt, keur ik dit goed; maar! is Gods vrymachtige afzondering, naar uw oordeel, de reden van hun ongelooft, en dus van hunne verharding? dan verschil ik aanmerkelyk van u, en gy van onze Dordtsche vaders H. 1 Art. 5 en 15. Wat zeggen deze uwe woorden, dat alle die genen „ aan den welken de Heiland de „ verborgenheden van 't Koningryk der Hemelen niet bekend wilde maaken, *uit hoofde* van vrymachtige afzondering onder zyn Euangeliedienst verhard zouden blyven, „ en de eenige redo van het volbruden der Joden in hun „ ongelooft houdt de Heiland ook niet verborgen, als Hy „ Joh. X: 26 met de allerduidelykste woorden zegt, „ gy lieden en geloof niet, want gy en zyt niet van myne „ Schaapen”? — Kunt gy dat doen overstemmen met de leer on-

onzer Kerk, in de aangehaalde Art? doe dat, vereenig deze strydigheden, of beken dat gy roekeloos, onvoorzichtig, en tegen de waarheid gefchreven hebt! —

Dan, mogelyk zyt gy, myn Broeder! eenigzins te verſchoonen, en misleid door de drogredenen van hem wiens voetſtappen gy drakte; en dit noodzaakt my hier nog tot eenen uitſtap. Deze Man bezwaart toch de ruime Euangeliepredikers en voorſtanders derzelve op de ontzettendſte wyze, om dat zy, volgens de Leer onzer Kerk, gelooven, dat zy die onder 't Euangelie verloren gaan, ook verloren gaan om *bun ongeloof*, daar in beſtaande: *dat zy Christus en zyn heil bun aangeboden niet aannemen*: hy ontkent rond uit zulk een ongeloof, Z. Bedenkingen, bladz. 60. en dit moest hy doen (de eene dwaaling volgt de ander!) door de ontkenning dier aanbieding. — Hy ſtaat toe, dat verlooren te gaan onder 't Euangelie 't oordeel verzwaaen zal, bladz. 54. hy erkent *op zyne wyze* een ongeloof; maar waar in het beſtaat, zegt hy, (heb ik wel gelezen) door zyn gewoone loosheid, nergends. — En, wat ongeloof tegen 't Euangelie kan hy ſtellen, daar hy ontkent dat het Euangelie 't voorwerp des geloofs voor ieder zondaar is? — daar hy ſtelt dat al wat 'er van Christus en zyn Heil gepredikt wordt de verworpenen *niet aangaat*, en dus onbekeerden, in dien ſtaat, Christus niet mogen aannemen; dewyl zy 'er in 't Euangelie geenen grond toe hebben, *zo lang ze geen belang ſtellen in bunne behoudenis*. — Zegt ge, „de Man ſpreekt toch van ongeloof; hy leert toch dat zy die onder 't Euangelie leven *mede* daarom verlooren gaan, en eenige verzwaainge te wachten hebben, daar uit, dat zy de middelen gehad en 'er geen voordeel mede gedaan hebben. bladz. 58 en 59. Wat is dit dan voor een ongeloof?” — Ik antwoord: zoo veel ik beſluiten kan, uit zyne argumenten ter beſtryding van

de

de hervormde Leer der aanbieding, bestaat zyn ongeloof daar in: „Dat de bloote bekendmaking van Gods Woord niet geloofd, noch de prediking der Wet, van de verworpingen, wien 't Euangelie niet aangaat, niet gehoorzaamd worde.” — Zegt ge, „dat hy evenwel spreekt van genade-middelen, dat zy die onder 't Euangelie leven zich daar tegen aankanten, en niet alleen om hunne erf- en dadelijke zonden, maar ook *mede hierom* verloren gaan, en dit is immers de leer onzer Kerk?” — Ik antwoord: dat volgens de leer onzer Kerk, het ongeloof, in de gewoone beteekenis van dat woord by Hervormden, of het niet in Christus gelooven, het tegengefelde van het waare geloof is; dat het waare geloof bestaat in 't *aannemen* van 't getuigenis dat God van zynen Zoon geeft; dat het ongeloof derhalven is; het *niet aannemen* van dat getuigenis, waar toe allen onder 't Euangelie, recht, vryheid en verplichting hebben, Want „de poorte der zaligheid staat voor *alle man* open, en daar is niets dat ons verhienderd in te gaan dan alleen ons *ongeloove*.” 't Zyn *Calvinus* woorden, op Handl. 2: 21. — Het *aangebodene aannemen*, en het *aangebodene niet aannemen*, zyn juiste denkbeelden, die aan den anderen beandwoorden, om *geloof en ongeloof* te beteekenen; zonder deze kan men Joan. I: 11 en 12 niet verstaan; men leze *Calvinus* over deze plaatsen. 't Aannemen van Christus onderstelt dat Hy aangeboden wordt: in vs. 11. is 't *niet aannemen* veroorzaakt door 't *Ongeloof*; in vs. 12. 't *aannemen* door 't *Geloof*. — Zulk een leere van geloof en ongeloof is *Bybelsch*, en *Gereformeerd*. Dus wordt de Hervormde leere van 't ongeloof by dien Schryver, niet alleen niet gevonden, maar van hem verguisd en verloochend! — Wilt ge zyne gedachten over de genade-middelen, die hy erkent? Hoor dan: „1. De bloote bekendmaking van Gods woord, of van den weg der zaligheid, is

naar Gods raad niet ingericht om de niet verkorenen voordeel aan te brengen, waarom ook al wat van Christus en zyn heil gepredikt wordt hun in 't geheel niet aangaat, en zy derhalven niet zondigen, door niet aan te nemen dat hun niet wordt aangeboden; want dat 'er zulk een aanbieding is, staat vast, nog niet bewezen te zyn. 2. De prediking der Wet, welke, aan gevallen menschen, als de wet des werkverbonds, van God zelve wordt bekend gemaakt, om hen daar door te brengen tot kennis van hunnen diepen ellenden staat; dewyl de H. Geest gewoon is door middel van die (dus levendig makende) wet de menschen aan zich zelve te ontdekken, om hun langs dezen weg voor 't Euangelie vatbaar te maken; want zy, die deze wetprediking verzuimen, en 't Euangelie, als eene blyde boodschap, en als 't eenige middel, door welk de H. Geest het geloof tot zaligheid schenkt, prediken, geven aanleiding dat veele, (hoe harden wonderlyk dit ook klinkt,) met een ingebeeld deelgenootschap aan Jezus verdiensten, ongelukkig verlooren gaan, die door de wetprediking, waarschynlyk zouden behouden zyn." Zie hem bladz. 10-17. 54-61.

Dan, op de ergerlykste wyze schermt de Man tegen de stelling, die *hy zegt* dat geleerd wordt; te weten: dat zy, die onder 't Euangelie verlooren gaan, *alleen* om hun *ongeloof* verloren gaan. — Waar hy die stelling gelezen heeft weet ik niet. Ik geloof dat die zyn wezen en bestaan alleen in zyne hersenen en werk heeft; maar by niemand die voor de gezonde leer der aanbieding is. — Deze voorstanders leeren: Dat het ongeloof, of het niet aannemen van Christus hun aangeboden, in volwasfen menschen, die onder de bediening van 't Euangelie leven, de *naaste* oorzaak is van hunne verdoemenis; dewyl zy, door Christus te omhellen, van Gods toorn ontslagen, vergeving

ving van alle hunne zonden, en de zaligheid zouden hebben verkregen. — Joan. III: 36. staat niet, de toorn Gods *komt* op hun die niet gelooven in den Zoon, ook niet hy *komt weder* op hun, maar *blyft* op hun. Hy dus die gelooft, en God, die dat geloof beveelt, gehoorzaamt, wordt van zynen toorn, door dat gelooven, bevryd, en *verkrygt*, ja *beeft* daar door, 't eeuwige leven. — Gemelde voorstanders zyn 't volkomen eens met de leer der Dordtsche Vaders, die stellen: dat zy, die onder 't Euangelie verloren gaan, *om hun* ongelooft, bestaande in 't niet aannemen van Christus hun aangeboden, *en om* alle hunne andere zonden van God rechtvaardig, naar zyn onberispelyk besluit, verdoemd worden. II. 1 Art. 15. — Dat onze geleerde Man het met die Vaders niet eens is, is, zo ik denk, klaar gebleken; en dat hy de voorstanders der algemeene aanbieding ook hier in onbillyk bezwaart, is niet minder waarachtig. —

Nog iets, en dan zal ik Hem en zyn Z. Bedenkingen laten varen. Hy legt bladz. 54 en 55, voorheen geplaatst, zynen partyen te laste, dat uit hunne leer *moet volgen*; dat God in de algemeene aanbieding niet anders bedoelt, dan om de niet verkorenen rechtvaardig te kunnen veroordeelen. Met dit wapen in zyne hand als Goliaths spies, verschynt hy meermaal. — 'k Merk 'er, om zyn Gereformeerde wyze van denken te toonen; kortlyk op aan: Dat het de leer der Gereformeerde Kerk *niet* is, dat God zoude besloten hebben, iemand te verdoemen, buiten aanmerking van zyne zonden; maar dat God besloten heeft de niet verkorenen, van Hem onberispelyk voorbygegaan, om hunne zonden te verdoemen; dat de zonde van ongelooft de eerste zonde, zeker de hoofdzonde is by alle volken, ook by de Heidenen, zie Rom. I: 25. Dat God geen oorzaak van

van dat ongeloof, noch van eenige andere zonde is; dat Gods openbaaring, in Natuur of Genade, door 's menschen eigen verkeerdheid en boosheid misbruikt wordt, zoo, dat God deswegens elk misbruiker allerrechtvaardigst straffen kan en straft; dat het niet aannemen van Christus op Gods aanbieding en bevel, *in wezen*, wel geen zonde van een anderen aart en natuur is als de zonde tegen eenig gebod der Wet; doch dat dit ongeloof de schrikkelykste zonde van allen is, om dat ze begaan wordt, niet alleen tegen Gods bevel en bedreiging, maar ook tegen zyne beloften, welke Hy als de God der waarheid doet, waar door dit ongeloof van Joan. 1ste Br. H. V: 10. zoo wordt verklaart, dat het niets minder doet dan *God tot een leugenaar te maken*, op welke Woorden CALVINUS in zyn Commentarie zegt: „Voorwaar „ God heeft niet zo dierbaar als zyn waarheid. Daarom „ kan Hem geen grouwzamer onrecht geschieden, dan als „ hy van de eere berooft wordt. Op dat hy ons dan tot „ geloof verwekke, zo neemt hy zyn argument van het te „ gendeel, want zo God leugenachtig maken, een schrik- „ kelyke en vervloekte Godloosheid is, (want als dan werd „ hem ontnomen, dat hem meest eigen is,) wie en zoude „ niet grouwelen den Evangelio het geloove te benemen, „ waar in God allenlyk wil waarachtig en getrouw gehou- „ den worden? Dit is neerstelyk te merken. Sommige „ zyn verwonderd waarom God het geloove zo aanpryst, „ waarom de ongeloovigheid zo strengelyk verdoemd wordt. „ Maar hier aan is de hoogste eere Gods gelegen: want ge- „ merkt hy in den Evangelio het zonderlingste vertoog zy- „ ner waarheid heeft willen doen, zy en laten hem niet „ overblyven, allen die Christum, (ons daar in aangebode- „ den,) verwerpen.” Vervolgens leert de Gereformeerde Kerk, dat dit ongeloof, zoo wel als alle andere zonden,

van hoedanigen aart ook, in 't Godlyk besluit van verwerping, wel degelyk by Hem in aanmerking zyn gekomen, als *oorzaken* der verdoemenis. Derhalven is 't heterodox, te stellen: Dat het besluit der verwerping is eene volstrekte bepaaling van Gods wil, zoo dat daar uit volgt, dat zy die verloren gaan zeker zullen verloren gaan (ik beef!) *uit kracht van dat besluit, waar in't weigeren van de aangeboden zaligheid niet in aanmerking komt.*" Zie Z. Bedenkingen bladz. 56. en vergelyk de aangehaalde Art. der Dordtsche Vaders. — Zyn 'er nu Godgeleerden, en Voorstanders der algemeene aanbidding, die zeggen: *dat God door die aanbidding den Zondaar onverantwoordelyk stelt, ik ben verzekerd dat zy 't in geen ander verband verstaan, als waar in ik 't geplaatst heb; en dat zy den onberispelyken God zulke Ongodlyke bedoelingen niet toekennen, als die berisper van Gods weg, met zondaren, die onder de bediening van 't Euangelie leven, doet.* —

Of my de lust ooit bevangen zal, om het geheele stelzel zynner Bedenkingen geleidelyk op te maken, en te betoogen, dat het niet alleen op de grootste ongerymdheden, maar ook op verwoesting van de oefening des Christelyken Godsdiensts uitloope, leert den tyd. — Intusfchen is het by my zeker, dat niemand, al droeg hy de Zon in handen, zien kan, dat, op zyne gronden, 't ongelooft aan 't Euangelie Zonde is, of zyn kan; „Want dog een pligt, welken na te laten, geen „ zonde is, die kan geenzins gehoorzaamheid genaamt worden.” ('t zyn Coccejus woorden.) — En, als de ongeloofige niet zondigde, door Christus hem aangeboden te vermaaden, zou hy dan zelfs geen recht hebben om tot God te zeggen: „Gy laat my uw woord wel blootelyk bekend „ maken; maar wyl my 't beloovend Euangelie niet aangaat, „ en ik daar in geen grond hebbe Christus te omhelzen,

„ ten

„ ten zy ik belang stelle in myn behoudenis, 't welk ik,
 „ volgens uw eigen woord, noch *kan* noch *wil* doen, zoo
 „ handelt ge met my als een tyran, die alles eischt, maar
 „ niets belooft. 'k Zal dan wachten tot ge my ónmidde-
 „ lyk voorkomt, blyken van verkiezing en daar op recht
 „ geeft Christus te omhelzen, want zonder dat is 't voor
 „ eeuwig te vergeefs uwe wacht waar te nemen.” enz. enz.?

Zie daar dan weder een en andere Z. Bedenking in 't
 waare licht geplaatst. — 'k Zal my in dit geschrift voord-
 aan, met dien schryver, noch met zyn werk, dat vreemde
 verschynzel, dien bundel van meeningen, niet meer bemoei-
 jen. — 'k Heb hier en daar genoeg gezegd om te doen
 blyken, met hoe veel *recht* ik, door myne *Wolke*, Neêr-
 lands Kerk, op eene onderzoek aanspoorende wyze, gewaar-
 schouwd hebbe. — 'k Heb 'er geen berouw van. —
 En, 't verspreide licht, door die *Wolke*, is my tot genoeg-
 zame voldoening tegen uwe en alle verdere verachting.

Na dezen uitstap zal ik wederkeeren tot de oplossing uwer
 Bybelplaatsen; en kome nu tot het Euangelisch geschied-
 stuk, 't welk gy acht uwe gedachten ten sterksten te be-
 gunstigen, en als onweérleglyk, met grooten ophef, tegen my-
 ne denkwyze aanvoert. Wy vinden het Matth. XIX. Marc. X.
 en Luc. XVIII. 't Bestaat in een gesprek, van den liefderyken
 Jesus, met eenen oversten der Phariseen, gemeenlyk de *ryke*
Jongeling genaamd. Deze komt tot Jesus, na veel, 't zy
 zelf in perfoon, of door anderen, van hem gehoord te heb-
 ben. Hy valt voor Jesus op de kniën; en vraagt uit zyn' wet-
 tischen en werkheiligen grond: *Goede Meester! wat doen-*
de zal ik het eeuwige leven beërven? De zachtmoedige en
 waarlyk goede Heiland, geeft hem een vraagend antwoord,
 om daar door tot verdere onderhandeling hem den weg te

openen; zeggende: *Wat*, dat is, *Waarom*, om wat reden, noemt Gy My goed? willende dus, dat de Jongeling Hem de reden zyner aanspraak zou zeggen; want, wie durft denken dat de oneindig liefderyke Heiland, die, als mensch, zynen naasten volmaakt beminde, en de liefdewet omtrend allen, zelfs zyne bitterste vyanden, volkomen betrachte, ditmaal, als ware Hy in eene onstuimige gemoedsdrift geraakt over des Jongelings vraag, hem op eenen grauwendenden toon zou te gemoete gevoerd hebben: *Wat noemt Gy my goed!* Dit had eigenaartig die uitwerking op 's Jongelings gemoed moeten hebben, dat hy dacht: *Jesús is niet goed.* — Neen! de Heiland zegt: *Wat*, of *waarom* noemt ge My, die immers een *Mensch* ben, goed, daar toch *niemand* goed is dan *God*? als wilde de Heiland zeggen: *Jongeling!* waarvoor erkent ge My? Wat denkbeelden hebt ge van My? Denkt ge dat Ik alleen *Mensch*, of te gelyk *God*, de Zoon van *God*, de waare *Mesias* ben? Want: niemand is goed dan *Een*, namelyk *God*. — Dat het Grieksche woord, door *Wat* vertaald, dikwerf *Waarom* beteekent, als in *Matth. XIX: 7. XXVI: 10. Marc. XI: 3. Luc. II: 48. VI: 2.* en elders, bericht my een der grootste Geleerden onzes tyds, straks te noemen. Zie ook VAN TIL over *Mattheus*, op dit vers. — Op dit vraagend en verklaarend antwoord van *Jesús*: *Wat noemt gy my goed? niemand is goed dan één namelyk God;* schynt de Jongeling verlegen te zyn geworden, althands, wy vinden zyn antwoord niet. De Heiland, die de regelen van wellevendheid altyd volgde, heeft hem waarschyntlyk tyd gegeven om te kunnen antwoorden; maar geen antwoord bekomende komt Hy hem weer even liefderyk voor. — Met groote wysheid spreekt Hy hem, ter nadere beantwoording zyner vraag, op zyne eigene wettische gronden aan, zeggende: *Gy weet de Geboden.*

Of

Of zo als Matth. 't heeft: *Wilt Gy 't leven ingaan, onderhoud de Geboden*, enz. — Hier op te zeggen dat de Heiland dezen Jongeling de Wet heeft gepredikt, op dat hy langs den zelven het leven zou zoeken, is even zo veel als dat men zeide, Hy heeft een Leugen gepredikt; want, schoon Jesus uitdruklyk zegt: *Wilt gy ten leven ingaan, onderhoud de Geboden*, en dit tot beandwoording van zyne vraag diende, is 't oogmerk van dat gezegde echter blykbaar, om door de voorstelling, wat de weg ten leven door eigen doen *zyn zoude*; te weten: niets minder dan eene allervolmaaktste en altydduurende gehoorzaamheid aan de wet; dezen mensch van zyn werkheilige gronden af te brengen, om hem de noodzakelykheid van den genadeweg te doen zien, ten einde hy eene andere gerechtigheid, als die der Schriftgeleerden en Phariseen, zoeken en vinden mogt.

— Te zeggen: De Heiland heeft hem 't Euangelie verborgen; en in tegendeel, op een gestapelde plichten, of de onderhouding der Zedenwet van hem gevorderd, is even 't zelfde als dat men zeide: Jesus heeft 's menschen doodlyke onmacht geloochend, en eene Leere gepredikt, waar door de verdoemlyke, tot alle goed ondeugende zondaar, bekwaam is erkend om, door de onderhouding van de geboden der Zedenwet, ten leven in te gaan. Men zegge dit zoo zagt en bekleed mogelyk, ik durf zo sterk en klaar mogelyk 'er tegen zeggen: dat dit wel degelyk eene nieuwe invoering van 't werkverbond zou zyn! — Te zeggen, dat Jesus hem de Wet predikte om tot God als Opperheer weder te keeren; en 't Euangelie voor hem verborg, om dat hy niet behoorde tot de verlorene Schapen van 't Huis Israëls, is de ongegrondste taal des waerelds, zoo lang men het bewys daar van uit Hemel noch Hel kan haalen. — Dan, laat my voordgaan. Wat is 't gevolg? De

Jongeling zegt op 's Heilands voorstel; behelzende alleen de Geboden der tweede Wet tafel, want deze te noemen was tot Zyn oogmerk genoeg; *Alle deze dingen hebbe ik onderhouden van myne Jongheid af; wat ontbreekt my nog?* — Hooggaande waan! Iedele verbeelding! Ongegronde Geloofsgrond! Wie durft daar op de Zaligheid wachten! — Jesus goedheid was echter de oorzaak dat Hy den Jongeling over zulk een verwaand antwoord niet bestraft; neen: Hy ziet hem deswegens vriendelyk aan, Marcus zegt: *Hy beminde hem.* — En zeker, Jesus keurt uitwendige onderhouding der wet beminnyk en pryslyk, schoon niet als een grond om voor God te bestaan. — Daarop opent hem Jesus den rechten weg tot het leven, zeggende: *Een ding ontbreekt u; Ga heen, verkoop alles wat gy hebt, geef het den Armen, en gy zult een Schat hebben in den Hemel, kom dan herwaards, neem uw kruis op, en volg my!* — Zie daar den rechten weg ten leven, waar in hem 't leven voorwaardelyk wordt beloofd, zonder echter eenige voorwaarde in hem te onderstellen! — Het zou toch door 't ongerymde heen zyn, de gewaande onderhouding der geboden, of 't geene Jesus hem beval te doen, als voorwaarden *in hem*, om 't leven te verkrygen, aan te merken; — trouwens de mond der waarheid zegt zakelyk: „Indien gy alle uwe goederen verkoopt, die den Armen geeft, u dan by my vervoegt, my gelooft, en my als myn Discipel volgt, dan zult gy voorzeker 't eeuwige leven beërven.” — En, wie durst 'er aan twyffelen, dat, indien de Jongeling 's Heilands liefderaad ware gevolgd, hy voorzeker zalig zou zyn geworden? — Dat de laatste woorden van Jesus, *kom herwaards, neem uw kruis op, en volg my*, de echte Euan-geliefstem behelzen, vordert weinig bewys. In deze eigen

taal riep Jesus zyne Apostelen, en roept Hy Zondaars. Matth. IV: 19. Joan. I: 44. Matth. XVI: 24. Marc. X: 21. Luc. IX: 23. enz. — Jesus riep dan den Jongeling tot zich, op onderstelling, dat die zynen goeden raad zou volgen, zyne goederen verkoopen, en die den Armen geven. Hy beveelt hem om zich aan alle de onaangenaamheden voor 't vleesch, 't welk met zyn herwaards komen tot Jesus zou gepaard zyn, te onderwerpen; als hy zegt: *neem bet kruis op*. Hier op geeft Jesus hem niet alleen volle vryheid om Hem te volgen; maar 'er ligt duidelyk in, dat Hy den Jongeling *gebiedt*, om Hem als zynen *Discipel* en *Dienaar* te volgen. — Dit alles nu diende ter beandwoording aan 's Jongelings vraag: *Wat doende zal ik 't eeuwige leven beërven?* en dus wil Jesus zeggen: Door my als den goeden Meester te erkennen, geloovig te omhelzen, te volgen en te gehoorzamen, zult gy voorzeker 't eeuwige leven verkrygen. — Dan ziet! *de Jongeling gaat bedroeft weg*. Waarom? *om dat hy veele goederen had!* deze waren dus de oorzaak, dat hy den waaren levensweg, hem aangewezen, en 't aangeboden leven zelve versmaadde, althands voor het tegenwoordige; want, niemand kan ons zeggen, of ook zyn naam in de Lysten van Gods eeuwig Raadboek, dan in de Registers van 't eeuwig duister ryk gevonden wordt. Uit het gevolg van Jesus gesprek met zyne Discipelen, by gelegenheid van 't wechgaan des Jongelings gehouden, kan men des aangaande niets met grond opmaken: hy kan daar na zo wel in Jesus geloofd hebben, als met en door alle zyne goederen voor eeuwig arm zyn geworden.

Zie daar dan Broeder! eene ongezochte, eene, heb ik 't wel, ongedrongene verklaring, of liever eene Schets van dit evangelisch geschiedstuk; althands ik heb die opvatting niet gezocht, noch my in bochten gewrongen. Ik laat die,

by tegenstelling van uwe opvatting en redeneering, aan 't oordeel van Onpartydigen ter beproeving.

Dan, by nader inzien van de *Jaarboeken* myns geliefden Leeraars, den waardigen SCHUITE, merk ik met zyn Wel-
eerw. over dit stuk in de hoofdzaak wel overeenkomen,
doch ook eenigzins te verschillen; Ik hoop dat Gy u zo min
belgen zult over ons verschil, als ik volkomen vertrouwd dat
zyn Welc. 't niet zal doen. — Zie hier uit dat uitste-
kend werk, eenig in zyn foort, de korte t'zamentrekking
van 's Mans gedachten: (2de Deel bladz. 214. 216.)

Na dat de Jongeling sprekende is ingevoerd, besluit die
geleerde Man dus: „Als men het zoo verklaart, dan is men
„ alle bedenkelykheid, hoe de vriendelyke Leeraar, dezen
„ Jongeling, die als een verlegen zondaar naar den weg
„ des levens vraagt, zoo brusk tegen zyne gewoonte kan
„ toegrauwen, *wat noemt gy my goed!* myns oordeels,
„ gelukkig te boven. De Heiland grauwet hem niet toe,
„ maar geeft hem een vriendelyk onderwys. — Dan is
„ de samenhang, tuschen de woorden, *Niemand is goed*
„ *dan een, namelyk God;* en de voorgaande, *Wat reden*
„ *noemt gy my goed?* zeer natuurlyk en ligt te bevatten,
„ daar die anders, voor my ten minsten, onverstaaenbaar
„ is. — Dan ziet men eerst de ware reden: waarom de
„ wyze Leeraar, in 't optellen der geboden, op eene nade-
„ re vraage van den Jongeling, de eerste Tafel der wet, de
„ liefde tot God het hoogste goed met zyn gansche harte,
„ hier in 't geheel niet meldt. De uitleggers meenen dat
„ Hy dit eerste en voornaamste gebod overslaat. Doch,
„ dat kan ik bezwaarlyk gelooven. Naar ons begrip, heeft
„ Hy het op de klemmendste wyze Math. XIX: 17. —
„ Dan kan men wyders afneemen. hoe welgepast de Godly-
„ ke Meester, zich over de woorden, *Wat reden noemt*

„ *gy my goed?* enz. nader verklaart in het 20 vs. *Zoo gy wilt volmaakt zyn, ga heen, verkoop wat gy hebt, en geef het den armen,* enz. — Eindelyk, dan is men die gewigtige bedenking te boven: hoe het bykomt, dat de groote Prediker van 't Evangelie, aan den verlegenou vragcr naar onderricht nopens den weg ten leven, niets anders dan de Wet voorschryft. Dit bestier zouden menschen die licht hebben, niet geeven aan zulk een voorwerp: en dat heeft onze groote Meester ons nooit belast, gelyk Hy 't zelf nooit gegeeven heeft. Want in 't geval van den Wetgeleerden Luk. X: 25 — 28, was de vragcr van een ander bestaan; en daar wordt ten minsten *de liefde tot God* gemeld; waar van men hier, naar 't gemeen gevoelen, niets zou vinden. Naar onze gedachten, geeft de Heiland aan den bekommerden Jongeling, zulk een wettisch bestier niet. In tegendeel, Hy neemt uit zyne aanspraak, *Goede Meester*, gelegenheid, om hem naar den *Goeden Meester* te wyzen, die zelf het hoogste goed was; ten einde Hem als den *alleen Goeden* in verlogeninge van al 's werelds goed te omhelzen. Dus leert Hy hem in de eerste plaats den pligt, van door geloof en liefde tot Gods Zoon te komen, die de weg tot het hoogste goed en het hoogste goed zelf is: daar op schryft Hy hem de koninglyke wet der vryheid voor, en wil dat hy zal leven in 't onderhouden van Gods geboden. Kan men Euangelischer en gepaster bestier bedenken? Dan den Jongeling staat het eeuwig leven tot dien prys niet aan. Want dit woord hoorende, gaat hy bedroeft wech, gemerkt hy veele goederen hadde.”

Zie daar eenige van 's grooten Mans gedachten over dit

onderwerp. Het stuk verdient in verband van u gelezen te worden. Val 'er niet op, ten mynen nadeele, dat zyn Eerw. den Jongeling *een verlegen Zondaar*, enz. noemt. Zyne vraag is zeker uit eenige verlegenheid zyns gewetens geboren; maar, dat zyne verlegenheid van den rechten aart niet was, blykt van achteren.

Dan, welk eene verklaring, deze of de myne, u best moge bevallen, uit beide kunt gy overreed worden, dat Jesus dezen Jongeling niet enkel de wet gepredikt en 't Euangelie verborgen heeft, en dat uwe redeneering hier over vervalst.

Hier had ik dus nu weder gepaste gelegenheid om de goedheid van Jesus tegen uwe harde gedachten van Hem te bepleiten. — Wat zeg ik? om uwe onbetaamelyke en onwaarachtige beschuldigingen, tegen den volmaakt liefderyken Heiland, in 't licht te stellen! — Waar waren uwe gedachten, myn Broeder! toen ge u dorst verftouten te vragen: „Waarom behandelt Jesus deezen Jongeling zo, „ dat hy het Euangelium voor hem verbergt? (zorgvuldig verbergt, zegt gy op eene andere plaats) Hier is niets „ van dat vriendelyke en zondaars lievende te vinden, dat „ 'er anders in des Heilands handelwyze doorstraalde?” — Dan, daar de waarheid door zich zelve vermogend is, om de dwaling neder te vellen, acht ik het reeds gezegde, over dit stuk, genoeg, om u tot betere gedachten te brengen; zegge alleen nog: Zulke snerpemde redeuen tegen Jesus, als men by u bladz. 61 — 66 leest, zyn de deerlyke gevolgen van uw staalen voornemen, om uwe Broederen (naar uw oordeel) de zwaarste slagen toe te brengen; slagen echter die hun niet schaden, hoewelze hun om Jesus wil, om uwen wil, en om allen die ze tot hun onheil gevoelden of gevoelen zullen, aan 't harte gaan, en

smart

smart toebrengen. — De vriendelyke en zondaarslievende Jefus vergeve deze uwe verkeerdheid, en leere u beter van Hem, zyne bedoelingen en daden denken!

Aangaande de van u aangehaalde plaats, Mauth. IX: 12. Het is zeer gemakkelyk te zeggen, dat de daar op gevonden verklaring als het zand aan elkanderen kleeft; en dar, zonder op te geven welke die verklaring is, en dus, zonder die te weérleggen. — Maar kom aan! ik zal poogen, uwe verklaring, op uwe eigene gronden, te weérleggen. Gy zegt bladz. 66: 1., het volstrekte aanbod van „Christus aan allen is nutteloos en tegen des Heilands uitspraak, *want die gezond zyn hebben den Medicynmeester niet van nooden, maar die ziek zyn.*” Gy verhaat door die gezond zyn, in den geestelyken zin, *gezonden in bunne inbeelding, rechtvaardigen in bunne oogen*: Van dezen zou de Heiland zeggen, *die gezonden en rechtvaardigen hebben den geestelyken Medicynmeester niet van nooden*; derhalven Christus wil met zulken niet te doen hebben, hy roept hen die dus gezond en rechtvaardig zyn, *niet*, Hy biedt hun zyne genade *niet* aan. Dit is uw besluit! — Maar, is 't waarheid? Verre van daar! — Indien de Heiland, door de *gezonden en rechtvaardigen*, zulken, als gy zegt bedoeld te worden verstaat, dan heeft Hy, die de waarheid zelve is, eene volstrekte onwaarheid geleerd, met te zeggen: *Zy hebben den Medicynmeester niet van nooden.* — 't Is in 't geestelyke als in 't natuurlyke: die ziekten zyn allergevaarlykst waar van de kranken geen gevoel hebben. Zy derhalven, die zich inbeelden geestelyk gezond te zyn, hebben den Medicynmeester *boogst noodig*, en, die Medicynmeester schouwt hunne kwaal doodelyk, zonder zyne hulp en redding. Zoo is 't geval in waarheid! zie hier één éénig, maar
vol-

voldingend bewys, waar tegen uwe opvatting *rechtsreeks* slydt. Openb. III: 17 en 18 zegt de groote Geneesheer der Zielen: *Ghy seght, Ick ben ryck ende verryckt geworden, ende en hebbe geens dinghs gebreck: ende ghy en weet niet dat ghy zyt elendig, ende jammerlick, ende arm, ende blint, ende naeckt. Ick rade u dat ghy van my koopt, goud beproeft komende uit het vyer, op dat ghy ryck mooght worden: ende witte kleederen, op dat ghy mooght bekleet worden, en de Schande uwer naecktheydt niet geopenbaert en worde: ende salft uwe oogen met oogensalve, op dat ghy sien mooght.* Zie daar juist uwe gezonden en rechtvaardigen! Zie daar aan hun de genezing, met alle heil tot hunne gezondheid en welvaart, *aangeboden*; 't is de Heiland zelf die zulks doet, die 't doet aan hun, zoo ellendig, jammerlyk, arm, blind en naakt als ze waren, en NB. NB. en nog eens NB. *zulks niet wende!* —

Ik denk niet dat iemand op deze woorden in zal brengen: Christus heeft deze Laódiceë's *eerst* aan hunne ellenen ontdekt vs. 17, en *dan* geeft Hy hun, als nu ontdekt zynde, den raad vs. 18, en zie daar de orde door Christus gehouden in de Euangelie-prediking! — Ik zou antwoorden: Zie daar ook de orde myner gedachten over de Euangelie prediking! — De raad vs. 18 komt niet te pas dan op den toestand vs. 17 gemeld; en dus gaan hier de redenen ter ontdekking allerzekerst voor de raadgevende nodiging; maar 't is geheel wat anders, de orde *der zaken* in 't oog te houden *in gelyktydige voorstellen*; dit doet Christus hier ook, schoon hy in andere uitgebreidere redenvoeringen, als Matth. V, VI, VII. Joan. VI, VIII en elders, ontdekkende en nodigende voorstellen op onderscheiden wyzen door een vlegt; en wat anders is 't, *een tweede voorstel te*

ver-

verbergen tot het eerste uitwerking gedaan heeft; dit doet Christus hier *niet*, in tegendeel, Hy zegt hun vs. 17, dat ze zoo ellendig zyn, en {daar by, dat ze 't nog *niet weten*; dit waren. zy verplicht, het wetende en ziende of niet, op Jezus woord te gelooven, en zich van zyn liefderaad, hun vs. 18 gegeven, te bedienen. — En waarlyk, kwam het Euangelie, 't eigenlyk beloovend Euangelie, *niet tot ons in onzen natuurstaat*, waren wy geen gepaste voorwerpen, zoo blind, ongevoelig, boos, ja volstrekt geestelyk dood als wy allen van natuure zyn, en met welgevallen zyn; waar zou 't met ons heen? Dan zou men te recht mogen vragen, wie kan 'er zalig worden? en antwoorden: Niemand! — Maar 't Euangelie en dus de genade, komt onvoorwaardelyk tot ons, wordt ons als Godlozen *om niet* aangeboden en ter geloofsomhelzing geschonken, die geschonken genade in de belofte wordt door middel dier schenking deelachtig gemaakt, en niemand wordt geestelyk levendig, geloovig, en dus een zondaar in gevoel dan op deze wyze.

Dan, wat zyn uwe Zieken en Zondaars? Zy zyn 't *die in hunne eigen oogen zulks zyn, die dat gelooven en zien met schaamte en veroordeeling*. Gy zegt bladz. 67: „*daarom*, (om dat zy in dien zin geestelyk ziek waren,) „vervoegde zich de Zaligmaker ook by hen, om hunne „geestelyke ziekten te genezen.” Gy vindt dus de reden, *waarom* de Heiland zich by hen vervoegde, in 't gevoel van hunne ziekte! Maar! hoe strookt dat met de Leer der onvoorwaardelyke verkiezing en volstrekt vrye genade? Vrye Genade! om welke te betoonen God door zich zelve is bewogen en in welke te ontvangen de zondaar geheel Iydelyk is! — 't Is waar, gy vraagt en antwoordt u zelve: „Maar is dan het zien van de zonden, het hongeren „en dorsten naar vergevende genade de grond van vryheid
om

„ om tot Christus te komen? dit is den laster op onze „ denkwyze geworpen, zo onbeschaamd, dat het nauw- „ lyks kan gezegd worden;” enz. bladz. 65. 't Is billijk, dat ik deze uwe betuiging geloove: ik wil niet doen als uw voorganger, en gy ook in eenige mate, ten onzen opzichte doet. — Zyn party gevolgen op te dringen, die hy met de plegtigste betuigingen afkeurt, is de onbillijkheid zelve; althands, *als by zich zelve verstaat*. — Dan met dit alles blyve ik u vragen: Van waar dat gezicht en gevoel van zonde, *waarom* de Heiland zich by de zulken vervoegt? Gy zegt: door voorkomende Genade! Ik vraag weêrom: Van waar die voorkomende Genade? Is die onmiddelyk gewrogt? Is die door de Wet gewrogt? of door 't Euangelie, als 't eenig levendigmakende genademiddel? En hoe kan 't gewrogt dier voorkomende Genade, de reden zyn, *waarom* de Heiland zich by de zulken vervoegt? — Nog eens: Hoe waren die Zondaars toen hun die genade voorkwam? Voorzeker zo als de ryke Jongeling, juist zoo als die gy door de gezonden verstaat; en gevolgelyk, zoo als wy allen van natuure zyn, tot welken de Godlyke genade, door de roeping in 't Euangelie, komt, zonder iets in ons te onderstellen, of iets anders van ons te vorderen als, *aan te nemen wat God ons aanbiedt*, terwyl de genade tot die aan-neming ook beloofd, en van allen die dezelve, in waarheid, begeeren verkregen wordt.

Eindelyk, om te besluiten: Hoe weet men dat Levi, Marc. II: 14. Luc. V: 27, en naderhand Mattheus, Matth. IX: 9, toen hen Jezus uit het Tolhuis riep, waaryk reeds zulke zondaars in gevoel waren? Hoe weet men zulks vooral van die menigte tollenaars en zondaren met welke Jezus aanzat, volgens Matth. IX: 10. Marc. II: 15? En hoe kon daarin, dat Jezus zich vervoegde tot *zulke* zieken en
zon-

zondaars, die zulks met smert en veroordeeling gevoelden, en waare begeerte naar genade en bekeering hadden, een schynreden voor de Pharizeen geweest zyn om zich daar over te ergeren en Hem te beschuldigen? moesten zy dit niet, zelfs uit hunne eigene grondbeginzelen, goedkeuren en pryzen? — Hoe kon dus het antwoord van Jezus op hunne beschuldiging passen in uwen zin: *Ik ben niet gekomen om eigen gerechtigten van hunne droggronden af te slooten, maar reeds beilbegeerige zondaaren nader te brengen.* — Wat afkeer gevoelde ik onder 't schryven dier woorden! — myn hart roept 'er tegen uit: Onnut, krachteloos Euangelie! Zou dit gepast zyn voor ons, zondaars, die met de inbeelding van eigen gerechtigheid, door onze geboorte onder 't verbroken werkverbond, van natuure doortrokken zyn! hoe wierden wy dan ooit bekeerd! — Ik vertrouw dat myn Broeder dit gevolg daar in nooit heeft gezien; dan, hy verwerpe nu met een manlyke wechwerping eene verklaring waar uit zulk een schroomlyk gevolg zou vloeijen.

Schoon ik met uwe opvatting weêrlegd te hebben, althands naar myn oordeel, hier kon volstaan, wil ik u echter myne gedachten over gemelde en soortgelyke plaatsen niet onthouden.

Om den zin derzelve wel te treffen, moeten wy het doel van Christus en de denkwyze der Pharizeen wel in 't oog houden. — De zinnebeeldige uitdrukking, *Gezonden*, en de eigenlyke welke dezelve verklaart, *Rechtvaardigen*, moeten wy verstaan in kracht, voor *waare* Rechtvaardigen naar de Wet, men behoeft juist niet te denken aan volstrekt volmaakten, als Adam in zynen rechten staat was, want daar voor houdt niemand zich zelve in den zondenstand; maar echter in zoo ver, dat men door de wet rechtvaardig voor
God

God zou kunnen zyn, zonder juist eenen Middelaar en Borg noodig te hebben. Dus rechtvaardig is niemand in waarheid, dus waren ook de Pharizeen niet, ze waren *ingebeelde* rechtvaardigen: dan zy beschouwden *zich zelve*n niet als ingebeelde rechtvaardigen; (och hadden zy dit gedaan!) maar *zy beeldden zich in* zulke *waare* rechtvaardigen of geestelyk gezonden te zyn, die wel nu en dan een ligte ongesteldheid hadden, maar waar van zy zich genoeg door hunne eigene huismiddelen konden helpen, zonder daar toe eenen Geneesheer noodig te hebben. — Christus nu wil hun aantoonen, dat Hy, zelfs volgens hunne eigene denkwyze, zoo, en niet anders, moest handelen als Hy nu deed; hielden zy zich zelve voor rechtvaardigen en gezonden, de tollenaars voor zieken en zondaren, dan moest Hy, een Medicynmeester zynde, niet de gezonden maar de zieken opzoeken; dan handelde Hy juist volgens 't oogmerk zynner komst, niet gekomen zynde om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars tot bekeering. —

Deze aanmerking is, myns inziens, de sleutel, om ook de Parabelen Luc. XV. van 't verloren Schaap, den verloren Penning, en den verloren Zoon te openen, en in denzelfden smaak, immers hoofdzakelyk, te verklaren.

Dan vraagt men: was Jezus ook niet gekomen om zulke ingebeelde gezonden en rechtvaardigen te ontdekken? Zeker Ja, dit deed hy telkens. Zie daar van een treffend voorbeeld Luc. VII: 16 — 50. en beschouw Jezus redenen Ma:th. XXIII. Hy besteedde ter ontdekking dier verwaanden, een hart vol liefde met de grootste moeite; Zie Joan. VIII: enz. en daar toe kon zelfs dit voorstel dienen, om hen te toonen, dat hunne zelfsverheffing boven die zondaren, en hunne murmureering over zyne pogingen tot derzelve bekeering, niets minder dan 't bestaan van waarlyk

lyk rechtvaardigen was. De Heiland was ook altyd gereed hen te onderwyzen als ze zich slechts tot hem vervoegden. Weinigen deden dit, veelen niet: en waarom niet? Juist om dat ze zich zelven voor *waarlyk* gezonden en rechtvaardigen hielden.

Eer ik hier van aftap kan ik niet nalaten u een deel van CALVINUS verklaring over Matth. IX: 12 mede te deelen. Na dat hy de Pharizeen, als zulken die zich waarlyk gezond fchouwden, heeft voorgedraagen, gaat hy dus voort: „Deze „ tweede dwalinge straft Christus, als hy antwoord, dat de „ gezonden geen Medicynmeester van doen hebben; want „ hy geeft haar dat spotwyze toe dat ze gezond zyn, te ken- „ nen gevende dat ze door het aanschouwen der zondaren „ daarom gergert zyn, overmits zy haar zelven een gerech- „ tigheid toefchryven. Mitsdien gy lieden gezond zyt, „ zegt hy, zo veracht gy de kranken, zo dat het u verdriete- „ lyk en moeielyk valt haar aan te zien. Maar een Medi- „ cynmeester moet immers veel anders gefield zyn. Daar „ na bewyst hy, dat hy het ampt eens Medicynmeesters „ moet doen, om dieswille *dat hy van den Vader gezon- den is, om de zondaren te roepen*. Hoewel nu Christus „ hier begint van de bestraffing zyner wedersprekers: noch- „ tans, indien wy uit zyne leere eenige vrucht fcheppen „ willen, zo moeten wy vooral onthouden 't gene hy ten „ tweeden stelt, *namelyk, dat hy gekomen is om de dooden „ levendig te maken; om de fchuldigen en verdoemden te „ rechtvaardigen; om de vuilen en befmetteden af te was- „ fchen; om de verloorene uit der helle te verlosfen; om „ de gene die met leelykheid overdekt waren, met zyn „ beertykheid te bekleeden; om de gene die door 't geftank „ der zonden verdorven waren, tot de zalige onfterfelyk- „ heid te vernieuwen*. Zo wy overleggen dat dit zyn

„ Ampt is, en dat hy daarom is gekomen; zo ons in ge-
 „ dachtenisfe komt dat hy om deze oorzake wille ons
 „ vleesch aangedaan, zyn bloed vergoten, de offerhande
 „ des doods volbracht heeft, en tot der hellen toe neder-
 „ gedaald is; zo zal 't ons nimmermeer vreemd noch onge-
 „ schikt dunken, dat hy de allerverworpenste menschen, en
 „ die met allerlei vuiligheid der misdaden bedekt zyn, ter
 „ zaligheid verzamelt. Gy laat u dunken dat de gene, daar
 „ voor gy een grouwel hebt, de genade Christi niet waardig
 „ is: waarom is dan Christus zelf een vervloeking en ver-
 „ maledydinge geworden, anders dan om dat hy vermaledy-
 „ den zondaren de hand bieden zoude? Zo wy nu een
 „ walge daar aan hebben, dat wy door *den Doop* en het
 „ *beilige Avondmaal* met een deel onreynen menschen ver-
 „ eenigt worden, zo dat ons hare gemeenschap eenigzins
 „ schynt te besmetten: zo moeten wy terstond in ons zel-
 „ ven gaan, en ons eigen gebreken zonder flatteeringe on-
 „ derzoeken. Door deze onderzoekinge zal 't geschieden,
 „ dat wy ons gewilliglyk met den alleroureinften in één
 „ fonteyne zullen laten wasfchen: op dat wy de GERECH-
 „ TIGHEID, 'T LEVEN EN DE ZALIGHEID, DEWELKE HY IN
 „ 'T GEMEIN ALLEN GODLOZEN, DOODEN EN VERLORENEN
 „ AANBIET, VAN ONS NIET EN VERSTOOTEN.” Ik behoef
 'er niets by te zeggen om het klemmende van dit stuk te
 doen gevoelen. — Ik vraag alleen: Of het in de hervorm-
 de Kerk een misdaad geworden is CALVINUS te volgen?
 Of hy niet mild bestraald was van dat *licht* 't welk sommigen
 thands zoo ondraaglyk is? — Zie hier intusfchen eenen
 regel, welker uit myn pen gevloeid:

Ik ben geen Calvinist, schoon 'k my zyn Leer' niet schaam'.

Zie daar Broeder! myne gedachten over de plaatsen op
 wel-

welke gy in 't antwoord op deze vraag u beroepen hebt. Ik hoop dat gy nu zult oordeelen, dat u door een eerlyk gemoed met reden anders is aangewezen; dat gy uwe dooling zult erkennen, naar uwe belofte bladz. 68. Dit zal zeker niet tot uwe vernedering, maar ter uwer verhooging zyn. Een waar Christen, die als zoodanig bestaat, is een edelmoedig mensch: zo min 't hem tot schande moet worden toegerekend zyne dwaalingen te erkennen, even zo schandelyk is 't dat hy voor dezelve pleit, zyne schuld verbloemt, of anderen schendt om zyne schending van anderen daar door te bedekken.

Uwe Twaalfde vraag is: *Heeft dit stelsel ook geen gelegenheid gegeven tot wonderlyke Textverklaringen, en tot afwykingen van andere hervormde-Grondwaarheden?*

Eene wonderlyke vraag, in den mond van iemand die zoo klaar als het zonnelicht heeft getoond, dat hy, noch de leer der Hervormde kerk, noch de daar op gegronde, en daar mede overeenkomende, wel geschakelde denkwyze, van zulken die hy tot zyne partyen stelt, verstaat! Van iemand, in wiens eigen stelsel de eenheden elkander bestryden! —

Myn Broeder ontkent op deze vraag weér rond uit, dat de *Roeping*, in dien zin als ik die op grond van onze Formulieren, bladz. 63 beschreven heb, een leerstuk der Hervormde Kerke zy. Zó lang wy 't hier in niet eens zyn, zullen wy 't nooit in byzondere Textverklaringen eens worden. — Dan 't gevoelen dat gy bestrydt is 't gevoelen uwer anders denkende Broederen niet! Zy ontkennen de *Leer der Verkiezing* en *Byzondere genade* geheel niet! Zy maaken 'er geen inbreuk in! Uwe gevolgen volgen niet uit hunne denkwyze! — Ik bid u, laat u toch gezeggen!

Geloof hun op hun woord! of, bewys *duchtig*, uit hunne Schriften, dat het anders is!

Dan ter zaak. Gy verklaart Joan. III: 16, Na dat de Heiland, vs. 11-13, de ongeloovigheid der Jooden bestraft en zyn Waarachtig en Hemelsch Getuigenis op 't sterkst gestaaft had, zegt Hy, aan Nicodemus, dat Hy, gelyk Moses in de woestyne de slange had verhoogd, als de zoon des Menschen zou verhoogd worden. 't Einde dezer verhooging zou zyn: Op dat Hy voor een iegelyk 't voorwerp des Geloofs zou zyn, volgens vs. 15, *Op dat een iegelyk, wie hy ook ware, die in Hem geloofde, niet verderven, maar 't eeuwig leven zou hebben.* Van deze groote weldaad geeft Hy den grond op vs. 16: *Want alsoo lief heeft Godt de werelt gebadt, dat by synen eenigbgeborenen Sone gegeven heeft, op dat een yegelick die in hem geloofst, niet en verderve, maer het eeuwige leven hebbe.* — Te recht vraagt gy: „Wat beteekent hier het woord *W*ereld, reld?” Maar, te onrecht antwoordt gy: „Naar die denkwyze, die een nieuw Euangelieligt zal heeten, is het de „Wereld der Menschen, die onder het Euangelie leven.” Want, zy die in de Schriften onzer *oude* Godgeleerden erwaaren zyn, weten, dat *Zy*, in deze en andere plaatzen, door 't woord *Waereld* de menschen in 't gemeen verstaan, zonder uitzondering of bepaling, *niet alle* menschen hoofd voor hoofd, *niet het geslacht* der menschen, *maar het soort.* CALVINUS in zyn Commentarie, op deze plaats, bevestigt deze waarheid, zeggende: „Hy heeft hier ook een algemeen woordeken *Alle* bygesteld, eensdeels om *alle menschen, zonder onderscheid*, tot de gemeenschap des levens te *nooden*, eensdeels ook om de ongeloovigen alle, onschuld te benemen. Tot het zelve einde dient ook „het

„ het wordeken *Werelt*, dat hy te vooren gebruikt heeft.
 „ Want hoewel in de werelt niet gevonden kan worden, dat
 „ de goedgunstigheid Gods weerdig zy, zo betoont Hy *hem*
 „ *nochtans der gansche werelt genadig te zyn, als by ze*
 „ *al te samen zonder onderscheid roept tot het geloof in*
 „ *Christum*, 't welk niet anders is, dan een ingang in 't le-
 „ ven." — En in zyne verklaring van Joan. I: 29
 over de woorden: *zonde der waereld*, laat hy zich dus
 hooren: „ En als hy zeidt: *Zonde der werelt, zo strekt*
 „ *by deze genade uit tot het gansche menschelyk geslacht.*
 „ *te zonder onderscheid*: op dat de Joden niet denken zou-
 „ den, dat Hy henlieden alleen tot een Verlosser gezon-
 „ den was. Doch hier uit besluiten wy, dat de gansche we-
 „ relt onder de zonde besloten is: En mitsdien alle men-
 „ schen, niemand uitgenomen, voor God ongerechtig zyn,
 „ dat zy van doen hebben met hem verzoent te worden. Als
 „ dan Joannes in 't generale van de zonde der werelt
 „ spreekt, zo wil hy ons tot het gevoelen onzer eigen elen-
 „ digheid brengen, en vermanen remedie te zoeken. Maar
 „ nu staat ons toe *de weldaad, die allen menschen in 't*
 „ *gemeen aangeboden werd, aan te nemen.*" enz. — Nie-
 mand denke, dat CAT VINUS in den dut was, ten opzichte
 van de leer der byzondere Genade, toen hy dus dacht en
 schreef: Neen! Hy drukt zich in 't verband bepaald genoeg
 uit; en op Joan. III: 17 zegt hy: „ Het wordeken *werelt*
 „ wert hier wederom verhaalt, op dat immers niemand mee-
 „ nen zoude, dat hy buiten gesloten wert, zo verre by al-
 „ leen den weg des geloofs houdt." Zie daar dan wat het
 woord *Waereld* by de oudste en beroemdste *Orthodoxus*
 beteekent.

Welk eene hooge geleerdheid (mag ik met u billyk, maar
 ter uwer beschaming, zeggen) om deze oude denkwyze een

nieuw Euangelie-licht te noemen! Voorzeker uwe Satyre, over de van u *zoogenaamde nieuwe denkwyze*, is even zoo gewigtig, als uw *ligt, ligt* is, om *licht* te beteekenen. — Dan, vraagt ge my nader: Wat is *bier de Waereld*? — Ik kan in een zekeren zin andwoorden: 't Zyn *alle menschen in de waereld*, in zoo verre zy, gelyk ik voorheen getoond heb, veel voordeel genieten van Jesus zoenwerk. — 't Is *de waereld der uitverkorenen*, in zoo verre die alleen de zaligende vruchten van Jesus dood ervaren. — Evenwel, vtaagt ge my naar 's Geestes *bedoeling* in zulke Bybelplaatzen, waar in Gods liefde en Jesus dood tot *de waereld* wordt gebragt, als Joan. I: 29. III: 16 en 17. VI: 33 enz. Ik denk dat die plaatzen moeten verklaard worden op eene wyze welke van die beide opvattingen' verschilt: Van de eerste, om dat dit tegen veel andere Schriftplaatzen en Bybelwaarheden strydt. — Van de laatste, niet om dat dit geen Waarheid in 't afgetrokkene zou zyn; maar om dat ik niet weet dat het woord *Waereld* in eenige andere plaats de betekenis van *Uitverkorenen* heeft, en in deze plaatzen niet hebben kan, zullenze hen die *nog geen* blyken hebben tot die *Uitverkorenen* te behooren, evenwel gronden en voorwerpen des geloofs zyn. — Hoe dan? — Ik denk dat het woord *Waereld* in die plaatzen beteekent, *menschen in de waereld*, zoo als die de voorwerpen van Gods liefde en Jesus verlossinge zyn, en wel *zoo* als zy in de waereld van zondaaren komen en zyn. Het is dus een bepaaling van het *soort, welke* en *hoedanige* 't zyn die gezaligd worden, maar zonder dat *op die plaatzen* nader bepaald wordt welke de *byzondere* in dat gemeene soort zyn, die bepaaldelyk bedoeld worden; dit wordt elders opzettelyk geleerd.

Dan, wilt ge nader zien, dat we in Joan. III: 16 door 't woord *Waereld* de *Uitverkorenen*, als bepaald en lyn.
recht

recht bedoeld, *niet* kunnen verstaan? Zie hier de redenen.

1. Om dat het in veele bybelplaatsen zoo klaar als dedag is, dat door het woord *Waereld* onbekeerde natuurlyke menschen worden verstaan, als Joan. XVII: 21. 23. 25. I. Joan. IV: 5 enz. Hebt gy *LAMPE* over Joannes Euangelie? Zie dan ook onze *Randschryvers* over Joan. VI. N. 54, en *TEMMINK*, over dat Hoofdst. op vs. 6, 9 en 21. Vergelyk en oordeel.

2. Dat, als men te dezer plaats de algemeenheid der Uitverkorenen, of de Uitverkorenen *bepaald* wil verstaan, men dan een dubbelzinnigheid of tegenstrydigheid in deze plaats stelt te zyn. — Lees dezelve met deze uitbreiding. „Alzo „ lief heeft God de Waereld der Uitverkorenen gehad, dat „ Hy zynen eeniggeborenen Zoon voor hun gegeven heeft: „ op dat een iegelyk *uit* die uitverkoren waereld die in Hem „ gelooft, niet verderve, maar het eeuwig leven hebbe.” — Wie kan hier geene strydigheid voelen? Indien 't eerste deel zoo moest zyn, dan moest het laatste wezen: Op dat elk der uitverkorenen in dien Zoon *zou* gelooven, en dus het leven hebben: anders zou de Heiland de grootste aanleiding gegeven hebben, om te denken dat 'er ook onder de Uitverkorenen waren die niet in Hem gelooven zouden. Maar, de wyze Heiland verstond de Redenkunde te wel, om zoo duister te spreken als Hy zou gesproken hebben, als Hy hier door de *Waereld bepaald* de Uitverkorenen verstaan had; wy leeren 's Heilands keurig spreken uit veele plaatsen: het redenkundig besluit Joan. IX: 41 is uitsteekend fraaij. En, Joan. III: vs. 10 tot 21 durf ik wel aanvoeren als een pronkstuk van keurig redeneeren en gegrond besluiten, zoo dat het een 't ander volgt, en in nadruk *Betoogen* kan heten, alles is hier *verbeven*, *naif*, ja *Godlyk*! —

Laat ons dan liever ook deze woorden zonder invulling laten zoo als ze zyn; en dus zal derzelve gepastheid nader blyken door myne verklaring in de volgende aanmerking.

3. Dat het woord *Gegeven*, te dezer plaats, geenen anderen zin heeft, of hebben kan, dan die van *gezonden*, *daargesteld*, *voorgedragen*, tot een *voorwerp* des geloofs, is klaar, wyl de Heiland dit, in vs. 17, terstond verwisfelt door 't woord *gezonden*, en zulks met zyn oogmerk, in 't voorgaande en 't volgende, volmaakt strookt. — Wil men, tot verklaring van dit geven, ook spreken van Gods *eeuwig geven*; van 't geven of *overgeven* van Christus tot het lyden en in den dood; van 't *dadelyk* geven, of deelachtig maken, van Christus aan de uitverkorenen, naar 't eeuwig genade voornemen door Gods uitzonderende liefde; enz. ik heb daar niets tegen, ik deed dat by gelegenheid zelf. — Dan de *Geving*, *voorstelling*, of *schenking* en *aanbieding* van Christus aan de *waereld*, door 't Euangelie, moet, zo niet als 't bepaalde hoofdbedoelde aangemerkt, echter mede daar in opgesloten, niet daar uit gedrongen worden, zoo min als uit Joan. VI: 32 enz. Wil men nog eene tastbare reden voor de noodzakelykheid dezer opvatting, in deze en andere plaatzen? 'k Zal die, hoewel zaaklyk reeds gezegd, ook hier geven, aanklemmen en toepassen. Indien 't niet waar is, dat Jezus aan de Waereld (volgens onze opvatting van alle zulke plaatzen) *gegeven* of *aangeboden* wordt, dan wordt Hy, zelfs aan de uitverkorenen, in hunnen natuurstaat, *niet* gegeven noch aangeboden; dan mogen ook zy Hem *niet* aannemen; dan hebben zy *zelfs* geen waar voorwerp des Geloofs, en hoe zullen zy dan immer geloovigen worden, ten zy *door eene onmiddelyke openbaaring* dat zy uitverkorenen zyn? — Dan, Jezus leert dat Hy door Gods liefde *aan de waereld is gegeven*.

Nu

Nu mogen zy, nu mogen *allen die willen*, op Godlyke vryvergunning, Hem, als Gods gave aan de waereld, omhelzen, aannemen, en zich toeëigenen; nu mogen zy van Hem, als 't waare Hemel-Man, tot geestelyke genezing en verzaadiging eeten! Te recht zegt CALVINUS op JOAN. VI. 32:

„ Als Hy daar na zeidt, *maar myn Vader geeft u lieden* :
 „ dat is even zo veel als of hy zeide: Het Manna dat uwen
 „ Vaders van Mose *gegeven* is geweest, heeft hen lieden
 „ het Hemelsche leven niet mede gebracht: Maar nu wert
 „ u lieden het waarachtige Hemelsche brood *aangeboden* :
 „ Hy noemt wel den Vader een *Gever* dezès broods, maar
 „ hier en tuschen wil Hy zeggen, dat het door zyn hand
 „ *uitgereikt* werd. — Christus maakt liever den Vader
 „ dan hem zelven den *gever* dezer *gave*, op dat ze te meer
 „ geacht zoude werden: Als of hy zeide: rekent my voor
 „ eenen Dienaar Gods, door wiens hant hy u lieder zielen
 „ ten eeuwigen leven *voeden wil*.” (In 't voorby gaan ziet men, dat CALVINUS het woord *Gever* hier door *aanbieden* en *uitreiken* verklaart, dit doet Hy ook op vs. 51.) Dan ten 4den. En dit voldingt by my de zaak, dat wy hier door 't woord Waereld de Uitverkorenen bepaald niet kunnen verstaan: Het verband van dit vs. noopt 'er ons toe.

Dat de Heiland zich onder 't zinnebeeld der koperen slang ten voorwerpe des Geloofs stelt, (waar in men de vergelyking ook vinde) en dat dit volgens vs. 15, zoo algemeen mogelijk moet worden verstaan, lydt geene bedenking: de *bepaaling toeb van een iegelyk is onbepaald tot een iegelyk*: zeker een iegelyk, levende onder de bediening van 't Euangelie, aan welke Hy, gelyk de slang voor elk Israëller, ten voorwerpe der Geloofsanschouwing, zou voorgesteld worden, op dat een iegelyk die in Hem geloof niet verderve, maar het eeuwig leven hebbe. Dit wordt vs. 16 herhaald, na dat

de Heiland zich daar *als Gods gave aan de Waereld*, ten voorwerpe des Geloofs heeft voorgesteld; welke voorstelling hier inkomt als eene redengeving van zyne voorige gezegden. Hier op klemt Jezus de voorstelling vs. 16 aan, door vs. 17 't einde zyn'er zending in de waereld te toonen, 't is: *niet op dat by de waereld veroordeelen, maar behouden zoude*. Hier kunnen wy de uitverkoren waereld ook niet verstaan; want het is geen nieuwe reden, maar eene opheldering der voorige, en Jezus houdt nauwkeurig in 't oog, dat Hy zich van vs. 14 voorstelde als 't geloofsvoorwerp; daarby, indien men hier de waereld der uitverkorenen wilde vinden, dan kan vs. 18 niet dan een gedrongen zin hebben, dewyl Christus dan geen voorwerp des geloofs geacht wordt te zyn, voor hun die, *door niet in zyn naam te gelooven, alreede veroordeeld waren*; en hoe zal men 't dan met vs. 19 maken, waar in 't *niet gelooven* uitdruklyk tot de menschen wordt gebracht, *welke de duisternis liever badden dan 't licht?* 't Licht, Christus zelf die hun bescheen, maar van wien zy zich verwyderden, Joan. I: 4, 5 en 9. — 'k Besluit dan, dat de Heiland zich in dit ganfche beloop, van vs. 14-21, als 't voorwerp des Geloofs voor een iegelyk, voor alle menschen aan welken 't Euan-gelie verkondigd wordt, zoo als Hy hier zelf aan Nicodemus deed, voorstelt, *op dat by en zy zouden gelooven*; dat naar myne opvatting alles geleidelyk kan verklaard worden, zonder dat één éénige waarheid inbreuk lyde; dat wy, fchoon de uitverkorenen alieen door Jezus gezaligd worden, 't woord Waereld niet bepaald *mogen* verklaaren van de uitverkorenen, om dat dit tegen Jezus wysheid en bedoeling ftrydt; te meer, om dat het niet gelooven dan geen zonde en dus geen reden ter veroordeeling is, als Jezus aan de waereld der menschen die *niet gelooven*, zich niet als 't voor-

werp

werp des geloofs voordraagt; Ja, 't is dan de ongerymdheid zelve te denken, dat Jezus, hier en elders, zoo veel pogingen zou gedaan hebben om *ongeloovigen* tot het gelooven te brengen. Men overwege hier de volgende plaatsen. Luc. IX. 56. Joan. VIII. 42-46. XII. 35-37. 44-48. 1 Joan: IV. 14. vooral Joan: I: 11-12 en soortgelijke. Men denke, *zoo men kan*, over die plaatsen, zonder te erkennen, dat Jezus zich aan *de Waereld der menschen*, in 't gemeen, voorstelde, ter geloofsomhelzing aanbod, en gevolglyk, door zyne Dienaars aanbieden laat! — Och! wanneer zal men 't afeeren om Gods woord naar zyn Systema te verklaren; en, door een verkeerde vrees, van zyn partyen in de hand te zullen werken, hun wapenen in handen geven of laten! — Wanneer zal men recht gelooven dat alle waarheden niet overal worden geleerd! —

Betreffende 1 Joan: IV: 9 en 10. *Hier in is de liefde Gods tegen ons geopenbaard* enz. Gy vraagt „Wie zyn die „*ons*, zyn dat onbepaald de Waereld der Menschen, zoo als „men Joan: III: 16. wil verstaan hebben?” Ik antwoord: Het zyn: *noch* de waereld der Menschen hoofd voor hoofd, *noch* de uitverkorenen hoofd voor hoofd; *maar*, naar de bedoeling des Apostels zyn het, *de toen levende geloovigen*, aan welke Hy zynen Brief schreef, die, nevens Hem, Christus door 't waarachtig geloof hadden omhelst; en vervolgens zyn het alle waare geloovigen van volgende tyden. — Alle deze en dergelyke plaatsen, spreken de taal van 't *levendig, werkzaam en toeëigenend geloof*, verkeerende omtrend Christus als 't voorwerp des geloofs. — 't ware ligt zulks uit honderd plaatsen van der Apostelen Brieven te bewyzen, waar in de woorden *wy* en *ons* geenen anderen zin kunnen hebben: integendeel vindt men *niet ééne* plaats (als reeds bladz. 120 opgemerkt is.) waar in ge-
zegd

zegt wordt, dat Christus voor de uitverkorenen gegeven, gezonden, gestorven is. — Het verband, waarin Apostel Joannes gemelde woorden zegt, begunstigt my sterk. Hy toont de echte kenmerken der waare Christenen, by tegenstelling van den verleidenden Geest der Gnostiken, die niet beled dat Jezus de Christus was; en uit den Geest des waaren Geloofs, welken de geloovigen ontvangen hadden, bewyst hy, dat God zyne liefde tegen hun geopenbaard, en zynen Zoon tot een verzoeninge voor hunne zonden gezonden had. Dit konden zy eenig en alleen door 't geloof, of door de *aanneming* en *soetgening* dier verzoening, weten; hier door alleen wisten zy dat dadelyk. Zie vs. 13-15. en Hoofdst V. 9-12. Deze dingen zyn, myns oordeels, klaar voor 't zwakke gezicht dat slechts zien wil. — Even zeker is 't, dat de Apostel in 't geheele IV Hoofdst. niet van uitverkorenen spreekt, noch onder de woorden *wy* en *ons*, uitverkorenen *als uitverkorenen* bedoelt; schoon ik geloof dat hy *van* uitverkorenen, die nu waarlyk geloofden, *als van geloovigen* spreekt. — Eer ge ook my telt onder de *Nieuw-bervormde verlichte Schriftverklaarders*, van welke gy spreekt, verzoek ik u de aangehaalde plaatzen uit CALVINUS over Joan: III: 16. en I: 29. nog eens te lezen, en daar hy te denken, *dat ik u myne gedachten niet wil opdringen*; echter wenschte ik wel, u, en andere Ledematen, (voor Leeraars schryf ik niet.) dat ongelukkig floers, dat gy uitdruklyk stelt op uwe en hunne oogen te liggen, af te kunnen ligten, om u en hun dus, niet aan my, maar aan de waarheid der Hervormde Leer te verplichten. — 't Is buiten myn taak te beoordeelen of uw licht zoo helder zal zyn om myne gronden anders dan hervormd te vinden. —

Eindelyk haalt gy op deze vraag aan 1 Cor: I: 30.

Maar

Maar uit hem zyt gy in Christo Jezu die ons geworden is, enz. Ik sta u volledig toe; en geloof met u, dat de geloovige Corinthers, als uitverkorenen, als een bestaan hebbende in Christus Jezu, dadelyke deelgenoten waren van Hem en van alle de heilgoederen, in die plaats door Paulus opgeteld. — Dan, gy moet my ook volledig toestaan, dat Christus den geloovigen Corinthen niet ten eigendom geworden was, dan door de verkondiging, aanbieding, en Schenking in 't Euangelie als 't voorwerp des Geloofs, en door hunne geloofsombelzing van Hem; volgens Handl. XVIII: 1-11. Zy toch waren door 't Euangelie geroepen tot de Gemeenschap van Gods Zoon door den Vader, 1 Cor. I: 9. Zy waren uit Hem, den Vader, in Christus: wel reeds in een zeker opzicht van eeuwigheid vergelyk 2 Tim. I vs 9, maar dit wordt hier slegts ondersfeld: in den ryd was Christus met al zyn heil hun in bezitting ten deel geworden door schenking, eerst door 't Euangelie en by dat Euangelie door den Geest, van Gods zyde; en daarop door aanneming van hunne zyde. In deze allergrootste ruimte neem ik hier 't woord geworden by Paulus — en dat wy 't zoo moeten nemen, daar in wordt ik nog versterkt door deze aanmerking; — De Apostel zegt eerst bepaaldelyk tot de Geloovige Corinthiërs: uit Hem zyt Gy in Christus Jezu: maar dan vervolgt hy niet, die U, maar die ons geworden is enz. dit is algemeener: ik mag gaarne lyden dat men Paulus, dat men zyne mede Euangelie dienaars, daar ingesloten stelt, doch niet in de hoedanigheid van Euangelie dienaars, daarvoor zie ik geen byzondere reden, maar in die hoedanigheid die zy gemeen hadden met de Corinthiers, in die hoedanigheden in welke zy Christus tot dat alles noodig hadden, en welke zyn die? Blindheid, doemschuld, onheiligheid en ellende; —

Even

Even dit, dat het zulken waren, aan welke Christus tot *wysheid, rechtvaardigheid, beiligmaking en verlossing was geworden*, en dat dit *uit God* was, — dit was 't waarom het zyn moest *gelyk geschreven is: Die roemt, roeme in den Heere.*

Nu zal het juist hier uit klaar worden, waarom de Opstellers van den Catechismus het woord *geworden* by Paulus veranderen moesten in *geschonken*. PAULUS sprak in de eerste plaats tot *geloovigen* die in Christus waren, en gebruikte daarom een woord van zulk een uitgebreide beteekenis dat het alles insloot: maar UR SINUS was bezig den weg aan te wyzen langs welken *de zondaar* uit zyne ellende verlost wordt en deel aan Christus *krygt*: daarom zou 't zeer ongepast zyn geweest, hier ter plaatze te melden van 't gene de *geloovigen in bezit* hadden: dat zou t'eenemaal stryden met het voorgaande, waarin de woorden *wy* en *ons* standvastig gebruikt worden met betrekking tot den zondaar, in dien staat waarin hem de vyfde Zondag aantrof; dus kan 't woordje *ons* in deze 18de antwoord geen geloovigen aanduiden; — en ook met het volgende, waar in op de vraag *Waaruit weet gy dat?* te weten, dat Christus de Middelaar is, en dat Hy ons geschonken is: niet geandwoord wordt: *Uit de bevinding myner ziele*, gelyk had moeten geschieden als *geschonken* beteekende *in bezit gegeven*, maar: *uit het H: Euangelie*, door welk, volgens de 21ste antwoord, het *vertrouwen dat deze sbenking aan my geschiedt* in myn hart gewerkt wordt. — En even dit geeft my nog een nieuw bewys aan de hand dat ik hier de Opstellers wel versta. Hadden zy willen spreken van *geloovigen*, en van hunne *bezitting* van Christus, zy hadden 't woord *geworden* kunnen ja moeten behouden; maar nu zy 't veranderen in *geschonken*, moeten zy gewigtige redenen daartoe gehad hebben,

ben, en die reden vloeit van zelve uit het gezegde: deze schenking moet de geloofsbezitting *voorgaan*; maar dan sluit ze ook alles in wat die bezitting voorgaat; ze betekent, dat God den Middelaar van eeuwigheid voor Zondars verordineerde, in den tyd beloofde, in de volheid des tyds daadlyk zond en overgaf aan alles wat te doen en te lyden was, en door 't Euangelie als alles volbragt hebbende aan zondaren voorstelt en aanbiedt. —

Lees, by UR SINUS op de 18de vraag, de beschryving van 't Verbond Gods met de menschen, ja alles wat hy 'er op zegt; Gy zult 'er uit zien, dat de Schenking van Christus ten voorwerpe des Geloofs de grond zyner redeneering is. — 'k zeg nogmaals, dat indien Christus dus niet geschonken en aangeboden wierde, de uitverkorenen zelfs Hem niet dadelyk konden deelachtig worden, ten ware in eenen anderen weg dan nu blykbaar Gods weg is. Zie ter opheldering van 't Catechetisch antwoord, de Stukken van SCHULTENS, TEMMINK, en DE LEEUW in myne Wolke te vinden, en NUPOORT *Het wezen des geloofs* enz. als ook WITSIUS 3de *Oefening over 't Geloof*.

Is 't nu niet verbazend stout wanneer gy, bladz. 74, van de voorstanders der algemeene aanbieding zegt: „ Terwyl men „ het woord *worden*, ongevoelig, en mogelyk wel listig, „ in *Schenken* verandert.” — Deze beschuldiging raakt de waardige Opstellers van den Catechismus, en de Eerwaardige Kerkvergaderingen van de 16de en 17 Eeuw, die dezelve hebben goedgekeurd, ja alle de Nederlandsche Leeraaren, welke 't woord *geschonken*, in plaats van *geworden* by Paulus, door hunne handtekening als goed hebben beëdigd. — Waar toe kan men door partydigheid niet al vervallen! — Zyn alle onze Vaders en Leeraars zoo ongevoelig of listig geweest, dat ze die booze verandering, of

niet

niet gemerkt, of door listigheid niet hebben willen bemerken! — Dan, voor elk die niet ongevoelig of listig wil zyn, is 't blykbaar, dat het woord *Gefchonken*, zoo in onze Leer als Kerkplechtige Formulieren, in den zin van *Aangeboden* voorkomt. Dit is, in de Eerste en Laatste Leerreden, in den *Bundel van Leerredenen*, door den Zaligen NAHUYs uitgegeven, door den Heer DE LEEUW bewezen. 'k Zeg *bewezzen!* zoo *bewezzen*, dat geen honderd Vragers, met honderd Schryvers van Z. Bedenkingen, het tegendeel *bewezzen* zullen! —

Eindelyk kome ik tot uwe laatste of dertiende vraag. Ze luidt: *Heeft deeze denkwyze den weg ook niet gebaand tot gevaarlyke gevoelens?*

Kon wenschen my baten, dan wenschte ik om uwent wil, dat gy deze vrage met het antwoord had achter gelaten. — Men moct waarlyk eene zeer bedaarde geestgesteldheid hebben, om door 't lezen van tienmaal dertien zaken, in uw geschrift, geen beweging in zyne aderen te gevoelen. Dan, deze vraag en 't begin van uw antwoord, zou iemand van eene driftige geaartheid ligtlyk vervoeren om u naar verdiensten te gispen. Ik ben tot hier myne driften (zo 'k wel oordeel en my naar myne bevinding uitdrukke.) volkomen meester geweest, en, als die vyandige gasten my nu een bezoek geven, heb ik 't voornemen om hunterstond af te zeggen. — 'k Denk echter redenen te geven en aanmerkingen te maken naar vereisch van zaken, in hoop van u te zullen overreden en verbeteren. —

Het antwoord op uwe vraag begint: „ Voorzeker ja, „ tot gevoelens, waartoe groote Mannen mogelyk nooit „ zouden vervallen wezen, indien zy 't mogelyk gezien „ hadden, om dit zoo volstrekt algemeen aanbod van gena- „ de, op eene andere wyze in verband te brengen, met „ de

„ de heerschede leer onzer Kerk:” enz. — Het kwam my, by de eerste lezing van 't werkjen over de Heilsorde, van den anders waarlyk uitmuntenden KLEMAN, vry overtuigende voor, dat die groote Man daar in afweek van de grondleer onzer Kerk; *niet*, om dat Hy een algemeene aanbieding leerde; maar, om dat Hy een verband zocht tuschen genade en plicht door verbeterde natuurkrachten te verrichten, dus liever tuschen plicht en genade. 't Geheugt my nog zeer wel, dat ik schrikte, en als van myn' stoel opsprong, toen ik 't eerst de woorden *verbeterde natuurkrachten*, las. En, dat die anders edele Geest, wiens roem, in de geleerde Waereld, door zyn werk *de Geestkunde* genaamd, (mag ik my zoo uitdrukken) onsterfelyk is; waarlyk gedwaald hebbe, is, door de uitgave der handelingen over zyn werkjen: *De orde des Heils* enz. door 't Eerwaarde Clasfis van 's Hage, zoo kundig en onpartydig getoond, dat niemand, die de leer onzer Formulieren eerbiedigt, dit kan tegenspreken. — zoo getoond, dat alle verdere aanmerkingen deswegen, als onnut, niets beduidende, of als een schoot achter na in den wind, mochten aangezien worden. — Dan de vraag tuschen u en my is: Of des Heeren KLEMAN's misvatting uit de leer der algemeene aanbieding vloeide? — Gy zegt: „ Dat *Kleman* behoudens 't gevoelen der algemeene aanbieding met grond kan wederlegt worden is tot nog toe niet bewezen ” Maar daar in zegt gy eene onverschoonlyke onwaarheid! — Of weet gy niet dat de vermaarde schryver aan *Kleman*, E. D. P., in zyn zestiende Brief, de Leer der Algemeene aanbieding ten sterksten staaft, althands in 't wesen der zaak? — Weet gy niet dat de kuntyge Penvoerer van 1775, die zich P. J. H. Z. tytelt, in zyn *Redematig betoog*, de leer der aanbieding opzettelyk, en voor u onweerlegbaar bewyst, en te gelyk den Heer *Kleman* wel

deugdelyk weêrlegt? Zie Hem bladz. 33 en vervolgens. — Of denkt gy dat in deze stukken 't werkjen van dien Heer niet gegrond weêrlegd wordt? Of waren deze regelen, of dit gausche stuk, reeds geschreven eer E. D. P. te voorschyn kwam? want my is verhaald dat gy over uw werkjen slechts tien jaren gearbeid hebt! —

Dan, Broeder! weet gy 't *gebruik* eener Leer, van 't *misbruik* niet te onderscheiden? Is 'er wel één eenige waarheid welke niet te eenigen tyd misbruikt wordt? Staat hier voor de Hervormde leer ook niet bloot? Maar, zoo min als uit de Waarheid de Dwaaling kan vlocjen, zoo min geloeve ik dat de afwyking van den Heer *Kleman* uit de Leer der aanbieding sproot! — Maar, hoe is 't mogelyk! Gy! die 't menschelyk gezach voorheen zoo dapper den bodem ingeslagen hebt, vervalt hier tot die zwakheid; dat ge de naamen van twee groote Mannen wilt doen gelden by anderen, schoon gy voorheen de naamen van meer dan honderd groote Mannen manlyk vertrapt hebt, en geen reden zaagt om die te eerbiedigen! Gy erkent zelf, de Heer *Kleman* heeft gedwaald; maar gy houdt hem onseilbaar in deze uitspraak: Zonder zulk eene heilsorde kan de welmeenende aanbieding niet vast gehouden worden! Hoe ongelyk kan men aan zich zelve zyn! — Dan, 't is hier de hoofdvraag *niet* wat dees of die Leeraar of Hoogleeraar leerde? Wat honderd Mannen zoo Groot als de Grooten *VENEMA* leeren? Maar wat de Leer der Hervormde Kerk is, *volgens baare Formulieren*? — Niemand, die het daar mede eens is, kan de Leer der Algemeene roeping en aanbieding weêrspreken. — En, ik houde my verzekerd, dat indien uw werkjen, door eene Commissie en in eene Kerkvergadering, zoo onderzocht en met de Formulieren vergeleken wierd als de *Orde des Heils* van *Kleman* door de Eerw. Classis van

's Hage

's Hage is getoetst, dat u't zelfde lot zou worden toegedeeld even rechmatig als 't dien Heer is te beurt gevallen — te weten: Dat de Approbatie van uw werkjen ook wierde ingetrokken; — Maar u, om de verloochening van de Leer der algemeene Godlyke roeping en aanbieding!

Dan, wie is dwaas genoeg om uw *besluit* te wettigen? uw besluit is: *Kleman* heeft eene Algemeene aanbieding geloofd, en daar door is *Hy*, hoe groot een Man anders! vervallen tot eene dwaaling! — Dit is het zelfde als of ik besloot: De Remonstranten hebben zich in 't Dordtsche Synode op den Bybel beroepen, die geloofd, en *daar door* zyn zy tot hunne gevoelens vervallen! — Dominus van der Os, heeft in 't eerst de Leer der Eeuwige en vrymachtige Verkiezing, zoo als *gy*, geloofd, en *daar door* is hy een Sociniaansche Mennoniet geworden! — Verscheiden Menschen hebben de Leer der Verkiezing, zoo als *gy*, geloofd, en *daar door* zyn zy tot het water of den strop gekomen! — Nog eens! — Indien uw besluit door gaat, dan levert ge my hier zelf een sterk bewys tegen u! — Gy, door 't voorstaan van de Leer der Predestinatie, zyt vervallen tot het bestryden van de Algemeene Aanbieding, en dus tot afwyking van de Leer van Gods woord en onze Formulieren, in welke die aanbieding geleerd wordt, dat *bewezen* is: Derhalven, de Leer der Predestinatie is valsch, en de *oorzaak* van uwe dwaaling! — Wel nu! gaat dit alles door? — Ligt ziet gy, Broeder! dwaalende Broeder! dat zulk besluiten *Kinderwerk* is!

Voor 't overige zal ik van de zaak, of men waarlyk *zulk* eene heilsorde moet stellen om de Algemeene aanbieding vast te houden, niets meer zeggen: myn Vriend MOHR heeft my dit uitgewonnen, door in zyn stuk op 't einde der 10de Vrage, nauwkeurig te toonen, welk eene heilsorde al,

en welke *niet* in de algemeene aanbieding voorgesteld wordt, waarop ik my hier veilig beroepen kan.

Dan gun my nu wettiger besluiten te maaken.

1. Gy, die de Leer der Algemeene Roeping tot Christus en de Aanbieding zyner Genade, aan allen die onder de Bediening van 't Euangelie leven, ontkent en bestrydt, zyt niet recht Gereformeerd; want dit Leerstuk wordt in *onze Formulieren* duidelyk gevonden.

2. Gy, zoo wel als elk die dit Leerstuk te keer gaat, ligt onder de onwraakbare verplichting, om, niet uit Schrift-plaatzen, op eene *eigendunkelyke* wyze verklaard, maar uit *onze Formulieren*, uwe gevoelens te bewyzen; niet, als een betoger die in een' kring redeneert, maar door een dugtig betoog, waar van 't grondbeginsel *eenvoudig* is; om niet voor de alleronredelykste tegensprekers gehouden te worden.

3. Gy, en alle die u voorgegaan zyn, hebt in uwe Schriften *nog niets afgedaan*, noch door eigenzinnige Schrift-verklaaringen, noch door u te beroepen op onze Formulieren, *zonder* daar uit bewyzen voor den dag te brengen, dan die zonder *grond* zyn.

4. Gy, en byna alle die u voorgegaan zyn, hebt door uwe haatelyke Personaliteiten, onbillyke bezwaaren, valsche gronden en onredelyke gevolgtrekkingen, tot beschuldiging, niet alleen van zeer veele Leiden, maar ook van een groot aantal Leeraars der Hervormde Kerk, u zelve by waare Onpartydigen, op de sterkst mogelyke wyze verdacht gemaakt, van, niet de Waarheid, maar de Dwaaling verdedigd te hebben.

5. Gy, en uw zoo zeer geprezen voorganger, hebt de hoogste bakens opgerecht, ter waarschouwing van allen die Gereformeerd willen heten, om voordaan Neêrlands Kerk niet meer te beroeren, door eene onredelyke tegenspraak

van

van derzelve Formulieren, en van de treffelykfte Oude en Latere Godgeleerden; ter waarfchouwing ook aan veelen die zich op hunne eigen gerechtigheid, gefaltens, blyken van verkiezing, en niet op 't beloovend Euangelie gronden, om op de klippen van 't ongeloof niet te stranden en fchipbreuk aan hun geloof te lyden; of reeds geleden hebbende, toe te zien, dat zy, van rondom hulpeloos, door de Dondoren en Blikzemen van Sinai niet vergaan.

Nu zou ik kunnen eindigen, indien niet uwe gelykenis, bladz. 78, my nog ruime ftoffe opleverde tot verſcheiden wig-tige aanmerkingen. Na dat gy 't bewys, voor de algemeene nodiging of aanbieding, uit Matth. XXII. nog eens meesterlyk hebt afgekeurd, en, naar uwe gewoonte beſluiten hebt gemaakt, zult gy ons eene betere gelykenis leveren dan de Heiland heeft gedaan, om de Euangelifche nodiging te leeren. Ze is deze: „Maar als men deze gelykenis eens „gebruikte, zoude die niet beter ſtrooken? van een Ko- „ning die aan zyne rebelleerende Onderdaanen pardon aan- „biedt, op de allergunſtigſte wyze, eifchende geen de min- „ſte voldoening, maar biedende hun het pardon aan om „niet, alleen onder die mits, dat zy hunne misdaad maar „erkennen en de rechtvaardigheid hunner ſtraffe belyden, „en tot hem komen, om het pardon om niet te ontfan- „gen, hoe zoud gy, myn Leezer! het opvatten, als u „iemand wilde diets maaken, dat die geſteldheid eenige „waardigheid of verdienſten in den rebel onderſtelde? Is „dat niet eene gaapende valscheit?”

In de daad, deze gelykenis ſchynt vry goed te zyn. — Nu kryg ik hoop dat myn Broeder, hoe veel hy ook tot hier toe ſchreef daar ik tegen moest hebben, op 't einde in de zaak met my zal eens worden. Een Koning biedt aan zyne NB. *rebelleerende* Onderdaanen NB. op de

allergunstigste wyze NB. *pardon* aan! — Recht zoo! Dit doet God in Christus aan ons, aan allen onder het Euangelie; aan ons, als vyandige weêrspanningen tegen Hem! aan ons, als zulken, die Hem naar Throon en Kroon steken, gelyk wy allen van nature doen! — Hy doet dat op de allervriendelykste en zielinneemendste wyze; want zyn nederbuigende liefde bidt ons, en laat ons door zynen grooten Zoon, en Dienaren bidden! — Hier ben ik't immers met mynen Broeder volledig eens!

Die Koning biedt aan die rebelleerende onderdaanen 't pardon, volkomen vergeving van alle hunne misdaden, herstelling in zyne gunst, by 't genot van alle de voorrechten van zyn Koningryk, aan; alleen onder die mids, dat zy hunne schuld erkennen, en zyne rechtvaardigheid in hun te straffen belyden! — Recht zoo! Dit doet ook de Koning der Koningen, door 't Euangelie! Hy vordert niets van ons, als eene voorwaarde om Hem te verzoenen, om Hem tot ons te neigen, of ons by Hem aangenaam te maken. Dit heeft zyn groote Zoon gedaan. Door zyn lyden en dood zyn alle dingen, tot zaligheid noodig, gereed. Maar, billyk vordert Hy echter van ons, dat wy den rampstaat, daar wy ons door moedwillige overtreding van zyne wetten straffschuldig gemaakt hebben, erkennen; en belyden dat wy rechtvaardig voor eeuwig van Hem verstootten konden worden; want, zonder deze erkentenis en belydenis, kunnen of willen wy, met geene mogelykheid, deelgenoten worden van 't aangeboden pardon in 't Euangelie. — Hier zyn wy 't ook volledig eens! —

Die Koning vordert, dat zyne rebelleerende onderdaanen, zonder eenigen hoogmoed, in diepe ootmoedigheid, het van Hem aangeboden pardon *om niet* zullen ontvangen. Billyke ~~for~~dering! — Zoo doet ook het Gadeloos goedgunstig

gunstig Opperwezen! Hy vordert niets van ons, dan dat wy 't van Hem vrijwillig aangeboden pardon ontvangen; dat we vrymoedig, en geloovig gebruik maken van de genade en Zaligheid ons in 't Euangelie aangeboden; dat we in diepen ootmoed erkennen dat 'er niet de minste waardigheid of verdiensten in ons zyn, of zyn kunnen, als de reden *waarom* Hy ons 't pardon zou aanbieden, of ons deelgenooten maken van zyne gunst voor tyd en Eeuwigheid; maar, Hy vordert het aannemen en ontvangen van de aangeboden schuldvergeving in dien weg des geloofs, om dat Hy in geenen anderen weg ons daar van dadelyke deelgenooten maakt, of wil maken. — Hier doen wy ook niets minder dan verschillen! — Waarlyk wy zyn in de gheele Gelykenis eens! — Laten wy, myn Broeder! dan niet langer twisten! — Denk, zeg, schryf, nooit weér iets tegen deze uwe gelykenis!

Hier zeide ik gaarne: Het einde goed, alles goed! — Maar zou ik u wel gevat hebben? Zoudt gy zoo r' eene-maal alles herroepen wat gy zoo sterk beweerd hebt? Laat my de gelykenis nog eens inzien! — Neen! myn Broeder blyft nog in zyne voorige denkwyze.

Niets is klaarer in deze gelykenis, dan, dat gy 't erkennen van schuld tot eene voorwaarde maakt, om het aangeboden pardon te *mogen* aannemen; en dat derhalven, naar uwe gedachten, den Zondaar *in zynen natuursfaat*, zoo arm, jammerlyk, blind, naakt, ongevoelig, styf van harte, slecht, vol van inbeelding, ryk en verrykt in zyne oogen, of zo *Godloos* als hy is, of wezen moege, *niet* door 't Euangelie geroepen en genodigd worde, om 't aangeboden pardon te ontvangen; want *dus* onkent gy de aanbieding! — Gy onkent met my wel, dat het belyden van de misdaad geen *waardigheid* of *verdiensfen* in den schuldigen onderstelt; maar dit is ons geschil *niet*! De vraag is, of die schuld-

bekentenis, of schoon eene *oneigenlyke* voorwaarde, echter eene voorwaarde is, welke *in Hem moet* plaats hebben, eer hy in 't Euangelie tot een voorwerp van Gods Genade gesteld wordt? of hem, in zynen blinden, boozen, vyandigen en verharden staat, het genadig pardon, de hemelsche vryspraak, *al of niet*, worde aangeboden? zoo aangeboden, dat Hy door Gods verklaring en aanbieding een wettig recht, gegronde vryheid, ja duure verplichting heeft om die Genade aan te nemen? of dus die schuldbekentenis als eene voorwaarde *voor die aanbieding* moet gaan of niet? — Gy zegt hier volstrekt JA! en ik volstrekt en in allen nadruk NEEN! De schuldbekentenis kan noch moet niet voor de *aanbieding* om die te *mogen* aannemen, gesteld worden, schoon ze in een zeker opzicht *ons aannemen* der aanbieding voorgaat, om dat niemand dan die door ontvangene genade zyn schuld bekennt, de genade zal *willen* aannemen, en dan wordt, na dat aannemen, die schuldbelydenis eerst recht Euangelisch en die veroormoediging allerdiepst. Zie Jerem. XXXI: 18 20. Ezech. XVI: 63 en XXXVI: 25, 27, 31, 32. Dan dit niet tegenstaande, Zondaars, ongevoelige zondaars! stoute weerspanningen! zyn de voorwerpen der Euangelische roeping, en Godlyke aanbieding, Spreuken I: VIII en XI. Jezaia XLVI: 12. Openb. III: 17 en 18. Dat dit de Hervormde Leer is heb ik voorheen *bewezen!* daar in komt geen *mids* als eene voorwaarde, om de genade aan te *mogen* nemen, voor. En, in welk een gunstig licht men uwe bestieringen, bladz. 52-57, op uwe gronden, ook plaatse; al wil en kan men die, in 't afgetrokkene, als zeer goed, en voor zoo veel ze begenadigden betreffen, als keurig beschouwen, men kan 'er toch geenen geloofsgrond in vinden, dan die afgeleid wordt uit de onderwerpelyke gesteldheid des gemoeds: allen grond voor eenen Zondaar

als

als Zondaar, om te gelooven, is 'er uit wech. — Gy ontkent uitdruklyk alle beloften, aan Zondaars als Zondaars gedaan, door uw welmeenend bevel, om daar door den Zondaar tot het belyden van schuld te brengen; ten einde dat *mids* te verkrygen, dat gevorderd zou worden om 't aangeboden pardon te *mogen* aannemen: — Gy wacht u wel voor voortgelyke taal als Paulus tot de verstokte Joden voerde Handl. XIII: 38, 39. Gy weet de oude Hervormde gronden ter bestuuring, ter opwekking en geloofs-aanspooring, zeer wel te myden. — Dan, hoor voor 't laatst nog een stukjen uit CALVINUS *Commentarie*, over Petrus taal tot de moordenaars van Jezus, Handl. III: 25: „Gelyk by „ ze te vooren met dreiging en straffen gedreven hadde „ om den Euangelio gehoorzaamheid te bewyzen, alzo „ lokt hy ze nu wederom met zoetigheid dat zy de *aan-* „ *geboden genade* in Christus *aannemen zouden*. Alzo „ zien wy dat God niets achterwegen laat, daar mede Hy „ ons tot Hem brengen mochte. Zulks is ook het ampt van „ eenen trouwen Leeraar, de gene die lui en traag zyn ernstelyk alzo te dryven, dat hy nochtans met zoetigheid leide „ de gene die hen wel laten gezeggen. Deze maniere van „ leeren staat wel aan te merken, daar Petrus zeidt het Euan- „ gelium den Joden toe te hooren. Want ten is niet genoeg „ dat ons de genade en goedheid Gods in 't gemeen gepredikt werde, ten zy dat wy weten datze ons door een zekere ordounantie Gods *aangeboden* werde. Daarom is 't „ dat Paulus zulken arbeid doet om de beroepinge der Heidenen te *bewyzen* en te *beweeren*. Rom. XV: 8, en Eph. „ III: 3 en 4. Want waert dat iemand dien waan hadde „ dat hen lieden het Euangelie by gevalle gepredikt zynde „ tot hem gekomen is, zo zoude 't geloove wankelbaar „ wezen, oft in de plaatze van geloove zoude hy maar

„eenen twyfelachtigen waen hebben. *Op dat wy dan de beloften der Zaligheid mogen geloove toe stellen, zo moeten wy dat ons ook toepasfen: namelyk, dat God niet te vergeefs in den wind laat prediken, maar laat ons uit een zonderlingen raad en ordonnantie aanspreken.* Om dezer oorzaken heeft Petrus de Joden vermaant dat Christus hen lieden *toegezeld is*, op datze Hem des te gewilliger zouden *aannemen.*” Zie daar weder de gronden der Theologie welke gy nieuw durft noemen, en als zoodanig befrydt! gronden, waar door geleerd wordt dat de Zondaar, zoo ongeloovig als hy is, mag en moet komen om de aangebodene genade aan te nemen en voor zich te omhelzen! gronden waar door uw midt verval, en uwe gelykenis niet volledig goedgekeurd kan worden, ten zy onder deze midt — dat men niet echt Gereformeerd wille zyn.

Te meer word ik gesterkt dat ik deze gelykenis niet gunstig kan verklaren, uit het gene gy weder volgen laat op uwe laatste 79 en 80ste bladzyden. Gy *ontkent* daar weêr dat aan rebelleerende onderdaanen op de allergunstigste wyze pardon wordt aangeboden, of dat het de Euangelieftem tot geestlyk doove Zondaars is: *komt, want alle dingen zyn gereed.* Trouwens gy vraagt aan de Godvrugtigen, op onderstelling dat zy hunne vloekschuldige naaktheid door den H. Geest hebben leeren zien, en dus bekommerde Zondaars in hunne oogen zyn geworden: „Door welke middelen zyt gy eerst tot nadenken over uwe eeuwige belangen gebracht?” enz. enz. — Zonder dat ik my nu stooren zal aan de herhaaling van een of andere viage, reeds gedaan; heb ik u hier verscheiden wedervraagen te doen. — Door welk een middel is zulk een mensch, die zyn vloekschuldige naaktheid ziet, aan dat gezicht en dat nadenken op zich zelve gekomen? of is het door den H. Geest zonder middel geweest?

Wordt

Wordt die Geest ontvangen door de werken der Wet, de Prediking der Wet, of door de Prediking van 't Euangelie, het woord des Geloofs? Is zulk een mensch, die aanvankelijk bekommerd is, welke bekommering gy, naar waarheid, stelt een bewuste daad van een' redelyken geest te zyn, in den staat der natuur, of in dien der Genade? Is hy geestelyk dood of levendig? Ge'loovig of ongeloovig? Bekeerd of onbekeerd? Is God zyn Rechter of zyn Vader? Is hy uit God in Christus, of buiten Christus? Binnen of buiten 't Koningryk der Hemelen? Heeft hy, in zynen bekommerden staat, grond om de zaligheid te verwachten of niet? — Waar door toch wordt die bekommering gewrogt? Is de prediking der Wet, om tot God als Opperheer weder te keeren, daar toe het middel! Dan is zyne bekommering slechts de werking van een ontwaakt geweten, die by duizenden, onder 't Euangelie levende, haast verdwynt. Dan is die niet door den Geest van Christus gewrogt, ten zy gy die van 's Geestes *gemeene* gaven afleidde, en dan nog is die Geest de Geest van Christus! — Dan, gy onderstelt *waare* bekommering. Gy spreekt tot Godvrugtigen, die, *na de beschouwing van Gods wraakvorderende gerechtigheid, en 't ledige van al 't schepzel, dierbaarheid in den aangeboden Heiland* zagen. —

'k Vraag daarom: Van waar die bekommering in *dezen*, eer zy Jesus in 't oog kregen? Werkt de H. Geest die eerst in hun door de wet en vloek enz.? of door 't Euangelie als 't woord des Geloofs? Indien 't eerste: Dit is slydig tegen Gods woord en de Leer der Hervormde Kerk! Indien 't laatste: Dan is die bekommerde reeds een aanvangelijk geloofige; want de H. Geest werkt als eene *eerste* Genade 't Ge loof in 't hart, door *middel* van 't Euangelie 't woord des Ge-

Geloofs, Rom. X: vs. 17. — Moet de Zondaar in zynen indrukkelozen staat eerst tot nadenken worden gebracht door 't voorstel van Gods rechtvaardig oordeel, waar door hy tydelijke en eeuwige straffen, naar verdiensten, te vreezen heeft, zonder dat hem de genade mag aangeboden of van Gods wege voorgesteld worden? moet hy eerst Gods wraakvorderende Gerechtigheid zien die zynen dood eischt? — Hebben dan Jezus, Petrus en Paulus hunne hoorderen wel naar de waarheid behandeld? Was 't dan wel gepast dat Jezus Joh. XVI: 8, 9, zynen Geest beloofde, om de waereld van zonde te overtuigen! of moeten wy raaden van welke zonde? Neen! Hy zelve zegt het duidelyk, van zonde, *om dat zy in my niet gelooven.* — Kan 'er een eenige Bybelplaats worden aangevoerd, waar in een ander middel dan 't Euangelie-woord, tot geestelyke levendigmaking, wordt aangewezen of aangeprezen? En is 'er geen ander middel, en is 't geloof eene *eerste* genade in 't hart, gelyk het een en ander is, moet Hy dan niet een tegenspreker van 't Euangelie zyn, die Christus niet wil verkondigd, voorgedragen en aangeboden hebben, op dat de nodiging tot Hem 't middel zy om doode Zondaars levendig te maken, ten einde zy de aangeboden genade voor zich omhelzen? Is 'er dan gepaster taal tot die nodiging, als die de Heiland zelf in den mond zyner Dienstknechten legt: Komt, komt, want alle dingen zyn nu gereed! of is 'er een andere grond om op te komen voor eenig zondaar? Wy hebben te vooren het tegendeel getoond: Bekommering, Gestalten, Werkzaamheden, Zugten, Klagen, Hopen, en alles van dien aart, geven niet den minsten geloofsgrond, zelfs voor de Godvrugtigen niet; alle gronden liggen buiten hun, en door de oefening des geloofs alleen kunnen zy de bewyzen des

des geloofs in zich vinden. Die bewyzen moeten nooit als gronden worden beschouwd; ze zyn het niet, ze kunnen het niet zyn.

Dan ik bid u, zeg my: Op welke eenen grond kunt Gy, op uw stelzel, aan eenen onbekeerden, byzonder aan een' stouten wederspanning, gegronde redenen ter overtuiging van 't zalige van den Euangeiie-weg geven? 't Gene deswegen in uw Werken voorkomt is niets minder dan voldoende. Predik hem de Wet; toon hem de noodzakelykheid om tot God als Opperheer weder te keeren; poog hem te doen beseffen dat hy rampzalig is, en blyven zal, indien hy onbekeerd blyft; ik houde my verzekerd dat gy hem nimmer redelyk overtuigen zult; en, indien Hy op uwe eigene gronden tegen u weet te redeneeren, zult gy hem door uwe Wetprediking, en door uit het besluit der Verkiezing aanmerkingen af te leiden, wel vyandiger, maar niet beter maken: of wellicht zult gy hem leiden om te besluiten: „ Incien ik uitverkoren ben, dan zal God my wel „ bekeeren, anders niet: want, dewyl ik geenen grond heb „ be om te gelooven tot Zaligheid, zoo lang ik niet in ee „ ne gemoedsgefteldheid ben die 'k my zelven niet kan ge „ ven, kan myn ongelooft geen zonde zyn; en derhalven: „ ik zal leven naar de lust van myn hart, ten zy God my „ als een uitverkorene krachtadig bekeert, en dan is het ty „ dig genoeg om my met den Godsdienst te bemoejen. „ Verdrietige Godsdienst, waar in alles geeischt, alles be „ dreigd, niets beloofd wordt.” — Ik zeg niet dat deze en dergelyke besluiten noodzakelyk uit uwe denkwyze zelve volgen; evenwel ze worden uit uw stelzel, by *deze menschen* zoo eigenaartig geboren, *als of* gy hun die opzettelyk wilder leeren maken. — Dit is al veel de vrugt van het ontkennen der onvoorwaardelyke aanbieding van Genade en Zaligheid
in

in 't Euangelie! van 't beloovend Euangelie niet als een grond des geloofs aan te merken! — Ik geef op myne gronden, aan onbekeerde menschen, in welke eene genoechgesteldheid zy zich ook bevinden, by alle andere drangredenen, vooral dien raad, dat ze zich naar Christus hebben te wenden op zyne welmeenende Roeping; dat ze recht, vryheid en verplijchting hebben om aan te nemen wat Hy hun aanbiedt, en dadelyk schenken zal, indien zy waarachtig gelooven; ik toon hun dat ze zeker rampzalig zyn, en blyven zullen; indien zy 't aangeboden goed vermaaden, en niet waarlyk omhelzen, enz — Alle bedenkingen die zy hier tegen kunnen maken, kan ik op dien grond gemaklyk oplossen. — Ik ben niet bevreesd dat iemand der niet-verkorenen, *uit kracht van myn bestier*, een ydele hoop op de Zaligheid zal voeden. Dit uit myn bestier af te leiden is zelfs een tegenstrydigheid. Aan 't *waarachtig* geloof in Christus alleen, is de Zaligheid vast gehegt: Derhalven niet het Euangelisch voorstel van den eenigen waaren weg ten leven; maar onverstand, dwaalende begrippen, en 't verkeerd gebruik der waarheid, is oorzaak van ydele hoop. — Een ydele hoop wordt, naar myne gedachten, vry wat meer veroorzaakt door de menschen enkel by hunne gestalten en werkzaamheden te bepalen. Hier door kan elk, die nu en dan Conscientie-kloppingen heeft, zich al ligt als een bekommerde, of als een zondaar in gevoel aanmerken; en zy, wier werk van den rechten aart niet is, zyn, door hunne verkeerde eigenliefde, al haast genegen om zich als zwak-geloovigen aan te zien, en, door 't gene ze ondervonden als blyken der verkiezing te beschouwen, vinden sommigen, in 't enkel onderwerpelyk besluur, zulke vaste gronden voor hunnen vermeenden genade staat, dat een mensch eerder een' berg in 't harte der Zee zou zetten, dan zulken al hunne droggronden en inbeel-

beeldingen te ontnemen. Ik heb 'er gekend die, op zulk voort van gestalten en werkzaamheden, zoo vast den Hemel inwachten, als het zeker is dat ze my geene andere gronden voor hunne hoop wisten op te geven, dan zulke gewaande blyken van hunne verkiezinge.

Dan, op welk eenen grond kunt gy waarlyk bekommerden, die by my waarlyk begenadigden en dus in den grond geloovigen zyn, gegrond bestuuren, behoudens uwe gronden? Behalven 't gene ik bladz. 177 en 181. gezegd heb, merk ik alleen nog aan: Dat alle de vragen die gy aan bekommerden doet, en al den raad dien gy hun geeft, op dien grond steunt, dat zy in waarheid zondaars in gevoel zyn; en dat alleen zondaars in gevoel door 't Euangelie geroepen worden. Dan, spreek zo lang gy wilt tot oprechte zielen, die zich waarlyk schuldig beschouwen, om hun te overtuigen uit hunne onderwerplyke gesteldheid, dat zy in dezelve eenen grond van vrymoedigheid tot God hebben: gy zult hun wel verwarren, verbyfteren, moedeloos maken; maar 't is onmogelyk dat hun geloof daar door opgewekt, en zy, die zich zelven naar uw bestier, als 't ware tot een voorwerp des geloofs stellen, daar door vrymoedig tot Christus zouden komen. Want, een aanvanglyk begenadigd mensch, waarlyk kennis aan zynen jammerstaat hebbende, viadt niets goeds in zich, waar door hy zich tot een voorwerp van Gods genade durft stellen; hy is vreemd van die gedachte dat hy waarlyk begenadigd zou zyn; hy kan dat niet gelooven; dit strydt tegen zyne bevinding; en dus kan hy uw onderwerplyk bestuur, noch vatten, noch goedkeuren, noch daar mede werkzaam worden, overeenkomstig zynen stand; en althands niet, indien gy daar in de leer der verkiezing mengt, en de zwaarigheden die by hem daar uit vloejen op uwe wyze oplost. Hier door raakt zulk een zeer ligt
in

in den doolhof der gevolgtrekkingen uit die leer, en in 't wargaaen des ongeloofs; hy kan in dezen weg niet komen tot waare gemoëds-rust, uit een levendig, geloovig en blymoedig staat maken op Gods getuigenis geboren. Beterere middelen, door genade geheiligd, zullen dat alleen uitwerken.

Dan, myne gedachten over de Euangelifche roeping, leveren my als van zelve, gegronde, klare, en overeenkomstig hunnen stand, allergepaste bestuuringen op; en ik denk al hunne zwaarigheden geleidelyk te kunnen oplossen. — Ik toon ook zulken, dat het slechte, zotte, blinde, ongevoelige Zondaars zyn, die in 't Euangelie tot voorwerpen van Gods genade gesteld worden; Dat 'er in 't Euangelie zoo zeker geene voorwaarde door ons te volbrengen wordt gevorderd, tot onze verzoening en aanneming by God, als de voldoening van Christus aan 't Godlyk recht daartoe volstrekt noodzakelyk ware; en dat, zo 'er één eenige Godebehaaglyke zucht, om tot Genade te komen, *uit ons zelve* wierde geëischt, dan niet één zondaar zou kunnen zalig worden. — Op deze wyze poog ik hen te vervrymoedigen, dat ze zich door 't bezef van hun slechtheid niet uitsluiten; onder die benamingen kennen zy zich; zulk een Euangelie zien ze noodig te hebben. Ik stel hun voor, dat aan Gods zyde voor hun *alle dingen gereed zyn*; dat ze 't aangeboden heil, zonder bedenking, mogen aannemen, ja dat ze 't niet laten mogen, zonder 't sloopste misbedryf tegen God te begaan; en derhalven, dat de eenige weg tot hun heil is: *God te gelooven, tot Christus te komen, en komende te blyven, op den onveranderlyken geloofsgrond in 't beloovend Euangelie.* — Zeggen zulke zielen: Ik kan dat niet doen, dit is my onmogelyk. — Ik zeg: Dat is waar, door uw zelve is dat niet mogelyk; maar, onder de gereede dingen op de Euangelie-tafel, is ook de Geest des ge-

loofs,

loofs, u als een' Zondaar belooft, opdat gy zoudt *kunnen* gelooven: omhelst Hem, Hy wordt u in en met Christus geschonken, en gy zult het leven en den vrede ondervindelyk genieten door 't Geloof.

Ten slotte, en zoo ik hoop nog ter opheldering van eene en andere zaak, zal ik hier, op myn beurt, eene vrage, de Godvrugtigen betreffende, voorstellen en beantwoorden.

Volgens de leere der Gereformeerde Kerk is, in 't hart der begunadigden, 't Geloof de eerste Genade; Dan de ondervinding leert, dat de meeste zo niet alle oprechten, in hunne aanvanglyke ontdekkings aan zich zelven, eerst en meest by God als Richter, zyn straf-vorderende Gerechtigheid, zyn Wet, den Vloek, de Verdoemenis enz. en daar door by hunne diepe ellende, bepaald worden: Hoe is dit te vereffenen? Volgt niet hier uit: of dat de Leer der Kerk tegen de bevinding der Godvrugtigen, of hunne bevinding tegen die Leere strydt?

Tot antwoord strekke 't volgende.

A. Het geloof is de eerste genade in 't hart des Zondaars, de bron, de ziel van alle geestelyke levens-werkzaamheden, en de H. Geest wordt ontvangen *niet* door de prediking der Wet, maar *door* die des geloofs. Dit staat vast volgens de leer der hervormde Kerk, 't welk ik genoeg bewezen heb, (Zie *Dordsche Vaders* H. 3 en 4. Art. 14 en V. D. D. Art. 6.) en wordt bevestigd door veele Bybelplaatzen, ik noem alleen Eph. II. 8. — Dan om dit recht te vatten moet men aanmerken:

1. Dat als wy 't geloof dus eene *eerste* genade noemen, wy zulks verstaan, niet van de werkzaamheden, maar van de hebbelykheid, het *grondbeginzel* des geloofs, de *Wortel der zake* Job. XIX: 28. — welke door den H. Geest in 't hart des dooden zondaars gewrogt wordt, wel door

middel van 't Euangelie, doch door zulk eene daad van scheppend Alvermogen, welk *als Gods daad door welke hy 't Woord tot zyn einde doet dienen*, niet dan onmiddelyk kan beschouwd worden.

2. Dat ook van die ons onbekende oogenblik af, het geloofs- beginzel niet ledig, maar werkzaam is; hebbende tot zyn voorwerp *het gantsche Woord van God* zoo wel *Wet* als *Euangelie*, — dus kan noch Gods heiligheid en rechtvaardigheid, noch de eisch en vloek der Wet, door den Zondaar, op de rechte wyze, met toepassing op zich zelve, erkend en ter harte genomen worden dan door 't geloof: — Wy *bevinden en gevoelen* wel onze schuld en ellende, zoodra wy geestlyk leevend gemaakt worden; maar *gelooven* tevens dat die schuld en ellende nog veel *grooter is* dan wy bevinden. — Dit benadeelt evenwel niet dat Christus, of God in Christus, het hoofdvoorwerp, het midden- en rustpunt des geloofs zy. — Zie dit door CALVINUS gestaafd, in myne aanhaaling bladz. 183 en 184.

B. Niet minder is 't eene zekere Waarheid, dat naar Rom. III. 20 en VII. 7. *Uit de Wet de kennis der zonde is*, ja dat *de zonde niet gekend wordt dan door de Wet*. Maar, om ook dit wel te verstaan, moet men bedenken, dat de Wet daartoe op *verschillende wyzen* dienen kan: — Regelrecht, als die wet zelve, in haren geestlyken zin, strengen eisch en vreeslyken vloek beschouwd, den zondaar ont-nugtert, verschrikt, en doet vragen: *Is 'er eenig middel om die straf te ontgaan en weder tot Genade te komen?* Maar ook op andere wyzen: by voorbeeld, als de zondaar zyne ellende begint te beseffen door het zien van Jesus in Gethsemané en op Golgotha, by 't licht des Euangeliums; of als hy, 't zy trapswyze, 't zy door eenev zachten liefde-drang, overgebogen wordt tot Gods zaligen liefdedienst. —

Noch

Noch 't eene noch het andere benadeelt die gemelde waarheid. — In Jesus geheele leven ziet men een *levende Wet*, oneindig heerlyker dan in de volmaakte gehoorzaamheid van een ongevallen mensdrom zou mogelyk zyn. In Jesus lyden en dood ziet men den strengen eisch en vloek der Wet, oneindig onzachlyker dan in een hel vol duivelen en verdoemden! — En niemand kan Gods liefdedienst ooit zalig en beminlyk vinden, zonder zich als een zondaar, de zonde als zyne rampzaligheid te beschouwen, en Gods wet als zynen regel te eerbiedigen.

Deze twee stukken gaan dus volmaakt t'zamen. Het geloof is de eerste genade, en evenwel *het eerste uitwerksel der genade in ons is, de kennis der ellende uit de Wet*. Geen van beide strydt tegen de Hervormde leer; deze erkent geen wet-prediking dan ondergeschikt aan 't Euangelisch oogmerk. — Dan hiermede is nog de geheele vraag niet beantwoord. Schynt niet *de ondervinding* het tegendeel te leeren? — Dus merk ik ter nadere oplossing aan:

C. Dat de ondervinding, in dingen van allerlei aart, veele zaken doet voorkomen als schynbare waarheden, dit 't echter niet zyn. Dit leert de ondervinding zelve geduurig. — Hoe dikwyls strydt in natuurkundige zaken de *proefondervinding* tegen de *redeneering*? Zeker moet dan een van beide valsch zyn: zeker moet dan beide nader onderzocht worden; doch als men klaar ziet dat de redeneering wel gebouwd is, op vaste grondbeginzelen, erkent men gereedelyk: De proefneming heeft my niet dan een *schynbare* waarheid geleerd! — Nog *veel zekerder* zyn wy hieromrend in Godgeleerde waarheden, welke den Bybel tot een *onfeilbaar grondbeginzel* hebben; waaruit van zelveen blykt dat alle ondervindingen daar tegen strydende valsch zyn; daar-

en boven weet elk des kundige, dat *de bevindingen*, of bevindelyke werkzaamheden der Godvrugtigen, zeer dik, wyls bedrieglyk en onwaarachtig zyn, en dus *geen regelen der waarheid* zyn of zyn kunnen.

D. Dan, dat *alle* Godvrugtigen, by hunne eerste ontdekking, korter of langer tyd, alleen en in 't afgetrokkene zouden bepaald worden by God als Richter, zyne Wet en deszelfs vloek, zoo dat *geene* derzelve van den aanvang af *voornaamelyk* met God als verzoend in Christus, met zyn Genade enz. zoude werkzaam gemaakt worden, is niet alleen onbewezen, maar slydig, zoo met den Bybel, in de voorbeelden van Zacheus, Lydia, den Kamerling, en anderen daar in voorkomende, als met de ondervinding nog in dezen tyd.

E. Evenwel met dit alles, toegestaan zynde dat *de meeste* begenadigden, by den aanvang van Gods werk in hun, *meer* werkzaam zyn met de gemelde ontzettende en bedroevende, dan met de verblydende en vertroostende Euangelie-Waarden; daarvan is niets minder de reden dan, om dat ze 't laatste *nog niet mogen* doen; om dat de Euangelie-stem hun nog niet zou raken. — Dit te stellen is de ongerymdheid zelve: althands voor hun die de heerschappyvoerende genade erkennen, de werking van den H. Geest door middel van 't woord gelooven, en geen middenstaat tuschen geestelyk dood en levend willen stellen. — Men zou zeer kwalyk doen daartoe de leiding van onzen Catechistrus Zondag 5 en 6 te misbruiken, als ware daar in een onfeilbaar bewys voor de nutheid der verberging van Christus. — In denzelven was, reeds in den *eersten* Zondag, den eenigen troost voorgesteld; en dezelve is, buiten bedenking, *niet* geschreven om een rigtfoer van bevinding en bestuuring, maar een onderwyzing der Waarheid

heid te zyn. — Moest zoo de Vraeger naar 't middel ter behoudenis *bestierd* worden, dan had Paulus, in zyne onderhandeling met den Stokbewaarder Hand. XVI. tuschen de vraag *Wat moet ik doen om Zalig te worden?* vs. 30. en zyn andwoord vs. 31. *Geloof in den Heere Jesus Christus*, ook dat alles moeten voegen wat, in onzen Catechismus, tuschen Vrage 12 en 18 gevonden wordt. (*)

Wat dan? — Ik kan daarvoor drieerlei redenen vinden; genomen, I. van der aanvanglyk begenadigden eighen toestand, II. van de wyze oogmerken des Geestes, en III. van de verkeerde wyze der gemoedsbestuuring die federt eenigen tyd plaats greep.

I. De Heilige Geest die in hunne harten woont verlicht dezelve. Alle de voorwerpelyke waarheden die voor hunne aandacht komen treffen hun: zy bedenken die nu met toepasfing op zich zelve. Hun verlicht verstand krygt over 't geheel zuiverer denkbeelden dan te vooren, van alle de waarheden die ze beschouwen. Hunne verlichte Conscientie (dat is: hunne Ziel wederkeerende tot haare eighen daden.) geeft hun getuigenis, zoowel van de bedroevende als aangename waarheden die ze overdenken. — Dan, hoewel zy by aanvang verlicht zyn, in hun blyft, op dien zelve tyd, nog zeer veel duisterheid en vooroordeel,

(*) Deze heiden had, waarschynlyk, in de Stad of Stok, reeds Paulus en Silas den weg der Zaligheid hooren verkondigen: door wat middel kwam hy anders aan 't denkbeeld van *zalig worden?* Hoe dit zy, hy krygt door de aardbeving indruk van dien allerhoogsten God wiens dienaars zy waren: hy wordt getroffen door de bewaaring zyns levens: te gelyk toont een straal van Godlyk licht in zyn geweten hem zyne zonde en rampzaligheid. Dit baart ten eersten de vraag, op welke hem en zyn Huisgezin, zonder omwegen, Jezus gepredikt wordt.

deel, vooral omtrent de verhevene Waarheden van den Weg der Verzoening; hier door belet, kunnen zy niet altyd recht daar van oordeelen; en 't volgt van zelve, dat hun geweeten een verkeerd getuigenis geeft van alles wat zy kwalyk bevatten en beoordeelen.

Zy dan, in hunnen nieuwen staat nu bezeffende, wie en hoedanige ze zyn, kan 't niet misfen of de ontzettende waarheden: Gods wreekende Gerechtigheid, de vloekende en veroordeelende Wet, die den overtreder, naar recht, niets minder dan eeuwige rampzaligheid toewyst; moeten hun gevoelig treffen. Zy beschouwen die in derzelve gewigt met toepassing op zich zelve. Hun geweeten zegt: Ik ben die Man! die overtreder! die verdoemeniswaardige! Dit zet hun in roere. Weten en erkennen zy 't nog niet, dat ze als zondaars, zoo als ze zyn, in 't Euan-gelie tot voorwerpen van Gods genade gesteld zyn, dan veroorzaakt dit by hen de grootste verwarring. Hier komt by: Dat ze in dien staat, als ontrukte vuurbranden aan den helischen geest, niet zelden zyne pylen en schichten onder-vinden, waar tegen ze niet gewapend zyn; Dat ze zich door blindheid en ongeloof nog zeer onwillig vinden, om zich enkel door genade om niet te laten zaligen: Datze (men behoefte hun waarlyk de voorzichtigheid niet omzich-tig aan te raden!) nu ziende welk eene groote zaak het is, Zalig te worden, niet kunnen begrypen dat de heilige God met zulke onreinen zou willen te doen hebben.

Dan dewyl het zeker is dat alle de waarheden van Gods woord de voorwerpen van 't geloof zyn en moeten zyn, moet men het ook in zulke zielen niet als *welgesteldheid*, maar als eene groote *ongesteldheid* beschouwen, dat zy de eene waarheid niet zoo wel als de andere gelooven. Door

't ge-

't geloof dat in hun is, waar door zy werkzaam zyn, erkennen zy de hun bedroevende waarheden, met toepassing op zich zelven; dit zouden zy zonder 't beginfel des waaren geloofs nooit gedaan hebben; maar dat zy, door die te gelooven, besluiten maken tegen andere waarheden van 't Euangelie, welke zy met toepassing op zich zelven niet durven noch kunnen gelooven, is een uitdruklyk bewys van hunne blindheid en ongelooft.

De leer der gereformeerde Kerk, blykt hier uit volkomen waarheid te zyn, en de bevinding dier zielen is *in zoo verre waar*, als zy Gods Gerechtigheid, Wet enz. in 't afgetrokken aanmerken, en daaruit besluiten, dat God naar 't strenge van zyn recht, hun voor eeuwig mogt verfooten; maar hunne ondervinding is *in zoo verre onwaar*, als zy daar uit besluiten, dat ze geen voorwerpen van Gods genade en liefde zyn, en zich in hunne personen als voorwerpen van zyne wraak aanmerken, daar zy in Christus met hem verzoend zyn, en Hy hun Vader is; om dit te gelooven hebben zy de gewigtigste gronden, dan deze zien en bevinden ze niet; zy besluiten, uit hunne bevinding, niet zelden daar tegen. — Gelukkig dat hier door de waarheid der zaak niet verandert! — Bilyker was het dat ze besloten, uit kracht van 't inzien in zich zelven, en 't geloof van hunne walglykheid en verdoemelykheid: Dat God aan hun 't heerlykft blyk gaf, van zyn goedheid en waarheid in 't vervullen zyner belofte: *Dan zult gy aan u zelven eene walge hebben.* Ezech. XXXVI: 31. en zich met volle vrymoedigheid als voorwerpen zyner Genade befchouwden.

Kortom; de wet is in hun hart gefchreven; de overblyfsels daarvan zyn nog in hun; 't gene ze daarvan gelooven bevinden ze tevens; maar 't Euangelie ftrydt vierkant tegen 't vleeschlyk vernuft, en moet zuiver geloofd worden eer men

recht deszelfs kracht en vrucht ervaaren kan, dit doenze niet, en dus volgt van zelve dat zy daar van geen kennelyke bevinding kunnen hebben.

II. Hieruit zal nu van zelve klaar worden, welke wyze redenen God in dezen heeft, byzonder aangemerkt in den Perfoon des H. Geestes, wiens huishoudelyk werk de toepassing der zaligheid is. — 't Is Godlyke wysheid, zulke aanvanglyk begenadigde zielen meer te bepaalen by de bedroevende dan verblydende waarheden, om dat zy daar voor vatbaarer zyn. De Wet is, gelyk gezegd is, in hunne harten ingeschreven. Zy, nu verlicht, beschouwen met gemaklykheid, dat God heilig, rechtvaardig, waarachtig is; dat alles wat hy gebiedt billyk, wat hy dreigt rechtmatig is. De Geest handelt hierin met hun als een wys Leermeester, en leidt hun eerst in de gronden van allen Godsdiens. (De Christelyke toch is gegrond op de natuurlyke) Deze moeten zy recht verstaan, anders kunnen ze de noodzakelykheid en schoonheid van den Euangelie-weg, *die boven de Reden is*, niet grondig vatten; en terwyl zy dezen door Godlyk onderricht leeren; worden ze vatbaarer gemaakt voor 't hooger onderwys der waarheden van den weg der verlossing, voor 't welk zy in 't eerst onbegryplyk onvatbaar zyn, zelfs zoo dat ze 't hemelsch onderwys aanmerkelyk tegenstaan, als strydende tegen hunne eigen beginzels, welks grondregel is zalig te willen worden door zich zelve, door *doen en laten*, niet door *enkel te gelooven in een' ander* — dat is te vernederend voor een Adamskind; die zou eerder verkiesen duizend dooden te sterven, kon hy 'er door Zalig worden, dan de Zaligheid als een vry geschenk aan te nemen, in volstrekte verloochening van zich zelve en alles buiten Christus, indien Godlyk vermogen hem dus niet deed gelooven.

Voords

Voords kan men zeggen dat de Geest dus handelt: om deze vyandschap, dezen tegenstand, gelegenheid te laten zich te openbaaren; om de ziel daardoor dieper te ontdekken aan de grootheid en snoodheid van haar grondverderf, op datze wete hoe kwaad en bitter 't is den Heere te verlaten; om haar van achteren te doen zien hoe veel arbeid en moeite zy den goeden Geest gemaakt heeft met deze zonde des ongeloofs; om haar ootmoediger te houden; om haar nuttiger voor anderen te maken; om de doorbreking van het licht heugelyker te doen zyn, naar mate de duisternis langer en akeliger was; ja om haar in de Eeuwigheid Gods vrye *genade* op des te hooger toonen te doen roemen. — Dit evenwel, dat Gods Geest, om *zulke wyze redenen*, de zielen voor een' tyd door de Woestyne omleidt, gelyk Hy oudtyds Israel deed; dit stelt *ons* geen regel om menschen omwegen voor te schryven. *Wat doet God?* en, *Wat moeten wy doen?* zyn geheel onderscheiden vragen. Wy moeten den naasten weg wyzen; en aan God overlaten of Hy al of niet van dien naasten weg wil afwyken — Hy zal dat nooit doen zonder reden, en die redenen zullen tot zyn Heerlykheid en 't heil van elk dien Hy leidt evenredig uitloopen. — Zie daar eenige der wyze, heilige en goedertierene oogmerken, om welke te bereiken de H. Geest de meeste bekeerden eerst, eenen korteren of langeren tyd, met meer of minder schrik en benauwdheid, stilsthoudt by de ontzettende waarheden, eer hy haar in eene merkelyke mate vertroost door het verblydende Euangelie.

Ik zeg met voordacht: *in eene merkelyke mate* vertroost; want men hebbe dit niet zoo te verstaan, als of de voornaamste Euangelie-waarheden zulke Zielen geheel niet voor de aandacht kwamen; neen: de Geest bepaalt hen doorgaands, van den aanbeginne ook min of meer daar by, en

geeft hun daarin van trap tot trap nader en klaarder inzien; ten einde zy hun ganfche hart met Gods weg vereenigen en tot eer van volftaekt vrye genade *willen* gezaligd worden. — Overweeg tot opheldering hier van, jesus woorden Joan. XVI: 12. *Noch veelc dingen heb ik u te zeggen, doch gy kont die niet draagen*, en vergelyk Joan. XIII: 7. *Dat ik doe weet gy nu niet, maar gy zult het na dezen verftaan*. alzo; *volmaakt alzo!* handelt God in de Perfoon des H. Goestes, in de Zielen te leiden! zulke Godlyke bedoeelingen worden dikwerf blykbaar van achteren. —

Ondertusfchen, *een algemeene regel* is hierin niet mogelijk op te geven. Ook hierin is *eenheid* en *verfcheidenheid* op den Weg naar den Hemel: *verfcheidenheid*, die afhangt van de voorgaande levenswyze, opvoeding, kunde of onkunde in de waarheid, bloedgestel, uitwendige omftandigheden, fchielijke of trapsgewyze ontdekking, en wat niet al!

III. Maar zou men ook niet nog eene byzondere reden kunnen vinden, waarom, in dezen tyd nog meer dan te vooren, veel menfchen lang in de Wet en in zich zelve blyven omdoolen, eer ze ruste, eer ze beftendige geloofsruste in Christus vinden? — Ik denk ongetwyfeld ja; en dat men die vooral moet zoeken in het middelyk onderwys en beftuur dat zulke zielen dikwyls ontvangen.

De HEILAND der *Waereld* nodigde Zondaars tot zich, hoe ftyf van harte en hoe onwillig zy ook waren. — In de dagen der Apostolen wierden alle, ook de fmoedfte, regelrecht naar Hem gewezen. — Die *Godstolken* hebben geen Euangelie zonder beloften, dat gelyk is aan een Ziel zonder redelykheid, gekend, veel minder geleerd. — In de dagen onzer *Voorvaderen*, in de 16de en 17de Eeuwe, kende men 't *Syftema* niet dat nu in fommiger brein plaats heeft, en dat,

zo 't algemeen wierde aangenomen, wel haast de Formulieren der Hervormde Kerk zoo onnut zoude maaken, als nu, helaas! de Formulieren in de Lutherſche Kerk reeds zyn. — LUTHER en CALVYN leerden beide, dat aan elk onder 't Euangelie de Zaligheid verkondigd en aangeboden moest worden. In de *Dordsche Kerkvergadering* is deze leer bevestigd. VOETIUS en COCCEJUS waren 't in dezen eens. De *grootſte Mannen* in de Hervormde Kerk hebben, tot dezen dag, dien wel gebaanden weg betreden. — Zou men niet mogen vragen: Hoe is 't mogelyk dat 'er, met dit al, eene denkwys ter Kerke is ingeslopen die daar tegen ſtrydt? Hoe is 't mogelyk dat deze ſtrydige denkwyze openlyke Verdedigers heeft gevonden? — Dit ellendig Systema, waar naar veele zielen in onzen leeftyd beſtuurd worden, veroorzaakt, dat sommigen, welke dat in hunnen onbekeerden ſtaat hebben ingezogen, en nu bekeerd zynde nog verdedigen, in voorheen veel minder bekende woelingen des ongeloofs, listen en ſtrikken des Satans, en een' grooter' tegenſtand tegen de werkingen van den inwoonenden Geest in 't hart verkeeren, en anderen doen verkeeren. 't Kan toch niet anders zyn, of de ontkenning *dat God in Christus als verzoend, het voorwerp van 't Geloof is voor allen onder 't Euangelie.* enz. moet by aanvanglyk begenadigden de jammerlykſte uitwerkingen hebben. — Vragen die arme Zielen, of 'er raad voor hun is? 't antwoord is: „Indien gy waarlyk bekommerd zyt, uwe zonden recht „ziet, hongerig, dorſtig zyt: ja; anders moet gy u by de „Wet nederleggen: om ontdekkend licht bidden, enz: —” en, tot wien? — tot God buiten Christus? — Ja! (dit volgt wettig) want Christus aan te bieden zou nog te vroeg zyn. Ik weet wel, veele gaan zoo ver niet om *hooge trappen* van benauwdheid en ſchrik te vorderen, ſchoon 'er ook nog wel

zulken gevonden worden; men zegt al veel: Het komt op de trap en mate niet aan; evenwel, 't moet *waare* bekoming, *oprechte* heilbegeerte zyn, die de ziel eerst het gepaste voorwerp der Euangelie-aanbieding maakt. — Deze dus omgeleide Zielen, *nu volstrekt onvermogen*, om over zich zelven recht te oordeelen, kunnen zich met geene mogelykheid als zulke gepaste voorwerpen beschouwen, zelfs al is 't *in waarheid* hun toestand. — Wat doen ze dan? Zy gaan aan 't graven en verdiepen; zy zoeken zich, door hun werkheilig beginzel, aangefpoord door de Conscientie der zonde, zulke gestalten te bezorgen; dat sommigen *zoo ongelukkig gelukt*, door de leiding van Woord en Geest tegen te werken, dat ze Jaren, eenigen levenslang, in het donker omzwerven, en niets minder dan Euangelische Christenen worden; dan anderen *mislukt dit allergenadigst*, doordien de H. Geest hunnen tegenstand verbreekt, en zy, enkel op grond van Gods getuigenis, zonder iets mede te willen brengen, Christus aannemen, door een rechtstreekfche geloofsdaad, en door de geduurige vernieuwing daar van, het leven en den vrede vinden.

O! wat leert de ondervinding eenen opmerker niet al! Zyn 'er niet van die bedrogen zielen, die, door dat ongelukkig Systema angeleerd te hebben, schrikken, als men hun zegt, dat ze in Christus moeten gelooven; dat het Euangelie hun daar toe roept zoo als ze zyn! Anderen, by welken 't vreemde klanken zyn, als men hun zegt, datze enkel op grond van de beloften van 't Euangelie, Christus mogen, kunnen, en moeten aannemen, dat hun *Zondaarsrecht* daar toe alleen in aanmerking by hun moet komen; datze nooit in den rechten gemoedsstand kunnen komen, zonder 't geloof op grond van 't woord der beloften te oefenen; dat hunne heiligheid geheel niet in aanmerking komt, om de door 't

Euan-

Euangelie verkondigde vergeving der zonden voor zich te omhelzen; dat al hunne rechte bevinding uit het geloof moet vloejen! enz. — Dit alles vloeit uit dat Euangelie bedervend stelzel! — Zielen hier in onderwezen, bieden den inwoonenden Geest in 't hart (die niet onmiddelyk werkt) veel grooteren tegenstand dan anderen, wier verstandelyke bevattingen zuiverer zyn. — En hoe kan 't anders zyn, of zulken die, hoewel begenadigd, in hunne tegen-Euangelische redeneeringen gevoed worden, moeten de midde-lyke onderwyzingen van den inwoonenden Geest in 't hart tegenstaan, Hem bedroeven, en daar door in droevige slingeringen, naare duisternissen en twyfelingen vervallen! — Sommigen evenwel, na lang in dien jammerlyken toestand geworsteld te hebben, gelukt het hunnen wensch te verkrygen, om blyken van verkiezing in zich zelven te zien; en kunnen zich voor een tyd gestaltelyk verblyden in 't groote heil hun te beurt gevallen; doch, als zy dan hunne oude denkwyze behouden, heeft het wederom een van deze uitwerkingen: — By veelen duurt het niet lang: schielyk komt de Duivel en 't Ongeloof hunne onderwerpelyke of wederkeerende verzekering bestormen; wyst hen op de kragt der zonde; of op het ophouden der troetelingen op de knien, als de Geest het kind in de genade wil leeren gaan: (Jes. LXVI: 12. Hof. XI. 3.) dit loopt aan tegen hun denkbeeld van den verderen weg; Zy werpen hunnen grond weder wech, en willen telkens van vooren aan beginnen. — Anderen blyven bestendig in die verzekering; en deze komen dan tot eene, wel niet uitgewikkelde maar heimelyke, zelfverheffing op hunnen genadestaat, welke zich daarin openbaart, dat zy hunne bevindingen, de rechte en verkeerde tevens, tot een regel der waarheid stellen, anderen daarnaar bestuuten, en dat somtyds zoo meesterachtig, dat jonge Christenen

tegen hen opzien als tegen hooge boomen! men zal ook zulken, doorgaands, meer hunne eerste ontdekkingen en verruimingen telkens hooren verhaalen, dan hunne dagelyksche verkeerung voor God; en dit is geen wonder: In plaats van dagelyks in 't ootmoedig geloof, in erkentenis van in zich zelven niets beter dan de slechtste natuurling te wezen, op grond van Gods getuigenis werkzaam te zyn, leggen zy de verzekering van hunne verkiezing en genadeftaat tot eenen geloofsgrond, en hebben dagelyks geen zondaars-zaligend Euangelie *bevindelyk* noodig. — Dat dit het geval meer of min is van waare Godvrugtigen, die in staat zyn het zondaarsrecht en de algemeene belofien van 't Euangelie te befryden, geloof ik, op my overtuigende gronden, voor my zelven.

Dit toch kan niet anders, zoo lang men die rechtstreeksche verzekering des geloofs uit het oog verliest: — „ Chris-
 „ tus wordt my aangeboden; — Ik omhels hem op die
 „ aanbieding alleen en geheel op dit oogenblik; —
 „ Dan is Hy nu de myne en zal 't eeuwig blyven; —
 „ Gods woord is my daarvoor goed, en zyne zaak is
 „ het my voor 't verderf, dus ook voor het misleiden van
 „ my zelven, te bewaaren. — *Deze verzekering is wel*
te onderscheiden van de wederkeerende, die wy van ach-
teren verkrygen, uit de vrugten als kenteekenen voor ons
zelven en anderen dat de eerste recht was. De verwarring
van deze twee stukken verspreidt nog veel duisternis over
't Euangelie onder Godvrugtigen; intusfchen was deze
rechtstreeksche verzekering den Bybelheiligen zeer gemeen-
zaam bekend, welke wy niet vinden dat zoo geduurig
aan hunne betrekking op God getwyfeld hebben; in tegen-
deel, de treurigste van al de 150 Psalmen, ik bedoel den
38sten, begint met dezen uitroep: ó HEER! God myns heils!

De-

Deze onderfelde Paulus en andere Apostelen doorgaands in de geloovigen aan welke ze schreven. Deze was ook onzen Hervormeren en oudsten Godgeleerden bekend; zonder deze hadden zy niet zoo sterk van het geloof kunnen spreken en schryven, dat wy hun, over't geheel, voor eenigen tyd nauwlyks meer verstonden: zonder deze hadden zy de heldendaden niet kunnen uitvoeren die zy verricht hebben. — Deze verzekering zal ons ook meer algemeen bekend moeten worden, zullen wy vaste treden maken in het spoor der Bybelheiligen en Reformateuren.

Ik weet dat sommigen dit uitkryten voor een los en gemaklyk geloof, dat heel ligt te oefenen valt. — De uitdrukking *gemaklyk geloof*, is veelen in den mond bestorven, als ze het Euangelisch prediken in een valsch en haatlyk licht willen plaatsen; — Maar die zyn (om my eens van deze uitdrukking te bedienen) *'er niet achter*. — In goeden ernst: Dat een natuurlyk mensch, die op zyne burgerlyke deugd en gezette Godsdienst-oefening de zaligheid om Christus wille hoopt te ontvangen, *zulk* een geloof gemaklyk valt, zoo lang hy zich zelve niet kent, kan ik gemaklyk begrypen; — maar byna onbegryplyk valt my, hoe iemand die waarlyk godvrugtig is; en die, welk een leiding van gedachten hy kiest, evenwel leevend heeft teeren beseffen wat het is, een *sondaar*, een doemschuldig en walglyk scepfel voor God te zyn, en wat het in heeft, dat God voor zulken zynen eigen Zoon in den dood gaf! — hoe *zoo iemand* van een gemaklyk geloof kan spreken. — De waare ondervinding leert geheel anders. — Christus te omhelzen, *enkel* op grond van zyne *aanbieding*, is de mannelykste en moeilykste *geloofsdaad*, waarin veel grooter geloof blinkt, dan in de oefening des geloofs uit onderwerpelyke bewyzen. 't Is 't werk van Kinderen in de

genade, Gods Rechtvaardigheid, 't recht der Wet enz. te gelooven, *om dat* zy 'er de treurige bewyzen van onder vinden. Als zy zich by de Wet veroordeeld zien, dan gelooven zy de vloeken der Wet; waarom niet altyd? Als zy door bewyzen *in hun* zich als begenadigden kunnen beschouwen, dan gelooven zy 't Euangelie als hun rakende; waarom niet altyd? — 't Is moeilyker, en daarom ook manlyker, groeter, en sterker geloofssoefening, *zonder bewyzen in zich* te vinden, of *met afzien* daar van, God te gelooven en Christus aan te nemen, *enkel* op grond van zyn getuigenis en aanbieding. Deze geloofsdaad is vry wat sterker dan die, waar door de ziel, uit den kennelyken weêrslag die Christus liefde op haar heeft, of uit de bewyzen van heiligheid, geloof. Dit geloof is in zyn aart zwakker en is ligter te oefenen, juist daarom, *om dat het zoo veel bewyzen heeft*: Want, alle geloof steunt op 't getuigenis van een ander; die *bewyzen* van eens anderens getuigenis heeft, geloof het *niet zuiver* op grond van de *Waarheid des getuigers, maar ook door* de bewyzen. Kinderen is de genade, die gronden en bewyzen des geloofs niet weten te onderscheiden, onder vinden dan eerst, als hunne bewyzen te zoek zyn, op 't nadruklyk, hoe moeilyk, ja hoe onmogelyk 't hun, door zich zelve, is, *God waarachtig te gelooven op zyn Woord*; dit recht te bezeffen is voor hun allerheilzaamst, om in afhankelijkheid van den Geest des geloofs te leeren leven; Dan zy dwaalen schroomlyk, door eerst bewyzen des geloofs, of die voor hun zoo begeertyke gestaltens te zoeken. Zy moeten leeren 't recht gestaltelyk bestaan te bekomen en te behouden, door geloofssoefening, enkel op grond van Gods verklaring en aanbieding; dan zullen ze de bewyzen des geloofs, in zich, als van zelve vinden. 't Waare zaligend Geloof is niet in zyn mannelyke kracht, als men

zegepraalt over aanvallen van een of anderen vyand, door de bewyzen van heiligheid in zich; maar dan, als men, met Joannes Jongelingen, (1 Joan. II: 14.) sterk is, *door dat het woord Gods in de ziel blyft*; en, door 't vast houden aan, of 't waarachtig houden van dat woord, al strydende beezig is met overwinnen. Neem, uit Paulus wapenrusting Eph. VI. *den gordel der Waarheid*, en 't *zwaard des Geestes, Gods Woord*, wech; gy zult alle andere Wapenen voor ons onbruikbaar maken.

Wil men dan myne geopperde Vrage uit de bevinding beantwoorden: men raadplege de welgestelde bevinding der Godvrugtigen; deze is 't die de Leere onzer Kerk op 't sterkst bevestigt. De leer der Kerk zegt: Het Euangelie alleen is de grond en 't voorwerp des Geloofs, en 't Geloof de eerste Genade. — De bevinding zegt, in dagen van ryper geloof, waarin de zielen in staat zyn, om over hunne eerste bevindingen gegrond te kunnen oordeelen, waartoe zy voorheen noch bevoegd noch bekwaam zyn: „ Al myn „ ongeloofig woelen, tobben en maalen, wierd veroorzaakt „ door dien ik niet geloofde noch vertrouwdte dat ik Chris- „ tus, personeel voor my, op grond van Gods verklaring „ en aanbieding, omhelzen mogt: Had ik dat spoedig en vry- „ moedig gedaan, myne Ziele ware eerder gered ge- „ weesd.” — De Euangelische Christen beschouwt dan de verloopende Jaaren, niet alleen van zynen openbaaren zonde- en waerelddienst, maar ook van zyn ongeloofigafwoelen van God in Christus, als jaaren, door Springhaan en Rups afgegeten, welke hy wenschte te kunnen herroepen; maar dit niet doenlyk zynde, tracht gy die, uit liefde tot God en den Verlosser, te vergoeden, door het Euangelie, zoo met woord als wandel, eik, ware het mogelyk, beminlyk en smakelyk te maken. — Ja, ik durf vertrouwlyk zeggen, dat alle God-

vrugtigen, die tot het rechte geloofs-leven geraaken, van achteren zien, dat zy by hunne eerste ontdekking daartoe reeds recht en vryheid hadden; maar dat dit niet te gelooven hen ophield; ja dat het verdenken van Jesus gewilligheid, hunne aanvangelyke gewilligheid om Hem te hebben onderdrukte, en hunne by aanvang verbrokene vyandschap tegen God weder opwekte.

Eenige minkundige oprechten noemen deze hunne ongehoovige woelingen, en de vreeslyke gevolgen daar uit geboren: *Gods weg met hun*. Ik zou zulks niet gaarne zeggen. — 't Zy zoo: de Heere laat hunne mistreden en afwykingen op dwaalpaden toe; ja zelfs de verkeerde bestuuringen van anderen, en maakt al dat kromme voor hun recht. — Dan dit stuk is teder, en behoort tot het recht denken over de Godlyke toelating der zonde. Veel liever zegge ik: Alle die omwegen behooren tot *onzen weg met God*, onzen eigen verdraaiden weg; en neem deze taal der Godvrugtige Puik-dichteren *van Alphen* en *van de Kasieele* over, opgezongen, let wel, nog in den bloei hunner Jaaren zynde:

't smert my, goede HELAND! 't smert me, dat ik u zo wagten liet;
En niet eerder my liet vinden. — Zondaars! volgtmyn voorbeeld niet.

Dit, Broeder! wilde ik zeggen tot antwoord op myne Vrage, waar door ik gelegenheid vond, om in de practicale gevolgen, zoo van myn als uw stelzel, wat dieper in te dringen.

Nu is my nog overig op te merken; Dat uwe betuigingen bladz. 78 en eiders, door verscheiden zaken in dezen en mynen voorigen Brief, de nadere voorwerpen uwer overweging kunnen worden, zonder dat ik die beoordeel; en dat uw *Abbericht* niet vordert dat ik 'er by stilsta, waartoe betreklyk ik bladz. 288-292 genoeg gezegd heb.

Hoewel ik veel hebbe gezegd, echter zyn nog een aantal zaken

van

van my voorby gegaan, waar tegen ik my met dezelfde gemaklykheid had kunnen verzetten. Dat ik u hier en daar zoo wel als over 't geheel verſchoond heb, zal u, zoo ik vertrouw, klaar genoeg in de oogen ſtraalen; heb ik nu en dan de ernſtigſte houding aangenomen, ik behoef u niet te verzekeren, dat het niet uiteen bitter ſemoed tegen u of iemand, maar ter liefde voor de Waarheid der hervormde Leere is geweest. En wie van ons, Gy of Ik, die op de beſte wyze voorgeſtaan heeft, laat ik anderen ter beſliſſing.

Dan ik moest niet vergeten dit nog te zeggen: Sommigen denken, dat het geſchil over de *Aanbieding* gering, en al veel een woordenſtryd is. — Dat het geſchil met eenigen niet groot is; die een algemeene roeping, en daar in een grond des geloofs voor allen, om tot Christus te komen, vast houden, doch uit vrees voor misbruik, de aanbieding Conditioneel maken, en die bepaaldelyk doen aan zulken die belang daar in beginnen te ſtellen, de wyltoch die alleen daar van gebruik zullen maken; die ook om die reden niet verkiezen de woorden *ſchenken* en *geven* in den aanbiedenden zin te gebruiken; dit geloof ik ook: daar zyn 'er onder zulke Broeders, met welke het geſchil op weinig meer dan woordenſtryd uitloopt; ſchoon ik 'er myne zwarigheden tegen behoude. — Dan, dat het geſchil tuſſchen u, uwen zedigen vriend, en my, gering zy, zal, naar myne gedachten, niemand die deze brieven leest kunnen ſtaande houden. — Ik oordeel het ſtelzel van u en uwen vriend, dat de geloofsgrond voor zondaaren geheel uit de uitwendige roeping wechneemt, verwoestend voor de oefening der Euangelifche Godzaligheid, en geheel onbeſtaanbaar met de Leere der Hervormde Kerk. Maar, wilt Gy 't met my eens zyn? goed! Ik ook met u! doch alleen op grond van onze Formulieren! zonder dat wy beide die

waarachtig gelooven, als de eenige regelen om de waarheids-leere der Gereformeerde Kerk te beoordeelen, zullen wy het denkelyk nooit eens worden. Ik bemin den Vrede, maar niet ten koste der Waarheid.

Hier zal ik eindigen. Lees, Denk, Beproof, Oordeel! — Vindt Gelust en reden, om weêr over dit onderwerp te schryven? doe dat, gy hebt daartoe eene vryheid die ik u niet wil betwisten; maar overreken de kosten wel, en draag u dan als een Man! Schryf, zonder hate-lyke Personaliteiten tegen Leeraars of Leden onzer Kerk! Bepaal u by 't Stuk; bewys, zo gy kunt, uwe gedachten uit onze Formulieren, breng uw Werkjen daar mede over een; — doet ge dit op een manlyke wyze, dan (schoon ik u verzekeren durf dat het my om 't laatste woord *niet* te doen is.) twyfel ik niet of gy zult my stof tot een derden Brief verschaffen. Nog liever evenwel zal 't my wezen, van u te vernemen, dat gy overtuigd zyt geworden, dat de Leere der onbepaalde Euangelie aanbieding niet schadelyk maar rechtzinnig en nuttig is; en hier omtrend ben ik niet zonder hope.

Indien de Schryver der Z. Bedenkingen op nieuw in 't licht treedt, of zyn Werk dat ik verneme onder de Pers te zyn te voorschyn komt; dan wensch ik dat hy zal voldoen aan de taak, die 'k hem in myn *Wolk* blad. 133. heb opgedragen. — Dan, gaat hy voort zoo als hy begonnen is, bewyst hy de waarheid zyn'er gevoelens, als Gereformeerd, uit onze Formulieren niet; 'k zal denkelyk dan geen reden vinden om hem te keer te gaan: althands zyn personaliteiten tegen my, die ik verwacht, die alleen zullen my niet in 't harnas jagen. — 'k Heb, zoo ik vertrouw, genoeg gezegd ter myner verdediging ook tegen hem in myn' eersten Brief. — Dan de tyd ontwindt de zaken. Een afhanglyk mensch kan of moet niets vooraf als zeker bepalen. Dag en Raad! is een fraai gezeg.

Indien gy te Amsterdam komt verzoek ik van u een broederlyk bezoek: zo ik te Leyden kome denk ik u dat ook te geven.

Dat de doorluchtige voorzegging van den Euangelie. Dag: *Te dien dage, spreekt de Heere der heirscharen, zult gylieden een iegelyk zynen naasten noodigen tot onder den Wyrstok, en tot onder den Vygeboom, volgens Zach. III: 10. ook in u nadruklyk worde vervuld, en Gy, uit Christus Algenoegzaamheid alle noodige Zegeningen, tot uw tydelyk, geestelyk, en eeuwig heil moogt ontvangen, is de oprechte wensch*

Amsterdam
den 18den van Hooimaand
1782.

van
Uw liefhebbende
BROEDER.

PS. Op deeze dagtekening was deze Brief afgeschreven, eindigende met het nevensstaande Slot. Sedert heeft de tyd ontwonden dat het *Vervolg van Z. Bedenkingen* is te voorschyn gekomen. Zeer denkelyk had ik geen letter tegen den Schryver daar van geschreven, waren deze myne Brieven afgedrukt, of niet onder handen geweest; dan, dat werk heeft nu aanleiding gegeven, zoo tot verscheiden invullingen in dezen laatsten Brief, alle en alleen ontleend uit en opzigtlyk des bedoelden Schryvers eerste werk, of *Z. Bedenkingen*, als ook tot het Schryven der volgende Narede. — Intusschen heb ik verkozen dit Slot niet te veranderen; op dat daar uit blyke hoe ik toen dacht; en ik bericht dit hier, om de bevreemding myner Lezeren op 't inzien der volgende bladen wech te nemen. — Voords zie men myn Voorbericht.

Het is voorwaar droevig dat men dus malkanderen in 't hair valt, d'een den anderen met openbare Schriften aantast. Maar wat zal men doen? Zal men de ware leere lasteren, de genade Gods verdonkeren, valsche leeringen invoeren, en op dit alles stilzwigen? zullen wy hier mede onze consciëntien kwyten voor den Heere? Is het genoeg als 'er maar vrede is, het ga met de waarheid, eere en Kerken Gods zoo als het mag? voorwaar schamen zy hun niet de waarheid tegen te spreken, wy moeten ons niet schamen die voor te spreken. Gaat ons onze eigen eere, en de eere van goede vrienden ter harten, de eere Gods moet ons nog liever zyn. Daarom zoo men hier tegen wil roepen, dat het schryven, en wryven geen einde heeft; dat men het wyteden genen die met lasteren moedwilliglyk voorgaat, niet die met verdedigen uit nood volgt: niet den genen die de heilzame leere in Gods Kerke aangenomen, voorstaat, maar die ze wederspreekt. —

Op alle zyne spotredenen te antwoorden hebben wy niet noodig noch stichtelyk geacht, meenende genoeg te zyn, dat de gronden, waar uit hy zyne spotternye trekt hem benomen, en omgestoten wierden, en daarom heb ik my bedwongen, om niet (zoo veel my mogelyk is geweest) spot met spot, schimp met schimp, en steek met steek te betalen. Loopt 'er doch wat onzer dat een weinig te hart mag schynen te zyn (gelyk het ligtelyk gebeuren kan, daar men met zulke spottige en lasterlyke schriften te doen heeft) want dat de noodige verdediging der waarheid, en de bestraffinge van zyne ongeschiktheid zulks vereischt heeft.

N A R E D E.

AAN DE LEDEN, DER HERVORMDE
KERK IN NEDERLAND.

VREDE ZY DEN BROEDEREN EN DER ZUSTEREN!

Een der voortreffelyke Verdedigers der Gereformeerde Leer en Leeraars, begon wel eer een tweede gefchrift met deze woorden: „Het feilen is menfchelyk, maar zyn feil te beken-
„ nen en te verbeteren is Christelyk. Wanneer iemand ergens
„ in gefeild hebbende zyn faute bekend, en verklaard dat
„ het uit onverftand en onvoorzichtigheid is gefchied;
„ behoorlyk is 't dat men 't hem ten besten houde. Maar
„ dat men gefeild hebbende evenwel zyn faute wil ver-
„ fchonen, ja fttaande houden als wel gedaan, en den ge-
„ nen die de faute aanwyst zelfs in de fchuld ftellen,
„ verdubbeld dezelve en maaktze onvergæfelyk.” —
Her laafte woord heeft die Schryver zoo min in den fterkften
zingenomen als ik zulks doen wil; evenwel, met dat te behou-
den, denk ik recht te hebben om deze woorden thands de myne
te mogen maken. Ik heb, door myne *Wolke van Getuigen*,
ten Jare 1779, voor 't oog der ganfche Wæreld getoond
dat de Heer J. VAN WOENSEL, Schryver der zoogenaamde
*Zedige Bedenkingen over de algemeene welmeenende
aanbieding in het Euangelium enz.* in dat werk,
door onverftand en onvoorzichtigheid, de onbillykfte be-
fchuldigungen, tegen Leeraars en Leden der Hervormde
Kerk, heeft gefchreven. Ik heb op de eenvoudigfte doch
overtuigendfte wyze *bewezen*, dat hy de echte voor-
ftanders der Gereformeerde Leere, en daardoor die Leere
zelve, wat het ftuk der Godlyke roeping en aanbieding zy-
ner genade aan Zondaren betreft, heeft tegengesproken.

Ik heb in verscheiden redenen, byzonder in myn laatste noot bladz. 133, hem doen zien, hoe zeer hy my en anderen verplichten zou door zyn beschuldigingen te staaven en de waarheid daarvan te betoogen, zo dat mogelyk ware; als ook, dat zyn eigen eere daar hoogst aangelegen was. — Dan ziet! de Man heeft nu een VERVOLG van die *Z. Bedenkingen* uitgegeven, met eene Voorrede, zoo ongeschikt van grootte als van inhoud. Een Voorrede, bestaande niet minder dan 66 bladz. en welke, door iemand van kunde, oordeel, en onpartydigheid, ongevergd, *God-Loos* is genoemd. Een Voorrede, waarin hy al zyn kunst en kracht toont, en evenwel niets minder gedaan heeft dan waar toe hy onwraakbaar verplicht was, en verplicht zal blyven: — In tegendeel, hy houdt zyn beschuldigingen staande, verdedigt die op zyne wyze, zonder iets te bewyzen dat bewezen moest worden. — En, in plaats van berouw te toonen over zyne handelwyze, of zyne geschreven onwaarheden te herroepen, toont hy zich verbitterd tegen my, stelt my in de schuld, als ware ik de eenigste die zyne bedenkingen, vreemd, onwaarachtig, en slydig tegen de Leere der hervormde Formulieren, had gevonden en beoordeeld. — In een woord: Hy bevestigt door dit zyn geschrift, op de sterkste wyze, alle de aanmerkingen, welke ik in myne Wolke tegen hem heb gemaakt, en geeft my, zoo ik ten vollen vertrouwen, recht om uit te roepen, daar hy zyn doodelyke verlegenheid, om zyn beschuldigingen te bewyzen, op de levendigste wyze toont: „t Is ongelooflyk „ dat opgenomen vooroordeelen, een mensch die van de „ verloochening zyner vooroordeelen belydenis doet, zoo „ verblinden kunnen, en dat (*iemand*) zich tot zulke onver- „ antwoordelyke ongerymheden kan laten vervoeren, „ door een voornemen om zyn eerste opstel staande te houden! „ den!”

„den!“ En wie, die zyne voorreden, ingericht tegen myn perfoon en werkjen, leest, zal het wraaken, dat ik, met verandering des naams, deze woorden, mede van den grooten WITSIUS, daar op toepasfe: „Over de manier en forme van „fchryven by *van Woensel* gebruikt, heb ik my met recht „beklaagt: als in welke zich veel bitterheid, en een meng- „zel van groene, en geele, en zwarte galle opdeed: te- „gen my niet alleen, maar tegen vermaarde, Rechtzinnige, „en voor Gods huis getrouwe, by de vyanden zelfs geach- „te en geprezene Gods-geleerden.” — Zeker zoo moet men fchryven om zyn zaak in den grond te bederven, zoo moet men zyn geest toonen om zyn party te rechtvaardigen! — Dat dit door myn Antagonist gefchied is in 't licht te stellen, zal het onderwerp dezer Narede zyn.

Het ware my ligt Lezer! om de ganfche battery, door hem ter zyner verdediging tegen my gefield, ter zyner befchadiging tegen hem te wenden; en ik zou zulks doen, konde ik voorzien dat het voor u of my wezenlyke nuttigheid zou hebben. — Dan, waartoe zoude ik zoo veel nuttelooze, ja vuile stof roeren? Zou ik het kunnen doen zonder 't grootste gevaar om my zelven te befmetten? — Immers, ik kon by al de drog-en fmaadredenen, looze vonden, laagheden, verminkingen en verdraajingen, niet ftilltaan, zonder meer bladen als deze myne Brieven bedragen vol te fchryven. — Ik zal dan de waarheid myner gezegden slechts in eenige ftalen toonen, en u daaruit van de stukken zelve laten oordeelen.

'k-Sta eerst ftill by die dingen welke my de voornaamfte toefchynen in zyne Voorrede, met oogmerk om myne Wolke te befchermen; en dan zal ik eenige aanmerkingen over zyne Vier verhandelingen, dit tweede werk uitmakende, mededeelen.

§ I. Na dat de zedige man, in de 9 eerste bladz. van

zyn Voorrede, ons beduid heeft met welke oogen wy zyn eerste en tweede werk moeten beschouwen, gaat hy over om my en myn Wolke van getuigen te befryden. Reeds bladz. 2 en nu bladz. 9 en voordaan, is myn werkjen verachtlyk, in zyn oogen, om dat het *naamloos* is: — 't gene daar op hier diende gezegd te worden, als ook op andere soortgelyke ongegronde bezwaaren, verdenkingen, en verwytingen, is in myn eersten brief te vinden bladz. 8—38. Dat alles wat hy deswegen tot myn bezwaar zegt tegen de waarheid is, zal daar uit, denklyk voor elk Lezer, blykbaar zyn, ik heb 'er niets by te doen, dan alleen: Dat hy, als 't noodig is, de uitgave van den *Onderricht wragenden Brief* (waar van hy, naar myne gissing, Visitator en Approbator was,) door zyn Zoon den Boekverkopcr 1779, schoon mede zonder *Naam* of *approbatie*, wel zedig zal weten te verdedigen. — Dan 't vordert aandacht, dat het eerste wapen ter zyner verdediging tegen myn naamloos boekjen is, dat de Man *alles maar heeft opgegeven als* **BEDENKINGEN**. Wat zegt dit Lezer! Zyn, naar zyn oordeel, zyn *bewyzen, betoogen*, en alles daar hy zo veel mede op heeft, slechts *losse gissingen, meeningen, Septische twyfelingen, inbeeldingen* zonder grond? Hoe strookt dit met zyn *beschuldigungen, veroordeelingen, stellige uitspraken; sterke betuigingen?* of kan iemand wat in schyn *betoogen*, anderen bezwaaren en *verdenken* zonder dat hy 't *bedenkt?* Dat men zulks aan de kinderen vertelle! — en dit zelfs zou een misdaad zyn. — Eén gegronde bedenking zal u de ware reden doen zien. 't Is een kunstjen van laage zielen, bedenkingen tot iemands bezwaar en veroordeeling voor te dragen, om als ze aangetast worden te kunnen zeggen: *Ik hebbe 't maar gedacht*. Onedele verandwoording! „Een man” (zegt *Wirsius*) „die in de „engte is en zich benepen ziet, leidt altyd daar op toe,

„ om

„ om zyn voorgaande onvoorzichtige stellingen met een
 „ verklaring, die hy zo voeglyk opschikt als hy kan,
 „ goed te maken.” Het gewigt dezer aanmerking tot myn
 oogmerk zal in 't vervolg nader te zien zyn.

§ II. Na dat hy zyn bitter gemoed en redenlooze drift
 (om zyn eigen woorden bladz. 10 te bezigen.) recht aan
 den gang geholpen heeft, heeft hy de zedigheid om my
 bladz. 11 voor *Zot* te verklaren. Hy gebruikt of *misbruikt*
 (hoe is 't?) daar toe Salomons woorden Spreuken XXVI:
 4. 5. Deze plaats is al veel het wapen van zulken die hoogst
 verlegen zyn om hunne zaken te verdedigen: weinig tyds
 geleden, zagen wy die 't zwaard in de hand eens Couran-
 tiers, in zyne Courant. Hoe gemakkelyk konde ik die
 woorden honderdmaal tegen hem aanvoeren, was ik 'er laag
 genoeg toe! — En, of 't niet genoeg ware my hier *du*s ge-
 tekend te hebben, bladz. 46 doet hy dit nog eens door Spreu-
 ken XXVI: 12. en XXIX: 20. op my over te drukken.
 Heeft hy, by 't denken aan die texten, wel tevens gedacht aan
 Matt. V: 22? — Dan, gaarn betuig ik niet zonder ontroe-
 ring in te denken, 't gene hy daar op volgen laat: Hy
 wenscht in de uitvoering (dat is in de betrachting van Salo-
 mons lesfen toegepast op my, als zynde die bedoelde
Zot.) „ te toonen, *dat niet alleen de beloften en aan-*
„ biedingen des Euangeliums hem aangenaam zyns maar
„ ook deszelfs wetten en ordonnantien.” Op welk een
 wyze hy zulk's doet zal al rasch en vervolgens blyken.

§ III. Reeds bladz. 12 doet hy dit zoo, dat hy myn
 zedelyk Karakter in verdenking brengt, in zyn bedenkin-
 gen over de redenen waarom ik myn naam voor myn Wolke
 niet heb geplaatst. Hy teekent my daar, als een' *hoogmoe-*
digen. — Dan, dit kan ik hem ligt ten goede houden, daar
 hy hier de waarheid zegt. Gaarn belyde ik dat de hoog-
 moed een der plagen van myn hart is. Ik heb dit nadruk-
 lyk,

lyk, in myn eigen perfoon spreekende, beleden in een dichtstukjen, met opschift, *De zondige Eigenliefde*, geplaatst in de Nederl. Bibliotheek VIIde Deel No. 7. 't Was geen enkele verbeelding die my deed schryven:

Nooit heb ik nog iets goed gedaan!

Dan, 't moet allerdroevigst met 's mans zelfs-kennis staan, als hy ontkennen durft hoogmoedig te zyn, schoon de verwaandheid op honderden plaatzen in zyn werken doorstraalt, dan byzonder als hy de zedigste termen gebruikt. — Hy is nedrig genoeg om te denken dat ik myn naam, onder andere, ook welligt verborgen heb om dat ik geen groot vertrouwen in myn werk gesteld heb. — Ik heb 'er niet meer vertrouwen in gesteld, dan dat dit zyn geheel stelzel 't onderste boven keerde, en, als ware myn Wolke een Zon, by welker licht de leelyke vlakken in zyn onzedig werk allerklarst konden beschouwd worden. — Wat zal ik voor 't overige zeggen: Ik ben een mensch, en feilen is menschelyk: dan ik zal myn feilen niet verschoonen. Ik moet zelfs hier belyden dat ik niet alleen in myn Wolke, maar ook in mynen eersten hier voorgaanden brief, verscheiden keeren eene *onwaarheid* heb geschreven. Ik heb zyn eerste werk *ZEDIGE bedenkingen* genoemd, dan myn misflag merkende (daar die tytel toch op dat werk niet past.) heb ik dit goedwillig verbeterd. De Lezer gelieve vervolgens, als 'er *Z.* of *Z.* staat, *ZONDIGE bedenkingen* te lezen, en op myne *berroeping* het voorige te verbeteren.

§ IV. Voords bladz. 13 heeft de man zedigheid genoeg om te zeggen, dat ik my NB niet geschaamd heb NB de *visitators* van zyn werk, op een NB *onbeschaamde wyse* aan te tasten. — Lieve Lezer! wat moet ik hier doen? myn geest uitlaten? alle waarheid die ik weet zeggen? Neen! — Heb ik de *Eerw: visitators* die 'k als *Gods-*
die-

dienaars beminne als myn eigen ziele, heb ik die onbeschaamd aangetast! — heb ik die beschuldigd? — Welk een onbeschaamde beschuldiging! — Ik heb, voorr. bladz. 6. deels, naakte waarheden gezegd, welke, voor hun die van kerkelyke zaken iets weten, geen bewys noodig hebben; deels, de meest gegronde en zelfs de allergematigst mogelyke gisfingen opgegeven. — Nu verzekert de zedige man daar tegen, dat de Eerw: *Visitators* zyn werk wel nauwkeurig hebben gelezen, en daartoe by bladen gekregen. Maar zou hy die zoo dikwyls de waarheid spaart hier in geloofbaar zyn? — Ik denk nog Neen; ik heb 'er voor my wettige reden voor. — En wie meer de eer der Eerw: *Clasfis* opgehouden heeft, ik door die gisfingen, of hy door deze verzekering, laat ik des kundigen beoordeelen. Elk die weet wat gereformeerd is, vergelyke, na den inhoud van zyn werk te hebben ingezien, myne en zyne gezegdens, en vrage dan eindelyk: *Hoe komt het toch, dat 's mans tweede werk, dat, behalven de voorrede, zoo erg niet is als 't eerste, met zulk een strenge Clausule, in tegendeel 't eerste zonder eenige bepaaling geapprobeerd is?* — Dan, maak u hier af myn Veder, maak u hier af met de woorden van uwen WITSU'S! Daar is zyn *Goede trouwe!* daar bladz. II. Schryf! maar verander in goede trouwe den naam: „ *In* „ *allen gevalle, zo ik in de vaderstad — de brand ge* „ *steeken hebbe, hoe zyn de wachters daar zo slap of* „ *zorgeloos dat zy niet voor den dag komen? of moet* „ *van Woenfel de gans zyn, die met zyn queecken het* „ *Capitolium beware, daar de rechte oppassers zich in* „ *slaap hebben laten susfen.*”

§ V. Dan, bladz. 15 zegt hy de klaarste waarheden, als hy zegt dat hy zyn naam openlyk heeft bekend gemaakt, en dat hy by my bekend was. Maar! waar voor was de

man

man by my bekend? Voor een hooggaand partydig en allerdriftigst mensch, wiens vooringenomenheid met zyn eigen denkwyze, elk die anders dan hy denkt als dulde. looze wezens aanziet. — 'k Weet daar van de echtste staalen. Van één éénig zal ik myn Lezer slechts een denkbeeld geven. — Zeker iemand was by hem aangeklaagd als zynde voor 't toen zoogenaamd nieuw gevoelen. Hy ontmoet hem. 't Eerste woord des zedigen mans was : Wat hoor ik! begint ge ook al te raaskallen? — Die perfoon vroeg weërom: wat is dat raaskallen? Dit wierd van zyn denkwyze verklaard. — Hy verzocht dat de zedige man by hem kwam, om met hem te spreken; en zeide dan te zullen toonen, of hy raaskalde: dan die, dit weigerende, kreeg van den bedoelden perfoon ten antwoord: „ Foei! schaamt gy u „ niet, om iemand op zulke eene wyze aan te spreken, „ en te veroordeelen, zonder hem gehoord te hebben? Ik „ dacht dat een oud Christen, oud in deugden zyn moest; „ maar 't schynt by u het tegendeel.” 's Mans jongste Zoon, die 'er by was, verzocht dien perfoon te zwygen, en zei: *dat zyn Vader vreeslyk driftig wierde als by van die dingen boorde.* — Aan dit verzoek wierd terstond voldaan.

Wat dunkt u Lezer! indien ik zulk een echte proef van 's mans zedigheid, bescheidenheid, liefde en gematigdheid, door ondervinding wist, had hy dan geen groote reden om ter zelve plaats te zeggen: dat ik hem moest hebben aangesproken, daar hy by my bekend was? had ik dan, door 's mans bestaan te kennen, geen groote kans, om, door met hem te spreken, hem te overreden, en tot herroeping te bewegen? tot herroeping van begrippen die, naar zyn eigen betuiging, door merg en beenderen waren doorgedrongen; en die hy, door zyn werk, in gansch Nederland verspreid had? — Zou ik, door met hem te spreken,

be-

beter gehandeld hebben, dan een medicynmeester, welke, om de verpestte lucht, over een geheel land verspreid, te genezen, een enkel persoon, van verwarde hersenen, wat wierook onder den neus wilde rooken? — En zeker, ik ben nu wel gerust dat ik, door met hem over zyn *Z. Bedenkingen* niet gesproken te hebben, niets hebbe verzuimd; 't blykt nu wel hoe hy redenen ter zyner overtuiging ingericht in dank heeft aangenomen. — Door gansche Wolken van Getuigen beschaamd, is hy even hardnekkig om zyn beschuldigingen, welke hy niet bewezen heeft, noch bewyzen kan, echter staande te houden. — Dan laat my zyn eigen zedig wapen tegen hem wenden. Waarom is hy my niet komen spreken, eer hy, na drie jaren studeerens, zulk een vuilen vloed van redenen tegen my heeft uitgeworpen? — Hy kende my zoo wel als ik Hem. — Wat heb ik hem misdaan, door den brand van hem ontfoken, ware 't mogelyk te blusfchen? Of staat het hem vry dwalingen te leeren, en tweedracht te verwekken, zonder dat ik daar tegen waarfchouwen en tot vrede vermanen mag? Waar is zyn *privilegie* om de Leer, Leeraars, en gezonde leden der hervormde Kerk te mogen schenden, zonder dat iemand kikken mag, ten zy hy de misdaad van gekwetste majesteit begaa? — Dan mogelyk komt de man nog tot inkeer, en ziet dat hy kwalyk gedaan heeft; als dan zal ik verwachten dat hy, door nood gedrongen, al het kwade in zyn beide werken openlyk herroepe.

§ VI. 't Is, buiten bedenking, alleen door 's mans zedigheid veroorzaakt, dat hy met zoo veel verzekering onderfelt dat *alleen* die naamlooze *Wolke van Getuigen* tegen zyn *Z. Bedenkingen* is uitgekomen, even of hy niet wist dat die twee *Bundels van Getuigenissen* te *Utrecht* uitgegeven, ook door zyn werk *veroorzaakt* en daar *tegen* ingericht zyn.

zyn. Niemand, die de *voorredenen* derzelve leest, kan daar aan twyfelen; en van waar anders kwam het, dat wy *bier*, en die *Vrienden te Utrecht*, ten zelfden tyde, het zelfde ontwerp vormden en uitvoerden, zonder iets van elkanderen te weten, tot dat beide reeds merkelyk met drukken gevorderd waren? — Hy verzwylt ook een aantal zaken die 'k hem rechtmatig heb te laste gelegd, en gaat de hoofdzaak (*de waarheid van zyne beschuldigingen, en van zyn gevoelen uit onze Formulieren te toonen*) voorby. — Had ik zyn naam op 't voorhoofd van myn Wolke *niet* gespeld, denkelyk had hy tegen elk die gezegd had, *dat myn werkjen tegen hem was ingericht*, betoogd, dat dit ook *hem* niet aanging. — Dan, hy neemt het my bladz. 10 kwalyk, dat ik *zyn naam* heb genoemd, ten blyke dat hy 't zich schaamt den *Naam* te hebben dat hy een beschuldiger van Leeraars enz. is, schoon 't een bewezen zaak is, door de *Wolken*, dat hy de *Daad* heeft. — Ik heb geen 't minste berouw zyn naam genoemd te hebben; ik vond dit *nut* en *noodig*; dan, ik heb die eere niet weërom mogen genieten; en, verftond ik my 't *betoogen* zoo als hy, mischien ware 't my in gedachten gekomen, om, *tenzelven tyd* dat ik beleed de maker der Wolke van Getuigen te zyn, te *betoogen* dat ik het *niet* was die van hem zo *leelyk* ben uitgetekend.

Bladz. 13 maakt hy zyn lezer diets, dat ik hem *de vryheid van Schryven heb betwist*. Dit is my nooit in gedachten gekomen; maar ik heb hem de vryheid betwist en betwiste hem die nog, om, onder den naam van Gereformeed, de Gereformeerde Leere, Leeraars, en Leden te bestryden, zoo als hy gedaan heeft en doet. Of is 'er eene *Wet* waar door hy bevoorrecht is, *valsche* getuigenissen te schryven? mag hy over iemands hart oordeelen?

femand [veroordeelen zonder grond? In dezen is hy geen Discipel van *Nicodemus*. Joan: VII:51. Hy wordt zelfs door den heidenschen *Festus* veroordeeld, Handl. XXV: 16. — En, *hoe verre is hy hier dan van de wetten van 't Euangelie te volgen!* — Voords geeft hy een bedenking op: dat, als 'er menigvuldige Schriften over een onderwerp zyn, en 'er daarom niet meer over mogt geschreven worden, dat dan de weg tot vordering en dieper inzien in geschilstukken zou gesloten zyn; Hier in heeft de man gelyk; ik ben met hem van 't zelfde oordeel; dit blykt, in verscheiden stukken, uit myne brieven; en, zoo min ik het goedkeur een slaaf van eens anders denkwyze te zyn, even zoo min acht ik het voegzaam, anderen, om hunne wyze van denken, *liefdeloos en ongegrond* met hatelykheden door te fryken. — Maar waar toe voert hy dit aan? zal dit zyn wyze van schryven wettigen? mag hy onder dit *voorwendsel* de *Kerk-Leere* bestryden en *Leeraars* bespotten? „*Booze hoop van vordering, tot wat onnatuurlykheid, kunt gy een mensch niet vervoeren!*” riep WITSIUS eens uit. — Wel aan! Ik zeg nu uitdrukkelyk dat ik voor my hem volle vryheid geve om te schryven wat hem behaagt; maar dat hy 't my dan, zoo als hy nu gedaan heeft, ook niet weér kwalik neme, dat ik *Wolken* maak tot verlichting zyner *Lezers*; en de woorden van Vader CHRISOSTOMUS, door onzen COCCEJUS hoogst geprezen, bestudeere: „*Laat ons luisteren, wat Paulus zeidt: Datze 't Euangelie hebben omgekeert, die maar een weinig nieuws invoeren.*”

§ VII. Bladz. 14 roemt hy, dat *Mannen van Naam en verstandige Ledematen* heel gunstig over zyn werk hebben gedacht; na dat hy reeds bladz. 11 zich bewierookt heeft met te zeggen: dat hy van tyd tot tyd, uit andere Steden en Provincien, en mondelyke en schriftelyke betuigingen

van dankzeggingen gekregen heeft enz. — Indien dit waar is, dan blykt hier uit, hoe veel verbasterde leden 'er in onze Kerk zyn, en hoe noodig het is dat men openlyk toone dat ze afwyken van de Leere die zy zeggen te belyden. — Dan, zo myn geschrift, door *de Geleerde Mannen*, die gewoon zyn hun oordeel openlyk mede te delen, zoo veel lof ontvangt, als zyn eerste werk heeft verkregen, dan zal ik denkelyk voor de pers nooit weér pen op papier zetten.

§ VIII. Bladz. 17. zingt hy den ouden zang, in zyn eerste werk bladz. 45 en 46 ook te vinden. 't Gene ik daar op, in de voorrede myner *Wolke* bladz. 3 en 4, heb aangemerkt, gaat hy zedig voorby. Hy wil der Waereld nu op nieuw wys maken, dat de ruime Euangelic-prediking oorzaak is geweest der wangevoelens van zekeren dwaalenden aanhang, die voor ettelyke jaaren in deze Stad eenig gerucht maakte, welke op eene, eenigzins nieuwe, wyze de leer der byzondere Verkiezing en Genade poogde te ondermynen, en zich in 't begin zocht te verschuilen achter zulken onzer Leeraaren die het sterkst voor de algemeene aanbieding waren. — Ik kan hier omtrend het zelfde zeggen, dat ik hier voor, bladz. 288-293 gezegd heb, op de beschuldiging van Broeder *Woltering*, als had die leer aanleiding gegeven tot de byzondere gedachten van den Geleerden *KLEMAN*; dwaaling kan nooit *uit* waarheid *vloejen*, maar zoo wel *op* waarheid *gebouwd worden* als een boeren hut van hout, hooi en stoppelen, op een goed fundament van kostelyke Steenen, men zie 1 Corint. III: 11-15. en onze Randfchryvers daar op, vooral No. 29. — Ik kon hier vragen, of die verregaande dolingen ook vloeiden uit het stelzel der *bepaalde* aanbieding, dat door eenige van die onvaste zielen in voo.ige tyden ten sterksten voorgestaan was; ja of
het

het daar uit vloeide dat nu verscheidene van dien aanhang reeds vervallen zyn tot het nieuw Duitsch leerstelsel, van hervormers als *Eberhard*, *Steinbart* en anderen; — Maar zal niet die beschuldiging met woeker wederkeeren tot den beschuldiger, als ik slechts herinner' dat juist de ruime Evangelie-predikers en met hun eens denkende leden, de eerste, ik mag byna zeggen, de eenige geweest zyn, welk zich tegen dien aanhang verzet hebben; waar van zelfs schriftelyke bewyzen voorhanden zyn? —

§ IX. 'k Stap over tot de Noot bladz. 21. waarin hy zegt en zedig zegt, dat ik *Leugentale spreke*, en op een *liefdelooze wyze* zyne woorden heb verdraaid, om hem een gevoelen op te dringen dat hy verfoeit. Maar Lezer! wat zult ge van den man moeten denken, wanneer ik *bewyze* dat hy zelf zich aan die twee euvel daden schuldig maakt, *ten zelve tyd* als hy die aan my te laste legt? — Heb medelyden met hem, ik zal dit bewyzen. — Ik heb gezegd, in de Noot myner Wolke, bladz. 49. „ Als men ontkent, „ dat de menschen die onder 't Euangelie verloren gaan, „ niet mede, en waarlyk om hun ongeloof, *NB om datze „ den aangeboden Christus niet aannemen*, verloren gaan.” Hy, die myne woorden verminkt, doet my enkel zeggen: „ niet mede en waarlyk om hun ongeloof verloren gaan;” *zonder* de bepaling daar 't eigenlyk *op aan komt*, dat het door my gestelde ongeloof bestaat in 't *niet aannemen van Christus aan allen onder 't Euangelie aangeboden*. Tot myn beschuldiging, zegt hy, dat dit de 6de verfoeilyke dwaling is, die 'k hem heb te laste gelegd, dat hy zulk een ongeloof ontkent; en evenwel heeft hy *zulk* een ongeloof als ik heb gesteld, *duidelyk* en met de sterkste woorden ontkend *Z. Bedenkingen* bladz. 60. en evenwel is het zeker, dat *al zyn zwerk* in duigen zal vallen zoo haast als hy *zulk* een onge-

loof geloof, als ik met de klaarste woorden gesteld heb. — Myn lezer gelieve na te zien wat ik van zyn leere van 't ongelooft in myntweeden brief bladz. 253-259. gezegd heb.

Voords is hy in deze noot de trompetter zyn godvruchtigheid. Zyne stellingen, gronden, oogmerken, zyn de zuiverheid zelve, van de myne ben ik rekenfchap verschuldigd. — Recht zoo! dan hy ook van de zyne. Of hy vry denkt te gaan door te zeggen: Alle myne *verdenkingen* zyn slechts *bedenkingen* geweest, beoordeele ik niet. — Dan, hoe doortintelend en ondraaglyk het licht myner Wolke hem ook zy, evenwel heeft hy nog zuchtingen voor my over, hy kan nog wel voor my bidden, Braaf! dan dit moest de waereld weten! Matth. VI: 5. Foei! — Zyn dit blyken van den Geest des waaren Christendoms? — Deze leert geen enkelen oogenblik eene hartsgesteldheid goed te keuren, waar in men voor zynen aller ergsten vyand niet bidden kan. — De waare Christen bidt, naar *plicht*, uit *liefde*, en met *genoegen*, voor de *snoodste misdadigers*, rechtvaardig veroordeeld om, als pesten van 't menschdom, door strop of zwaard hunner maatschappy ontogen te worden!

§ X. Bladz. 23, en ook elders, kent hy my *syne vindingen* toe, (Is 't mogelyk! heeft een *Zot* syne vindingen?) en zegt dat ik myne lezers wat zand in de oogen werp, en dat wel behendig. (Fraai gezegd!) Dan wat reden is hier voor? Ik heb hem een *pleiter voor 't ongelooft* genoemd, ik heb bladz. 264-269 van zyn Z. Bedenkingen aangehaald; dit is by hem een wondere manier van bewyzen; even als of klare zaken bewys noodig hadden; even alsof ik niet ten vollen verzekerd ware geweest, dat *myn lezers* daar by hem *zouden vinden* wat ik gezegd had. — Of zou hy, die den grond des geloofs voor een *zondaar als zondaar* weg-

wegneemt, door de aanbieding der genade *aan hun* te loochenen; die den grond des geloofs by *aanvanglyk* begenadigden in hunne *gestaltens* zoekt, en hun daar naar bestiert, geen *voedsel aan 't ongeloof* geven? en daar hy in de laatsgenoemden, ter aangehaalde plaatzen, *geen ongeloof aan 't Euangelie* vindt, heb ik hem, zo ik acht *met goed recht*, een meesterlyken pleiter voor 't ongeloof genoemd. Men zie weder wat ik des aangaande hier voor bladz. 253-259. getoond heb.

§ XI. Dan hoewel hy zich overal als een echt kind van Moeder Eva betoond, op bladz. 24 doet hy dit by uitstek. Op de zedigste wyze brengt hy my daar, als ook elders, in verdenking, *als ware ik een loochenaar van de leere der Predestinatie*, niet *tegenstaande* in myne wolke daar voor *tytel* noch *jota* bewys is; *niet tegenstaande* ik die leer *hoogstwaarachtig* heb genoemd; *niet tegenstaande* ik, onder anderen, een getuigenis der *Nederl. Bibliotheek-Schryvers* op de nadruklykste wyze heb aanprezen; *niet tegenstaande* ik mynen lezeren op 't sterkst gespoord heb, om zich de leerregelen der Dordsche Vaderen, niet *één* maar *alle* eigen te maken; *niet tegenstaande* ik, door den recht orthodoxen en beroemden *Hoogkeraar CURTENIUS*, nevens vier *Amsterdamsche Leeraars*, onderzocht en goedgekeurd ben tot het houden van openbare Oefeningen; en dus *niet tegenstaande* ik byna elke week door hem, of zyne afgezanten, kon gehoord worden. — Is dit zedigheid? — Zou iemand in zyn haasten hier op niet wel kunnen antwoorden: *Dat, zo dit zedigheid is, de Duivel dan ook zedig genaamd kan worden?* — Is dit weêr in de uitvoering te toonen, dat niet alleen de beloften en aanbiedingen, maar ook de wetten en ordinantien van 't Euangelie hem aange naam zyn? — Is dit niet een sterke bevestiging van 't gene

ik in de noot myner Wolke bladz. 49 met toepassing op hem gezegd heb: *dat by onder ſchyn van voor het recht der Wet te pleiten, den gebeelen inhoud van de Wet, de liefde, niet betrachte?* — Is dit de man die my heeft durven beſchuldigen van *zyne Viſitators* onbeſchaamd aangeſtaſt te hebben? daar hy onweersprekelyk *myne Examinators*, Ja 't opzicht van den grooten Kerkenraad, over de Oefeninghouders, door my te verdenken, ſmaadheid aandoet. — Dan ik zie myn Lezer verlangend om te weten, *waar door* de zedige man *reden* vond om my dus in verdenking te brengen? Ik zal 't u zeggen: maar!

Hoor hier met luisterende ooren!

Die reden zal nu glooren

Als thands de morgenzon,

Die rasch de mist verwon!

Het is NB. om dat ik het *beſluit der verkiezing en verwerping* NB. *VOORBEſCHIKKING* heb genoemd! en NB. om dat een *Remonſtrant* het ook wel zoo *kan* en *wil* noemen. Wat dunkt u Lezer? mogten de Heeren Proponenten, die hy bladz. 32 zedig naar *my* verwyst, niet wel by *hem* komen, om te leeren dat het Latynsch woord *Predeſtinatio*, waar door gewoonlyk het beſluit der verkiezing en verwerping wordt uitgedrukt, in onze taal iets anders dan *Voorbeſchikking* beteekent? — Zie daar de *taalkunde* van eenen man die openlyk, aan *Profesſors* en *Preceptors*, aan *Leeraars* en *taalkundige Leden der Hervormde Kerk*, *leeraart*, wat de woorden *Schenken* en *Geven* in haar *eigen aart* beduiden! Eene taalkunde trouwens, die door zyn beide werken op de zichtbaarſte wyze bevestigd wordt.

§ XII Nu zal ik een ander ſtaal van even vreemde *Colour* tooren, bladz. 26 en 27 in de Noot te vinden. De zedige

man

man heeft ons in de voorrede zyner Z. Bedenkingen verteld, dat zyn werk ten Jare 1779 uitgegeven, reeds *drie* Jaaren te vooren lag afgeschreven; dus was het 1776 klaar; 1778 is 'er een Leeraar die onvoorzichtig had gesproken, aangehaald, en, deswegens door 't *Eerw: Clasfis van Gouda en Schoonhoven*, gecorrigeerd. Dit geval zal een bewys uitleveren hoe rechtmatig hy *in* of *voor* den Jare 1776. Leeraars heeft beschuldigd, Leeraars, duidelyk genoeg gekenmerkt en bekend. — Wel nu Lezer! is dat niet fraai en zedig betogen? Is de man een Profeet geworden? wist hy al in 't Jaar 1776 of nog vroeger, (want hy heeft zoo veel zedigheid in geen één Jaar kunnen denken, daar hy drie jaaren voor 't vervolg noodig had.) dat 'er ten Jare 1778 zulk een zaak te *Oudewater* zou plaats hebben?

Kan men sterker blyk begeeren van 's mans doodelyke verlegenheid om zyne hatelyke beschuldigingen goed maaken tegen een aantal Leeraars, als leerende een *Nieuwe leer*, opgekomen sinds 12 a 14 Jaaren voor 't schryven of uitgeven van zyn Werk, en voorgedragen als een *nieuw ontstoken licht*; dan dat hy nu, tot bewysgevergd zynde, zich beroept op een *éénig* Leeraar, die na dien tyd in verdenking kwam, en op *ééne* Leerrede door dien Leeraar den 19 September 1773 te Diemen gedaan? eene Leerrede, op welke 't juist de Voorstanders der algemeene aanbieding geweest zyn die 't eerst hunne bedenkingen daarover geuit hebben: dit getuige een klein boekje kort daarna uitgegeven getyeld: *Aanmerkingen door Orthodoxus* enz. — Of zal hem de uitvlugt helpen, dat hy *de Predikwyze*, niet *de Predikers* of Leeraars heeft *bedoeld* en veroordeeld? — Kan een predikwyze zonder Predikers bestaan? Kan iemand een boek schryven, om Leeraars te verguizen die den grootsten toeloopt hebben, van de meesten gevolgd worden,

en wier leer, naar zyn eigen oordeel, reeds de bovendryvende is; en als hy deswegen beschuldigd wordt volstaan met te zeggen: *Ik heb my tegen de predikwyze, niet tegen de Leeraars verzet?* — Dan, hy zegt: Men is niet verplicht naamen te noemen, als men gevoelens veroordeeld. — 't Lust my niet, in hoe ver dit *al* en *niet* waar is, hier te beredeneren. Had hy daarin het zedig voorbeeld van Vader Witsius gevolgd, en zoo getrouw anderer woorden uitgeschreven, niemand zou hem dan gemoed hebben; maar nu is dit een loutere uitvlugt, die de valscheid en kwaadaartigheid zynere beschuldigingen tegen leeraars niet vermindert, maar bevestigt! — Wy weten te wel in Amsterdam, welke leeraars hy heeft bedoeld, wie 't voorwerp van zyn haat en smaad geweest zyn, en dat het zeker ook die niet waren, waar op hy my, mede uit radeloosheid, bladz. 18 wyst.

§ XIII. Bladz. 28 zien wy, dat hy de kunst van *woorden te pynigen* uitslelend verstaat. Hy vermaakt zich daar met te zeggen, dat ik onderfeld en hem toegestaan heb, dat hy zyne verklaaringen *bewezen* heeft uit de *Schriften*; Ik heb gezegd „even of Pelagius, Arminius enz. hunne ge„ voe ens ook niet *mecnen* bewezen te hebben uit de „ *Schriften.*” en 't verband en oogmerk, waar *in* en *toe* ik spreek, is zoo sterk ontkennend als mogelyk is. *O Pyningskunst!* riep Witsius eens uit, en ik nu met hem. —

§ XIV. Bladz. 30 — 32. Is de zedige man myn beschuldiger tegen de *klaarblykendste* waarheid. Hy zegt, onder veele andere zedigheden: Dat ik myn onkundige lezers misleid heb, wegens de byzondere adviſen der Leden van 't Dordsche Synode, als had ik die (in myn Wolke) als regelen van de Leer der Hervormden opgegeven — hy was 't die my leeren moest dat ze zuiks niet zyn! — Men hebbe
myn

myn eersten brief. bladz. 28. 36 slechts in te zien, om (wyl ik ten Jare 1779 even als nu dacht over de regelen der rechtzinnigheid, in de Hervormde Kerk.) overtuigd te worden hoe zeer hy de waarheid spaart! Dan in myn Wolke heeft hy voor die beschuldiging grond gevonden door dat ik NB *in 't meervoud*, van *Formulieren* heb gesproken. Is dat niet gewigtig? Of is dit de HOOGENDE HEEREN STAATEN van ons Vaderland mede te veroordeelen; welke 1619 in hunnen brieve, aan de buitenlandfche Koningen en Vorften, de *Nederlandsche Belydenis en Catechismus*, *Formulieren onzer eenigheid* noemen? — Om nu niet te zeggen dat ENS dit honderdmaal doet, en gewoonlyk gefchiedt.

Dan, zyne beschuldiging hier, komt vooral daarop uit: dat ik my *alleen* op de Dordfche Leerregelen, en niet op den Catechismus en de Belydenis heb beroepen: en hier uit blykt dat ik daaruit niets wist tegen hem op te geven? — Niets? Waarom vermoeit hy zich dan zoo sterk op al de plaatzen in onzen Catechismus in welke 't woord *schonken* of *geschonken* voorkomt; om Drie pronkstukken myner Wolke te verduiften? — Wat onze Belydenis aangaat; die heeft over dit stuk niets opzettelyks, en kan daarom op zich zelve niets voor noch tegen beslifen; gelyk dezelve ook zeer kort is over de Predestinatie; om die reden komen de Dordfche Leerregels in, als nadere verklaaringen van den Catechismus en de Belydenis in die berwiste stukken; gelyk ik, bladz. 27. 28, uit ENS bewezen heb. Intusfchen zal het ons veel gemakkeliker zyn die geheele Belydenis, byzonder Art. 26 van *Christus eenige voorbidding*, uit het grondbeginsel, of op 't spoor onzer Reformateurs, ongedrongen ten onzen voordeele te verklaaren, dan hem of iemand der zynen, onkundig van de rechtstreekfche Geloofstaeci.

eigenig, het tegendeel zal kunnen doen. Voords zie men myne gezegden, bladz. 119-121. 134, 135, 179, 185-188.

§ XV. Dan gemelde beschuldiging is gering by die welke volgt. Is 't niet overtallic zedig en eene fraaie sluitreden, als hy bladz. 32 en 33 zegt: *Dat ik daardoor een nieuwen uitlegregel opwerpe, dat ik den Vyanden van onze Formulieren in de hand werke, en hen rechtvaardig in bunne beschuldigingen, van dat wy van onze Formulieren onzen Bybel maken?* en waarom? Om dat ik stel dat men de Leer der Gereformeerde Kerk, *als gereformeerd*, niet door *Schrift-plaatzen* te verklaren, maar uit haare *Formulieren* moet betoogen! — Is dat niet juist besloten? — Vader WIRSIUS zeide in een foorigelyk geval: „Indien deze sluitreden goed is, zo heb ik veel medgezellen in dit kwaad, en de Heeren VOETIUS, ARNOLDUS, VOGELZANG, VITRIARIUS, en zuik een menigte, van de beroemdste Leeraars onzer Kerk, leggen met my in dit gasthuis t'huis; Want na, en met die alle heb ik ook 't myne gezegd.” Dan hoe ik in-dezen denk, hoe verre gezogt en onwaarachtig de zedige man my bezwaart, kan elk uit myne brieven in de straks aangehaalde en andere plaatzen zien. — Het lust my niet uitgebreid te betoogen hoe zyn denkwyze onze partyen begunstigt; intusfchen moet ik myn' Lezer daar tegen waarfchouwen, en wapenen tegen misleiding. 'k Zal u daar toe 's mans *beeld* vertoonen, door een teekening, gemaakt van een' Godgeleerden, waarop we ons beide, elk tot zyn oogmerk, beroepen. Treffend ligt het in deze woorden: „Als 'er gefchil is over eene stelling waar in gevraagd wordt, niet of het waarheid of geen waarheid, maar of het Gereformeerd of niet Gereformeerd zy; en als men dat gefchil beslifen wil, door aan te toonen, dat de stelling niet Gereformeerd kunne zyn, om dat ze tegen
„ de

„ de Formulieren van eenigheid, waarin de Gerefoerden
 „ hunne leer naauwkeurig hebben voorgedraagen, inloopt;
 „ dan zyn veelen gewoon daar op tot antwoord te geeven,
 „ dat zy, die dus argumenteeren, onkundige botterikken
 „ zyn, die met auſthoriteiten in plaatze van bondige bewy-
 „ zen voor den dag komen; datze als Paapſche Methodiſten
 „ handelen, die by gebrek van redenkundige en Schrif-
 „ tuurlyke bewyzen, zich op Oudvaders, Kerken-leeraars
 „ en Concilien beroepen; dat ze de vryheid van denken
 „ en ſpreeken willen verbannen, knellende banden om de
 „ Conſcientien der menſchen leggen, en, als vervolg-zieke
 „ menſchen, een helfche inquitſie willen invoeren.”

§ XVI. Bladz. 33, begint hy zich eerstrecht tegen myne Wolke te gorden, om haar, ware 't mogelyk, van haar ſchynzel te berooven. Zyne eerſte Z. Bedenking is, dat men 'er niet leest de namen van *Paulus, Petrus, Jacobus, Joannes*: ja zelfs niet van *Jefus Christus, die getrouwe en waarachtige Getuige*. — Kan men onbeſchaamder onwaarheid ſpreken? — Is 'er één onder alle myne getuigen, die niet uit dezen *bet gezag ontleent en de waarheid bewyſt* van 't gene ik hem deed getuigen? — Maar geen Bybelfchryveren kon ik laten getuigen wat *al of niet gereformeerd, wat in de gereformeerde Kerk oud of nieuw is*; — Daar toe konden my geen getuigen dienen ouder dan de Reformatie zelve is. — De nog zediger bedenking bladz. 34 daarop volgende: *Zou 't wel zyn dat de man zoo weinig kennis had aan de Schriften dezzer onfeilbare getuigen?* zal ik uit zedigheit onbeantwoord laten. — Zyn daar by gevoegde laffe ſpotteekent zyn laage ziel treffend.

§ XVII. Vervolgens gaat hy over om getuigeniſen uit myne Wolke uit te monſteren. Dit zyn bladz. 35. in de eerſte plaats, alle zulke waarin geſproken wordt van de leer
 der

der Sacramenten, byzonder van 't Avondmaal. — Van hoe veel getuigen zyn die *alle*? Niet meer dan *drie*, van *Beza*, van *Paræus* (want dat in myn Wolke bladz. 8. op naam van *Ursinus* staat is eigenlyk van hem) en van *Olevianus*. Ik had veel meerdere kunnen invoegen, gelyk myne Utrechtsche vrienden gedaan, en daarvan ook in hun eerste voorbereidende zeden gegeven hebben; — Maar raaken die hem en zyn werk in 't geheel niet? Ik denk wel zeker! Stelden die oude Helden eene algemeene aanbieding door de Sacramenten, welke aan elk hoofd voor hoofd uitgereikt werden; paarden ze dezelve in dit opzicht met het Euangelie, gelyk in alle myne aangehaalde getuigenissen geschiedt, dan dienen ze wel deugdelyk tegen zyne loochening dier algemeene aanbieding. Van het verschil, zoo ver het de voor God gerechtige gebruikers der Bondzegelen, byzonder des Avondmaals, betreft, spreken die getuigenissen geheel niet; of onze oude Godgeleerden daarin zich zelve al of niet gelyk geweest zyn, dat is een ander fluk. Daarom ben ik voornemens, aan zyn verzoek, om het, door hem zedig *Nieuw* genoemde, leerstelsel der Sacramenten, dat ik, gelyk hy zegt, schyne aan te kleven, uit onze Formulieren te betoogen, niet te voldoen; maar 't zelve, te gelyk met zyne 7, 8, ik weet niet hoe veel, zedige uitdaagingen, hier met stilzwygen te beantwoorden. — Ik ben geheel niet voornemens aanleiding te geven om Neêrlands Kerk door een nieuwen Sacramentsfryd te ontrusten, hoe zeer hy my hier, zoo wel als in de Noot bladz. 29, daartoe schynt te willen tergen. — Ik zeg alleen, dat ik my in dat fluk niet laat binden door het gezag der II voortreflyke Godgeleerden, de Wel Eerw: Heeren *J. C. Appellius* en *J. H. Bachiene*, zoo min als door dat van den Wel Eerw. Heer *H. Jansonijs*; maar het ook daarin eens ben met onze Formulieren van eenigheid: Zo my ooit de lust mogt
be-

bevangen dit een in gefchrift te toonen uit eigen beweging, het zou de minfte gedaante van een twistfchrift niet hebben; evenwel, indien *een Lidmaat* ondernaam ook daarover, met zulk foort van zedige bedenkingen, de Kerk te beroeren, dan dag en raad. —

§ XVIII. In de tweede plaats dunkt hem, bladz. 33, dat alle de getuigenisfen, in myn Wolke, sprekende van de *waardigheid* van Jezus verdienften, overtalig zyn; Dat ik die op een liefdelooze wyze heb aangevoerd, om hem in verdenking te brengen; Dat hy de oneindige waardigheid dier verdienften nooit ontkend heeft. enz. enz.

Deze Z. Bedenking komt weder zoo ongelukkig uit als de andere. Ik heb die getuigenisfen *niet* aangevoerd om die Algenoegzaamheid *als* Algenoegzaamheid te bewyzen; *maar* om te toonen, dat onze Vaders, en ik met hun, *daar in den grond der algemeene roeping en aanbidding van Gods Genade aan allen vonden*, zoo als ik *uitdrukkelyk* te kennen gaf in de Noot, bladz. 48. myner *Wolke*. Heeft hy nu die algenoegzaamheid, *als* de grond van zulke eene Euangelie-prediking, nooit ontkend? Is hy het eens met onze Vaders? Waar toch heeft hy geleerd, of liever, hoe ftookt het met zyn *meeningen* of *Z. Bedenkingen*: „ *Dat het van den rechtgevoelenden*
 „ *nooit ontkend geweest is, dat men aan het Christen volk,*
 „ *en aan allen den genen die het Euangelie verkondigd*
 „ *wordt, dat zelve randzoen Christi als zoodanig (als*
 „ *algenoegzaam om aller menschen zonden uit te wifchen)*
 „ *zonder onderscheid behoore te verkondigen en in den*
 „ *naame Christi aan te bieden, en dat zelve ernstelyk en*
 „ *volgens den raad des Vaders.*” Zo als de Nederlandsche Profesoren, in myn Wolke bladz. 25. spreken? Is dit, en alle getuigenisfen van dien aart, door my aangevoerd om tegen hem te bewyzen, dat de Leer die hy beftreed
 niet

niet *Nieuw* maar *Oud* was, doeltreffend of niet? Ik laat de uitspraak mynen Lezer over.

§ XIX. Bladz. 37. zyn ten derden overtallig, alle getuigenissen waarin de sprekers zich *alleen* bedienen van 't woord *aanbieden*; ja hy heeft de zedigheit zich te beroemen, dat hy wel *durft zeggen*: dat *verre de meeste* myner Getuigenissen *niets meer* hebben dan het woord *Aanbieden* en dat ik daar inede niets anders gedaan heb dan 't gene hy niet heeft ontkend enz. — Durft hy dit zeggen? dan durft hy (hier kan ik niet zachter spreken) alles zeggen en schryven wat voor zyn mond en pen komt, zonder dat zyn Conscientie hem meer durft zeggen of 't waarheid of onwaarheid is! — Gelyk hy zyne gezochte zwaarigheden, zoo vind ik myne dugtige bewyzen tegen dezelve, niet alleen, niet voornaamelyk, in 't gebruik van 't woord aanbieden, maar „ in de wyze hoemen 't gebruikt, en in ver-, scheidene byvoegzelen die 'er by gebruikt worden” in welke die aanbieding gebragt wordt tot *allen* en byzonder tot *zondaaren, slechten, blinden, dooden, verbarren, godlozen, verworpenen*, en dat alles *zonder onderscheid, zoo als ze zyn, ernstig, welmeenend, naar Gods raad en wil, van Gods wege, uit Gods naam*, enz. enz. enz. — Heeft hy *iets* van dit alles *ergends erkend*? heeft hy niet nu twee boeken vol *Z. Bedenkingen* in de Kerk gezonden, om deze hoofdstelling, *welke eene echte leerstelling onzer Kerke is*, met de hatelykste gevolgen te bezwaaren? — en durft zoo een zedig man nu, om dat alles krachteloos te maken. zich beroepen op zyn spelen met het woord *aanbieding*, en op deze zelfde bladzyde een zeldzame beschryving geven van eene aanbieding zonder aanbieding, ten einde ons dat onding, die schaduw, in de hand te stoppen in plaats van de leer onzer Vaderen!? — Dan, waar toe hebbe ik hier langer stil te staan?

staan? zyn gevoelen kan niet worden overeengebracht met die Godgeleerden, die hy, tegen alle recht, reden, en waarheid (bladz. 66.) zegt dat van my gelasterd worden; zelfs niet met dat van den grooten KULENKAMP, wien hy bladz. 2 zyn *Vader* noemt, 't welk ik in myn Klinkdicht op deszelfs overlyden gemaakt, openlyk, ook hebbe gedaan. — Deze voortreflyke Man leert: „ *Dat God allen zonder onderscheid die onder de bedieninge des Woords leven, ernstig en op eenè overtuigende wyze laat nodigen, om het beil door den Borg verworven te ombelzen, en tot God, en zyn gemeenschap te komen.*” Voorbeeld der gezonde woorden bladz. 263 264, of in myn Wolke bladz. 79. Is zulk een nodiging geen *aanbieding* van dat heil? by my allerzekerst; en dit (zegt Hy *duidelyk*) strekt zich *verder uit dan tot de uitverkoren.* — Waarlyk, indien de zedige man de denkwyze van den braaven KULENKAMP gevolgd ware, 't was dan onmogelyk geweest dat hy zoo had kunnen schryven. Die lust heeft vergelyke ook 's grooten Mans verklaring van Jesaia V: 2. in zyn Werk over Deut. XXXII. 2de Deel bladz. 491. 495. met de Z. Bedenkingen bladz. 54-60.

§ XX. Nu het gewigtigste. Nu gaat hy over tot het gene, naar zyn gedachten, nog eenigen schyn heeft. Van bladz. 39 tot 64 besfrydt hy myne bewyzen uit de Formulieren. Hy gaat daar mede te werk op eene wyze, dat ik niet wist of ik myn oogen moest gelooven toen ik dit voor de eerfemaal las. Ik heb tot dien oogenblik niet geweeten dat men, in onze Kerk, zoo met onze Kerkleer mogt omfpringen, zonder t'eenemaal veroordeeld te worden; intusfchen mag ik dit ontwyffelbaar zeker stellen, dat zoo wel al de fchandelyke verdraajingen van de leer onzer formulieren, als de hatelykheden tegen myn perfoon, behooren tot de *bedenkelyke en fcherpe uitdrukkingen*, welke de Eerw:

Clas.

Clasfis in zyn werk *geimprobeerd* heeft. — In die onderstelling heb ik deze Narede begonnen, en zal ik voortgaan. — Ik durf zeer vrymoedig, aan elk die lust vindt om 't gene hy zegt over den zin der Leerregelen van de Dordsche Vaders, door hem zoo zonderling geanatomiseerd, te vergelyken met het gene ik in myne Brieven bladz. 130 tot 138. beredeneerd heb, het oordeel deswegen aanbeveelen, en zal daarom hier slechts een en ander staal, van verregaande stoutheid en groote onzedigheid, te berde brengen.

Bladz. 41. noemt hy een twaalfstal artikelen die ik overtallic heb uitgeschreven, om dat ze (zoo hy zegt) niet in verschil zyn; maar volgens bladz. 42-44. heb ik, door andere voorbytegaan, de leer des Vaderen gebrekkig, verminkt, op een ontrouwe wyze voorgesteld, en dus myne minkundige lezers op een trouwlooze wys verregaande misleid; dus kan een Remonstrant zoo wel als ik zyn gevoelen uit de Dordsche leerregelen goed maken enz. enz. — Wat dunkt u Lezer! van zoo veel zedigheid, reeds in 't begin? — Ik heb de Artikelen welke ik tot myn hoofddoel noodig achtte, woordelyk uitgeschreven, wyl ik een Wolke, *niet voor de Leer der Predestinatie* van bepaalde personen, waar over wy geen geschil hadden; *maar voor de algemeene Roeping en Aanbieding* vormde; — Ik ben verzekerd dat, in *alles* wat ik geplaatst heb, *niet de minste ontrouw door uitlating, byvoeging, of verandering*, kan getoond worden; dan, ware het my ooit in gedachten gekomen, dat de zedige man my als een locheenaar van de leer der Voorbeschikking zou verdacht hebben, ik had mischien een pooging gedaan om *alle de Leerregelen der Vaderen, Calvinus gansche Institutie, en alle de Werken*, waar uit ik nu stukken heb genomen, geheel in myn Wolke van 149 bladz. te plaatsen. Althands ik denk, dat de zedige Schryver *rechts* heeft dit te vorderen, als *zyn rechts*,

recht gegrond is om my met scheldwoorden te overladen, wegens een en andere Art. door my niet geplaatst, om dat ik het buiten verschil oordeelde. —

§ XXI. Dan, 't is van meer belang in te denken wat hy, bladz. 47 en 48, den Dordschen Vaderen H. 2. Art. 5 opdringt, of liever, wat hy uit dat Art: pynigt. De Dordsche Vaders zeggen met *ronde en klaare* woorden, *dat de belofte van 't Euangelie aan alle volken en menschen moet verkondigd worden*; de zedige man zegt, *Neen*: de hier vermelde belofte ziet op duidelyk bepaalde voorwerpen, 'tzyn zulke die reeds in Christus gelooven; 't is *geen algemeene belofte*; 't is een belofte die *alleen* gedaan wordt aan *de verordineerden ten leven*; en derhalven volgt: alle menschen hebben geen grond, om de belofte van 't Euangelie, in hunnen ongeloovigen staat, te omhelzen, ten einde, *door 't geloof in Christus*, de behoudenis hunner zielen te vinden; zy moeten eerst begenadigden zyn om geloovigen te worden. — Wat dunkt u, Lezer! van zulke aanmerkingen? Is dit de Leer onzer Kerk in dat Art: waar in de belofte uitdrukke-lyk tot *alle* menschen, onder 't Euangelie levende, gebragt wordt? Zie dat nader in 't licht gesteld 2de Brief bladz. 131-133. Op die wyze gaat hy voort om dit Art. te ontleden, 't lust my niet hem te volgen. Alleen vrang ik: Wien heeft hy gevonden die zoo zot of zoo Godloos was, te stellen dat de beloften der Zaligheid aan ongeloovigen en onbekeerden gedaan worden, 't zy ze zoo blyven of niet? Indien niemand, waartoe dan hier al die om-*slag*? — Wat voords de orde van *bekeering en geloof* betreft, zie hier voor, bladz. 134-138, zyn verdraaide redeneeringen daar over wederlegd. — Marc. I: 15 komt *bekeering* voor als de plicht des afge-
Z
keer.

keerden zondaars, en geloof aan 't Euangelie, als de eenige weg tot die wederkeering. Luc. XXIV: 47. mede door hem aangevoerd, versta men op dezelfde wyze.

§ XXII. Bladz. 55. Geldt het H 3 en 4. Art. 8. Daar zeggen de Vaders duidelyk: *Zoo veele nu als 'er door het Euangelie geroepen worden, worden ernstig geroepen.* Zy hadden dit Art. 7, tot die volken gebragt, welke God, met uitzondering van andere, met het geschenk van 't Euangelie verwaardigt; zoo dat het middagklaar is dat de woorden, *zoo veele*, geen anderen zin, naar 't oogmerk der Vaders, hebben, noch hebben kunnen, dan die van *alle gebeele volken en alle byzondere menschen*, die volken uitmaakende. — Dan onze zedigen denker durft hier, bladz. 58, wel op aanmerken, dat de Vaders in dit art. het woord *alle* niet gebruiken, en derhalven, alle menschen worden naar hunne leer, door 't Euangelie, zyns oordeels, niet geroepen; dit gesteld zynde zegt hy „ dan „ zou, 'er nog eenige schyn, voor een algemeene aanbiede „ ding zyn: maar de Vaders waren daartoe te verstandig; „ zy zouden zich dan ten spot hebben gesteld; de leer der „ verkiezing en verwerping te naa gekomen zyn enz. enz.” Zyn dit geen zedige vonnissen en oordeelkundige uitspraken? — Van de vaders te vergelyken, 't een uit het ander te verklaren, en dus den zin onweerspreeklyk te maaken, weet hy geheel niets: — Zyn onderstellingen zyn de *éénige* gronden waarop hy de vaders verklaart, liever wringt en draait, om dien zin te baaren die to; heden niet aanwezig was; — Dan, dit is 's mans wyze van doen; zoo deed hy voorheen met zyn Schrift-plaatzten — hoe! zouden de Vaders met beter lot bedeed worden! — Indien zulk redeneeren als wy te dezer plaats en elders van hem hooren, bestaanbaar is met de leer der *algemeene roeping*

ping tot Christus, zynde de standvastige leer der Hervormde Kerk, dan bezef ik niet meer wat het woord *ontkennen* beteekent! — En dit geschiedt van een' zedigen man die my trouwloze, liefdeloze, lasteraar, en wat niet al? noemt, om dat ik op myn beurt in bedenking gegeven heb, of hy in de leer der roeping wel instemde met de Dordsche Vaders!!

§XXIII. Bladz. 60 neemt hy het volgende gde Art. onderhanden. De Vaders zeggen daar: *Noch in Christus door het Euangelie aangeboden.* — Ze zyn daar bezig te *ontkennen*, dat daar in de schuld leggen zoude, waarom veele die door de bediening des Euangeliums geroepen zyn, niet komen noch zich bekeeren; — dus *stellen zy*, even daar door, de waarheid dier aanbieding op 't alleruitdruklykste: Want hoe zou, *in Christus door 't Euangelie aangeboden*, de *schuld liggen* kunnen van veeler ongelooft en onbekeering, anders dan door hun *uit te sluiten van die aanbieding?* wordt dit nu *ontkend*, dan wordt daardoor ontwyfelbaar *gesteld*, dat die aanbieding hen *niet uitsluit.* — Dan, hoe klaar dit in verband zy, zoo dat hy zelf bladz. 62 erkent, de voorwerpen die 't naast bedoeld worden, zyn verhardden, historisch-en tyd-gelooftigen; evenwel onze zedige man heeft 'er een zedige bedenking op gevonden! Ze is deze: Of die woorden, *Christus door het Euangelie aangeboden*, niet zyn overgenomen uit den mond der Remonstranten? „ en dus geen stelling zyn der Dordsche Vaders, maar dat „ die hier in spreken uit de gronden der Remonstranten”. — Dit is een vinding die in fraaiheid alle andere overtreft! — Waarlyk, indien 's mans Conscientie hier niet tegen zyn pen is opgestoven, moet ze weinig gevoel hebben! — CALVINUS, URSINUS, OLEVIANUS, lang eer een Remonstrant, als Remonstrant aanwezen ontvangen had, de Dordsche Vaders, PAREUS, TRIGLAND, honderd

andere voornaame Godgeleerden, van de opkomst der Remonstranten af, tot nu toe, beezigen dit gezeg en veele gelijk beteekenende, op tallooze plaatzen *als hun eigen*, zy slaaven de waarheid daarvan op 't sterkst: en deze man durft in bedenking geven, of ze niet een eigen gezegde der Remonstranten zyn! — Behoort dit tot de steekhoudende bewyzen, welke de zedige man vordert, dan zal een Atheïst zyn Godloosheid *tot zyne voldoening* uit den Bybel kunnen bewyzen! — Hy heeft door myne aanmerkingen tegen hem de lugt van Lojola in den neus gekregen; bladz. 15. maar zou men hier niet in bedenking kunnen geven, of zulke uitvloeifelen van zynen geest, al of niet, naar waarheid dien reuk verspreiden?

§ XXIV. Verheven Zielen daalen wel eens laag; maar lage zielen verheffen zich nooit. — 't Is enkel een zedige bedenking, als hy my, bladz. 64. in verdenking brengt, als ware ik een loochenaar van de werking van den H. Geest; als had ik daar toe aanleiding gegeven in myn Wolke, Voorr. bladz. 5, door slechts *eerste verlichting* in plaats van *verlichting des Geests te schryven*. — Myn woorden zyn: „ Een Stelzel — Dat NB Jezus berooft van zyn *Profeetisch* „ *Ambt*, in, door 't Euangelie, den *blinden* zondaar de „ *eerste verlichting te geven*.” Daarvan maakt hy enkel, *verlichting door 't Euangelie*. Wat dunkt u Lezer! (ik heb hier ter verklaaring niets by te doen.) Is dit een zedige *bedenking*, of een Godlooze *verdenking*? Is 't wel wonder dat een Jager die 't Wild dus weet op te jagen, en beter dan de beste jagthond van verre ruiken kan, veel, zeer veel vangt? — Maar, om met ernst te spreken: is de man, die zulk een voorspraak is van ontdekking door de Wet, dat hy zelfs aan de Wet toeschryft het gene aan Jesus toekomt; is die nog door de letter van 't negende

de gebod der Wet, en onze Catechismus verklaring daár over, niet ontdekt, dat valsch getuigenis geven, en iemands woorden te verkeeren, groote zonde is? Zonde, die niet alleen tegen 't waare Christendom, maar zelfs tegen de burgerlyke eerlykheid slydt!

§ XXV. Bladz. 65 en 66 moet hy, onder het ten einde spoeden, nog eens voor 't laatst, de zwarte kole, waarmede hy my teekent, zoo sterk drukken als mogelyk is. — Hy keert nog eens weder tot myne byzondere getuigen en getuigenissen. Hy durft wel zeggen dat 'er, *NB* behalven de bladz. 35-38 uitgemonsterde, en dat waren reeds *verre de meesten*, zoo dat alleen overbleven die nog *eenigen schyn tegen hem* hadden; nog een *groot aantal* voorkomen, welker getuigenis hy wel met zyn bloed wil onderteekenen. — Wel! waar verschillen wy dan over? Ik beroep 'er my op tegen hem, zy spreken zoo als ik; en in hun wil hy met zyn bloed onderteekenen 't gene hy in my en anderen met de Godloofte gevolgen bezwaart!! — Weet die man wat hy zegt of niet? Is hy meer medelyden of meer verachting waardig? — In dit stuk het eerste; maar in 't gene nu volgt het laatste, want het zyn meest groote onwaarheden.

I. Zegt hy; de meesten hebben van dit verschil niets geweten. Dit is gegronnd, 't is de *Oudtsten* denkelyk nooit in gedachten gekomen, dat de algemeene aanbieding, die zy geleerd en tegen de Remonstranten beschermd hebben, ooit in de Gereformeerde Kerk zou ontkend worden; en evenwel, dank zy der Godlyke Voorzienigheid! ze hebben 't stuk zoo beflist, als of ze dit verschil geweten, of ze dat als Profeeten vooruitgezien hadden.

II. Hy maakt zynen lezeren wys, ik heb de meeste getuigenissen opgegeven zonder eenig oordeel des onderscheids,

scheids, of ze spreken tot en van onbekeerden, zorgelozen, of ontdekten, heilbegeerigen enz. — Elk leze die vry een voor een na, en zie of hy niet in genoegzaam alle, de duidelykste kenteekens vindt van 't eerste; en indien al een of ander stuk byzonder betrekkelyk de laatsten is, of ze dan bemoedigd worden *op grond van hunne ontdekking en heilbegeerte*, en dus als tuschen hemel en aarde geplaatst, of dat de *algemeene* aanbieding tot hun gebragt en op hun byzonder toegepast wordt.

III. Veele spreken niet naauwkeurig en dus niet naar waarheid. — Dit durft de man zeggen dat *ik* geschreven heb; en daar op grondt hy de zedige uitspraak, *dat ik de Leerars swaade en lastere, welke de hun toevertrouwde zielen getrouw en onderscheiden zoeken te behandelen*. Hy wyst naar myn Voorrede blad. 11. maar ik ben zeker dat geen sterveling dit daar uit kan pynigen, dan die zyn Conscientie op den tuin gehangen heeft (om nog eens een spreekwys van Vader *Witfius* te bezigen); ik spreek daar niet van plaatfen door my aangehaald, maar van anderen; en zeker niet van éénig Schryver om de redenen die hy geeft, waar in ik, naar gewoonte, als een loochenaar der byzondere Genade-leere voorkome.

Dan, eens voor een oogenblik toetgegeven, dat 'er eenige weinige plaatzen onder zyn, welke men zou *kunnen* verklaren door de nieuwe vinding van bekendmaking zonder aanbieding, bevel zonder belofte; dan zou daarmede nog niets zyn uitgevoerd, zoo lang men niet bewees dat deze vinding dien Schryver bekend geweest zy, en dat hy *niet opzet naar dezelve* zyne uitdrukkingen *ingericht* hebbe; dit echter zal wel onder de onmogelykheden blyven. Hy spreke zoo als in myn Wolke *VITRINGA, LAMPE, MAASTRICHT, BURMAN* en anderen doen: maar dat kan hy niet, zonder zyn Systema te verlaten, en zyn gebouw geheel te ondermynen!

IV. Voords zegt hy, voor de gene die 't gelooven willen; dat uit veeler Schriften gemaklyk een Contra-Wolk van Getuigen was op te maken. — Dit zy zoo; men zie wat ik daar omtrend reeds gezegd heb, in de Voorrede der Wolke bladz. 11; Dan deze zou echter van alle gezag, in de Hervormde Kerk geldig, ontbloot zyn; want *in alle onze Formulieren* is geen jota bewys, om zyn Systema, dat hy niet bewezen heeft, noch bewyzen kan, uit dezelve te bevestigen, en eene Wolk, zonder inwendig door derzelver stralen verlicht te zyn zou *niets* afdoen; en, heeft hy zoo veel moeten wringen en draajen, en zoo veel onwaarheden te baate moeten nemen om de vertooning van eenen wederlegger myner Wolke te maaken; hoedanig, bidde ik u, zou de gesteldheid van zulk een Wolke zyn, die aan de myne gelyk was in eenvoudigheid en goede trouw? — Welk Arttykel, welke vraag, *uit onze Formulieren*, zou met eenigen schyn worden aangevoerd? Ik vertrouw dat als de man 'er kans toe gezien had hy zulks zeker zou gedaan hebben. En, of hy één éénig getuigenis uit onze Formulieren, door my bygebragt, krachteloos heeft gemaakt, zal ik anderen beoordeelen laten: kon ik dit zien, de erkentenis daarvan zou een gewigtig deel dezer Narede zyn geweest.

V. Eindelyk fluit hy, bladz. 65. den kring zyner beschuldigingen, drogredenen en laagheden, daar hy dien bladz. 33 begonnen had: Ik heb veeler Schriften gebrekkig en ontrouw opgegeven; de stukken buiten hun verband by de kairen gegrepen, enz. — Intusfchen heeft hy dit van niet één éénig getuigenis getoond, en ik houde my verzekerd dat hy dit niet toonen kan. Hoe men zulk een handelwyze in onze taal noemen moet oordeele de Lezer, die 't gene ik in myn eersten Brief, bladz. 36-38, gezegd heb, als hier herhaald kan achten.

Nog vlegt hy in dit verband eene beschuldiging, die was ze waar, my aan hem gelyk zou maken in partydigheid. Hy zegt: dat zyn werk door my veroordeeld is eer ik 't gelezen had. — Van wien hy aanleiding tot die onwaarheid gekregen heeft, en alleen krygen konde, weet ik zeer wel; maar daar verdere personaliteiten onnoodig zyn, zal ik den naam zwygen. — Ik zeg alleen, dat toen ik zyn Z. Bedenkingen 't eerst in handen kreeg, en byna ieder bladzyde die ik las vol haatlykheden vond, ik zeker wel recht had om te zeggen: *'t Is gruwlyk dat U. V.... zyn party geen recht doet!* enz. om niet te zeggen hoe gegrond men van den boom tot de vrugt besluit, of wat berichten ik van dat werk reeds ontvangen had.

Ziet daar, Leden der Hervormde Kerk! het voornaamste zynner Voorrede beantwoord. Een Voorrede, welks gelyke in onchristelykheid, als die in honderd Jaren door iemand die Gereformeerd wilde heten mogt geschreven zyn, ik wel wilde kennen. Een Voorrede, waaromtrent my dienst zal gedaan worden, zoo iemand my daarin één éénig staal van waare edelmoedigheid kan aantoonen. — Ik heb een verdrietig werk ten einde gebragt, en onder 't Schryven dikwerf gedacht aan *Lutbers* woorden: *Ik eet geen menscbendrek.* — Ik heb my voornamelyk bepaald tot zyne bezwaaren tegen de Leer onzer Formulieren; en voords tot het gene ik moest zeggen, om de donkere nevels en het vuile stof, waar door hy 't licht myner Wolke pöogde te verduisteren, te doen verstuiven. — Een aantal kwaadaartige uitdrukkingen, myn persoon meer regelrecht betreffende, heb ik met stilzwygen overgestapt, echter (ik betuig dit plechtig) *niets* uit de allergeeringste verlegenheid.

Had ik by al zyn smaad, de oude Leer betreffende, willen stilstaan, 'k zou onder andere gehegt hebben op

't gene hy bladz. 18 veroordeelende zegt: dat eenige zoo ruim van de verzoening door Jezus spreken, dat daar onder ook de Engelen begrepen 'zyn; even als ware dit onbestaanbaar met de leer onzer Kerk. Onze CALVINUS in zyn *Commentarie* op Eph. I: 10. en op Col. I: 20. is echter allen die 't randsoen-werk van Christus ook eenigzins tot de Engelen willen brengen, nadruklyk voorgegaan; zoo zelfs, dat hy zegt: dat hun een *Vredemaker, Verzoening, Genade* enz. noodig was. Ik heb, om reden, dit stuk in myn Brieven onaangeroerd gelaten; dan, ware ik dien Orthodoxus ook hier in gevolgd, wie zou recht gehad hebben my deswegen te beschuldigen?

Ik vertrouw dat 'er in myne Brieven voldoende antwoord genoeg op zyn uitdaagingen is te vinden. Ik denk dat elk oordeelkundig Lezer, door de aanmerking voor de geplaatste Colommen, bladz. 69, en na dezelve bladz. 86, voldoende grond zal vinden, om die Colommen in 't waare licht of naar myn doel te beschouwen; en derhalven, dat de zedigen Schryver geen reden heeft om te zeggen, dat *zyne ondersellingen*, in de leer der algemeene roeping en aanbieding te bestryden, *bemels-breedte verschillen van die der Remonstranten*. Ik twyfel geen oogenblik of men zal algemeen oordeelen, dat de onwaarachtige beschuldigingen, tegen zoo veel treflyke Leeraars en Godvrugtige leden der Hervormde Kerk, ten zynen laste blyven; dat geen Zee mer water hem daar van zuiveren, dat Engel noch mensch hem deswegen vryspreken kan! — Dan, een schuldverzoenend Euangelie, dat tot zondaars als zondaars komt, en zelfs Godlozen, om niet uit genade, rechtvaardigt, is daar toe vermogend; Daar van wensch ik hem de zalige ondervinding toe! Mogt hy, in de gerechtigheid van Hem die allerleise valsche getuigenissen, lasteringen en woordver-

keeringen, als Borg gewillig leed, vergeving daarvan vinden; ik ben verzekerd, zyne Euangelische verootmoediging daarover zal dan veel grooter en zuiverer zyn, dan wanneer ik hem de zwarte teekening dier zonden voorhield, uit onzen Catech: Andw. 113; in welk Formulier onzer Kerk dezelve zeker als practicale onrechzinnigheden veroordeeld worden; en hy zou dan beter leeren de waarheid be- trachten in liefde! — Het zy zoo!

* * *

Nu zal ik nog kortlyk by zyn vier verhandelingen stilstaan, en myn oordeel daar over aan de Leden der Hervormde Kerk mededeelen; op dat ze nog nader zien wat moeite men al aanwendt, om haar de volledige wederkeering tot de Leer onzer Vadersen te beletten.

§ I. Zyn eerste verhandeling 90 bladzyden beslaande, besteed hy om, ware 't mogelyk, te bewyzen, dat het woord *schenken* in geenen aanbiedenden zin kan en mag gebruikt worden, en ook in onzen Catechismus zoo niet gebruikt wordt; dat dit niet geschieden kan zonder de Predestinatie tegen te spreken, enz. enz.

Dat 'er honderde plaatzen in de Utrechtsche verzameling van getuigenissen en in myne Wolke voorkomen, waarin, door onze voortreffelyke *Reformateuren*, en andere uitstekende *Godgeleerden*, de woorden *schenken en geven* in den *aanbiedenden* zin gebezigd zyn, zoo wel als *roepen, voorstellen, nodigen, aanbieden, bidden* enz. enz. zal niemand die voor overtuiging vatbaar is kunnen ontkennen. — 't Is zoo klaar als de Zon op den middag, dat men niet altyd en volstandig door die betwiste woorden de daadelyke in bezit stelling heeft te kennen gegeven. — Evenwel moeten wy niemand aan die woorden verbinden; Neen: Dat hy,
die

die zwaarigheid vindt, om gemelde woorden in den aanbiedenden zin te bezigen, zulks nalate: mids dat hy anderen, die duidelyk zeggen en toonen hoe zy die woorden verstaan, ook vryheid om die te gebruiken late; dit een en ander is de billykheid zelve. — Dan wat moet men denken van een' Man die, zonder eenig wezenlyk blyk van taalkunde te toonen (die zelfs zyn moedertaal niet verstaat en daar van de overtuigendste blyken geeft;) zich verftout, om de beroemdste Godgeleerden en een menigte zyner medechristenen een aantal verfoeilyke gevolgen te last te leggen, om dat zy de woorden *schenken* en *geven*, in den aanbiedenden zin hebben verstaan, en nog willen bezigen? — Wat toch, bidde ik u Lezer! zou 'er van onze beste Godgeleerde Schriften worden, als Nêerland's Kerk zoo ongelukkig wierd om zoo als Hy te denken, over 't gebruik dier woorden en den gezonden zin daar van? Behalven alle de aangewezen voorbeelden, wyze ik den partydigsten myner Lezeren nog naar 't werk van den grooten HELLENBROEK, over Jefaia, 3de Deel op Hoofdst. XLII: 6. Men leze 's mans verklaring over de woorden: *Ik zal U geven tot een verbond des volks*, om te zien dat by dien Godgeleerden, *geven* en *schenken van Christus aan de waereld* ook *voordragen* en *prediken* beteekent. Die de moeite doet dit naar te zien, verzoeke ik bladz. 818, 819 en 838, 839 der toepasfingen op vs 6 en 7 ook te lezen.

Dan, om den zedigen man zyn eigen wederlegger te maken, wat moet men van hem zeggen die in zyn vervolg, bladz. 7, erkent dat *schenken* en *geven* woorden van één betekenis zyn, die den voorwerpelyken zin dier woorden met al zyn vermogen bestrydt, en evenwel het ongeluk had om in zyn eerste werk bladz. 81. Matth. VII: 6. aanhaalende, het woord *geven* in dien van hem bestreden zin te be-

zi.

zigen? Immers de Apostelen konden het heilige den honden in geenen anderen zin *geven* dan door hun dat *aan te bieden*? — Had hy 't ongeluk gehad om 2 Tim. I: 9 uit te schryven, hy zou denzelfden mistlag begaan hebben; want schoon *geven* daar geen *aanbieden* kan bereekenen, 't zegt evenwel *toeschikken*, dat het *deelachtig maken* tot in de onbegonnen eeuwigheid vooruit is: om van betwiste plaatzen, die *op zyn gronden* voor my, maar dan ook voor *hem*, niets bewyzen, geen gewag te maken.

Voords vertrouw ik dat zyn letterkundige aanmerkingen over gemelde woorden ten eenemaal vervallen, door 't gene in myne brieven te vinden is, bladz. 61, 62, 210-212.

Van deze eerste verhandeling kon ik hier mede aftappen, ten ware de zedigheid, die hem door merg en beenderen zit, niet al te sterk scheen in zyn aanmerkingen bladz. 84-90. Hy geeft daar zyne zedige bedenkingen op over een stuk der verklaring van Joh. XVII: 20 door onzen nu zaligen TEMMINK, die groote, die in eenige opzichten gadelooze man, aan wien ik nog menigmaal denke, en nooit dan met liefde en eerbied! — Hy leert daar zynen lezer vermoeden of dat stuk daar niet wel door een andere hand zou zyn ingevoegd! — Maar! wie zou de man — ik had byna geschreven de schurk — geweest zyn, die dit had kunnen doen? Niemand kan hier nader in aanmerking komen dan de man wiens lichaam met TEMMINK onder eene zerk rust, wiens ziel met Hem by Jesus is, onze beroemde BOSKOOP: Ja zonder zyn medeweten kon dit niet geschieden; want onder zyn opzicht is 't werk van TEMMINK uitgegeven, als uit zyn voorreden blykt, waarin hy zich, bladz. 28 en 29, zoo sterk uitdrukt als mogelyk is, over des Autheurs spreken in zyne Leerredenen. — Wat dunkt u Lezer? is 't niet door 't zedige heen, de waereld openlyk te leeren den-

denken, dat de Godvrugtige Boskoop tot zulk een euvel-
daad zou bekwaam geweest zyn! — Dan, hy zegt het
niet stellig; hy gebruikt het zedige kunstjen; deze beden-
king als die van anderen op te geven. — Hy kan zich
evenwel uit de zwaarigheid, als of TEMMINK *schenken* door
aanbieden had verklaard, wel redden; en dit doet hy keu-
rig! Bladz. 80. spreekt hy van een *algemeene aanbieding*
die gedaan wordt aan *alle beilbegeerigen*, maar *niet aan*
allen die onder 't Euangelie leven; zoo dat de aanbieding
dan algemeen en niet algemeen is. Fraai gevonden! —
Dan, dezen zin *Temmink* op te dringen, en dit te doen door
de waarheid te spaaren, gaat wat ver; echter, hoe sterk dit
tegen alle zedigheid strydt, het geschiedt! Hy zegt dat
TEMMINK, in de toepassing op deze verhandeling, (vs
20) in 't geheel niet spreekt van zulk een aanbieding:
te weten aan allen onder 't Euangelie; en, NB. in
dezelfde toepassing komen juist de woorden voor, wel-
ke ik in myn Wolke bladz. §4. geplaatst heb, waar in hy
Jes. XLV: 22 gebruikt. Woorden, hoe meer van naby be-
zien, hoe sterker ze zyn: want dus *in 't voorbygaan* aange-
haald toonen ze, dat die geleerde Man geen gedachte had op
eenig verschil over die plaats. Woorden, wel rechtstreeks
luidende aan hun die *nu en dan byzondere overredinge, klop-
pinge, en werk omtrend de waarbeden* hebben, doch waarin
tot zulken *geen byzondere stem boven anderen* gebragt wordt,
maar de *algemeene stem tot alle einden der aarde*, zeggende:
Wend u naar my en word bebouden. Geloof in het Euangelie.
— Wat dunkt mynen Lezer? Stemt de man, die twee
verhandelingen geschreven heeft om te bewyzen dat Jes.
XLV: 22. GEEN algemeene stem tot alle einden der aarde
behelst, hier niet wonder schoon met TEMMINK overeen?
of verstaat TEMMINK daar, door de einden der aarde *waare*
beil.

heilbegeerigen? Allerklaargest blijkt het tegendeel. Hy zegt tot zulken als ik zoo even noemde: „ Het is of Hy NB. „ ONDER de *algemeene stem tot alle einden der aarde* „, uwen naam in 't *BYZONDER* noemde.” — Zo dit niet alles afdoet weet ik niet wat een zaak voldingen kan.

Ik keer weder tot het welbekende stuk uit het verklaarende deel dezer Leerrede. — Hy kan niet ontkennen dat TEMMINK daar het woord *schenken* in den Catechismus in *eenen aanbiederden zin* neemt: maar, deze vinding heeft hy daarop: Het is *alleen aan heilbegeerigen*.

Dit zy eens zoo, dan is TEMMINK *evenwel* onrechtzinnig geweest, dat hy 't woord *Schenken* in dien zin genomen heeft, indien de Z. denker in 90 bladz. bewezen heeft, dat die aanbiederden zin onrechtzinnig is. — Aanbieden is en blyft *aanbieden*, 't zy aan heilbegeerigen of anderen. Evenwel niets minder dan dit geef ik toe. — TEMMINK spreekt van een *Schenken* in de aanbiederden, dat *voor* het toeigenend geloof gaat, dat de *grond* daar van is, — en hoe geloof ik in Christus, hoe heb ik hem noodig? als een Heilbegeerige of als een Zondaar? — Voords heb ik geen lust my hier verder in de wartaal van den zonderlingen denker in te laten; men moet veel geduld hebben om zyn wringen en draajen naar te gaan, waar door hy iemand die van den grond des geloofs *buiten ons* spreekt, wil doen spreken van de *wederkeerende* daad des geloofs; als iemand zegt *schenken*, *geven*, *aanbieden* of *toereiken*, dat my *niet tot een bezitter maakt voor dat ik het geschonkene aanneme*, hem dan te doen spreken van een *daadlyk in bezit gevend aanbieden*, om dat het Gode onmogelyk is zulk een aanbiederden toereiken aan waare heilbegeerigen te doen, zonder dat ze in 't bezit gesteld worden; dit is eenzoo wonderlyke taal als redeneerkunde, recht geschikt om klare zaken donker te maken en verward te doen voorkomen. — Dan hier van genoeg.

Schoon

Schoon ik op alles niet wil stilstaan, hebbe ik evenwel nog ééne vraag uit deze verhandeling kortelyk te beantwoorden. — Ze is deze, bladz. 78. „ Of onze voornaamste God-„ geleerden sedert lang zoo onkundig zouden geweest zyn „ van den waaren zin der 21ste Catechismus antwoord?“ en dan is zyn zedig besluit: „ Zo ja, dan hebben ze 't „ geloof nooit op de rechte wyze gepredikt. Zo neen, „ dan hebben ze 't verborgen gehouden, en zich aan groote „ ontrouw schuldig gemaakt.” — Ik antwoord: Geen van beide gaat door. Ze hebben het geloof zakelyk op de rechte wyze gepredikt, en zy hebben dat gedaan getrouw en met zegen, — en evenwel maak ik geen zwaartigheid te zeggen, dat eenen geruimen tyd de waare zin der uitdrukking *geschonken* hier voorkomende, en de echte bedoeling onzer Hervormers in dezelve, verdonkerd is geweest, waar van de gevolgen blykbaar waren in verscheiden Broedertwisten over 't wezen en welwezen des geloofs, tot welke de aanleiding zou zyn afgesneden geweest, indien men beter de spreekwyzen onzer oude geloofshelden in 't oog gehouden had. — Maar dit neemt niet wech dat ze daarom over 't *geloof zelf*, buiten opzicht tot die *uitdrukking*, zuiver en naa waarheid dachten, predikten, en schreven.

§ II. 's Mans tweede Verhandeling gaat over de uitwendige Roeping. Deze is bepaaldelyk ingericht, om de *nieuwe vinding* van een Roeping, bestaande in bekendmaking en verplichting zonder aanbieding en belofte, zoo goed op te schikken en te bewyzen als zulk een vreemd ding kan bewezen worden; dat is te zeggen, met een veelheid van woorden, waar in de overtreding, door drogredenen, verdraajingen en beschuldigingen blykbaar, niet ontbreekt.

Toen ik myn Wolke vormde, heb ik hem verschoond, en niet *willen* stil staan by die *grootte onwaarheid*, welke hy
in

in zyn Z. Bedenkingen zegt: (bladz. 2.) „ dat vroege en „ latere Godgeleerden zich wel bediend hebben van het „ woord *aanbieden*, om daar mede aan te duiden dat God „ in zyn woord verklaart, waarlyk Zondaars in Christus te „ willen zaligen, enz.” daar het door duizend Getuigenissen blykt, dat onze oude Godgeleerden dat woord beezigen, om aan allen onder het Euangelie, ook aan Godloozen, het *recht* en de *vryheid* te toonen om de hun van God voorgestelde genade te mogen omhelzen en zich toeëigenen. — Op deze gezegden, hoe *onwaarachtig* ook, durft hy zich nu evenwel nog beroepen; maar hoe, dit zal terstond blyken.

Wy vinden de opgave van 't gene die *zoogenaamde* Roeping zonder aanbieding uitmaakt, bladz. 97-99, in Agt waarheden, die door Gods woord worden bekend gemaakt, opgegeven. Deze waarheden, die ik zoo wel als hy geloof, en belyde zekere Bybelwaarheden te zyn, maken by hem de leer der *Roeping* uit; dan uit dezelve is de ziel, of *bet waarewezen* van dat leerstuk, vergeten. Het is toch, als *bewezen is*, de *Oude* en *echte* leer der Gereformeerde Kerk, dat *alle* menschen onder 't Euangelie, waarachtig en ernstig geroepen of genodigd worden, en *in* die roeping een' *grond* hebben, om, zoo als ze zyn, tot God en zyn gemeenschap te mogen en te moeten komen; dan hier is *geen roeping* en *nodiging* aan allen; hier is niets dan een bloote *bekendmaking*, die als in den wind geschied; zonder dat iemand, dan die door de wet verflagen of reeds begenadigd is, daar in een grond om te gelooven heeft. In de VIde en VIIde stelling maakt hy eene vertooning, als ware hy 't eens met de leer onzer Kerk in een Roeping *tot allen* te stellen, maar inderdaad speelt hy met woorden, en verbergt zich, stelling VII. onder het woord *zulke*; — hier door bepaalt hy de Roeping, de bloote bekendmaking moest ik zeggen, tot
zul-

zulken die belang stellen in hunne behoudenis en die groote zaak zich ter harte laten gaan; dezen geeft hy een geloofsgrond, en gunt hun een *voorswaardelyke* aanbieding. — Dit nu komt in die Agt stukken het naast by de Hervormde leer; en die zullen strekken, om ons NB. volgens de Gereformeerde Kerkleer, NB. een *recht* denkbeeld van de uitwendige *Roeping* te doen vormen! — Dan, alle de waarheden dier bekendmakingen, zonder de erkenenis eener *aanbieding*, zoo algemeen als die bekendmaking, drukken, noch de *kunzigheid van Røeping*, noch de *waarheid eener algemeene Roeping* uit, of ik verstaai noch het woord noch de zaak. Lees Lezer! hier voor bladz. 52-63 en oordeel.

Waar moet ik dan de kundigheid, waar de *Gereformeerde leer der Roeping*, in 's mans Verhandeling over die roeping, zoeken? Mogelyk aan 't Slot der zelve bladz. 125-128. daar hy 'er toe gekomen is te erkennen, dat in de roeping een aanbieding is opgesloten; maar NB. in een bestaanbaren zin! — Dan welke is de bestaanbare zin van 't woord *aanbieden* by hem? — Ik blyf zeggen dat hy, in zyn eerste werk, nergens de bestaanbare of gezonde zin van 't woord aanbieden duidelyk gezegd heeft, en in zyn tweede schynt het de beteekenis te hebben van *bekendmaking zonder aanbieding*, of van *dadelyk in bezit stellen*! — Ik blyf zeggen, dat *aanbieden* goed Nederduitsch is, door zich zelve klaar, zonder de minste dubbelzinnigheid: geen gezonde of ongezonde zin komt daar in te pas. — Iemand moet, of ongezonde hersenen hebben, of veel gezondere dan ik; om in staat te zyn een ongezonden zin aan dat woord te geven. — Welke is dan by hem de gezonde zin? Men kan wel merken wat hy *meent*. De gezonde zin van de aanbieding is, dat ze geschiedt *aan recht ontdeken en heilbegeerigen*; deze gestalten dan aangemerkt

als blyken van aanvanglyke vernieuwing, en dus van eene inwendige roeping, vloejende uit de verkiezing; maar dit is geen andere gezonde of ongezonde zin van 't gebruik des woords; aanbieden blyft aanbieden, niets meer noch minder, noch bloote bekendmaking, noch in bezitstelling; en dus bestaat ons geschil in de bepaaling der voorwerpen aan welke die aanbieding moet geschieden. Hy ontkent de aanbieding aan allen; wy stellen die op grond van GODS WOORD en onze *Formulieren*; schoon wy niemand bewoordingen opdringen: niemand van ons wraakt de woorden *verkondigen, voorstellen, nodigen* enz. mids men een *grond tot aannemen*, en dus een *aanbieding* daarin opgesloten begrype; maar verkondigen en voorstellen van een hoogst begeerlyk en volstrekt noodzakelyk goed aan ter dood behoefligen, *zonder aanbieding*, is niets dan spotten, is enkel tergen en pynigen.

Het is zoo vermaaklyk als beklaaglyk naar te gaan hoe wonderlyk hy speelt en omspringt met dat woord *Aanbieden*. Alles wat hy schreef strekt om te bewyzen, dat de uitwendige roeping wel bestaat in bekendmaking, voorstelling, bevel, maar *geen aanbieding* — Toont men hem, dat alle Godgeleerden een *aanbieding* daarin begrepen hebben; dan heeft hy weder niets tegen *dat woord*, hy vind de zwaarigheid niet in 't gebruik van dat woord, maar in de *onderwerpen*. — Toont men weder, dat de Oude en Nieuwe Godgeleerden dat *algemeen* verstaan hebben; hy springt te rug, hy geeft dan een beschryving van de aanbieding, maar *zonder aanbieding*: of hy herhaalt tot walgens toe, Dat is hemels breedte onderscheiden van *schenken* enz. — Zegt men weder: ze hebben *ook schenken* in een aanbiedenden zin gebruikt; dat is by hem onmogelyk; want *schenken* beteekent in bezit stellen, dus zouden ze daar door de Predestinatie geloochend hebben. — Kort om, hy spreekt al wat wy zeggen regelrecht tegen, maar als 't 'er op aankomt *meent* hy alleen de *onbe-*
staan-

staanbare zin, dien wy *niet stellen*, maar die *by zegt* dat we stellen. Gelykt dit niet naar de handelwyze van iemand, die by 't *opgaan* der zon, tegen alle menschen aan, wilde betoogen dat die aan 't *ondergaan* was; en als hy zyn tegenpraak niet langer staande kon houden, wyl hy nu de zon geheel boven de kimmen zag, zich dan zegt te redden door te zeggen: *Ik meende, by onze tegenvoeters?*

Ik zou hier op deze wyze van 't woord Aanbieden niet gerept hebben, ware 't niet om te toonen dat en hoe hier de grond ligt van alle zyne hooggaande beschuldigingen. — Om dat, naar zyne gedachten, die aanbieding niet mag gedaan worden dan aan ontdekten door de Wet, daarom moeten anderen, die de aanbieding onbezaaid stellen, die verstaan in een ongezonder zin! — Om dat *by* die aanbieding met de leer der verkiezing en verwerping niet kan over een brengen, moeten alle die voor die aanbieding zyn ook de verkiezing en verwerping loochenen! — Betuigt men ten sterksten, die leer zo vast te gelooven als iemand, in alle hare uitgebreidheid, noemt men die *hoogstwaarachtig*; dit zyn leugenachtige betuigingen, en onbestaanbaar met die aanbieding, om dat *by* dit onbestaanbaar *keurt*, — Om dat hy die aanbieding *een nieuwe leer* noemt, moeten alle die daar voor zyn, van *de oude leer afwyken!* — Brengt men daar tegen menigvuldige getuigenissen by uit onze Godgeleerden van alle tyden tot nu toe; die moeten, *al spreken ze dezelfde woorden die wy spreken*, evenwel de zaak *anders* verstaan, en zoo gemeend hebben als hy denkt; die hebben van aanbieding aan allen, aan *Godlozen*, *huibelaaren*, *verworpenen* gesproken, maar ze bedoelden *ontdekten en beilhegerigen!* — Dit moet, als de Schryver dien wy aanhalen, een CALVINUS, een BRAKEL, een TEMMINK is, met zedigheid uit hunne woorden gepeist worden, maar met eene pers, door welke te bezigen men den Schryver

van twee boeken vol Z. Bedenkingen wel in eenen eersten voorstander der algemeene aanbieding, ten vollen eens denken de met den Wolkemaker, veranderen kan! — TEMMINK, by voorbeeld, is rechtzinnig: dit stelt hy voor af vast, daar voor was de man bekend; maar, rechtzinnig zynde, kon hy niet voor de leer der aanbieding zyn, noch schenken in een aanbiedenden zin verklaren; want dit is onrechtzinnig en nieuw: gevolgelyk, indien 't waar is dat hy rechtzinnig was, dan moet hy ook zoo gedacht hebben als die zedige Schryver; en dit is de uitlegregel zyner woorden! — Maar andere Godgeleerden, by voorbeeld: DE LEEUW, CLARISSÉ ENZ. zyn onrechtzinnig, voorstanders eener nieuwe leer: en daarom moeten hunne woorden, *tegen alle bunne betuigingen en verklaaringen aan*, onrechtzinnig wezen; en al is het dat zy de woorden aanbieden, algemeen aanbieden, schenken in de aanbieding, *in een gezonden zin verklaren*, en al blykt het nog zoo klaar, al betuigen zy 't nog zoo sterk, dat zy die in geen anderen zin verstaan als die oude Godgeleerden, welke *die zelfde* woorden gebezigd hebben, evenwel hunne leer *is en blyft nieuw en onrechtzinnig*; zy verstaan die woorden in een *ongezonden* zin, zy bieden Christus aan en zeggen dat Hy wordt geschonken om Hem te ontvangen, *zonder* levendig geloof, *zonder* waare bekeering; en waarom? zy maaken geloof en bekeering *niet tot voorwaarden* dier aanbieding; dus verzuimen zy de prediking der Wet, ja zyn oorzaak dat veele ongelukkig verlooren gaan. enz — Genoeg gezegd, om het boven alle paal en perk onzedige van deze handelwyze in 't waare licht te beschouwen; in dit licht stelle men al de beschuldigingen in 's mans beide werken, om ze wederlegd te vinden.

Het is waar: hier en daar is in eenige stukken het laatste wat beter; dit zal denkelyk de vrugt zyn van 't oordeel zelfs
van

van eenige zyner vrienden, dat hy zyne gedagten wat klaarer en onderscheidener had behooren voor te stellen, voor: bladz. 7. By voorbeeld, zyne redeneering over de einden welke God bedoelt in de uitwendige roeping, bladz. 105-120, is zeer goed; ik neem die volledig over *op myne gronden*; schoon ik niet begryp hoe, op *zyne* gronden, door *zyne* uitwendige roeping of bloote bekendmaking, God die einden Hem betaamlyk bereiken zoude: ook vatte ik niet hoe deze en andere stukken, in dit tweede werk, met zyn eerste strooken; vergelyk de aangehaalde plaats met bladz. 54 tot 60 van zyn Z. Bedenkingen — Evenwel over 't geheel is hy dezelfde. — Al het goede dat in 't een zo wel als in 't ander gevonden wordt, is als een goede zalf vol doode vliegen; als stof-goud in flyk gemengd; of als roozen die, omringd met distels en doornen, niet dan met gevaar van kwetzing kunnen geplukt worden! — Laat my hier aftappen.

§ III. Van zyne Derde verhandeling kan ik my met veel weiniger woorden afmaken. Zy gaat over de *Sleutelen des Hemelryks*, of over de 84ste andw: van onzen Catechismus. — De Catech: spreekt daar *niet* van *zulk* eene opening van 't Hemelryk, zulk eene aankondiging van de vergeving der zonden, als PAULUS te Antiochien deed Handl. XIII: 38, 39. of als VAN DER KEMP doet, in zyn toepassing op die 31ste Zondags-afdeeling „Allen die my heden hoort, „ziet daar, ik opene u Gods Koningryk, en nodige u „dat gy slechts komt tot den Heere en zyne goedheid, „om genade, barmhartigheid en vrede te verkrygen;” maar van eene personeele *toepassing* der vergeving, op hem die *nu daadlyk* gelooft, en door 't geloof de hem *reeds vooraf* aangeboden vergeving in 't bloed van Christus, omhelst, en dat zoo dikwyls hy zulks by vernieuwing doet. — Daar en tegen spreekt de Catech: daar, van eene sluiting

van 't Hemelryk voor ongelooovigen en die zich niet bekeerren, door eene aankondiging dat Gods toorn en de eeuwige verdoemenis op hun blyft NB. *zoo lang* ze zich niet bekeerren: — Dus blyft de weg tot bekeering door geloof, en de ingang in Gods Koningryk, langs dien weg, voor hun open; schoon hun aangekondigd word, dat *zy, zoo blyvende, nooit bezitters* van 't aangeboden heil zullen worden. — Deze aankondiging wordt door de ruimste Euangeliepredikers, om hunne Euangelie-boodschap krachtig aan te dringen, op 't allersterkste gedaan; dit moet zelfs uit de leiding hunner gedachten volgen: en dus zyn het niet alleen onzezige bedenkingen, maar de onwaarachtigste bezwaaren, hun het verzuim daar van te last te leggen. — Met dit weinige kan ik hier myns oordeels volstaan. De aanmerking is in de meeste onderwys-boekjes bekend, dat deze eerste sleutel het Hemelryk *eerst opent* en *dan* sluit; dus kan dat Ryk niet door denzelfen gesloten worden, dan voor hun wien het eerst geopend was.

§ IV. Eindelyk behelst de vierde verhandeling weder een nieuw en nog uitgebreider verhoog over Jesaia XLV: 22. Een text die hem als een groot struikelblok in de weg moet leggen, daar hy tweemaal al zyn krachten inspant om dat weg te ruimen. Intusfchen rust zyn verklaring op twee onbewezene en onbewysbare onderstellingen: I Dat de onderwerpen, *alle einden der aarde*, nader bepaald zyn vs. 19, in deze woorden: *Gy die van de heidenen ontkomen zyt*, II. Dat door die uitdrukkingen *waare heilbegeerigen* verstaan worden, en dus dat *de einden der aarde* de perfoonen, die geroepen worden, niet bepalen: en waarom niet? Om dat 'er geen algemeene roepende en nodigende stemme tot alle menschen onder de bediening van 't Euangelie is, en derhalven in deze plaats ook niet geleerd wordt. De zaak
in

in verschil is dus zyn bewys; en zeker, dewyl hy toestaat dat dit een der ruimste Euangelie-voorstellen is, wordt die algemeene nodiging, en daarin opgesloten aanbieding, dan in den geheelen Bybel niet gevonden! Dit te bewyzen is zyn hoofddoel! — Zie daar de man die 't kwalyk durft nemen dat men hem, als in den grond een loochenaar zynde van de leer der Godlyke algemeene Roeping vertoont! Wat toch heeft hy in zyn twee vertoogen anders gedaan, dan de leer der Hervormde Kerk deswegen te bestryden? — De Lezer is in staat gesteld dit te beoordeelen.

Hier zou ik dit stuk kunnen eindigen, indien ik niet verkoos, kortelyk, door opgave van het waare verband der woorden Jef: XLV: 22, zyne beide onderstellingen te gelyk om ver te werpen.

De schoone en verhevene Voorzegging (Jez: XLV) spreekt by naame tot den waereldberoemden Persischen Alleenheerscher CORES of CYRUS, byna anderhalfhonderd Jaaren voor zyne geboorte, en benoemt hem tot Israëls verlosser uit eene 70 Jaarige gevangenis, welke ruim een eeuw daarna eerst beginnen zou! — Het voorstel van deze aanstaande weldaad is doormengd met heerlyke beloften aan Israël, uitloopende in die voornaamste vs 17. de Eeuwige verlossing door JEHOVA zelve daar te stellen; welke hier inkomt als Gods groote uitzicht in alle zyne bestuuringen der waereld en der Kerke, waaraan ook die verlossing uit Babel ter voorbereiding moest dienstbaar zyn, — gelyk dit nader bevestigd wordt vs 18, 19. door een vertoog dat God op deze aarde zyne hooge einden bereiken moest. — Daarop worden vs 20. 21. *zy die van de Heidenen ontkomen zyn* t'zamen geroepen, ter beschouwing van de nietigheid hunner afgoden, en de Majesteit van dien God, die dit alles van Cyrus met naame door Jefajas lang voorzegd had, waarvan zy de vervulling

zagen: en dit wordt befloten met een nader vertoog, van de uitgebreidheid der gevoigen dier eeuwige verlossing vs 17 gemeld, te weten; de roeping van *alle einden der aarde* door en tot Messias, en 't gelooven van veelen, zoo Heidenen als Joden, in Hem.

Zie daar 't verband van dit Hoofdstuk: maar nu blyft nog dit de vraag: Wie zyn 't *die van de heidenen ontkomen zyn* vs 20? Onze uitlegger neemt ze voor dezelfde die vs 22 geroemd worden *O alle gy einden der aarde*: de kragt van 't bewys ligt onder andere in 't woordje *Gy!* — Sterk bewys! — maar wat behoefte ik lang stil te staan by eene verklaring, aileen ten behoeve van zyn Systema uitgevonden; waarin hy geen voorgangers heeft, en denkelyk geen navolgers hebben zal? 't spreekt van zelve dat de laatste uitdrukking veel wyduftiger is dan de eerste. verg: Jes: LII: 10. LXII: 11. Zach: IX: 10. enz.

Men zou uit onze overzetting raast denken dat, ontkomen *van de heidenen*, zoo veel zegge als, *uit de magt der heidenen*; en dan zouden 't zyn, de Joden, beschouwd als weérgekeerd uit Babels gevangenis; dat ook zeer wel in 't verband vlyt: evenwel, op 't gezag der beide groote mannen HELLENBROEK en VITRINGA neem ik aan, dat de uitdrukking in den grondtext zegt, ontkomene *der heidenen*, dus heidenen zelf *die* ontkomen zouden zyn; en dan zou ik liefst denken, met den eersten, om die Volken die in Cyrus tyd het Baby'onisch juk ontkomen waren: want de ingevlogtene byzonderheden, betreffende de eeuwige verlossing door Messias, houde ik *niet altyd* voor voldoende bewyzen, dat zulk een *gebeele* Godspraak op de dagen des N. T. ziet; dikwyls is 't genoeg, dat Messias en zyn Ryk telkens in kome als het Hoofdstuk van Gods wegen, waartoe alles zoo moet t'zamenloopen als voorzgd wordt.

Maar ik noemde daar VITRINGA, dezen immers doet
onze

onze Schryver voorkomen als zyn voorganger! — 't Is in zoo ver waar, dat die groote Bybeltolk door de *ontkomene der keidenen* verstaat, *Profeliten, die in de eerste beginfelen bunner bekeering waren*; dan, hy spreekt van eene bekeering uit den afgodsdienst tot Israëls waaren God; welke bekeering op verre na *niet altyd* gepaard was met waare gemoedsherscheping, en dus ook niet met zulk een oprechte bekommring en waare heilbegeerte, als onze Schryver poogt daar in te dringen tot een voorwaarde der nodiging vs 22. — Maar 'tis geheel onwaar, dat die vermaarde Man daarom ook, even als deze schryver, de uitdrukking, *alle einden der aarde*, vs 22, zou bepalen uit vs 20, gelyk hy zynen lezeren leert denken, door in 't vervolg VITRINGA zorgvuldig te verzwigen. — Recht het tegendeel is waar — hoe die letterheld vs 22 verklaard heeft, zie men in myne Wolke bladz. 134 of by Hem zelve.

Dit zy genoeg om het ongerymde te toonen van vs 22 uit vs 20 te verklaaren, en dan door beide uitdrukkingen waare heilbegeerigen te verstaan — op die wyze zou hy welligt even goed, in 't volgende XLVI. Hoofdst. vs. 12. de *slyoen van barte, die verre van de gerechtigheid zyn*, in hongrigeren en dorstigen *naar de gerechtigheid* kunnen veranderen; — maar men zou op zulk toedoen tot Gods woorden Spr. XXX: 6. moeten toepassen.

Hoewel men uit deze eene Bybelplaats, over de vier andere, in zyn eerste werk behandeld, zou kunnen oordeelen of ik zyn verklaringen (ik moest zeggen verdonkeringen) met of zonder reden *eigendunkelyk* genaamd heb, en of dat woord te hard of nog te zagt is — zal ik echter omtrend die andere nog 't een en ander aanmerken.

Zyn vertoog over 2 Cor: V: 20. draagt mede de sterkste teekens, dat zyn onderstellingen de eenige gronden zyn waar

op en waar uit hy redeneert; en zyn oogmerk met deze en alle andere plaatzen, is uitdruklyk, om een Bybelwaarheid en een Oud-hervormd Leerstuk den bodem in te slaan. Om dit einde hier te bereiken houdt, volgens hem, de taal van Paulus, *Laat u met God verzoenen*, niet aan allen onder 't Euangelie; want, de meeste zyn daar voor onvatbaar, hun moeten eerst een groot aantal andere waarheden vooraf bekend gemaakt worden; eer kwamen de Apostelen 'er niet toe om dus te bidden enz. enz. Men zie hem bladz. 112. Vraagt men hem, of dan de Euangelie-dienaars niet in last hebben om alle menschen te bidden, van Christus wege te bidden, om zich met God te laten verzoenen? Hy antwoordt: dat, al wilde iemand 'er sterk op staan, dat Paulus in gemelde woorden den Corinthers de verzoening heeft aangeboden, daar uit nog geen algemeene aanbieding volgt; de Corinthers waren alle menschen onder 't Euangelie niet! en 't volgt van zelve „ dat zulk een bidden om zich met God te laten verzoenen, eigenlyk niet kan gericht zyn tot alle menschen „ die onder de prediking des Euangeliums leven.” maar alleen tot die hunnen ellendestaat kennen, de verzoening noodig zien, enz. enz. bladz. 117, 118. Dit is hier zyn groote hoofdzaak! — Dan, zo men slechts opmerkt dat Paulus uitdruklyk *onverzoende* zondaars met God, tot de voorwerpen zyner bidding stelt, en dat zyn Euangelie-last aan alle Creaturen hield Marc. XVI: 15. dan blykt het ongegronde van 's mans redeneering allerduidelykst; want, kon Paulus *iemand* die onverzoend met God was bidden, om de verzoening door 't Euangelie verkondigd en aangeboden, aantenemen, dan kon hy 't *ook allen* doen, (en zy men stelt dat Paulus vooraf wist dat zulk een uitverkoren ware, en dus, met onzen Schryver, de leere der verkiezing ten regel zyner daden stelde.) dan kunnen op

Pau-

Paulus spoor de Euangelie-dienaars ook *allen* bidden, Gods Genade aanbieden enz. enz. Dat anders te denken tegen onze Leer slydt, is voorheen bewezen.

Ik heb gezorgd dat de Wolke mynen Lezeren betere verklaringen dier woorden gaf of aanwees; die van Vader PLANTINUS weerlegt de zyne genoegzaam. Zal ik 'er nog een aantal aanwyzzen, of zelve een geleidelyke geven? Waar toe dit? Onze CALVINUS was reeds zyn wederlegger! „ Zo dan, (zegt Hy) de Dienaars Christi brengen „ ons dan eerst behoorlyk en ordentelyk in de Genade Gods, „ als zy door het Evangelie ons betuigen van de verzoeninge Gods met ons. Wanneer deze getuigenisse is wech „ genomen, zo blyft daar niet anders dan enkel bedriegerye. — Met dat woord bidden wordt een onbegrypelyken lof der gerade Christi uitgedrukt, dewyle hy hem zelve zo verre vernedert, dat hy hem niet ontziet ons te bidden. Zo veel te min kan onze verdraaitheid onschuldigdig worden, ten zy wy ons door zulke groote vriendedykheid terstond leerlyk en gehoorzaam bewyzen. — „ Want dit (*wordt met God verzoend.*) is een eeuwige „ boodschap, dewelke moet zonder ophouden tot hereinde „ der werelt in de gemeente haar geluid geven; en *bet* „ *Euangelie kan niet GEPREDIKT worden zonder vergeving* „ *der zonden te BELOVEN.*” Voords zie men 's Mans *Commentarie* op deze woorden.

Betreffende zyn derde plaats, Openb: XXII: 17. 't Is hier voor meer dan eens getoond, dat die woorden een onbepaalde vrygeving behelzen, aan eik die de nodigende Euangelie-stem hoort; 't zy reeds dots: *gevoelende, of niet*, 't zy reeds gewillig zynde of door de nodiging eerst *wordende*. — Niemand verstaat zulk een wyze van uitdrukking ooit anders in 't gemeene leven; God spreekt met ons in menschentaal, wie durft dan Zyn helder woord donker maken?

— De

— De uitdrukkingen, *die dorst heeft en die wil*, bepalen niet de voorwerpen der genade-aanbieding, maar die 'er toe komen zullen om van die aanbieding gebruik te maken; — Niemand dan die dorst heeft *zal* drinken, niemand dan die wil *zal* komen: maar dorstig of niet, wil lig of niet, elk *mag* komen, nemen en drinken van 't water des levens; en zulks *niet om* zyn dorst en gewilligheid als voorwaarden, maar *om niet*.

Op dezelfde wyze moet men Jes: LV: 1. Math. XI: 28 en andere soortgelyke plaatzen vatten. Wy zyn alle dorstig, niet alleen *in staat* maar ook *in gevoel*, en pooging om ons gebrek vervuld te krygen; van daar vermoejen en belasten wy ons, 't zy in de zonde of in de wet: en 't is zoo verre van daar, dat deze toestanden zouden voorkomen als goede gestalten, die ons eenig recht geven boven anderen, dat het ongestalten zyn, vrugteloze woelingen van 't rusteloze ongelooft, waar door wy de Godlyke nodiging vermaaden, en, zo veel wy zyne aanbiedingen blyven verachten, voor eeuwig van dorst zullen vermachten.

Wat heeft onze Schryver dan uitgericht, door alleen zulken die reeds van 't levend water ontvangen hebben, als Bybeldorstigen aan te merken? Dit voornamelyk: dat hy anders denkenden in het hatelykst licht geplaatst, en zyn verregaande onkunde in hunne manier van denken ten toon gespreid heeft! — Ik bedroefde my straks nog, op het herlezen van zyn 185-188 bladz. Gelukkig dat hy my aanleiding gaf aan het Zaad der slange te denken!

Dan, nog een woord: Als ik eens toegaf (schoon ik 't niet doe) dat alle Bybelplaatzen, in welke hongerige, dorstige, gewillige, arme, gebundene, enz. genoemd worden, van zulken alleen moeten verstaan worden die hongerig, dorstig enz. *in gevoel* zyn: wat bewyst men dan tegen my en allen die met my denken? Alleen dit: dat *zulken* de beloften en

nodigingen raaken: maar dit staan wy van harte toe; 't verschil is of ze zulken *alleen* raaken: dit zal men dan nog nooit uit die plaatzen tegen ons bewyzen, zoo lang de regel door gaat: De stelling van 't eene is geen ontkenning van 't andere; maar! die zelve regel, toegepast op loochenaars der algemeene aanbieding, als onze zedige man, vertoont ons zulken die *afdoen* van Gods woorden Openb: XXII: 19. Dan, wy staan daar en boven genegen toe, dat in sommige Bybel-texten, hongerigen, armen enz. *in de rechte gestalte* bedoeld worden; maar in dezelve wordt ook niet gesproken van de *aanbieding*, maar van de *toepassing* der genade: zoo is by voorbeeld, Luc: I: 53. en Matth: V: 3-10 de zaligsprekingen; daar in worden niet slechts *armen in 't gemeen* als Matth: XI: 5. maar *armen van Geest*, niet die hongeren en dorsten *in 't gemeen*, maar *die hongeren en dorsten naar de Gerechtigheid* benoemd, en dus worden aan die goede gestalten bepaalde beloften gedaan. — Niemand die de Leere der onbepaalde aanbieding wel verstaat, zal ontkennen dat zulks geschiedt, en vooral om zulken aan te moedigen, die genegen zyn zich van 't algemeene aanbod uit te sluiten; maar dit ontkennen wy, dat zulke beloften de voorstelling der algemeene beloften aan zondaars zouden tegen zyn; het zyn alleen *byzondere wyzingen der algemeen voorgestelde beloften*: Men zie nader hier voor bladz. 92-101.

De vierde plaats door hem verhandeld is Matth: XXIII: 37. Ik kon op zyn haarklooveryen zeggen, dat Jezus ruime Euangelie-prediking lag, noch in 't woord *vergaderen*, noch in 't woord *willen* in 't afgetrokkene, maar in de verklaring *dat by hen had willen vergaderen*; Dan, onze CALVINUS heeft, in zyn *Commentarie* op deze plaats, voor meer dan 225 Jaren, hem reeds zoo uitstekend en uitvoerig weerlegd,

legd, dat ik mynen Lezer derwaards wyze, terwyl ik hem 't
 Slot daarvan hier alleen zal mededeelen. „ Aangaande nu
 „ dat deze plaatze van de Sophisten by den hoofde gegre-
 „ pen wert, om den vryen wille te bewyzen, en de ver-
 „ borgen Predestinatie Gods ter neder te werpen, is ligt
 „ te wederleggen. De Heere wil ze al te zamen verzame-
 „ len, zeggen zy: daarom zo is 't een iegelyk vry te ko-
 „ men, en haar liëder wille hangt niet aan de verkiezing
 „ Gods. Ik antwoorde, dat de wille Gods daar van hier
 „ vermaant werd, genomen en bemerkt moet worden door
 „ zyn krachtige werkinge. Want nadien hy met zyn woord
 „ *een iegelyk in 't gemeen tot de zaligheid reept*, en dit
 „ het wit of de eindelyke oorzake der predikatie is, *dat*
 „ *ze baar alle gader onder zyn bewaring en trouwe bege-*
 „ *ven*, zo werd met recht gezeid dat hy ze alle tot hem
 „ verzamelen wil. Zo werd ons dan hier *niet* beschreven
 „ den verborgen raad Gods, *maar* de wille die uit de na-
 „ tuure des woords gespeurt kan worden. Want voorwaar
 „ aangaande de gene die hy dadelyk verzamelen wil, die
 „ trekt hy inwendig door zynen Geest en noodze niet
 „ alleen door de stemme eens menschen. Zo iemand tegen
 „ werpt, dat het vreemt en ongeschikt is in Gode twee-
 „ derlei wil te verdichten: Daar op andwoorde ik, dat
 „ wy niet anders gelooven dan dat hy maar eenen eenigen
 „ en eenvoudigen wille heeft. Maar mitsdien onze harten
 „ tot de grondelooze diepte zyner verborgen verkiezinge
 „ niet kunnen geraken, dat ons na het begrip onzer zwak-
 „ heid, de wille Gods op tweederlei wyze voorgesteld
 „ wort. En ik verwondere my dat sommige zo hard hoof-
 „ dig en crygel zyn, datze alleen in dezen handel de fi-
 „ gurlyke manier van spreken, die men *Antropopatiam*
 „ noemt, niet willen aannemen, hoewel ze hen daar aan
 „ , niet

„ niet en flooten in andere plaatzen der Schrifure daar ze
 „ dikwyls voorkomt. Maar dewyl ik deze materie op een
 „ ander plaatze in 't lange gehandelt hebbe, op dat ik in
 „ een onnoodige zake niet te lange blyve, zoo zegge ik
 „ alleen kortelyk, zo haast als de leere, die een baniere
 „ der eenigheid is, aan den dag gebracht wert, dat God
 „ alle menschen wil verzamelen, op dat den genen die
 „ niet komen alle onschuld ontnomen werde. — *En gy*
 „ *hebt niet gewilt.* Dit mag zo wel op het gansche volk
 „ als op de schrifgeleerde geduidet werden: maar ik heb 't
 „ nochtans liever op den genen te verstaan, van den wel-
 „ ken de verzameling allermeest verhindert is geweest.
 „ Want Christus is ook door doorgaans in dezen geheelen
 „ texte tegens haar uitgevaren: En nu, na dat hy Jeruza-
 „ lem in 't getal van éénen aangesproken hadde, zo schynt
 „ hy niet zonder oorzake het getal verandert te hebben.
 „ Voorts zo is hier tusschen *Gods willen en haar niet*
 „ *willen* een merkelyke en gewigtige tegenstelling: want
 „ daar in wert de Duivelsche razernye der menschen uitge-
 „ drukt, die haar niet ontzien tegens God te woritelen.”

By zyn vyfde en laatste plaats Joan: VI: 32^b lust het my niet
 stil te staan. Wy hebben daar van een uitmuntende verklaring
 van den Heer IZAÄK DE LEEUW, ik heb die in myn Wolke
 en hier voor bladz. 288 reeds aangewezen; en de oud-
 heid der denkwyze, door den zedigen man in zyne redeneer-
 ring daar over bestreden, verguisd, en verloochend, blykt
 onder anderen uit CALVINUS verklaring, deels hier voor
 bladz. 281 medegedeeld; en 't zaaklyke daar van is een
 der hoofdstukken in myne brieven behandeld en verdedigd.

Ziet hier uit, Medeleden der Nederlandfche Gemeenten!
 dat wy niet noodig hebben ons met menschlyk gezag te be-
 helpen, om de algemeene aanbieding der Genade te staven,
 en hoe ongegrond men u zulks zoekt diets te maken! Voor-

zeker, wy hebben, tusſchen Gen: III: 15 en Openb: XXII: 17, nog een ruimen voorraad van plaatzen, niet min gewigtig dan die vyf welke onze Schryver wilde doen voorkomen als de voornaamſte waarop wy ons beroepen konden; en dus Stoffe genoeg om een Wolke van *Hemelfche Getuigen* te doen lichten in Neêrlands-Kerkhemel, NB voor de WAARHEID van dat Leerſtuk, dat nu, door Wolken van *Aardsche Getuigen*, voldongen is een OUD GEREFORMEERD Leerſtuk te zyn. — Hemelfche Getuigen! Onder welken GOD DE VADER! die van den hoogen Hemel ons allen toeroept, op zynen Zoon wyzende, *Hoort Hem!* Matth: XVII: 5. Onder welken de VERHEERLYKTE MIDDELAAR Openb: III: 17. 18. Onder welken GOD DE H: GEEST, op tallooze plaatzen; onder welken *Mofes*, de *Profeeten*, *Joannes* de Doo-per, de *Apostelen*, ja de *zalige Throongeeſten!* — Zy alle roepen ons allen toe: *Ziet het Lam Gods dat de zonde der Waereld wech neemt!* — Ook zult gy alle deze Getuigen in dezen bundel bladen niet te vergeefs zoeken; en althands Gy hebt den toegang tot die allen. Ik bidde u, vergelykt hunne Getuigeniſen veel met de Leere onzer Formulieren; poogt de beteekenis der woorden Gereformeerde (*zuivere*) Leere recht te verſtaan; maar laten we in ons poogen niet vergeten wat Jezus beloofde Joan: XVI: 13. 14. op dat wy de waarheid verſtaan, daar door worden vrygemaakt, en in dezelve wandelen. Die Geest welken Jezus daar zynen Discipelen, en den Joden Joan: VIII: 31, 32 beloofde, is ook ons allen beloofd, Luc: XI: 9-13. Die Geest moet ons dadelyk zaligen; want, noch Gods verkiezing, noch Jezus algenoegzame voldoening, maar alleen Gods Geest, maakt zondaars zalig. Dit is zyn eigen werk. Met dien Geest moeten wy beginnen, of voord gaan, om gelukkig te eindigen. Hy verheerlyke zich daar toe, door middel zynes Euangelie bediening, in ons, op dat wy GOD DRIE-KEN als ONZEN BOND-GOD verheerlyken!

Toen

* * *

Toen ik aan 't overschryven van myn' tweeden brief was, kwam my een stukjen ter hand, getyeld: *De algemeene aanbieding der zaligheid en de voorwerpelyke grond van het toeigenend geloof*, bestaande in twee zamenſpraken tusſchen A en B. Ik vond het ſtrydig met myne denkwyze; dan las het met groot genoegen, in zo verre daar waare zedigheit en Christelyke beſcheſdenheit in doorſtraalt. 't Kwam my voor, dat de Schryver of Schryffter, (want het ſchyn't byna een vrouwe ſtyl te zyn.) noch A, noch B, zoo ſterk doet ſpreken als had kunnen geſchieden. De hooftzaak in dat Werkjen is, de ontkenning dat de grond des Geloofs in de *uitwendige*, en de ſtelling dat die in de *inwendige* Roeping moet gezocht worden. Ik kon dit ſtuk, zynde een der hooftzaken van het plan myner Brieven, niet voorby; Ik ſtelde dat werkjen byzonder voor myn aandacht toen ik bladz. 172-180 ſchreef. — Ik zal dan nu volſtaan met nog deze twee aanmerkingen daar op te maken.

I. Op de taal van A bladz. 15. „Hy (de zondaar) moet „die getuigeniſen zo algemeen geloven als ze daar leggen, „dat is, hy moet geloven dat Jezus de eenige weg tot „zaligheid is, dat het Goddeloozen, en zondaren zyn die „Jezus wil zalig maken, zonder opzigt tot eenige hoeda- „nigheid, in zich zelve; hy moet geloven dat hy geroe- „pen wordt, om van alle andere wegen van zaligheid ge- „heel af te zien, en in den geopenbaarden heilweg tot „God weder te keeren, en hy moet geloven dat wannêr „hy daar aan gehoorzaamt, hy zekerlyk zal behouden „worden, en niet gelovende, zekerlyk zal verloren gaan, „en des te zwaarder ſtraf ontvangen,” zou ik ook gaarne met B zeggen; Ik ben 't in dat alles volkomen met u eens,

Bb

waar

waar hebben wy dan verschil over? — en was ten uitersten verwonderd A daar op te hooren antwoorden: „Wy „ zyn het nog gansch niet eens, onder alles dat ik daar „ gezegd hebbe is geen onbepaalde aanbieding begree- „ pen.” — Ik zou, ware ik B geweest, gezegd heb- „ ben: „ Niet eens! — Dan versta ik myn moedertaal niet; „ dan moet ik erkennen dat ik tot heden in de liefde ge- „ dwaald hebbe, door zulk een taal voor een ruim Euange- „ lie-voorstel te houden; ik leer nu dat ik voorzigtiger we- „ zen moet, en al zulke gezegden verklaren door die „ nieuwe vinding, dat *bekendmaaken* nog geen *aanbieden* „ is.” — Voords zal uit myne Brieven blyken dat B veel onderscheidener en veel sterker de zwaarigheden van A had kunnen en behooren te beantwoorden.

II. Myn andere aanmerking betreft eene aanhaaling van OLEVIANUS, in die zamen spraaken bladz. 71-73. Na dat de Schryver bladz. 70 erkend had, dat sommige voorstellen der Ouden den voorstanderen der algemeene aanbieding zeer begunstigen, worden vier plaatsen uit OLEVIANUS aangehaald. In de derde wordt gezegd: „ *dat de verzoening met God „ aan geen anderen verkondigd wordt dan aan de genen „ die gelooven,*” (Is dit volstrekt genomen's mans zin, dan zyn die toen nog niet geloofden voor eeuwig uitgesloten!) „ *om dat de beloften tot die allen en tot die alleen „ behooren*”; te weten, niet de *voorstelling* maar de *dadelijke vervulling* der beloften behoort alleen tot geloovigen; niet de *aanbieding* der verzoening, maar de *verzoening zelve* wordt alleen het deel van hun die gelooven; en *wat* gelooven? zeker de aanbieding der verzoening *aan bun*. — Kan iets klarer blyken dan dit, uit 's mans eigen aangehaalde woorden: „ *Waarom God niet dan aan de genen die „ berouw hebben, en in den Zoone gelooven, de vergeving*
„ *der*

„ *der zonden verkondigt en belooft, en (N3) door de ver-
 „ kondiging het berouw te gelyk verwekt,*” in wie? in
 hun die reeds berouw hebben en in niemand anders? —
 Dit moet volgen, als OLEVIANUS hier de verkondiging tot
 hun bepaalt; maar wordt door de verkondiging het berouw
 verwekt in hun die 't nog niet hebben, dan komt ook die
 verkondiging tot hun die 't nog niet hebben; en welk een
 verkondiging? dat ze de vergeving in het bezit ontvangen
 zullen als ze zonder berouw en geloof blyven? — Neen,
 maar als ze berouw hebben en gelooven.

Dan de grootste zwaarigheid schynen deze woorden te
 behelzen: „ *Zoo biedt by alleen aan de belaste en verwoei-
 „ de (met uitsluiting van de geveinsde.) en aan alle die
 „ de belofte der barmhartigheid aan.*” Deze in Paren-
 thesis gestelde woorden staan; in myn Exemplaar, en ik meen
 dat 'er maar ééne Druk van dat werk is, dus: („ *Want
 „ zyne Wysheid heeft den geveinsden en den verachters uit-
 „ gesloten, als welke zelve even hierom rechtvaardig ver-
 „ oordeelt zyn, om dat ze hare eigene blindheid niet en
 „ willen erkennen, gelyk als Christus getuigt Joan: IX:
 „ 39-41.*”) Dan, is het zoo, als deze Schryver zegt, dat
 OLEVIANUS hier bedoelt, de onderwerpen te bepalen eener
 verkondiging van de vergeving der zonden, die nog aange-
 nomen moet worden; dan heeft hy tevens bedoeld, door
 deze weinige regels, den inhoud van zyn geheele boek te-
 gen te spreken; dan heeft hy tevens Paulus Euangelie-pre-
 diking Handl: XIII: 38, 39. tegengesproken; dan is 'er
 voor geveinsden geen deure der genade open, en voor
 hun alle mogelykheid van bekeering afgesneden enz. Wie
 durft dit van een man als OLEVIANUS denken? Zeker dit
 is de ongerymdheid zelve!

Men kan, men moet wel niet ontkennen, dat dit

zyn gezeg naauwkeuriger had kunnen zyn, dat wy ons nu klaarer zouden uitdrukken; trouwens, dit zyn de druiven en vygen, welke Gods goede Voorzienigheid zyne Kerk doet lezen van de doornen en distelen der opkomende geschillen, dat de waarheden daar door in klaarer licht gesteld, en naderhand duidelyker uitgedrukt worden. —

Met dit alles evenwel is 's Mans doel uit het verband klaar genoeg; hy wil dit zeggen: dat de belofte der barmhartigheid, doelende op Matth: XI: 28. *Ik zal u ruste geven*, niet houdt aan geveinsden of verachters, maar aan vermoede en belaste; dat die alleen vervuld zal worden aan hun die op Jezus nodiging in waarheid tot Hem komen; dat het de vermoedheid onder den last der zonde alleen is die belang doet stellen in die beloften, welke geveinsden en verachters voor zich niet noodig zien, en even daar door rechtvaardig veroordeeld zyn, volgens Joa: IX: 39-41. De aanvoering van deze plaats bevestigt dit; wyl die verachters, welke hunne blindheid niet willen erkennen, te recht van het *deelgenootschap* der beloften worden uitgesloten. Dus haalt OLEVIANUS deze plaats met wysheid aan, welke hy zeer te onpes bybrengen zoude, indien zyne meening ware, de *voorstelling* en *aanbieding* der beloften te bepaalen: want het laatste hadden de blinde Pharizeen, die meenden te zien, ook genoten; hoe hadden ze anders verachters kunnen worden? — Begeertiemand, om'er zelf geene te geven, noch nieuwere Uitleggers te noemen, een oude en fraaje verklaring van gemelden text, hy leze CALVINUS *Commentarie* daar over.

Zo veel wilde ik zeggen op dit stuk uit den grooten OLEVIANUS, op dat deze aanmerkingen tevens zouden kunnen dienen, ter oplossing van meerdere foortgelyke gezegden als men uit oude Schryveren mogt willen opzoeken.

Of het billyk is, in dit en soortgelyke gevallen, korte plaatzen tegen het heerschend doelen de anders bekende denkwijze eens Schryvers aan te voeren, zal ik nu niet beoordeelen; althands ik meen 'er my voor gewacht te hebben.

Voords wordt in dit stukjen, myns oordeels, het gezag onzer Formulieren al mede wat te veel voorbygezien. — Ik hoop dat myn geliefde Broeder of Zuster, ook door deze Brieven, in 't een en ander nader licht zal ontvangen.

Nog kwam my voor eenige dagen ter hand, een stukjen door *H. R. V.* te Utrecht by *H. van Otterloo* uitgegeven, handelende over 't Geloof enz. Die Broeder verdient lof door zynen kostelyken tyd in zyn oude dagen zoo wel te besteeden; dan, of Hem het onderzoek der beste Schriften onzer Godgeleerden, niet beter ware dan thands openlyk te schryven, voegt my niet te beslisen. Intusschen doet het my leed, dat zyn Ed: den Heer I. DE LEEUW, bladz. 49 aangehaald en beoordeeld, niet beter verstaan heeft. Hy geloofst en leert, zoo wel als *de Leeuw*, de Leer der aanbieding; maar kan niet zien dat *Schenken*, in den Catechismus, naar diens Leeraars verkiaring, *aanbieding* moet beteekenen. Dit is niet vreemd: hy volgt daarin E. D. P. in zyn Eerw. zestienden brief aan D. KLEMAN. Met zulke broeders wil ik niet dan in liefde en eenigheid verschillen — Dan, de twee aangehaalde stellingen uit des Leeraars werk over 't Geloof, welke door dien Schryver als strydigheden beoordeeld worden, zyn myns oordeels zeer ligt te veresfenen: Men merke slechts op, dat de zondaar niets dadelyk aannemen *kan* noch *mag*, ten zy 't hem eerst *in wettig recht geschonken zy*: — het geloof eigent zich dat in de belofte geschonken goed toe, en zegt: *dat is voor my, 't is het myne*; — 't ongelooft zegt: *zou 't wel voor my zyn? 't zal voor my niet zyn*; — Derhalven, door 't geloof alleen,

wordt de zondaar dadelyk dee'geroot der voorwerpelyk geschonken goederen. Dit stuk is in myne Brieven breeder getoond. Ik hoop dat het lezen derzelve ook voor dien Broeder van eenig nut zal zyn.

VREDE ZY DEN BROEDEREN EN DER ZUSTEREN!

Amsterdam,
den eersten van Slagtmaand

1782.

GEBREKEN DER CORRECTIE.

Bladz.	II Linie	20	Staat den	Zie de
—	—	21	geleerden	geleerde
—	12	1	den	de
—	16	12	den	de
—	—	21	orde	order
—	25	17	zegt	„ zegt
—	46	22	geplaatst	geplaatst
—	49	10	uwen	uw
—	82	9	myna	myns
—	85	28	knunen	kunnen
—	—	32	aan God	men aan God
—	101	3	ts	is
—	105	3	ts	is
—	125	19	zelf	zelve
—	131	10	dien	die
—	135	16	spreke?	spreken?
—	142	29	fraayigheden	fraayheden
—	145	21 en 22	Marc. II. Luc. II.	Marc. XI. Luc. XI.
—	167	6	wier	wien
—	171	4, 5	niet onduister	niet duister
—	173	2	minften	minste
—	208	29	de	den
—	230	5	nn	na
—	241	12	stellen	stellen
—	232	25	voorstellen	voorstelling
—	252	29	redo	rede
—	314	6	kunt die niet	kunt die na niet
—	320	19	kinderen is	kinderen in
—	348	11	werden	worden
—	—	15	gerechtige	gerechtigde
—	343	13	Zedigen	Zedige
—	360	5	113	112

Behalven deze zyn my nog eenige voorgekomen die misschien niet noemenswaardig zyn; als hier en daar t voor d, of d voor t; of lomyds een vocaal te veel of e weinig enz. hier over vraag ik verchooning aan elk die zulks begeert en voor wien 't noodig is.

LYST

LYST VAN EENIGE DER BYBELPLAATZEN,

Welke in dit Werkjen meer of min worden toegelicht.

Pfaln	50 Vs 16-21	Bladz. 59
—	145 — 9	— 111.
Spreuken	1 — 20-31	— 59.
—	8 — 1-6	—
—	9 — 1-6	—
Jezaja	45 — 22	— 374 tot 377.
—	55 — 1	— 380.
Jeremia	34 — 4, 5	— 95.
—	38 — 17-21	—
Matheus	5 — 5-10	— 381.
—	7 — 6	— 363.
—	8 — 11, 12 en 19	— 234 en 247, 248.
—	9 — 12	— 267 tot 274.
—	11 — 5, 20-23 en 28	— 202 en 380, 381.
—	13 — 10-15	— 248 tot 252.
—	19 — 16-22 vergel. Marc. 10 vs 17 Luc. 18 vs 18	Bladz. 259 tot 266.
—	22 — 1-14	— 233 tot 245.
—	23 — 37	— 381 tot 383.
Lucas	1 — 53	—
Joannes	1 — 11, 12	— 254
—	3 — 14 tot 23	— 276 tot 283.
—	6 — 32	— 280, 281.
—	10 — 26	— 252
Handl.	13 — 38, 39	— 167.
—	16 — 30, 31	— 509.
Rom.	3 — 20	— 306.
—	7 — 6	—
1 Cor.	1 — 30	— 284 tot 288.
2 Cor.	5 — 20	— 377 tot 379.
Galaten	1 — 6-9	— 194 tot 198.
—	5 — 4	— 196.
2 Tim.	1 — 9	— 364.
1 Joan.	4 — 9, 10	— 283, 284.
Openb.	3 — 18, 19	— 268, 269.
—	22 — 17	— 379 tot 381.

LYST

LYST DER AUCTHEUREN,

Waar uit aanmerkelyke Stukken geplaatst zyn.

APPELIUS	Bladz. 43.
BRAKEL	— 157.
BONNET	— 42.
CALVINUS	— 54. 94. 183. 185. 257. 273. 276. 281. 297. 379. 382.
COCCEJUS	— 116. 118. 127. 161. 337.
CLARISSE	— 47. 218.
COLES	— 63.
Dordfche Vaderen	— 39. 104. 123. 159.
D'OUTREIN	— 169.
ENS	— 27.
E. D. P.	— 346.
HEIDANUS	— 112. 141.
HERVEY	— 150.
Haagfche Conferentie	— 70.
VAN IPFREN	— 143.
KULENKAMP	— 351.
VAN DER KEMP	— 377.
MARSHALL	— 140.
Nederl. Belydenis	— 134. 186.
PERKINS	— 191.
PEIFFERS	— 25. 34.
SCHUTTE	— 128. 164.
TRIGLAND	— 50. 80. 83. 326.
TEMMINK	— 149. 165. 366.
VAN TIL	— 250.
WITSIUS	— 31. 130. 196. 328. 329. 333.

